PUNAKAARTI RINTAMALLA

UOKKASODAN MUISTOJA

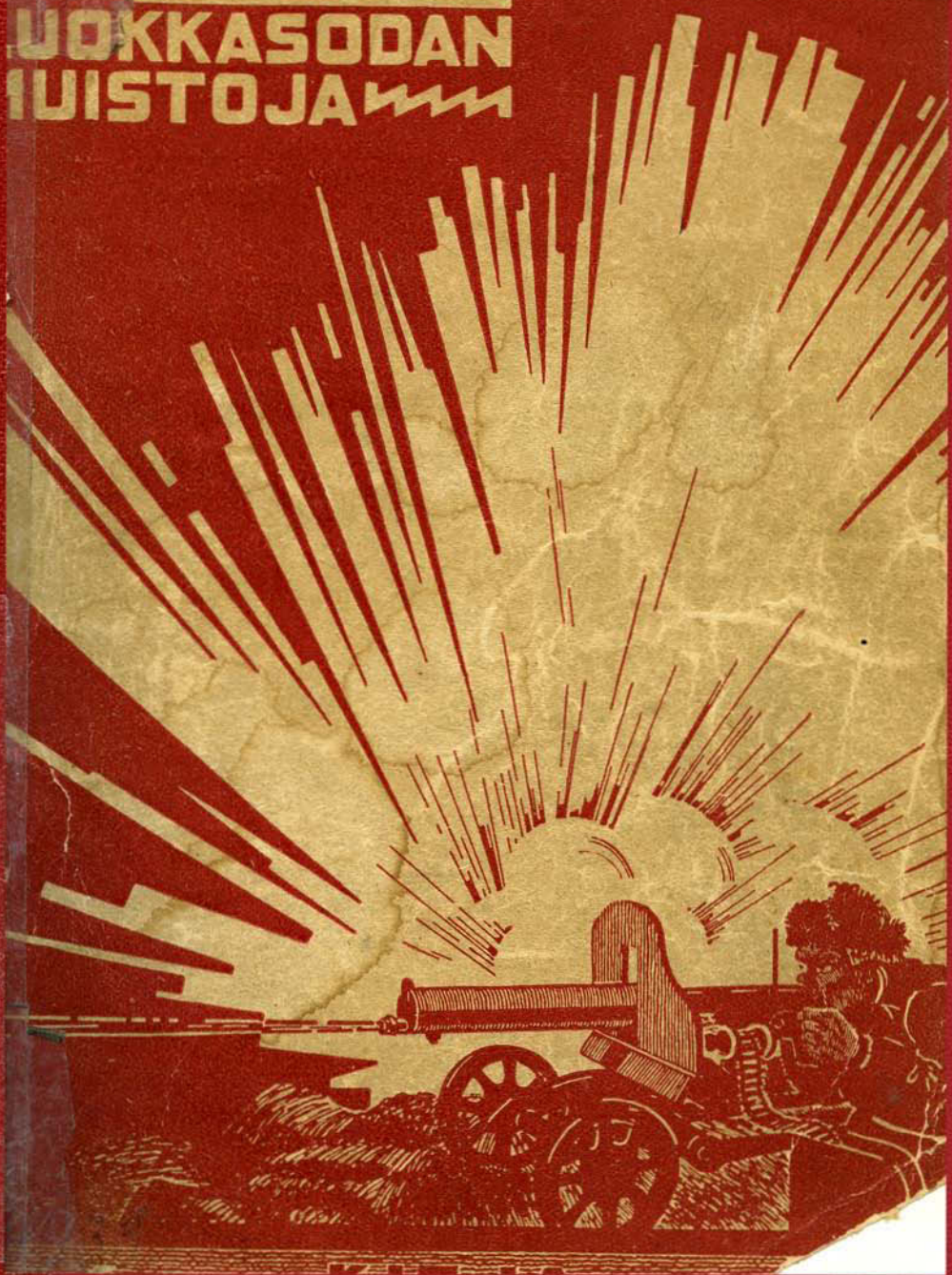

323.2(480)
Punakaarti
KÄSIKIRJASTO

Kaikkien maiden proletaarit, liittykää yhteen!

1934

PUNAKAARTI RINTAMALLA

LUOKKASODAN MUISTOJA

Toimittanut J. LEHTOSAARI

TYÖVÄENLIIKKEEN KIRJASTO
TYÖVÄENLIIKKEEN KIRJASTO
KÄSIKIRJASTO
1290625945

Kustannettu Suomen Vallankumousliikkeen Tutkijakunnan avustuksella KIRJA
Leningrad — 1929

Printed in U. S. S. R.

Ленинградский Областлит № 32852 Тираж 2.000—18 л. Заказ № 619

Гос. тип. изд. „Ленинградская Правда". Ленинград. Социалистическая, 14

SISÄLLYSLUETTELO.

Siv.

Alkulause . . . . . .

I. Yleistä.

1. Suomen luokkasodasta, T. Lehèn 7
2. Punakaartien ylin johto. 24
3. » sairashoito, A. A—o 28
4. Naiset aseellisessa taistelussa, A. A—o. 31
5. Punakaartin värvärinä, K. Karjalainen. 35

II. Pohjoinen rintama.

1. Luokkasodan taistelutoimet luoteisella (pohjoisella) rintamalla, K. M. Evä 37
2. Vilppulan rintaman muodostuminen, A. Anttila 58
3. Pönttövuoren tunnelin «räjäyttäminen». 63
4. Taistelut Virtain pitäjässä, A. U. 67
5. Pomarkun retki 71
6. Huhtikuun 1—5 p. Tampereella, A. U. 74
7. Taistelut Tampereen eteläpuolella, K. E. Jaakkola 79
8. Rintaman ylipäällikkönä, —kk—. 95
9. Pohjoisen rintaman jälkijoukko, J. R. R. 98

III. Keskinen rintama.

1. Keskinen rintama, H. Järvimäki 103
2. Sotamuistelma Suomesta, «Panssari № 4» 144
3. Luokkasodan valmistelut Mikkelissä, T. T—i. 149
4. Mikkelin «valloitus», —rd 152
5. Saksalaisten lahtarien hyökkäys Kotkaa vastaan, K. Saari . . . 154
6. Heinolasta perääntyminen, O. Kalvitsa. 156
7. Keskisen rintaman murtuminen, A. Valdèn ja O. Sundman. . . . 158

IV. Etelä-Suomi.

1. Esikuntien synnystä ja toiminnasta, K. E. Jaakkola 163
2. Muistelma laivastokomppanian eräältä retkeltä, K. Vento 169
3. Lohjalta—Helsinkiin, Ananias. 172
4. Katutaisteluista Helsingissä, Akseli Toivola 175
5. Taistelu Ahvenanmaan omistamisesta, Uuno Peltola. 182
6. Porvoon taistelut, R. R—o 188

V. Itäinen rintama.

Siv.

1. Karjalan rintama, K. Pietarinen 195
2. Kämärä, Jukka Rahja. 228
3. Itäisellä rintamalla vuosi sitten, J. E. Latukka. 233
4. Miten punaiset jäivät Valkeamatkaan, A. P. 242
5. Rintamamiehen muistelmia, P. Ruotsalainen. 245
6. Muistelmia Raudun rintamalta, H. Siikander. 250
7. Leppälän taistelu, Jussi L-nen. 257
8. Pietarin suomalainen punakaarti, A. U:n. 259

VI. Valkoisten valtaama alue.

1. Kuopion työväen aseistaminen, T. Törmälä. 265
2. Kun Pohjois-Pohjanmaan kohtalo ratkaistiin, K. Kajava 268
3. Pohjoinen retkikunta Muurmannissa talvella 19 8. 276
4. Pielisjärven tapahtumat, I Sapööri 280
5. Kajaanin «valkaiseminen» 282

SUOMEN LUOKKASODAN RINTAMAT v.1918.

MITTAKAAVA:

SELITYKSET:

AHTAREIDEN RINTAMA-ALUEIDEN RAJAT 25.II.1918.
RTAKUNNAN RYHMÄ
ÄMEEN RYHMÄ
AVON RYHMÄ
ARJALAN RYHMÄ
INTAMA MAALISK ALUSSA
UNAISEN SUOMEN RINT.AL.RAJAT 3.III.1918.
ÄNSI-SUOMI
ESKI-SUOMI
TÄ-SUOMI
INTAMA TAMPEREEN MENETYKSEN ÄLKEEN
on DER-GOLTZIN JA PAIKALLISTEN AHTAREIDEN VALTAAMAT ALUEET
UNAISTEN RINTAMIEN TUHO
HELMIKUUN ALUSSA POHJOIS- SUOMESSA OLLEITA PUNA- KAARTIN OSASTOJA.
HELMIKUUN ALUSSA POHJOIS SUOMESSA OLLEITA LAHTARIJOUKKOJA

EMONTEKIÖ
KITTILÄ
SODANKYLÄ
SAVUKOSKI
KOLARI
SIEPPIJÄRVI
KUOLAJÄRVI
PELLO
TURTOLA
KEMIJÄRVI
VIKAJÄRVI
ROVANIEMI
YLITORNIO
KARUNKI
PORTIMO
RUONAKOSKI
RANUA
KUUSAMO
TORNIO
YLIKÄRPÄÄ
KEMI
RUUNNA
TAIVALKOSKI
PUDASJÄRVI
SOTKAJÄRVI
KIIMINKI
OULU
KEMPELE
LIMINKA
MUHOS
UTAJÄRVI
PUOLANKA
SUOMUSSALMI
HYRYNSALMI
RAAHE
RUUKKI

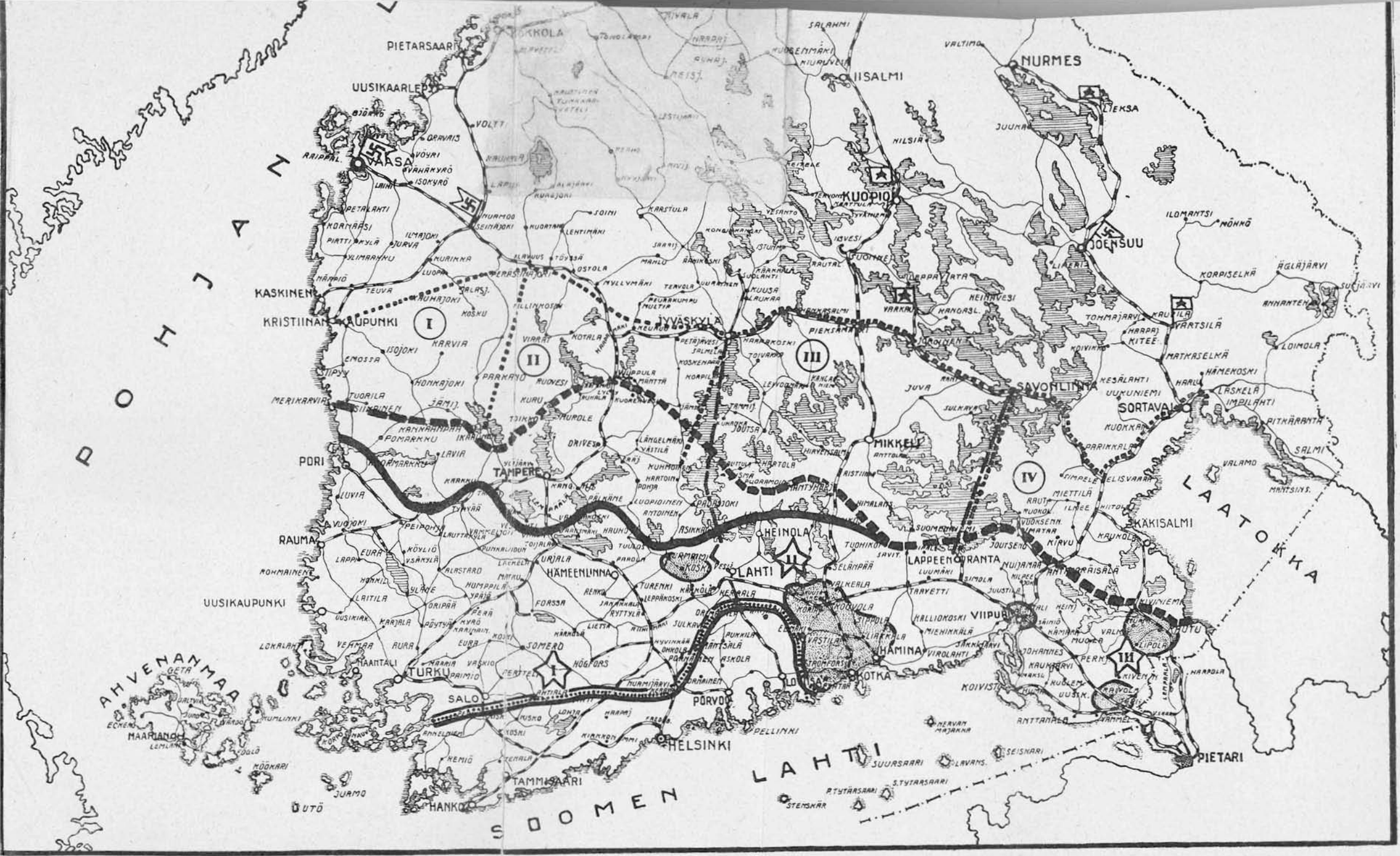

POHJAN
LAATOKKA
SOOMEN LAHTI
AHVENANMAA
PIETARSAARI
UUSIKAARLEPYY
VAASA
KASKINEN
KRISTIINAN
KAUPUNKI
PORI
RAUMA
UUSIKAUPUNKI
TURKU
SALO
HANKO
TAMMISAARI
HELSINKI
PORVOO
LOHJA
KOTKA
HAMINA
VIIPURI
LAPPEENRANTA
KÄKISALMI
SORTAVALA
SAVONLINNA
MIKKELI
HEINOLA
LAHTI
HÄMEENLINNA
TAMPERE
JYVÄSKYLÄ
KUOPIO
IISALMI
NURMES
JOENSUU
PIETARI
I
II
III
IV

Alkulause.

Kansalaissota on luokkataistelun kärjistynein muoto. (Lenin. Kominternin III kongressin teeseissä).

Marxilaisuus ei sido itseään mihinkään määrättyyn taistelumuotoon. Se on elävän luokkataistelun kanssa välittömässä yhteydessä oleva taisteluoppi, joka valitsee ja määrää menettelytapansa aina kunkin historiallisen, taloudellisen, poliittisen ja kansallis-kulttuurisen kehityksen eri asteiden mukaan. Se ei keksi niitä vaan ottaa ne elävästä elämästä. Marxismi on valmis tunnustamaan aina taistelun uuden asteen kanssa sopusoinnussa olevat uudet taistelumuodot. Sentähden tulee todellisen proletariaatin johtavan puolueen alituisesti seurata luokkataistelua, mitä uusia hyökkäys- ja puolustusmuotoja sen jokapäiväinen käytäntö tuo tullessaan. Ne on tutkittava, yleistettävä ja kehitettävä mahdollisimman laajaa ja oikeata käytäntöä varten.

Lenin oli näiden marxilaisuuden perussääntöjen johdonmukainen ja nerokas käyttäjä. Rohkeasti ja selvästi osoitti hän v:n 1905 Moskovan kapinan kokemuksia tarkastaessaan, miten poliittinen suurlakko proletaarisen luokkataistelun itsenäisenä päämuotona oli jo elänyt yli aikansa. Äärimmilleen kärjistyneet luokkasuhteet ja porvariston yhä tietoisempi ja häikäilemättömämpi valtion kaikkien mahtikeinojen käyttäminen taistelevaa työväenluokkaa vastaan ajoi ensin poliittisena suurlakkona aletun taistelun yli sen alkuperäisten rajojen. Objektiiviset olot kasvattivat sen lakosta kapinaksi. Luokkataistelu saavutti entistä korkeamman asteen, kuten Lenin kirjoitti. Niin oli käyvä vastakin. Jokainen tulevaisuudessa syntyvä suurlakko oli aina nostattava porvarillisen vastavallankumouksen aseelliset voimat vastaansa. Se tuli ajamaan myöskin työväen rauhallisesta suurlakosta aseelliseen kapinaan.

TYÖVÄENLIIKKEEN KIRJASTO

Moskovan taisteluissa tapahtui lakosta kapinaan siirtyminen yli työväenluokan järjestöjen pään. Järjestöt eivät olleet siihen valmistuneet ja kulkivat vasta joukkojen jälestä. Joukot käsittivät aikaisemmin kuin johtajat, että lakko ja mielenosoitus eivät enää riitä taistelussa porvariston aseellisia voimia vastaan. Omaalotteisesti rakensivat ne Moskovan kaduille barrikaadeja. Mutta tästä johtui monia turmiollisia seurauksia. Ensinnäkin joutui alote vastavallankumouksellisten käsiin. Työväkikään ei ollut tällaiseen taisteluun valmistautunut. Barrikaadeja rakennettiin epäjärjestyksessä ja vähemmän tärkeille paikoille, ja ennen kaikkea puuttui taistelulta yhtenäistä johtoa. Niin ollen ei kyetty kyllin päättävästi ja tarmokkaasti taistelemaan voiton puolesta. Sentähden oli työväenluokan johtavien järjestöjen, ennen kaikkea proletariaatin johtavan puolueen, painettava nämä opetukset tarkasti mieleensä. Sen velvollisuus oli johtaa proletariaatin taistelua tällä luokkataistelun korkeimmallakin asteella. Mutta siihen kyetäkseen oli sen myös avoimesti tunnustettava aseellisen kapinan välttämättömyys ja kiertämättömyys, peittelemättä ja sotkematta sitä millään selittelyillä „esiasteista". Niin johto n kuin joukkoihinkin oli syövytettävä tietoisuus epätoivoisen, verisen ja tuhoisan luokkasodan välttämättömyydestä. Jos tämä käsitettiin, silloin ymmärrettiin myös miten tärkeätä oli noudattaa Marxin ohjeita aseellisen kapinan suhteen.

Kirjoituksessaan Itämeren maakunnissa käydystä partisaanisodasta kehittää Lenin edelleen aseellisen taistelun käsitettä. Hän osoittaa, että lakosta kapinaksi muuttunut taistelu ei tule enää tulevaisuudessa pysähtymään niinkuin ennen yksityisiin taisteluihin, jotka esiintyisivät määrätyn väliajan perästä ja rajoittuisivat kukin vain pienelle alueelle. Päinvastoin tulee se saamaan mitä monimutkaisimman, jatkuvan, koko maata käsittävän kansalaissodan, s. o. kahden kansan osan välillä käytävän aseellisen taistelun muodon. Sellaisen sodan tulee muodostamaan joukko suuria tappeluja, joiden välillä esiintyy sarja pienempiä yhteenottoja.

Kun asianlaita oli näin, niin oli proletariaatin puolueen velvollisuus luoda itselleen sellainen järjestörakenne, joka teki sen kykeneväksi johtamaan taistelevia joukkoja niin suurien taistelujen kuin pienempienkin yhteenottojen aikana. Puolue ei saanut luokkataistelun kansalaissodaksi kärjistymisen aikakaudella

jäädä pelkäksi sen osanottajaksi, mutta sen tuli esiintyä kansalaissodan todellisena johtajana. Sen tuli kasvattaa ja valmistaa joukot ja omat järjestönsä siten, että ne asiallisesti esiintyvät hyökkäävänä puolena, joka ei lyö laimin mitään tilaisuutta murtaakseen vihollisen voimat. „Se on varmasti vaikea tehtävä. Sitä ei voida yhdellä iskulla suorittaa. Niinkuin koko kansa täytyy kansalaissodan taisteluissa uudestaan kasvattaa ja kouluuttaa, niin täytyy myös meidän järjestömme uudestaan kasvattaa, täytyy saatujen kokemusten pohjalla rakentaa uudestaan niin, että se kykenee tämän tehtävän suorittamaan", kirjoitti Lenin.

* * *

Kansalaissota Suomessa tapasi meidät valmistumattomina. Emme ymmärtäneet imperialismin luomaa uutta taistelutilannetta.

Työväenluokan johtavat järjestöt eivät olleet uudestaan organisoidut ja kasvatetut luokkataistelun uutta, korkeampaa astetta varten. Ne eivät olleet valmistuneet johtamaan kansalaissotaa. Suomen proletariaatilla ei ollut riittäviä kokemuksia, jotka olisivat sille osoittaneet, miten huolellisesti ja tarmokkaasti on varustauduttava veristä ja säälimätöntä kansalaissotaa varten. Objektiivisten olojen painosta siirtyi Suomen proletariaatti kyllä myöskin oma-alotteisesti lakosta kapinaan, se tajusi selvemmin kuin johto tilanteen muutoksen, mutta siltä puuttui selvää tietoisuutta pyrkimästään päämäärästä, ja ennen kaikkea ei se ollut kyennyt luomaan itselleen lujaa vallankumouksellista johtoa. Sillä ei ollut vallankumouksellisen teorian ohjaamaa puoluetta. Sentähden oli taistelumme sellainen kuin se oli. Teimme paljon karkeita virheitä. Niitä tehtiin ylhäällä ja alhaalla. Kohtalokkaimmiksi muodostuivat johdossa tehdyt virheet, erityisesti se seikka, että Suomen sosdem puolueen johto ei käsittänyt uuden tilanteen sille asettamia vaatimuksia.

Nyt jo tiedämme, että kansalaissota on välttämätön. Ainoastaan sen kautta voi Suomen proletariaatti saavuttaa vapautensa. Nyt myöskin valmistumme siihen. Suomen proletariaatti tekee tarmokasta työtä sen puolesta, on tehnyt jo monta vuotta. Sillä on jo oma järjestönsä vallankumoustaistelun valmistelua ja johtoa varten, Suomen Kommunistinen Puolue, jolle ei mikään luokkataistelun muoto ole vieras.

Pääpiirteissään tunnemme jo tekemämme virheet ja tunnustamme ne. Mutta yksityiskohdissa on vielä paljon selvittämätöntä, tutkittavaa ja vaarassa painua unholaan Tulevaan kansalaissotaan valmistautuessamme on meille kuitenkin tärkeätä tutkia ja todeta, mikä käydyssä taistelussamme oli oikeata ja missä teimme virheitä. Se on mahdollista vain Suomen kansalaissodan historiaan tutustumalla. Se ei osoita meille ainoastaan virheitämme, vaan se johtaa myös mieleemme sen urhoollisuuden ja uhrautuvaisuuden, jolla suuret työläisjoukot taistelivat vapautensa puolesta ja jota ilman proletariaatin voitto ei ole milloinkaan mahdollinen. Sen kautta opimme kukin kohdaltamme varustautumaan niihin suuriin vaatimuksiin, joita tulevat taistelut eteemme asettavat. Sentähden ovat kertomukset Suomen punakaartien taisteluista v. 1918 meille korvaamattoman arvokkaat. Niistä saa työväenluokka arvokasta oppia tulevia taisteluita varten.

Tätä tarkoitusta edistämään pyrkii myöskin osaltaan nyt lukijalle tarjottava teos. Se ei ole suinkaan tarkoitettu miksikään valmiiksi Suomen punakaartien historiaksi. Se on vain yksi tuon historian välttämättömistä esivalmisteluista.

Suomen Vallankumousliikkeen Tutkijakunta on jo kauan pitänyt välttämättömänä tällaisen pääasiassa Suomen kansalaissodan rintamataisteluja käsittelevän kokoelman julkaisemista. Jonkunlaisia esitöitä sitä varten suoritettiin tavallaan jo Leningradissa v. 1925 tov. Sirolan johdolla toimineessa Suomen luokkasodan tutkimuskerhossa. Useat kirjassa esiintyvistä kirjoituksista ovat saaneet alkunsa siinä suoritetuista tutkimuksista. Monet käytännölliset työt ovat kuitenkin siirtäneet teoksen julkaisemisen tähän saakka.

Kirja sisältää osaltaan tutkielmia, osaltaan välittömiä muistelmanluontoisia kirjotelmia. Se ei siis ole läheskään niin yhtenäinen kuin olisi ollut toivottavaa. Lukija tulee varmaankin löytämään siinä useita puutteita ja epätasaisuuksia, ehkäpä erehdyksiäkin. Rajoitettuun ainehistoon nähden oli sitä kuitenkin mahdoton kokonaan välttää. Mutta olemme vakuutettuja, että kirja tällaisenaankin palvelee ja edistää osaltaan suurta asiaamme ja muistuttaa meitä aina niistä tuhansista urhoollisista miehistä ja naisista, jotka todellisella proletaarisella antaumuksella taistelivat Suomen lahtarikaarteja vastaan ja proletariaatin paremman tulevaisuuden puolesta.

Toimittaja.

Suomen luokkasodasta.

Kirj. T. Lehén.

Vuoden 1918 luokkasodan kokemuksista ovat Suomen lahtarit kirjoitelleet hirvittävän määrän enemmän tai vähemmän paksuja niteitä. Suurin osa tästä tuot nnosta on tosin ollut arvotonta roskaa ja rehentelevää reklaamia, mutta joukossa on ollut asiallistakin käsittelyä, jossa on vedetty johtopäätöksiä tulevaa kansalaissotaa varten. Meidän kommunistisessa kirjallisuudessamme sitävastoin on aivan liian vähän puhuttu niistä opetuksista joita luokkasotamme antoi työväenluokalle sotilaallisessa suhteessa. Tämän kirjoittajan aikomuksena on tehdä osaltaan vaatimaton yritys mainitun puutteen poistamiseksi, koskettelemalla muutamissa lyhyissä kirjoituksissa eräitä tärkeimpiä kansalaissodan kysymyksiä Suomen luokkasodan kokemusten pohjalla. Ensimäinen kirjoitus koskettelee valkoisten sotavalmisteluja, seuraavat punaisten sotavalmisteluja, kansalaissodan ensi vaiheita jne. Katson voivani käydä välittömästi käsiksi varsinaiseen asiaan, nim. sotilaallisiin kysymyksiin koskettelematta ennakolta Suomen vallankumouksen esihistoriaa, sen poliittisia edellytyksiä jne, sillä edellytän, että lukija ne riittävästi tuntee, ja koska niitä on meidän kommunistisessa kirjallisuudessammekin melko laajasti valaistu.

Valkoisten sotavalmistelut.

Suomen porvariston ennakkovalmistelut v. 1918 kansalaissotaa varten olivat monessa suhteessa niin perusteellisia ja johdonmukaisia, että niistä on varmasti paljon opittava vallankumouksellisille työläisille. Tässä mielessä koetamme seuraavassa muistutella mieliin näitä lahtarien sotavalmisteluja ja niitä arvostella.

Oikeastaan alkoivat Suomen porvariston sotavalmistelut monta vuotta ennen kansalaissodan alkua. Suomen porvarit eivät tietenkään olleet niin viisaita ja kaukonäköisiä, että he vuosia ennen olisivat osanneet ennustaa tulevan kansalaissodan ja siinä mielessä sotavalmistelujaan tehdä. Mutta jo vuosien kuluessa oli eräs osa Suomen porvaristosta tehnyt sellaista työtä, jota Suomen porvaristo saattoi kansalaissodassa käyttää

hyväkseen ja joka siten tosiasiallisesti osottautui suoranaiseksi valmistustyöksi kansalaissotaa varten porvariston hyväksi.

Tällaista työtä oli n. s. aktivistien sotahankkeet, jotka ilmenivät jääkäriliikkeessä. Maailmansodan aikana oli pienessä osassa Suomen porvaristoa, johon aktivistit nojautuivat, herännyt ajatus, että Suomen itsenäisyys, sen vapauttaminen Venäjän ikeestä, olisi ehkä saavutettavissa Saksan voitokkaitten pistimien ja mörssärien avulla. Tässä mielessä ryhtyivät Suomen aktivistit salaisiin neuvotteluihin Saksan hallituksen kanssa. He yrittivät saada Saksan hallitusta taivutetuksi siihen, että se ottaisi suorittaakseen Suomen puhdistamisen venäläisistä. Aktivistit lupailivat että tässä tapauksessa tulisi koko Suomen kansa nousemaan aseisiin ja antaisi vähintäin 200.000 miehisen armeijan saksalaisten kenraalien käytettäväksi sotatoimia varten Pietaria vastaan.

Saksan hallitus ja ylin sotajohto suhtautuivat alunpitäen aktivistien hommiin myötämielisesti ja alkoivat näitä hankkeita järjestelmällisesti avustaa. Saksan yleisesikunnan valtiollinen osasto sai tehtäväkseen näiden salahankkeiden johtamisen. Niin joutui Suomen porvariston asia alunpitäen saksalaisten valtiomiesten ja sotaherrojen koeteltuihin ja tottuneisiin käsiin, Suomen porvariston suuren osan, joka näitä salanhankkeita ei ensinkään katsonut suopein silmin, tämän seikan merkitystä sille itselleen tajuamatta. Saksalaisten diplomaattien ja sotaherrain kokeneissa käsissä pysyi Suomen porvariston sotavalmistelujen ja sodankäynnin johto aina luokkasodan loppuun saakka. Oliko niinollen ihme, että nämä sotavalmistelut olivat monessa suhteessa mallikelpoisia? Eihän Saksan armeijan yleisesikunta, jolle näistä valmisteluista etupäässä kunnia kuuluu, ollut ensikertaa „pappia kuskissa".

Niinpä esim. ymmärsi Saksan yleisesikunta vallan mainiosti, että tuosta suunnitellusta Suomen armeijasta ei tulisi mitään, jos ei sillä tulisi olemaan lukuisaa, sotilaskouluutuksen saanutta päällikkökuntaa. Suurilukuisen, kouluutetun päällikkökunnan merkitys olisi suunnitellulle Suomen armeijalle aivan erikoisen tärkeää senvuoksi, että itse tuo armeija olosuhteiden pakosta piti improvisoida, s. o. nopeasti kokoonhaalia, ja sitäkin ilmeisempi, kun se aines, josta armeija piti kokoonpantaman, oli valtavalta osaltaan kaikenlaiseen aseittenkäyttöön tottumatonta. Nopeasti kokoonhaalitun armeijan suuret heikot puolet olivat tehokkaasti korvattavissa vain siten, että ajoissa valmistettiin päällikkökunta sitä varten.

Tosin oli Suomessa, aktivistien Saksan hallitukselle tekemän selostuksen mukaan, 200 upseeria, 600 upseerinkokelasta ja joku määrä aliupseereja, jotka olivat vielä jälellä v. 1901 hajoitetusta Suomen sotaväestä, tosin oli olemassa lukuisia Venäjän armeijassa upseerina palvelleita suomalaisia, tosin laskettiin että melkoinen määrä ruotsalaisia ym ulkomaalaisia upseereita olisi

halukas hankkimaan itselleen „praktiikkaa“ ja mainetta Suomen taistelukentillä. Tämä kaikki otettiin laskuissa mukaan, mutta saksalaiset sotaherrat ja heidän suomalaiset holhokkinsa pitivät kaiken tämän riittämättömänä.

Niin tultiin päätökseen suomalaisen jääkäripataljoonan perustamisesta. V. 1915 alkoivat aktivistit salaa värvätä nuoria miehiä etupäässä opiskelevaa nuorisoa ja salakuljettaa heitä Ruotsin kautta Saksaan Lockstedtin leirille, jossa heidän saksalaisten upseerien johdolla tuli valmistautua upseereiksi ja aliupseereiksi tulevaa Suomen armeijaa varten. Näistä suomalaisista jääkäreistä, joiden lukumäärä sittemmin kasvoi kahteen tuhanteen, tuli siten v. 1918 Suomen lahtariarmeijan selkäranka, sen päällikkökunnan kantajoukko.

Sivumennen sanoen saavuttivat aktivistit jääkäreitä värvätessään ja niitä Saksaan kuletellessaan, jonka kaiken täytyi tapahtua venäläisen santarmiston valpasta silmää välttäen, melkoisen kokemuksen salaisessa toiminnassa, josta sittemmin varsinaisen kansalaissodan valmisteluissa ja sen aikana oli Suomen porvaristolle paljon hyötyä.

Mutta ei vielä näilläkään toimenpiteillä katsonut Suomen porvaristo—luonnollisestikin Saksan yleisesikunnasta saatujen ohjeiden mukaan—päällikkökysymyksen olevan ratkaistun kansalaissotaansa varten. Vähää ennen kansalaissodan alkua perustettiin Suomessa salaisia päällikkökursseja lahtarikaarteja varten. Samoin julaistiin salaisia oppikirjoja itsenäistä sotatietojen opiskelua varten.

Luokkasodassamme oli päällikkökysymys valkoisten puolella erikoisen tärkeä vielä sen vuoksi, että he eivät voineet toivoa saavansa kokoon riittävän suurta armeijaa muuten kuin pakkomobilisointien kautta. Täten koottua ainesta voitiin ajaa taistelukentälle vain äärimmäisen keppikurin avulla. Tätä varten tarvittiin enemmän piiskureita. Vallankumoukselliset työläisarmeijat eivät tarvitse piiskureita, mutta niille ei päällikkökysymys siitä huolimatta ole vähemmän kipeä. Päinvastoin, ne mahdollisuudet, mitä vallankumouksellisilla työläisillä tässä suhteessa on käytettävänään, ovat niin rajoitetut, että ne on äärimmilleen hyväkseen käytettävä. Ja juuri tässä suhteessa on meille Suomen lahtarien esimerkistä paljon opittavaa.

Aktivistien salahommia Suomessa johti Helsingissä toiminut aktivistien keskuskomitea, joka harjoitti „liikettään“ jonkun kauppatoimiston nimen varjolla. Tällä keskuskomitealla oli useita alaosastoja. Rautatieosasto, joka oli kokoonpantu rautatievirkailijoista ja jolla oli omat „solunsa“ kaikilla tärkeimmillä asemilla, huolehti aseitten sekä Saksaan menevien ja sieltä palaavien jääkäreitten kuletuksesta. Räjähdysaineosasto valmisteli käsigranaatteja, joita on verrattain helppo valmistaa kotikeinoilla.

Myöskin oli aktivisteilla maailmansodan alusta alkaen verrattain laaja vakoilukoneisto, joka harjoitti valkoilua Saksan

hyväksi Suomessa olevan venäläisen sotaväen keskuudessa ja Venäjälläkin. Näiden vakoilutietojen välittäminen Saksaan (Tukholman kautta) kävi mahdolliseksi sähkölennätinlaitoksessa ja rautateillä toimivien „solujen" kautta. Tämä „praktiikka" koitui suureksi hyödyksi Suomen porvaristolle sen kansalaissodassa, sillä tässä työssä harjaantuneet voimat joutuivat kokonaan sen käytettäväksi.

Salaisia taistelujärjestöjään, n. s. suojeluskuntiaan, alkoi porvaristo muodostella jo keväästä alkaen v. 1917, ensin poliisijoukkojen, sitten palokuntain ja urheiluseurojen varjolla. Suojeluskuntalaisten yhteinen lukumäärä lienee kansalaissodan alkuun mennessä ollut jonkun verran yli 20,000 miestä.

Monta kertaa tärkeämpi kuin kysymys taistelujärjestöjen perustamisesta on kansalaissodassa päällikkökysymyksen rinnalla asekysymys. Myöskin tämä kysymys tuli valkoisille ajoissa onnellisesti ratkaistuksi. Osan aseita saivat he maassa olevalta venäläiseltä sotaväeltä sen valkokaartilaisten upseerien välityksellä ostetuksi, osan saivat he tältä sotaväeltä puijatuksi viekkaudella, osan suoraan varastamalla. Niinpä kehuvat lahtarit, että heidän onnistui toimeliaitten rautatiekomennuskuntiensa avulla kaapata kokonaisia vaununlasteja venäläiselle sotaväelle ja punakaartilaisillekin kuuluvia aseita. Kuuluvatpa he tuoneen joitakin vaununlasteja suoraan Pietaristakin venäläisten vastavallankumouksellisten ystäviensä suosiollisella avustuksella. Jonkun määrän saivat he niinikään ostetuksi Ruotsista. Tämä kaikki ei kuitenkaan voinut asekysymystä ratkaista, ja niinpä turvauduttiinkin Saksan apuun, joka myös anteliaasti näihin avunpyyntöihin vastasi. Jo lokakuussa 1917 laski Vaasan luona maihin laiva tuoden ensimäisen saksalaisen aselähetyksen. Tämä aselasti, jossa oli 7000 kivääriä, 30 konekivääriä, 200 mauserpistoolia, 5000 käsipommia, ja räjähdysaineita, pääsi onnellisesti valkoisten käsiin.

Marraskuussa laski saksalainen vedenalainen vene, joka oli lastattu räjähdysaineilla, maihin Loviisan luona. Osa lastista joutui punakaartilaisten käsiin, mutta suurimman osan siitä saivat lahtarit kuitenkin pelastetuksi ja kuletetuksi määräpaikkoihin. Paluumatkallaan tämä vene joutui miehistöineen miinojen saaliiksi. Kolmas ja suurin aselasti, jossa oli m. m. 25,000 kivääriä ja jonka piti laskea maihin Porin seuduilla, sai kääntyä takaisin Saksaan, kun ei valkoisten onnistunut ottaa sitä vastaan.

Joka tapauksessa oli valkoisilla kansalaissodan alkuun mennessä enemmän kuin 10,000 kivääriä, n. 100 kuularuiskua ym. samaan aikaan kun punaisilla lienee ollut jonkun verran toista tuhatta kivääriä.

Myöskin ovat valkoiset—tietenkin saksalaisten neuvonantajiensa ohjeitten mukaisesti—hyvissä ajoin alkaneet varustaa tulevia sotatoimiaan varten tukikohtaa Pohjanmaalla, joka

väestönsä luokkakokoonpanon vuoksi oli heille turvallisin. Tänne he keskittivät asevarastonsa, kokoilivat upseereitaan, keskittivät suuret määrät rautateitten liikkuvaa kalustoa ja varsinkin maan elintarvevarastoja antaen vallankumouksellisen etelä-Suomen nähdä nälkää.

Ymmärsivätkö Suomen porvariston strateegit ja heidän saksalaiset neuvonantajansa jo silloin, että heille on tulevassa kansalaissodassa edullista, jos muodostuu kansalaissodan rintama, koska he voivat odottaa, että heidän armeijansa, jolla tuli olemaan monilukuinen, kouluutettu päällikkökunta, oli kykenevämpi liikehtimään, siirtelemään ja keskittämään voimiaan kuin punaisten joukot? Luultavasti ei. Ja ilman tätäkin oli valkoisilla kyllin muita syitä, jotka pakottivat heitä etsimään itselleen tukea Pohjanmaalla ja kokoamaan sinne voimiaan. Eikä meille olekaan tärkeää arvailla mitä lahtarit ajattelivat. Tärkeää on todeta, että myöskin tältä kannalta katsoen olivat nämä toimenpiteet tarkoituksenmukaisia. Muidenkin, myöhäisempien vallankumoustaisteluiden kokemukset osoittavat, että hallitusten sotajoukot voivat väliaikaisesti jättää kokonaisia alueita vallankumouksellisen työväen haltuun, keskittääkseen voimiaan ja muodostaakseen työläisarmeijoita vastaan säännöllisiä rintamia, joissa ne voivat käyttää hyväkseen liikehtimiskykyään ja varjella itseään vallankumouksselliselta tartunnalta.

Mitä tulee kansalaissodan poliittiseen valmisteluun, niin oli porvaristo saavuttanut Pohjanmaan talonpoikaisväestön keskuudessa melkoista menestystä tunnuslauseella: „Ryssät maasta pois!" Tällä tunnuslauseella onnistuttiin herättämään kansallista kiihkoa, jolle talonpoikien ja yleensä pikkuporvariston ennakkoluuloisissa päissä oli otollinen maaperä. Onnistuttiin suuressa osassa väestöä saamaan aikaan sellainen käsitys, että oli tosiaankin kysymys jostakin vapaussodasta. Tosiallisesti ei kuten tiedämme, valkoisten tarvinnut mitään vapaussotaa käydä, koska Suomen itsenäisyys oli silloin täydellisesti tunnustettu, eikä sitä tiettävästi mikään vaara uhannut. Mutta eihän Pohjanmaan talonpojille sopinut selittää asiain todellista laitaa, nim. sitä, että heitä aijotaan käyttää tykinruokana porvariston ja suurmaan omistajain luokkapyyteitten hyväksi ja että porvaristo viis veisasi Suomen itsenäisyydestä, jonka se oli valmis myömään samalle „ryssälle", tai kenelle tahansa enimmän tarjoovalle, kunhan se oli vaan sopusoinnussa sen luokkapyyteitten kanssa. Täytyi keksiä ovela, petollinen syötti, jolla saatiin Pohjanmaan talonpojat narratuksi onkeen.

Kun meidän kaiken ylläkerrotun perusteella täytyy myöntää, että valkoisten sotavalmistelut olivat monessa suhteessa mallikelpoisia, emme me toiselta puolen myöskään voi unohtaa suotuisia olosuhteita, joissa Suomen porvaristo luokkasotaan valmistautui. Sehän oli hallitseva luokka. Sillä oli kaikki porva-

rillisen valtion aineelliset varat käytettävänään. Sillä oli sen rahat, joita se myös häikäilemättömästi käytti sotatarkoituksiinsa, sillä oli elintarpeita, joita se siirteli ja keskitti sotatarkoituksiaan silmälläpitäen. Sillä oli käytettävänään koko valtiokoneisto. Sen käsissä oli kulku- ja yhteysvälineet. Sillä oli runsaasti kaikenlaisia teknillisesti ja tieteellisesti sivistyneitä henkilöitä, insinöörejä, rautatievirkailijoita, telegrafisteja, lääkäreitä jne. Sen käytettävänä olivat kaikenlaiset tieteelliset laitokset, sairaalat, koulut, hyväntekeväisyyslaitokset, kirkot ym., jotka antoivat sille rajattomia mahdollisuuksia viattomien tekosyitten varjolla harjoittaa salaista toimintaansa.

Lyhyesti sanoen Suomen porvaristolla oli kaikki ne varat, mitä hallitsevalla luokalla yleensä voi olla. Siltä puuttui ainoastaan armeija, mutta siihenkin sillä oli jo tavattoman paljon valmista ja puolivalmista ainesta, rajattomat mahdollisuudet. Sillä oli satoja upseereita kotimaassa, 2,000 jääkäriupseeria ja aliupseeria Saksassa, se voi joka hetki saada kymmeniä ja satoja saksalaisia, venäläisiä, ja ruotsalaisia upseereita, sillä oli suuret määrät aseita kotimaassa, ja lisää oli yllin kyllin tulossa anteliaalta mahtavalta liittolaiselta, Saksan porvaristolta, joka oli ottanut Suomen porvariston voimakkaitten siipiensä suojaan.

Suomen lahtariporvaristolla oli vielä toinenkin liittolainen: Venäjän vastavallankumoukselliset, joilta he saivat tuntuvaa apua monessa muodossa ja joiden kanssa he sydämellisesti veljeilivät samalla kun viatonta ja isänmaallista naamaa näytellen usutettiin talonpoikia, tykinruokaa—olematonta „ryssää“ vastaan.

Ne olosuhteet, joissa vallankumoukselliset työläiset valmistautuvat luokkasotaan, ovat tietysti aivan toisenlaiset, emmekä me niinmuodoin voi hallitsevia luokkia jäljitellä joka suhteessa, mutta kysymys onkin siitä, missä määrin me kykenemme tarkotuksenmukaisesti, täydellisesti, viimeistä myöten käyttämään hyväksemme ne mahdollisuudet, mitä työväenluokalla on käytettävänään.

Seuraavassa kirjoituksessa koetamme tarkastella, missä määrin Suomen työväki kykeni kansalaissotaan valmistautuessaan käyttämään hyväkseen niitä mahdollisuuksia, mitä sillä oli.

Punaisten sotavalmistelut.

Samalla kertaa kun porvarillisten aktivistien vapaussotavalmistelut, jotka tulivat Suomen porvariston hyväksi kansalaissodassa, olivat kestäneet vuosikausia, ja samalla kun porvaristo suunnitelmanmukaisesti, kuumeentapaisesti, useiden kuukausien kuluessa valmistautui varsinaiseen kansalaissotaan, olivat punaisten sotavalmistelut ennen kansalaissodan alkua niin vähäiset, että niistä tuskin voi puhua.

Pitkäaikaisesta vallankumouksen valmistelutyöstä ei tietysti oinut olla puhettakaan, kun ei kerran ollut olemassa vallan-umouksellista puoluetta eikä edes vallankumouksellista siipeä osialidemokraattisessa puolueessa, joka oli ainoa työväenpuolue aassamme. Vaikka puolueemme olikin kokoonpanoltaan ja engeltään puhtaasti proletaarinen, ja vaikka sen valtava enem-istö oli ehdottomasti hylkäävällä kannalla opportunistiseen isionismiin, oli se sittenkin korkeintaan vain vasemmisto-ialidemokraattinen, eikä niinollen vielä vallankumouksellinen uolue. Eikä se siis voinut olla kypsynyt johtamaan niitä uusia uuria, vallankumouksellisia tehtäviä, jotka historia asetti Suomen yöväenluokan ratkaistaviksi v. 1918. Siinä on syy, minkä vuoksi ikki vakava, vallankumouksellinen valmistelutyö lykkääntyi iime hetkeen, jolloin oltiin pakoitettuja ottamaan taistelu vastaan.

Vastapainoksi porvarillisille suojeluskunnille ryhtyi Suomen yöväki jo kesällä 1917 kaikkialla perustamaan omia vastajär-estöjään, joita ensin nimitettiin jäjestökaarteiksi, myöhemmin unakaarteiksi. Tämä punakaartien perusteleminen ja niiden opea kasvaminen, joka tapahtui yhtä rinnan yhä voimistuvan akkoliikkeen kanssa, oli selvänä osotuksena yhä kasvavasta umouksellisesta mielialasta Suomen työväen keskuudessa. Puna-aartilaisten lukumäärä nousi kansalaissodan alkuun mennessä oin 20,000—25,000 mieheen, mutta taisteluvoimana oli puna-aartien merkitys vähäinen, sillä niiltä puuttui pari kaikkein ärkeintä seikkaa, joita taistelussa tarvitaan: aseita ja melkein äydellisesti alkeellisinkin sotilaskouluutus.

Kansalaissodan alkuun mennessä oli punakaarteille koko aassa kaiken kaikkiaan ehkä korkeintaan 1,500 kivääriä. Nekin li jaettu muutamille harvoille paikkakunnille: Helsinkiin, Tam-ereelle, Kotkaan, Kuopioon, Viipuriin. Muut paikkakunnat, niiden oukossa monta voimakasta työläiskeskusta, joissa oli suuret unakaartin osastot, jäivät melkein kokonaan ilman aseita. Tässä n yksi syy siihen, että ei voitu heti kansalaissodan alussa aajentaa vallankumouksellista aluetta kauemmaksi pohjoiseen, ttei voitu sitoa vihollisen voimia pohjoisessa. Ei ollut millä seistaa Tampereen pohjoispuolella olevat työläiskeskukset, esim. yväskylän seudun tehdasalueet, Pohjois-Suomen kaupungit, ulu, Vaasa jne, joilla olisi ollut kansalaissodan alussa suuri erkitys. On myöskin muistettava, että lahtareilla oli samaan ikaan yli 10,000 kivääriä ja satakunta kuularuiskua.

Eikö sitten ollut mitään mahdollisuuksia hankkia aseita joissa punakaarteille? Näyttää siltä että olisi ollut, sillä jo muutaman viikon kuluttua kansalaissodan alkamisen jälkeen saivat punakaartit aivan riittävästi aseita, ja mahdollisuudet kai olivat joitakin viikkoja ennen suunnilleen samanlaiset. Se, että nämä mahdollisuudet eivät tulleet aikaisemmin käytetyiksi, on hyvin ymmärrettävää, kun tietää että varsinaiset kansa-laissodan valmistelut alkoivat viime hetkellä.

Punakaartiemme päävika oli kuitenkin sotilaskouluutuksen saaneitten päälliköitten puute. Tämä puute oli sitäkin täydellisempi, kun ei maassa ollut lähes 20 vuoteen minkäänlaista armeijaa. Työläisten joukossa oli vain siellä täällä harvoja yksilöitä, jotka olivat hiukankaan „hajulla“ aseitten käytöstä, puhumattakaan mistään perusteellisemmasta sotilaallisesta kouluutuksesta, samalla kun valkoisilla oli suuri varasto kenraaleita ja muita upseereja, ja samalla kun he kuumeentapaisesti työskentelivät uuden päällikkökunnan valmistamiseksi.

Asian näin ollen olisi meillä ollut vielä suurempi syy kuin valkoisilla kaikin käytettävissä olevin keinoin työskennellä tämän punakaartiemme suurimman puutteen poistamiseksi.

Ainakin näin jälestäpäin katsoen näyttää, että joitakin mahdollisuuksia olisi ollut. Niinpä esim. näyttää siltä, että melkoinen määrä Saksassa kouluutettuja jääkäreitä olisi ollut voitettavissa meidän puolellemme. Siellä oli työläisiä ja muita aineksia, jotka ennen kansalaissotaa myötätuntoisesti suhtautuivat työväen joukkoliikkeeseen ja jotka koettivat solmia suhteita sosialidemokraattisen puolueen johdon kanssa. Kuitenkaan ei puolue näytehneen minkäänlaista yritystä saadaksensa nämä ainekset riveihinsä kansalaissodassa.

Toinen paikka, josta voitiin jossakin määrin saada kouluutettuja päälliköitä oli venäläinen sotaväki. Tämä mahdollisuus tuli myöskin käytetyksi niin laajassa määrässä kuin se yleensä voi tulla kysymykseen, sillä venäläisten upseerien käyttäminen suuremmassa määrässä olisi ollut vaikea ensinnäkin kielivaikeuksien vuoksi, toiseksi sen vuoksi, että heistä ei vallan moni ollut halukas „riskeeraamaan“, ja kolmanneksi senvuoksi, että punakaartilaisemme eivät erittäin luottavaisesti suhtautuneet tsaarinaikuisiin upseereihin, jotka milloin tahansa voivat pettää. Tällaiseen epäilyyn oli riittävästi syytäkin. Mutta paljon vaikuttivat tuohon venäläisten vieromiseen kansalliset ennakkoluulot, jotka tietenkään eivät voineet työväestä tyyten hävitä. Se käsitys, että „ryssä on aina ryssä“, istui monen työmiehenkin päänupissa.

Muita mahdollisuuksia ei valmiiksi kouluutetun päällikkökunnan saamiseksi ollut. Asian näinollen, jos olisi ymmärretty päällikkökysymyksen suunnaton merkitys, olisi mahdollisesti voitu, suurista vaikeuksista huolimatta, ennemmin tai myöhemmin, jotakin tehdä päällikkökunnan kouluuttamiseksi punakaartin omista riveistä. Tämän tapaisiin toimenpiteisiin ryhdyttiin kuitenkin vasta kansalaissodan loppupuolella.

Vielä olisi puolueellamme ollut yksi keino käytettävänään, jolla jossakin määrin olisi voitu päällikkökunnan puute korvata. Puolueella oli keskuudessaan hyvä joukko järjestötyössä kouluuntuneita, järjestyskykyisiä voimia, jotka olisivat varmasti paljon voineet saada aikaan sotilastyössäkin. Tätä ei kuitenkaan tullut tehdyksi, vaan olivat puolueen parhaat organisaattorit

nsalaissodan loppuun saakka kaikenlaisissa muissa tehtävissä, tka varmasti olivat vähemmän tärkeitä niin kauan kuin käytiin taa. Tietystikään ei olisi ollut tarkoituksenmukaista, jos olue olisi kaikki parhaat voimansa koko kansalaissodan ajaksi äärännyt yksinomaan sotatehtäviin, sillä eihän vallankumousistelua käydä yksinomaan kivääreillä. Mahdollisimman ajojen kansanjoukkojen voittaminen vallankumouksen puolelle vähintäin yhtä tärkeää. Ja tämä on ennen kaikkea poliittista ötä. Tuotannon järjestämistä ei myöskään voida lyödä laimin, lä siitä riippuu menestyksellinen sodankäynti. Mutta silloin n käydään sotaa, on sota pääasia. Tuotannon järjestäminen lee pääasiaksi silloin kun sota on ensin voitettu.

Mitä tulee vallankumouksemme poliittiseen valmisteluun, niin hdomme vain hyvin lyhyesti toistaa ne pääajatukset, mitä loisen sosialidemokratian johtajat ovat myöhemmin itsekritiissään ilmaisseet. Kansanvallan tunnuslause ja äärimmäisen ansanvaltaisen valtiomuodon lupaaminen, jolla toivottiin mahdolsimman laajoja talonpoikaisjoukkoja ja muita kansan keskikerksia saatavan meitä kannattamaan, ei ollut omiaan ketään iäidän puolellemme vetämään. Horjuva keskiluokka olisi aremminkin voitu vetää puolellemme, jos olisi päättäväisesti imittu.

Vielä vähemmän oli kansanvallan tunnuslause omiaan kohotmaan työläisjoukoissa vallankumouksellista innostusta ja itämään yllä taisteluhenkeä aikana, jolloin työläisjoukot jo livat perinpohjin kyllästyneet porvarilliseen kansanvaltaan, ja aistomaisesti pyrkivät työväenluokan luokkaherruuteen. Tämä unnuslause oli omiaan synnyttämään puolinaisuutta, epäröimistä a epäluuloa johtoa kohtaan taistelevien työläisten riveissä.

Ylläolevasta jo näkyy että meidän sotavalmisteluissamme oli aljon suuria puutteita. Eikähän toisin voinut ollakaan. Eihän llut mahdollista, että puolue, joka ensikertaa odottamatta joutui äiden kysymysten eteen, olisi voinut selvästi käsittää, miten otaa käydään, mikä sitä varten on tärkeää ja mihin etupäässä n huomio kiinnitettävä. Eihän meidän neuvonantajinamme otilaskysymyksissä ollut mikään saksalainen eikä muu yleisesikunta, joka olisi voinut meille sotilaallisessa suhteessa neuvoja ntaa. Neuvosto-Venäjä, jonka apu olisi tietysti ollut tervetulutta, ei ollut itsekään paljon paremmassa asemassa. Ne harvat otilasneuvonantajat taas, joita meidän onnistui saada käsiimme venäläisten upseerien keskuudesta, monessa tapauksessa olivat enemmän tai vähemmän satunnaisia henkilöitä, eivätkä joka suhteessa voineet vastata niitä monipuolisia ja uusia vaatimuksia, joita kansalaissotamme asetti, koska se heilleki oli monessa suhteessa „outoa leikkiä“.

Eihän voinut rauhallisessa, parlamenttaarisessa ja taloudellisessa taistelussa kehittynyt ja kasvanut, vaikkapa vasemmistolaissosialidemokraattinen, niin kuitenkin sosialidemokraattinen

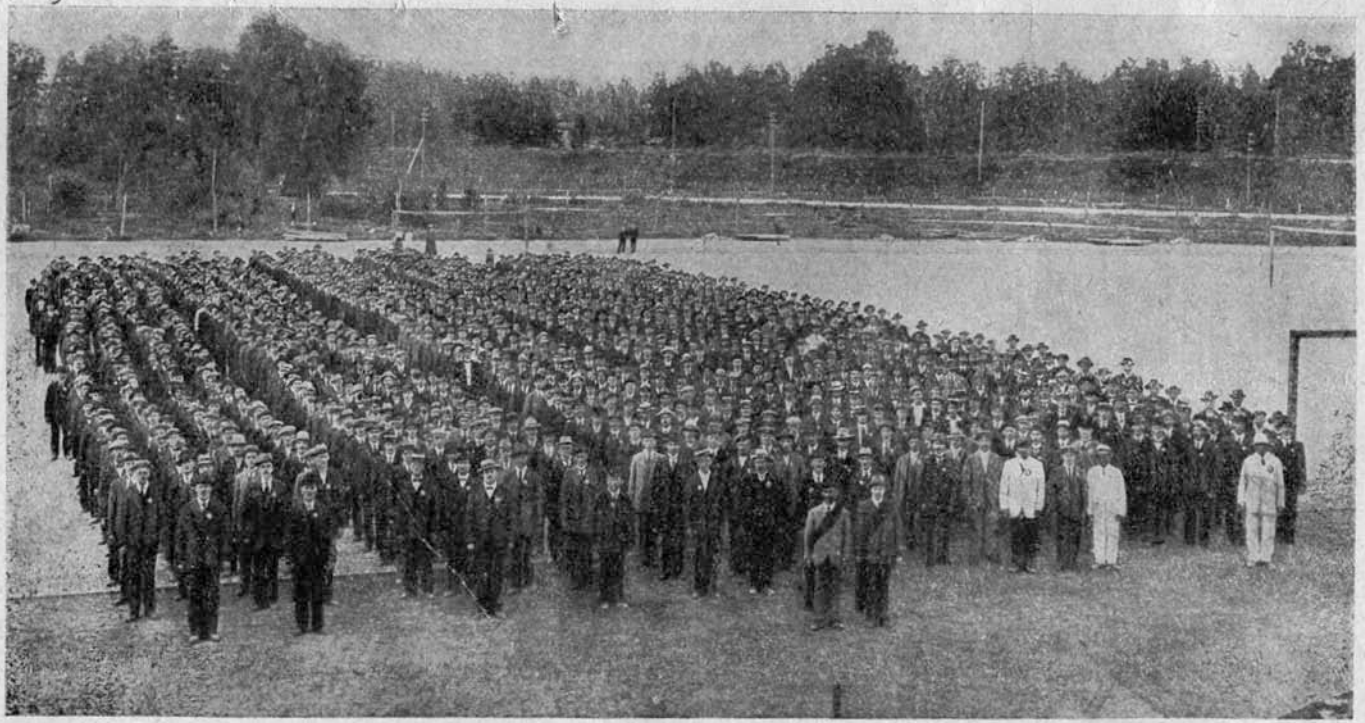

Helsingin järjestyskaartia Eläintarhan urheilukentällä 1917 .

puolue, jolle vallankumous ja kansalaissota olivat outoja ja vieraita käsitteitä, muutamien harvojen viikkojen ja kuukausien kuluessa päästä sellaiseen vallankumouksellisen selvyyteen, että se olisi voinut katsoa aseellisen taistelun ensimäiseksi, ainoaksi lähimmäksi tehtäväksi ja että se olisi voinut johdonmukaisesti, päättäväisesti, häikäilemättömästi keskittää kaikki voimansa ja mahdollisuudet tämän lähimmän tehtävän täyttämiseksi, ja että se olisi voinut luoda keskuuteensa sen rautaisen kurin, jota tällainen voimien keskittäminen edellytti.

Mutta jos puolueemme olisi kyennyt tämän tekemään, ei se olisikaan ollut sosialidemokraattinen, vaan vallankumouksellinen, kommunistinen, bolshevistinen puolue.

Ja tämähän se juuri oli jota meiltä puuttui. Se onkin se suurin opetus, minkä työväenluokan täytyy ottaa Suomen vallankumouksen ja kaikkien muitten tähänastisten työväenvallan kumousten kokemuksista. Jotta työväenluokka voisi saavuttaa suuret historialliset päämääränsä, täytyy sen luoda itselleen luja, rautainen, vallankumouksellinen puolue, joka selvästi näkee nämä päämäärät ja johdonmukaisesti ennakkoluulottomasti, käyttää k a i k k i keinot, jotka tähän päämäärään pyrkiessä ovat välttämättömät, ja joka ennen kaikkea valmistautuu ja valmistaa työväenluokkaa aseelliseen kumoukseen.

Toiselta puolen osoittaa juuri Suomen vallankumouksen kokemus, että tällaista todella vallankumouksellista puoluetta ei luoda muutamassa viikossa eikä kuukaudessa, ja että sen muodostaminen on myöhäistä silloin kun ollaan vallankumouksen kynnyksellä. Se muodostuu vuosien kuluessa, pitkinä „rauhan" ja taantumuksen vuosina, sitkeän, hellittämättömän työn kautta.

Luokkasodan ensi päivät.

Useat niistä tovereista, jotka ovat kirjottaneet Suomen luokkasodan kokemuksista, kuten esim. toveri Svetshnikoff, kiinnittävät huomionsa etupäässä rintamataistelujen kauteen, s. o. taisteluihin, joita käytiin k a n s a l a i s s o d a n r i n t a m a n m u o d o s t u m i s e n j ä l k e e n. Liian vähän näistäkin taisteluista on punaisten puolella vielä kirjoitettu, mutta sittenkin, jos ajatellaan asiaa niiden opetusten kannalta, joita tarvitaan siellä, missä valta on vielä työväenluokan vihollisten käsissä, jos ajatellaan asia k a p i n a n t a i d o n o p i s k e l u n k a n n a l t a, niin sittenkin monin verroin tärkeämpää kuin rintamataistelujen tutkiminen, on tutkia sitä, mitä tehtiin tai tekemättä jätettiin luokkasodan ensi päivinä, e n n e n l u o k k a s o d a n r i n t a m a n m u o d o s t u m i s t a.

Säännöllisen rintamasodan käyntiin kouluutettu porvarillisen armeijan upseeri, pitää aivan luonnollisena ja asiaankuuluvana sitä, että luokkasodassa, samoinkuin „oikeassakin" sodassa, muo-

dostuu säännöllinen rintama, että vihdoinkin loppuu epäjärjestys, hulina, sekatappelu. Mutta todellisuudessa on säännöllisen luokkasodan rintaman muodostuminen edullista vain vallankumouksen vihollisille, joilla tavallisesti on käytettävänään tällaiseen sodankäyntiin vartavasten kouluutettua sotaväkeä tai ainakin suuret joukot upseereja, joiden avulla sellaista sotaväkeä voi pian muodostaa. Säännöllinen rintama helpottaa kurin ylläpitämistä pakolla mobilisoidussa, palkatuissa ja vieläpä vapaaehtoisissakin vastavallankumouksen joukoissa. Jos ne olisivat hajallaan ympäri maata, pieninä joukko-osastoina, vallankumouksellisen väestön ympäröiminä, olisivat vähemmän luotettavat, mobilisoidut ja palkkajoukot, helposti alttiina vallankumoukselliselle „tartunnalle", ja luotettavimmiltakin, todellisilta lahtarijoukoilta voisi sisu lannistua vallankumouksen haamun pelon edessä. Tämän tietävät hyvin kaikkien maiden ammattilahtarit, varsinkin maailmansodan jälkeen saatujen runsaiden kansalaissotien kokemusten jälkeen. Niipä esim. ohjesäännössä Saksan suojelupoliisille, jota vartavasten kouluutetaan tulevaa kansalaissotaa varten, erikoisesti teroitetaan mieliin sitä sääntöä, että jos jossakin kaupungissa, jossa on jouduttu taisteluun kapinallisten työläisjoukkojen kanssa, näyttää siltä, että vastavallankumoukselliset joukot voivat jäädä alankynteen, ei epävarmaa taistelua ole jatkettava, vaan keskeytettävä se ensimäisen sopivan tilaisuuden tullen, livistettävä hyvän sään aikana, jätettävä kaupunki kapinallisten haltuun ja mahdollisimman nopeasti riennettävä yhtymään muihin vastavallankumouksen joukkoihin. Taistelussa vallankumouksellisten kansanjoukkojen kanssa vastavallankumous etsii pelastusta aseellisten voimiensa keskittämisestä, säännöllisen rintaman muodostamisesta vallankumouksellisia luokkia vastaan, joille tällainen sodankäynti on epäedullista siitä yksinkertaisesta syystä, että tuskimpa koskaan sorretut luokat voivat ennen vallankumousta luoda itselleen sellaista armeijaa, jota tällainen sodankäynti vaatii.

Mutta vallankumoukselliset työläiset voivat oppia kapinan taitoa. Jos säännöllinen rintamataistelu on vallankumouksellisille työläisille epäedullista, niin tästä täytyy tehdä se johtopäätös, että heidän täytyy kaikin keinoin pyrkiä estämään säännöllisen rintaman muodostuminen. Tämän voi kapinallinen saavuttaa ainoastaan siten, että se toimii joka puolella maata samaan aikaan nopeasti ja päättäväisesti, ympäröi, hajottaa sanan tai aseen voimalla, riisuu aseista vihollisen voimat silloin kun ne vielä ovat hajallaan eri puolilla maata, estää niitä yhtymästä toisiinsa, keskittymästä, että kiireesti levitetään paloa sinne, missä vastavallankumouksellisista on jo suoriuduttu, nopeasti lähetetään apua sinne, missä taistelun tiedetään olevan käynnissä, sinne, mistä vallankumousta uhkaa vaara.

Jos ei näin toimita, saa vastustaja alotteen käsiinsä, ehtii keskittää voimansa, ottaa haltuunsa laajoja alueita, muodostaa

ehjän rintaman, „palauttaa järjestyksen“. Tästä näkyy, kuinka äärettömän suuri merkitys on luokkasodan ensi päivillä, sillä, mitä tehdään tai jätetään tekemättä ensi hetkinä. Erittäin selvästi vakuuttavasti käy ensi päivien merkitys näkyviin Suomen luokkasodan kokemusten valossa.

Tammikuun 28 pnä 1918 julistettiin Helsingissä vallankumouksellisten työläisten valta. Helsingissä siirtyi valta työläisten käsiin ilman verenvuodatusta. Verrattain helppo oli voitto koko Etelä-Suomessa aina Poria ja Tamperetta myöten. Oli vain muutamia pikku kahakoita siellä täällä Helsingin, Porvoon ja Turun lähistöillä. Mutta niistäkin suoriuduttiin pian voittajina ja muutaman päivän kuluessa oli koko Etelä-Suomessa valkoisten valta murrettu. Suuri osa Etelä-Suomen lahtareita luikki pohjoiseen päin.

Vallankumouksen helppo voitto Etelä-Suomessa osottaa, kuinka kypsä ja otollinen oli maaperä proletaariselle vallankumoukselle. Mutta toiselta puolen tämä helppo voitto oli omiaan synnyttämään sitä vaarallista käsitystä, että voitto oli yleensä helppo asia, että vastustaja oli heikko.

Lähin tulevaisuus oli näyttävä, että Etelä-Suomessa saavutettu voitto oli vasta taistelun alkua, että siellä oltiin tekemisissä vain vihollisen etuvartiajoukkojen kanssa. Sen päävoimat seisoivat Etelä-Pohjanmaalla, jossa jo kuukausien kuluessa oli valkoisten tukialuetta varustettu, kymmentuhantisena joukkona, taisteluvalmiina, hampaisiin saakka aseistettuina. Jo lokakuussa 1917 saivat valkoiset Etelä-Pohjanmaalle Saksasta 7 000 kivääriä ym. aseita. Mutta he eivät olleet ainoastaan taisteluvalmiina, vaan he toimivat jo päättäväisesti, kuumeentapaisella kiireellä. Valkoisten päävoimien rynnistys oli alkanut jo ennen kuin Helsingissä julistettiin työväen valta.

Jo tammikuun puolivälissä oli Svinhufvudin hallitus lähettänyt Etelä-Pohjanmaalle kenraali Mannerheimin Suomen valkoisen armeijan ylipäälliköksi. Mannerheim ryhtyi tehtäväänsä suurella virkainnolla, oikein emälahtarin sisulla. Jo tammikuun lopulla katsoi hän armeijansa riittävän voimakkaaksi karkaamaan Suomen työväen kimppuun.

Ensi työksi oli lopullisesti lujitettava valkoinen valta valkoisten tukialueella, Etelä-Pohjanmaalla. Mannerheim antoi määräyksen, jonka mukaan venäläiset joukkoosastot Vaasassa, Lapualla, Seinäjoella, Ilmajoella ja Ylistarossa oli yöllä tammikuun 28 päivää vasten yllätettävä ja riisuttava aseista. Yhteensä näillä paikkakunnilla lienee ollut venäläistä sotaväkeä tuhatkunta miestä. Riisumalla venäläinen sotaväki aseista, tahdottiin saada takeet sen puolueettomuudesta, kuten sille selitettiin. Sitäpaitsi oli venäläisten aseistariisumisella se merkitys, että saatiin lisää aseita, m.m. tykistöä valkoiselle armeijalle ja saatiin takeet siitä, että nämä aseet eivät joutuneet punaisten käsiin. Edelleen saatiin tilaisuus näyttää sellaiselle ainekselle, jonka isänmaallisia tun-

teita tahdottiin käyttää hyväkseen, että muka tosiaankin oli kysymys taistelusta vierasheimolaista maansortajaa, „ryssää“ vastaan.

Tämä suunnitelma pantiin valkoisten omien selostusten mukaan täytäntöön täsmällisesti. Yön kuluessa koottiin suuria suojeluskuntajoukkoja mainittujen paikkakuntain lähistöille, ja aamuyöstä miltei samalla kellonlyömällä joka paikassa rynnättiin venäläisen sotaväenmajoitusalueille ja riisuttiin ne aseista. Valkoisen armeijan ensimäinen julkinen ote oli onnistunut täydellisesti. Mikään erikoinen urotyö se ei kylläkään ollut, kun tietää, että mainitut venäläiset joukko-osastot eivät olleet mitään vallankumouksellisen päällikkökunnan johtamaa Punaista Armeijaa vaan hajoamistilassa olevan tsaarin armeijan jätteitä, joilla ei mitään taisteluhalua ollut ja jotka eivät myöskään osottaneet minkäänlaista vastarintaa valkoisille ja että valkoiset kaikkialla olivat kiinteässä yhteydessä näiden joukko-osastojen upseerien kanssa, joista, kuten valkoiset itse kerskuvat, sangen monet, jos ei suurin osa, tekivät—maksua vastaan ja ilmaiseksikin—arvokkaita palveluksia suomalaisille luokkaveljilleen, auttaen näitä sotamiesten aseistariisumisessa. Mutta se seikka, että monituhantiset suojeluskuntajoukot kykenivät vaikkapa helponkin tehtävän suoritamaan niin täsmällisesti, samanaikaisesti eri paikkakunnilla, kykenivät yleensä toimimaan yhtenäisesti, ylhäältä saatujen ohjeiden mukaan, kokoamaan voimiaan määrätyllä hetkellä määrättyyn paikkaan, osotti, että valkoisilla oli jo oikea armeija, joka, kuten näytti, oli silmänräpäyksessä ilmestynyt maan alta Etelä-Pohjanmaan kamaralle.

Kun Etelä-Pohjanmaalla punakaarteja oli vähän ja nekin aseettomia, ei siellä venäläisten aseistariisumisen jälkeen enää mikään häirinnyt valkoisten valtaa. Mutta lahtareille ei tietenkään riittänyt sellainen valkoinen valtakunta, johon ei paljon muuta kuulunut kuin Vaasan kaupunki, Härmä ja Lapua. Mutta jos mieli laajentaa valkoisen valtakunnan aluetta, oli toimittava nopeasti, pantava toimeen vinha kilpajuoksu joka suuntaan, muuten voivat punaiset ehtiä ennen, voivat aseistaa työläiset aina Vaasan lääniä myöten, etelässä, idässä ja pohjoisessa, panna telkeet valkoisen vallan levenemiselle, vetää sen ympärille kammottavaa punaista rengasta, kuristaa... Kenraali Mannerheim, joka äskettäin oli livistänyt vallankumouksen Venäjältä, oli jo ennenkin omassa sydänalassaan tuntenut proletaarisen vallankumouksen haamun pelkoa. Hän se sanoi, että „siellä missä valta on siirtynyt vallankumouksellisille, ei mikään kansannousu enää ole mahdollinen“. (On yleisesti tunnettua, että sana „kansannousu“ valkoisten kielessä merkitsee kaikenlaista lahtarihulinaa).

Tämän tietäen valkoiset kehittivat sotatoimiaan edelleen kuumeisella kiireellä. Perä-Pohjanmaalle, jossa vankat työläiskeskukset Oulu, Kemi, Tornio ym. reippaine, vaikkakin miltei aseet-

tomine punakaarteineen olivat vakavana uhkana valkoiselle vallalle, lähetettiin apuretkikunta, jonka tehtävänä oli yhdessä paikallisten suojeluskuntien kanssa nujertaa, tehdä vaarattomaksi Perä-Pohjolan proletariaatti. Tämä retkikunta saapui Ouluun 2 pnä helmikuuta. Juuri retkikunnan tulon edellä sai Oulun punakaarti jonkun määrän aseita. Melkein vuorokauden kestäneen urhoollisen vastarinnan jälkeen Oulun työläiset antautuivat suunnattoman ylivoiman edessä. Helmikuun 3 pnä Oulu joutui valkoisten käsiin. Helmikuun 6 pnä antautuivat Kemi ja Tornio.

Siten oli koko Pohjanmaa joutunut valkoisten käsiin. Yhteys Ruotsin lahtarien kanssa oli turvattu, valkoisen armeijan selkäpuoli oli rauhoitettu. Tästä lähin voivat valkoiset kaikki voimansa ja kaiken huomionsa kääntää etelään, punaisten päävoimia vastaan.

Samaan aikaan, kun valkoisten päävoimat rauhoittivat Perä-Pohjolaa ja lujittivat valtaansa Etelä-Pohjanmaalla, järjestettiin osalla voimista kilpajuoksu etelään. Etelä-Pohjanmaalta lähetettiin etelään päin, rautateiden varsille ym. tärkeille suunnille, pieniä lahtariporukoita, joiden oli määrä rientää mahdollisimman kauas etelään, viedä aseita hengenheimolaisilleen, niiden avulla tehdä vaarattomiksi Keski-Suomen, Jyväskylän ja Kuopion punaisten seutujen työläiset, miehittää tärkeitä tukikohtia muodostettavaa valkoista rintamaa varten. Valkoisille oli hyvin tärkeää saada rintama muodostumaan Haapamäen — Pieksämäen—Elisenvaaran rautatien eteläpuolelle, saada käsiinsä tämä rautatie, sillä sen pohjoispuolella ei enää ollut lännestä itään kulkevaa yhdysrataa, joten siellä joukkojen siirrot, aseitten ja muun sotatavaran kuljetus olisi pitänyt suorittaa jalkapatikassa ja rekipelillä. Tällainen sodankäynti olisi ollut sitäkin hankalampaa, kun noilla harvaan asutuilla seuduilla olisi ollut vaikea löytää riittävää määrää hevosia, rekiä, elintarpeita sekä tykinruokaa valkoiseen armeijaan.

Jo 30 pnä tammikuuta miehitti pohjoisesta junalla saapunut lahtariporukka Haapamäen aseman. Seuraavana päivänä tämä porukka eteni Vilppulaan, jossa se asettui lujiin puolustusasemiin. Niin oli tämä tärkeä rautatiensolmu joutunut valkoisten käsiin ilman minkäänlaista vastarintaa punaisten puolelta— ja pysyi heidän käsissään kansalaissodan loppuun saakkaa. Samoihin aikoihin tunkeutui samanlaisia porukoita Jyväskylän seuduille, Mikkeliin ja Savonlinnaan ym., kaikkialla vastarintaa kohtaamatta. Itä-Suomen suojeluskuntalaiset saivat lujan jalansijan muutamissa kohdin Vuoksen etelärannalla.

Näiden porukkain ympärille muodostui valkoinen rintama. Tämän rintaman selkäpuolelle jäi aseistettuja punaisia Kuopioon, Varkauteen ja Leppävirroille yhteensä ehkä parisataa, mutta kun nekin tyytyivät yleensä vain toimimaan omilla paikkakunnillaan, vain puolustamaan kotinurkkiaan eivätkä pyrkineet aktiivisesti häiritsemään etelään tunkeutuvia valkoisia, ei niistä

ollut suurta haittaa valkoisen rintaman muodostumiselle eikä niiden kukistaminen tuottanut valkoisille suuria vaikeuksia.

Näin olivat valkoiset saaneet haltuunsa tavattoman laajoja, väkirikkaita alueita, ottaneet käsiinsä Haapamäen — Elisenvaaran radan, mikä kaikki antoi heille mahdollisuuden haalia kokoon suurilukuisen armeijan, koota sodankäyntiin tarvittavat varat ja nopeasti siirtää voimiaan kulloinkin tarvittavalle suunnalle. Muutaman päivän kuluessa oli valkoinen valtakunta laajentunut moninkertaisesti ja kuului siihen helmikuun alkupäivinä, jolloin muodostui kansalaissodan rintama, 5/6 koko Suomen pinta-alasta.

Tämä suunnaton menestys, jonka valkoinen armeija saavutti heti ensipäivien kuluessa, oli mahdollinen vain sen kautta, että se sai muutaman päivän harjoittaa kilpajuoksua yksinään, ilman kilpailijaa, ja niin ollen oli jo saanut hyvän etumatkan, ennenkuin punaiset alkoivat Etelä-Suomesta liikehtiä pohjoista kohti. Vasta helmikuun 2 pnä saapui Tampereelta, josta Haapamäelle on vain muutaman tunnin junamatka, ensimäinen punakaartilaisjuna Vilppulan edustalle, jossa se kohtasi lujan vastarinnan jo tammikuun 31 pnä lujiin puolustusasemiin asettuneen valkoisen joukon taholta. Samoin kävi kaikilla muilla suunnilla, jossa punaiset yrittivät pohjoiseen päin hyökätä. Valkoinen rintama oli jo muodostunut Pohjanlahdesta Laatokkaan asti, kulkien Porin, Tampereen, Heinolan ja Lappeenrannan pohjoispuolitse ja edelleen Vuoksea pitkin.

Punaisille jäi tosin väkirikkain, teollisuuden, kulkuyhteyksien ym. puolesta kehittynein osa Suomea, mutta sittenkin muodostunut rintama oli erittäin epäedullinen punaisille. Ei tarvitse olla mikään ammattimies, voidakseen tämän huomata, jos kartan mukaan katsoo, miten kulki tuo 400 kilometriä pitkä kansalaissodan rintama. Punaisille jäi vain kaita maakaistale, suunnilleen $^1/_6$ koko maan pintaalasta. Itä-Suomessa kulki valkoinen rintama monin paikoin vain parin kolmenkymmenen kilometrin päässä punaisen Suomen valtasuonesta, Pietarin—Riihimäen radasta, jota kautta vain voitiin saada leipää ja ammuksia.

Nyt kun kaikki tämä on tunnettua, on helppo huomata, että tällainen epäedullisen rintaman muodostuminen olisi ollut vältettävissä vain siten, että mahdollisimman kaukana pohjoisessa olisi ajoissa saatu järjestetyksi aseellisten työläisten vastarinta, jotka olisivat panneet etelään juokseville lahtariporukoille tien pystyyn, että ensi hetkestä alkaen olisi pantu toimeen vinha kilpajuoksu pohjoiseen, lähetetty sinne miehiä ja aseita. Jos samanaikaisesti olisi voitu järjestää samanlainen kilpajuoksu Perä-Pohjolasta etelään päin, ahdistaa valkoista armeijaa sen pääpesässä sensijaan että jouduttiin odottamaan sen tuloa, olisi Suomen luokkasodan kartta muodostunut aivan toisenlaiseksi kuin miksi se muodostui. Samanaikainen kilpajuoksu etelästä ja pohjoisesta, vaikkakaan se ehkä ei olisi voinut estää valkoisen rin-

taman muodostumista, olisi ainakin saanut aikaan sen, että rintama olisi muodostunut paljoa pohjoisemmassa ja että olisi voinut muodostua kaksi rintamaa, eteläinen ja pohjoinen. Tällaista puristusta kahdelta puolen ei valkoinen valtakunta olisi pitkääkään aikaa voinut kestää, sen kun olisi täytynyt hajottaa voimiaan kahteen suuntaan. Ja nämä voimat olisivat olleet monta kertaa heikommat kuin ne sitten todellisuudessa olivat, kun oli pantu toimeen mobilisointi valkoisten miehittämillä laajoilla alueilla. Yksistään Etelä-Pohjanmaalta ei olisi voitu suurtakaan armeijaa haalia kokoon.

Näiden rivien tarkoituksena ei ole antaa „viisaita“ neuvoja jälestäpäin niille taistelijoille, jotka silloin, ehkä monin verroin vaikeammassa tilanteessa kuin miltä nyt voi näyttää, tilanteessa, joka ainakaan ei ollut läheskään niin selvä kuin mitä se on nyt jälestäpäin, toimivat parhaan ymmärryksensä mukaan. Tarkoitus on vain osottaa Suomen kokemuksen valossa, kuinka suunnattoman suuri, miltei kohtalokas merkitys on luokkien välisen sodan ensi päivillä.

Suomen luokkasodan ensi päivien kokemus opettaa, että silloin kuin alkaa ratkaiseva aseellinen yhteenotto sorrettujen ja sortajien välillä, on vallankumouksellisten joukkojen viipymättä otettava alote käsiinsä, ehdottomasti käytävä hyökkäykseen odottamatta vihollisen saapumista. Hyökkäykseen on käytävä joka puolelta maata, joka kaupungista, joka kylästä, kaikkialla missä on työtätekeviä, sorrettuja ja riistettyjä.

Punakaartien ylin johto.

Lokakuun 20 päivänä annetulla julistuksella olivat sosialidemokraattinen puoluetoimikunta ja ammattijärjestön toimikunta kehoittaneet kaikkialla maassa perustamaan työväen järjestyskaarteja. Sen kautta oli oma-alotteisesti syntyneet työväenkaartit keskusjärjestöjen puoleltakin tunnustettu. Muutama päivä myöhemmin julkaistiin lehdissä molempien mainittujen toimikuntien asettaman sääntökomitean niille valmistamat yhteiset säännöt. Marraskuun suurlakon jälkeen valitsi sosdem puoluetoimikunta myös toimittaja Ali Aaltosen erityiseksi kaartien järjestäjäksi. Mutta vasta marraskuun 25—27 päivinä pidetyn ylimääräisen puoluekokouksen jälestä ryhdyttiin kaartien johtoa varsinaisesti keskittämään. Marraskuun 30 p:nä valitsivat Ammattijärjestön toimikunta ja puoluetoimikunta yhteisesti järjestyskaartien keskustoimikunnan. Siihen valittiin Ilmari Manninen, Martti Lainio, K. Soisalo, Erkki Härmä ja Nestor Aronen vakinaisiksi sekä E. Helin ja K. Lepola varalle. Ylimääräisiksi tarkastajiksi valittiin näiden lisäksi Matti Turkia ja Oskari Tokoi. Toimikunnan ensimmäiseksi kokoonkutsujaksi määrättiin I. Manninen.

Tampereella joulukuun 16—19 p. pidetty järjestyskaartien edustajakokous hyväksyi sitten kaarteille uudet säännöt. Niitä käsiteltäessä syntyi erimielisyyttä varsinkin siitä, annetaanko puolueelle ylin määräämisvalta kaartien yli vai pidätetäänkö se itselleen kaartille. Äänestyksessä annettiin edellisen mielipiteen puolesta 121 ja jälkimäisen puolesta 79 ääntä. Kaartien ylipäälliköksi valittiin Ali Aaltonen. Kaartien keskustoimikunta alkaa tämän jälkeen käyttää nimitystä yleisesikunta. Tiettävästi oli tällöin myös suunnitelmia eräänlaisten päällikkökurssien perustamisesta järjestyskaarteja varten. Näiden suunnitelmien toteutumisen, samoinkuin kaartien johdon keskittämisenkin esti yhä kiihkeämmäksi käyvä taistelu kaartien vallankumouksellisten ja maltillisten ainesten välillä. Vallankumoukselliset ainekset pelkäsivät, että epäröivän puoluejohdon ylivalta ja keskitetty johto muodostuisi silloisissa oloissa vain vallankumouksen jarruttamisvälineeksi. Tämä riita johti lopulta siihen, että osa helsinkiläistä järjestyskaartia erosi omaksi järjestöksi ja otti punakaartin nimen. Sen jälkeen oli työväen kaarteilla tavallaan kaksi keskusjohtoa. Ennen mainittu yleisesikunta toimi edelleen-

kin järjestyskaartien johtajana, mutta sen rinnalla pyrki myöskin Helsingin punakaartin paikallisesikunta saamaan vaikutusvaltaa maaseudulla. Helsingin punanen kaarti hyväksyi tammikuun 6 p:nä itselleen uudet säännöt, joita se lähetti maaseudulle, kehoittaen maaseutukaartejakin niitä hyväksymään. Säännöissä oli puolueen ylivaltaa koskeva kohta muutettu Tampereen kokouksessa esiintyneen vähemmistön kannan mukaiseksi. Täten yhä kärjistyneemmäksi käynyttä puolueen ja vasemmistokaartilaisten välistä ristiriitaa käsiteltiin mm. tammikuun 11 p:nä pidetyssä puolueen johdon ja Helsingin kaartin edustajain kokouksessa. Mutta kun yksimielisyyttä ei saatu, lähetti viimeksi mainittu puoluetoimikunnalle 14 p:nä kirjallisen kehoituksen ottaa valta työväen käsiin. Ennen vallanottoa vaati se kuitenkin kaartien ylimmän johdon luovuttamista ehdottamalleen komitealle.

Vasta sitten, kun lisätty puoluetoimikunta päätti lähteä vallanottoon, saatiin syntymään sovinto molempien kaartien välille. Silloin muodostui niille myöskin yhtenäinen johto. Ensimmäisenä merkkinä siitä oli 26 p. tammikuuta annettu kehoitus järjestyneelle työväelle ja kaarteille olla valmiina. Julistuksen olivat allekirjoittaneet puoluetoimikunta, työväen järjestyskaartien yleisesikunta ja punakaartin esikunta. Samana päivänä pidetyssä piiri- ja yleisesikunnan yhteisessä kokouksessa päätettiin molemmat esikunnat muodostaa yhdeksi esikunnaksi. Se otti nimekseen Suomen Punaisen Kaartin Yleisesikunta. Lisätyn puoluetoimikunnan asettaman työväen toimeenpanevan komitean edustajana oli tässä kokouksessa sen puheenjohtaja E. Haapalainen. Seuraavana päivänä Suomen punaisen kaartin piiriesikunnille ja rykmenteille annetun salaisen, tilannetta ja vallankumouksen alkutoimenpiteitä selostavan kiertokirjeen ovat allekirjoittaneet punaisen kaartin esikunnan puolesta K. Salminen ja ylipäällikkö Ali Aaltonen sekä varmentanut Armas Toivonen.

Kansanvaltuuskuntaa muodostettaessa järjestettiin ylin sodan johto yhteen sisäasiain osaston kanssa. Sisäasiain valtuutetuiksi valittiin Eero Haapalainen ja Adolf Taimi, ollen edellinen samalla „työväen punaisten kaartien ylipäällikkö.“ Alkujärjestelyistä päättäen on kansanvaltuuskunta nähtävästi ajatellut hyvin läheltä itse seurata sota-asiain hoitoa. Kansanvaltuuskunta päätti punakaartin tarpeisiin kulloinkin tarvittavista rahamääristä, samoin oli 3 p. tammikuuta annettu ylipäällikön päiväkäsky esitetty sen tarkastettavaksi. Käytännössä hoiti Taimi Haapalaisen poissa ollessa myöskin ylipäällikön tehtäviä.

Sota-asiain yhdistäminen yhteen sisäasiain hoidon kanssa herätti jo heti alussa epäilyjä ja tyytymättömyyttä. Jo helmikuun 14 pnä asetti kansanvaltuuskunta itsekin komitean tekemään ehdotusta sodan johdon uudelleen järjestämisestä. Samaan aikaan käsitteli sitä myöskin työväen pääneuvosto. Käsitellessään kansanvaltuuskunnan jäsenten vaalin vahvistamista lausui

sen perustuslakivaliokunta epäilynsä sodan johdon tarkoituksenmukaisuudesta. Helmikuun 22 p. tekemässään päätöksessä yhtyi pääneuvosto pääasiassa valiokuntansa mielipiteeseen päättäen erottaa sota-asiain osaston sisäasiain osastosta, ehdottaen kuitenkin sota-asiain hoitoon Taimea ja Haapalaista. Päätöstä käsiteltäessä kansanvaltuuskunnassa yhtyi se pääneuvoston mielipiteeseen, mutta ehdotti kuitenkin yhteisen komitean asettamista asian järjestämisestä ehdotusta tekemään. Vasta 11 p. maaliskuuta esiteltiin kansanvaltuuskunnassa pääneuvoston kirjelmä asiain järjestämisestä. Sen mukaan oli kansanvaltuuskuntaan perustettava erityinen sota-asiain osasto, jonka toimialaan kuuluisi vain sodankäynti ja sotilashallinto sekä sodankäynnin välittömässä yhteydessä olevat asiat. Maaliskuun 20 p. toimitetussa kansanvaltuuskunnan uudelleen järjestelyssä tulikin tämä ehdotus toteutetuksi. Silloin hyväksyttiin sota-asiain valtuutetuiksi E. Haapalainen ja A. Taimi ja sisäasiainvaltuutetuiksi valittiin M. Airola ja Hanna Karhinen. Oli siis tarvittu aikaa enemmän kuin puolitoista kuukautta ennenkuin voitiin luopua alussa käytäntöön otetusta epäonnistuneesta ja jäykästä järjestelmästä.

Edellä mainittua uudelleen järjestelyä oli mahdollisesti jouduttanut myös se, että punakaartien ylipäällikkönä toimivaa Haapalaista vastaan oli tehty erinäisiä valituksia hänen käyttäytymisensä johdosta Vilppulan rintamalla. Valituksia käsiteltäessä kansanvaltuuskunnassa pyysi H. 15 p. maaliskuuta eroa ylipäällikön toimesta ja ehdotti Taimea tilalleen. Sillä kertaa ei asiaa vielä päätetty. Vasta 20 p. ratkaistiin asia siten, että yhden ylipäällikön tilalle asetettiin nyt kolmimiehinen kollegio. Siihen valittiin entinen ylipäällikön sijainen A. Taimi, rykmentin päällikkö pohjoisella rintamalla Eino Rahja ja kansanvaltuutettu E. Eloranta. Samalla päätettiin pyytää neljänneksi jäseneksi Pietarin sotilaspiirin päällikköä Jeremejeviä. Haapalainen säilytettiin edelleen sota-asiain valtuutettuna. Tätä uutta järjestelyä vastusti mm. silloinen yleisesikunnan päällikkö Wesley, joka vaati diktaattorin asettamista, jolle kuuluisi niin sota- kuin siviiliasiain hoito.

Yleisesikunnan päällikön tointa hoiti alussa entinen järjestyskaartien ylipäällikkö Ali Aaltonen. Vielä 20 p. helmikuuta on hän S. P. K. Toimivan Armeijan Yleisesikunnan nimessä antanut julistuksen läntisellä rintamalla toimiville joukko-osastoille. Mutta jo 22 p. julkaisee Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja julistuksen, jonka on allekirjoittanut mm. „yleisesikunnan päällikkö“ Aug. Wesley. Sen jälkeen hoitikin Wesley yleisesikunnan päällikön tointa aina niin kauan kuin sodan ylin johto oli Helsingissä. Myöhemmin muodostui yleisesikunnan yhteyteen myös erityinen linnoitusosasto, jota hoiti suomalaistunut virolainen kirvesmies Ernst Hausen. Samoin toimi sen yhteydessä jo maaliskuun alusta alkaen S. P. K. Meriesikunta, jota myöhem-

min nimitettiin myös sota-asiain osaston meriväen jaostoksi. Sairashoidosta huolehti yleisesikunnan ambulanssi-osasto ja punakaartien varustamisesta punaisen kaartin intendenttilaitos, joka nimitti itseään myös Suomen Kansanvaltuuskunnan Intendenttilaitokseksi.

Kun saksalaisten maahan tulon jälkeen ryhdyttiin evakuoimaan Helsinkiä ja sodan ylin johtokin siirtyi Viipuriin, annettiin Helsingin paikallisen punasen kaartin esikunnalle laajennetut valtuudet Helsingin puolustuksen ja järjestyksen suhteen. Se puolestaan myönsi kullekin osastonsa päällikölle täydet valtuudet ratkaista alaansa kuuluvia asioita. Siten määräsi se 4 p. huhtikuuta esikunnan ja sota-asiain päälliköksi J. E. Johanssonin (Satu-Jussin), järjestysasiain ja Helsingin kaupungin päälliköksi Edv. Nyqvistin, kulkulaitosten päälliköksi E. A. Laitisen, työasiain päälliköksi Rob. Hurskaisen ja sairashuoneiden päälliköksi K. Virtasen. Viipuriin siirtynyt kansanvaltuuskunta ja työväen pääneuvosto valitsi täällä huhtikuun 10 pnä pitämässään kokouksessa, johon otti osaa myös joukko eri rintamaesikuntien edustajia ja rintamapäälliköitä, ylipäälliköksi K. Mannerin, myöntäen hänelle rajattomat valtuudet niin sota kuin siviiliasioissakin. Ylipäällikön esikuntaan valittiin E. Eloranta, E. Rahja, V. Rinne ja E. Hausen. Ylipäällikön neuvonantajaksi määrättiin eversti Svetshnikov. Kansliapäällikkönä toimi E. Gylling, joka kansanvaltuuskunnan poistuttua Viipurista hoiti myös ylipäällikön tehtäviä. Sen jälkeen muodostettuun Viipurin puolustuksen johtoon kuuluivat ylipäällikkönä Rantala, puolustuspäällikköinä Ripatti ja Vuoristo.

Punaisten kaartien ylin johto oli siis alituisten vaihtelujen ja muutosten alaisena. Jo alusta alkain haittasi sen toimintaa se epäluulo, joka oli vallankumouksellisissa joukoissa säilynyt puoluetta ja yleensä keskusjohtoa kohtaan. Tämän päättävälle vallankumoukselliselle toiminnalle vahingollisen ilmiön poistaminen olisi ollut mahdollinen ainoastaan ylimmän sodan johdon tarmokkaalla ja joustavalla toiminnalla. Tätä käsittämättä viivyteltiin sodan johdon uusimista tarpeettoman kauan vielä senkin jälkeen, kun vanhan järjestelyn kelvottomuus oli jo periaatteessa tunnustettu. Tämäkin siis osaltaan vaikutti siihen, että yhteys alempien esikuntien, vieläpä rintamaesikuntienkin kanssa oli heikko. Toiselta puolen eivät nämäkään käsittäneet keskitetyn sodan johdon välttämättömyyttä. Näistä puutteista ja virheistä olisi Suomen työväen sotilaalliset voimat voineet säästyä ainoastaan kokeneen sotilasjohdon ja ennen kaikkea todellisen vallankumouksellisen puolueen avulla.

Punakaartien sairashoito.

Jo kansalaissodan alussa ottivat naiset myös osaltaan osaa punakaartien muodostumiseen. Naiset muodostivat tällöin etupäässä ensiapuosastoja. Niitä muodostui eri suurina ryhminä paikallisten punakaartien yhteyteen. Ei yksin ensiapuosastojen synty, vaan niitten toimintakin oli useimmissa tapauksissa itsenäistä ja oma-alotteista. Ne hommasivat itselleen tarpeellisia sidetarpeita ja liittyivät kaartiosastonsa mukaan sen lähtiessä rintamalle.

Sikäli kuin ensiapuosastot olivat sotajohdon kanssa kosketuksissa, tapahtui se intendenttilaitoksen kautta, sen varustaessa niitä tarpeellisilla välineillä ym. Myöhemmin huomaa kuitenkin pyrkimyksiä johdon keskittämiseen. Niinpä tiedonannossa N:o 12[1]). Suomen Punaisen Kaartin Yleisesikunta tiedoittaa perustetuksi yleisesikunnan Ambulanssiosaston. Tämän jälkeen huomataan useista otteista pyrkimystä saada sairashoitojärjestö yhtenäiseksi, tarkoitustaan vastaavaksi elimeksi. Siihen saakka oli esim. ensiapuosastoissa käytetty merkkinä valkoista ristiä punaisella pohjalla eroitukseksi lahtarikaartin punaisesta rististä. Siitä tuli huomautuksia ulkomaalaisilta lähettiläiltä, että se erehdyttävästi muistuttaa Sveitsin kansallislippua, joten ensiapuosastoja vaadittiin käyttämään kansainvälisen punaisen ristin merkkiä. Tämän seikan ratkaisi seuraava

> „Määräys: Täten saatetaan Suomen Punaisen Kaartin Ensi-apuosastojen tietoon, että merkkimme tästälähin tulee olla punainen risti valkoisella pohjalla. Helsingissä 9 p:nä helmik. 1918. S. P. K. Yleisesikunnan Ambulanssiosasto“ [2]).

Kun taistelujen kiihtyessä ensiapuosastoihinkin alinomaa liittyi uutta väkeä ilman minkäänlaista järjestystä, niin oli tavattoman vaikeata saada niitä järjestettyyn toimintaan. Omaalotteisesti syntyvät uudet osastot eivät tienneet mitään yleisesikunnan määräyksistä. Asettaakseen Ambulanssiosaston täydelleen Yleisesikunnan alaiseksi laitokseksi annettiin

---

[1] „Työmiehessä“ N:o 84, 27/3—1918.
[2]) Suomen luokkasodan arkistossa.

„Määräys: Täten määrätään, että intendenttilaitoksen yhteydestä sekä rahallisesti että hallinnollisesti Ambulanssiosasto siirtyy Punaisen Kaartin Yleisesikunnan alaiseksi laitokseksi.

Suomen Kansanvaltuuskunnan Sisäasiain valtuutettu“ [1]).

Ensiapuosastoihin liittyi joukottain naisia. Osastojen syntyessä ilman kontrollia ei niihin liittyvien kuntoisuutta tutkinut kukaan. Uskottiin kaiken käyvän sellaisenaankin hyvin. Oltiin taisteluhaluisia ja innostuneita. Kun Yleisesikunta vähitellen ryhtyi sairashoidon järjestelyyn, kiinnitti se huomiota myöskin ensiapuosastojen kuntoisuuteen. Joukot olivat suuria, eikä niitä kuitenkaan voitu tarpeeksi tuloksellisesti käyttää. Sitä korjatakseen antoi Yleisesikunta tiedoksiannon, että S. P. K. Ensiapujoukkoihin tarjoutuvista otettaisiin huomioon vain tehtävistään tietoisimmat ja että vältettäisiin tarpeettoman suuria joukkoja. Samalla kehoitetaan uuden muodostuksen jälkeen säilyttämään vain kykenevimmät henkilöt [2]).

Punainen sairaanhoitaja ja punakaartilainen.

Yleensä uudelleen järjestelyn jälkeen näyttää Ensiavun toiminta järjestetymmältä. Sen organisatoorinen rakenne muodostui tällöin nähtävästi seuraavanlaiseksi: (ylh. käsin) S. P. K. Yleisesikunnan Ambulanssiosasto — S. P. K. Ambulanssiosasto (Kaartin Punainen Risti)—ja S. P. K. Ensiapuosastot, joilla oli liikkuvia, rintamilla taistelutilanteessa toimivia osastoja. Nyt oli ensiapuosastojen toimintaa helpompi johtaa ja käyttää hyödyksi. Samaten kuin niiden järjestelyssä pyrki johto yleensäkin järjestetympään asiain hoitoon tälläkin alalla. Tämä pyrkimys selviää mm. seuraavasta:

„Tiedonanto [3]) toimiville Ensiapuosastoille.

Raporttikaavakkeet, joita olemme osittain lähettäneet toimiville ensiapuosastoille, jotka koskevat tietojen keräämistä kaatuneista ja haavoittuneista, kaikki näitä koskeva on ensi tilassa viipymättä lähetettävä Yleisesikunnan Ambulanssiosaston tietoon. Täyttämällä kaavakkeessa olevat kyselyt saadaan täällä tarvittavat tiedot.

[1]) Kansanvalt. Tiedonantajassa v. 1918.
[2]) „Työmies“ N:o 61 4/3—1918.
[3]) Suomen luokkasodan arkistossa.

S. P. K. Yleisesikunnan Ambulanssiosaston päällikkö: (nimi) v. t. Yleisesikunnan päällikkö: (nimi)".

Tämä tiedonanto osottaa, että pyrittiin järjestelmälliseen rintamatoimintaan. Huolenpito kaatuneista ja haavottuneista pyrittiin siirtämään sitä vastaavalle elimelle.

Punaisen ristin virallisesti muodostuttua antoi Työväen Pääneuvosto 27 p. maaliskuuta v. 1918 lain „Punaisen Ristin y. m. siihen kuuluvien aseettomien joukkojen palkkauksesta" [1]). Se määrittelee aseettomiin joukkoihin kuuluviksi: 1) lääkärit, kurssin suorittaneet sairaanhoitajat, 2) Ambulanssiin kuuluvat miehet ja naiset ja 3) Intendenttilaitokseen kuuluvat miehet ja naiset, jotka ovat kaartin palveluksessa vähintäin yhden viikon ajan. Tämä laki on sitäkin tärkeämpi, kun se turvasi aineellisesti punaisen ristin palveluksessa olevat työläisnaiset. Tapahtumien kehittyessä huomaa johdon yleensä tarttuvan asioihin järjestävänä tekijänä. Mutta se tapahtui vasta sitten, kun asianomaiset järjestöt (punainen risti ym.) jo olivat luonnonvoimaisesti syntyneet ja ryhtyneet toimimaan.

Kaikille punakaartin aikaisille tovereille on tunnettua naisten rohkeus sanitaareina. Vaivoja ja vastuksia pelkäämättöminä he olivat viimeiseen hetkeen saakka tehtävissään. Kovasta kuulasateesta huolimatta he aina kelkkoineen kiiruhtivat hakemaan suojaan apua viittovan toverin. Rohkeudessa menivät he usein paljon miestovereiden edellekin. Punaisen hallituksen alueen väestön yhteiskunnallinen mielipide kannatti punakaartin punaisen ristin toimintaa. Sitä todistaa se, että se sai koko kansalaissodan ajan avustuksia, lahjoituksia ym. yksityisiltä henkilöiltä, työläisjoukkueilta, sekä iltamatuloja. Mainitaanpa avustajina mm. ulkom. lähettiläitäkin.

Kansalaissodan alussa myöskin porvareiden Suomen Punainen Risti ilmoitti olevansa valmis antamaan apua haavoittuneille katsomatta siihen kumpaan taistelevaan puoleen haavoittuneet kuuluvat. Samalla ilmoitti se avaavansa uusia osastoja Savonlinnaan, Kuopioon, Pieksämäelle, Lappeenrantaan, Jyväskylään, Lahteen, Poriin ja Mikkeliin. Tämän avuntarjouksen otti S. P. K:n johto huomioon ja käytti sitä. 30/1 1918 antaa Haapalainen punakaarteille tiedonannon [2]), jossa hän ilmoittaa, että kaikki Suomen Punaiselta Ristiltä takavarikoitu omaisuus on luovutettava heille takaisin ja ettei S. Punaista Ristiä saa millään tavalla häiritä, vaan on heidän toimintaansa autettava ja suojeltava heitä.

A—a A.

---

[1]) „Työmiehessä" N:o 84, 27/3—1818.
[2]) „Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja" 1918.

Naiset aseellisessa taistelussa.

Kirj A—a A.

Naisten osallistumisessa Suomen kansalaissotaan kiintyy pakostakin huomio naisten aseelliseen toimintaan. Heidän taistelunsa oli niin uhrautuvaa, niin sankarillista ja luokkataisteluhengen läpitunkemaa, että se kelpaa kaikille vallankumoustaistelijoille esimerkiksi.

Naistoverimme eivät tyytyneet yksinomaan haavoittuneiden hoitoon. He tunsivat siinä tekevänsä liian vähän. Punaisen ristin joukkoja oli jo riittävästi. Useissa paikoin muodostivat naiset sentähden jalkaväen naiskomppanioita. Niitä muodostui jo kansalaissodan alussa, mutta varsinaisten taistelujen aikana tulivat ne vasta yleisemmiksi. Kukaan ei tiedä punaisten naissotureitten lukumäärää. Mitään tyhjentäviä tietoja ei heidän toiminnastaan myöskään vielä ole. Mutta kaikkialla tiedetään heidän taistelleen tavattoman sitkeästi ja itseuhrautuvasti.

Tampereella jaettiin yleisesti naisille kiväärejä. Siellä toimivat naiset erikoisen innokkaina aseistettuina miliiseinä, siltavahteina y. m. Samoin Viipurissa. He olivat reippaita sotureita, jotka tiukan tullen usein muodostivat taistelevien etujoukon.

Naiset tekivät myöskin agit. työtä punakaartissa. M. m. teknillisellä koululla pitämässään puheessa mainitsi eräs naistoveri: „Ja meidän on nyt taisteltava kuin kumoussankarit ainakin, ja jos sorrumme, niin tehkäämme sekin kunnialla—ase kädessä!“

Eräs viipurilainen tehtaantyttö kertoi taistelukokemuksistaan. Hän oli kansalaissodan syttyessä 17-v. Tehtaassa, jossa hän työskenteli, ilmoittautuivat melkein kaikki naiset punakaartiin. Heille hymyiltiin alussa, mutta he sanoivat todella lähtevänsä tappelemaan. He pääsivätkin rintamalle ja joutuivat miesten kanssa samaan ketjuun. Taistelun aikana he saivat alituiseen neuvoja miestovereilta—useinkin varovaisuuteen. Niinpä eräässäkin taistelussa miestoverit paheksuivat naisten varomattomuutta—uhkarohkeutta. Miehet ehdottivat perääntymistä, mutta naiset sanoivat tulleensa tappelemaan eivätkä perääntyneet. He syöksyivät eteenpäin, varmalta näyttävää kuolemaa kohti.—Lahtarit perääntyivät.

Monesta voitosta kantavat naissotilaat kunnian. Kun miesten rohkeus jo petti, hyökkäsivät naiset sisukkaasti eteenpäin taj

pitivät kiinni asemistaan. Esim. Tamperetta vallatessaan hyökkäsivät lahtarit Ratinaniemeen ja sitä lähellä olevaan kaupunginosaan. Punakaartilaiset olivat joen toisella puolen sillan luona olevien varustusten turvissa asemissa. Annettiin määräys hyökätä sillan ylitse uhatuille punakaartilaisille avuksi. Tampereella punaisten aikana asuneet lahtarit katsoivat nyt ajan tulleen heidänkin esiintymiselleen ja ryhtyivät auttamaan kaupunkiin hyökkääviä lahtareita ohjaamalla erään talon ikkunasta kuularuiskutulen sillalle. Lisäksi he ampuivat kivääreillä lähitalojen ikkunoista. Miehet kieltäytyivät tottelemasta määräystä."— ja kuin todisteeksi näimme siinä samassa erään hevosen asemalta päin tulevan täyttä laukkaa sillalle. Siinä kuletettiin paria haavoittunutta ja pieksi ajaja hevostaan minkä ikinä ennätti. Ja sillan yli se tulikin—mutta reessä oli silloin enää vain ruumiita[1]). Samoin tuhoutui toinenkin sillan yli yrittänyt joukko. Annettiin toinen määräys hyökätä sillan yli, mutta miehet taaskin kieltäytyivät lähtemästä. „Silloin nousivat naiset kadun toisella puolella pystyyn, ja huutaen:—Kyllä me lähdemme, koska eivät miehet uskalla—hyökkäsivät sillalle ja juoksivät minkä ennättivät sen yli."[2]) Ketään ei kaatunut. Lahtareiden sillalle ohjaama tuli oli hetkeksi lakannut. Naiset riensivät suoraa päätä uhatuille punakaartilaisille avuksi. Nähdessään naisten päässeen sillan yli, seurasivat heitä miehetkin. Vihollisen hyökkäys torjuttiin. Saman taistelun aikana haavoittui eräs punakaartilaispäällikkö. Kovan kuulasateen vuoksi ei yksikään mies lähtenyt häntä avonaiselta kentältä hakemaan. Ennenkuin määräys ehdittiin uudistaa, oli yksi punaisen ristin tytöistä kiiruhtanut hänen avukseen ja ylt'ympäriinsä kuulien vinkuessa toi hän haavoittuneen suojaan.

Tamperetta valloittaessaan eräänä yönä tekivät lahtarit useita kiivaita hyökkäyksiä Piispalaan, mutta tulivat joka kerralla lyödyiksi verissä-päin takaisin.—Sinä yönä olivat naiset siellä ketjussa.

Piispalan taisteluista kerrotaan: „—Sekasortoa oli joukoissamme. Miehistä pelkurimmat tahtoivat antautumaan. Toiset uljaammat ja naissoturimme vaativat viimeiseen mieheen puolustamista. Kun miehet eivät enää uskaltaneet vastustaa vihollisen voimakkaita hyökkäyksiä, oli naiskomppania aina valmis lähtemään. Laulaen marssivat he kohti vihollisen tulta. Viimeiseen asti pysyikin Piispalan esikaupunki meillä ja viimeiseen saakka oli Piispalan naiskomppania päättänyt kaupunkiaan puolustaa. Kun joukot perääntyivät vihollisen ketjun katkaisten, kuuluivielä kauan pauketta sieltä, missä tiesimme naissoturien vartioina olleen. He jäivät paikoilleen, kunnes raa,at vihollisjoukotheidät vangitsivat ja julmalla tavallaan surmasivat[3])".

---

[1]) [2]) [3]) «Viesti» v. 1919. Siv. 10—14.

Tampereen kaupungintalon valloittamiseen meni lahtareilta kokonainen päivä. Sen urhoollinen puolustusjoukko antautui vasta sitten, kun lahtarit uhkasivat ampua koko talon raunioiksi tykkitulella. Talossa suojaa etsineiden vaimojen ja lasten rukouksista antautuivat viimein talon puolustajat.—Puolustusjoukkueessa oli n. 30—40 henkilöä ja niistä puolet naissotilaita.

Saksalaisten hyökätessä Ahvenkoskelta Kyminlinnaan osallistuivat naiset myös täällä vihollisen takaisin lyöntiin. Sama saksalainen joukkue hyökkäsi sitten Kausalan asemaa kohden, mutta tuli lyödyksi takaisin — siihenkin osallistui Kyminlinnan naiskomppania. Saksalaisen maihinnousujoukkueen vallattua Uudenkylän aseman ja katkaistua Helsingin—Pietarin ratayhteyden osallistui lahtelainen naiskomppania lännestä päin (Lahdesta) tehtyyn hyökkäykseen, jonka avulla punaiset valloittivat Uudenkylän aseman. Kaatuneissakin oli useita naissotureita Lahtarit repivät kaatuneitten naissotureiden vaatteita vakuuttautuakseen siitä, että heitä vastaan todella taisteli naissotilaita.

Suomen punakaartin naissoturi (kotoisin Inkerinmaalta).

Saksalaisten hyökättyä meren puolelta Helsinkiin estivät Borgströmin tupakkatehtaan naiset kovalla ammunnallaan saksalaisten tulon Katajanokan sillan yli kaupunkiin. „Borgströmin tupakkatehtaaseen oli sijoittunut noin 175 työläisnaista, jotka taistelivat 6 tuntia lahtarien maavoimia ja saksalaisten merivoimia vastaan. Kerrotaan melkein kaikkien näiden sankarinaisten kaatuneen[1])". Vasta tykkituli masensi näiden uljaitten siskojemme urhean vastarinnan.

Sörnäisten Vesilinnanmäellä olivat naiset mukana ketjussa ja lahtareitten hyökätessä pitivät sitkeästi puoliaan. Siellä kunnostautuneista oli suurin osa Nuorisoliiton tyttöjä.

Punaisten taistellessa Helsingin edustalla ja kaduilla ryhtyivät naiset suorittamaan vahtipalvelusta asestettuina miliiseinä ja patrulleina. Heitä kehoitettiin toisten mukana jättämään kadut, mutta naiset vastasivat:"—Me emme lähde mihinkään, ennenkuin vahdinvaihtaja saapuu».—Kysyttäessä ketä nämä topakat kiväärinkantajat olivat, sai vastauksen: „Olemme siivoja komppaniasta".

Saksalaisten ja punaisten välisistä taisteluista Tuuloksen ja Lammin välillä kertoo von der Goltz mm. seuraavaa: „Yhä uudelleen yrittivät epätoivoiset punaiset ulvoen kuin tiikerit

[1]) «Pun. Karjala» v. 1924. (Tov. Saxman'in kirjoitus).

murtautua etelään, yötä päivää.—**Naisia** housut jalassa **etumaisissa riveissä**.—Asema oli äärimmäisen vakava. Näin tuimasti lienevät tuskin ranskalaisetkaan hyökänneet kuin nämä raakalaisuuden uuden evankeliumin kiihkomieliset kannattajat". Yleisesti tunnettu on myös turkulaisen naiskaartin rohkea hyökkäys Lahden edustalla, jossa he niinikään joutuivat näyttämään miehille esimerkkiä, ja jonka urhoollisuuden saksalaiset sitten kostivat siten, että ampuivat kuularuiskuilla vangiksi saaduista naisista Hennalassa 150 yhteen läjään.

Kuolemaa pelkäämätöntä joukkoa olivat naissoturit. Taisteluinto oli tuonut heidät kadulle ja he taistelivat viimeiseen mahdollisuuteen saakka. Ilman minkäänlaista valmennusta he joutuivat kivääri kädessä taistelemaan. Rintamaolot olivat heille aivan outeja. Tästä useissa tapauksissa on voinut johtua, että heidän uhrautuvaisuutensa ei vastannut yleistä rintamatilannetta. Joka tapauksessa se oli virheellistä. Mutta heitä kannusti yhteinen taisteluinto ja he mieluummin kaatuivat kuin perääntyivät tai antautuivat. Ei voi muuta kuin ihailla näitä Suomen vallankumouksen esitaistelijasankarittaria.

Punakaartin „värvärinä“

Kirj. Kalle Karjalainen.

Luokkasodan pitkistyessä muodostuivat punakaartin yleisesikunnan tehtävätkin monipuolisemmiksi. Asemasota ja pitkät rintamat vaativat paljon elävää voimaa. Yleisesikunnan käytettävänä olevat punakaartilaisjoukot eivät riittäneet täyttämään kaikkia tarpeita. Tuli kysymys niin aktiivin kuin reservinkin täydentämisestä uusilla, verevillä voimilla. Pakollinen asevelvollisuus oli vastoin punakaartin periaatteita, mutta vapaaehtoisia tarjokkaitakaan ei ollut riittämiin. Ulospääsyn tästä tilanteesta löysi yleisesikunta järjestämällä vapaaehtoisten värväyksen punakaartin riveihin.—Ensiksi sitä harjoitettiin vain pääkaupungissa yleisissä kansalaiskokouksissa, mutta myöhemmin ulotettiin toiminta jo maaseudullekin.

Muistaakseni oli maaliskuu käsillä, kun joukko eri tehtävissä toimineita henkilöitä kutsuttiin Säätytalolle kokoukseen. Täällä selostettiin hetken rintamatilanne sekä määrättiin suurin osa läsnäolevista maaseudulle järjestämään vapaaehtoisten värväystä punakaartiin. Itse ylipäällikkö oli ohjeita antamassa. Pääkohdat olivat: punakaarti on julistettu Suomen lailliseksi sotajoukoksi, sille taataan kansainvälisten lakien suomat oikeudet vihollisten käsiin jouduttua j.n.e. Punakaartin riveihin astuvan perhe turvataan ja palkka maksetaan kuukausittain. Jokaisen punakaartin riveihin astuvan on varustettava itsensä saippualla, pyheliinalla, neulalla, lankarullalla, lusikalla ja peltisellä juoma-astialla. Muut varusteet taataan kaartin puolesta. Näiden evästyksien lisäksi saimme seuraavana päivänä Uudenmaan Lääninneuvostosta tov. H:ta nipun „Tiedonantajia“ ja „Työmiehiä“. Näistä oli kerättävä materiaalia värväyskokouksiin.

Näin evästettynä ja yleisesikunnan valtakirjalla sekä tov. Eero Haapalaisen allekirjoittamalla matkalipulla varustettuna astuin junaan päämääränä Tammisaari ja Hanko. Tunsin kulkevani tärkeällä ja edesvastuullisella asialla. Olihan valtakirjaani kirjoitettu: „...esteetön pääsy kaikkialle“ sekä taskussani tärkeää postia.

Saavuttuani Tammisaareen etsin käsiini sikäläisen esikunnan. Helppo se oli löytääkin sieltä palokunnan talolta. Vastaanotto oli sydämellinen kuten ainakin pääkaupunkilaiselle ja yleis-

esikunnan lähetille. Kiireesti ryhdyimme töihin. Kartta nenän alla suunnittelimme värväyspisteitä läheisellä maaseudulla. Ja ei kauan kulunutkaan, kun tov. V:n suosiollisella avustuksella olin saanut määrätyksi värväyspaikat sekä ennakkolaskelmat tarvittavasta miesmäärästä. Pistäydyttyäni vielä tervehtimässä paikallisia punakaartilaisia työväentalolla, jatkoin matkaani Hankoon.

Saavuttuani iltajunalla asemalle havaitsin tulleeni „rajaalueelle". Vahti oli ankara. Epäili vakoojaksi. En ollut halukas näyttämään hänelle papereitani. Kysyin esikuntaa ja pyysin opasta. Siihen suostuttiinkin. Kuin sovitellen puhutteli saattajani, että „ei tässä tiedä kohta kuka on oma kuka lahtari. Saaristosta pirut jouksevat yötä päivää". Tämä on minulle jo todettu Tammisaaressakin. Olivat äskettäin kaapanneet erään herrasroikaleen hiipimässä saaristosta maalle. Lieneekö ollut saksalaisten lähettämä Ahvenanmaalta?—

Esikunnassa esitin itseni. Kiitin saattajaani ja pyysin yösijaa. Se minulle tilattiin puhelimella—hotellista. Taisi olla ensi kertaa eläissäni, kun sain maata hotellin höyhenpatjoilla. Mutta oltiinhan sitä nyt maassa herroja, niin miksei se hotellikin kelvannut yhden yön kortteeriksi.

Seuraava päivä oli surupäivä. Haudattiin rintamalla kaatuneet punaiset sankarit. Veljeshaudalle kokoontui valtava väkijoukko. Voimakkaita puheita, kyyneleitä ja kuularuiskusta ammuttuja kunnianlaukauksia... Haudan loivat umpeen punakaartilaiset ja venäläiset matruusit. Vihreitä seppeleitä ja punaisia nauhoja... Väki hajaantui, katseissa päättäväisyys...

Järjestimme kokouksen työväen talolle. Pidin selostuksen tilanteesta. Selostin yleisesikunnan toimenpiteet—ja punakaartiin kirjoittaminen alkoi.—Mutta palattuani esikuntaan syntyi kiivas väittely jo aseissa olleiden kaartilaisten rintamalle lähettämisestä. Se oli yleisesikunnan määräys. Uudet joukot oli tarkoitus jättää ensiksi kotipaikoille vahtipalvelukseen, kunnes perehtyisivät vähän aseiden käyttöön. Tähän ei hankolaiset aikoneet suostua. Tahtoivat pidättää kaikki voimat kaupungin suojelukseksi. Haukkuivat Helsingin herrat helvettiin. Hankolaiset vainusivat jo saksalaisia, mutta heidän tietojaan muka ei Helsingissä totena pidetä. Olin puolestani kovaa minäkin ja vetosin tuomaani määräykseen joukkojen lähettämisestä pohjoiselle rintamalle. Järjestettyäni vielä muutamia maaseutua koskevia värväysasioita heitin hyvästi hankolaisille tovereille, jotka jäivät ristiriitaisin tuntein miettimään tuomiani määräyksiä. Sotilasasiantuntijamme selittäköötkumpi oli silloin oikeassa, hankolaisetko vaiko yleisesikunta? Minulla on vain mieluista muistella se innostus, jolla hankolaiset tarjokkaat astuivat rintamalle lähtevien joukkoon.

II Pohjoinen rintama.

Luokkasodan taistelutoimet luoteisella (pohjoisella) rintamalla.

Kirj. K. M. Evä.

1. Alustavat toimenpiteet.

Tammikuun 27 p:nä saapui Tampereelle tieto siitä, että Helsingin työväestö oli porvariston silloiselta hallitukselta—Suomen Senaatilta—siepannut vallan käsiinsä. Tuon tiedon johdosta kokoontui Marraskuun suurlakon aikuisen johtavan komitean jäseniä saman päivän illalla Kansan Lehden toimituksessa jossa lyhyesti neuvoteltiin mitä oli tehtävä. Johtavan komitean alotteesta päätettiin ryhtyä toimiin asiain hoitamiseksi toistaiseksi. Komitean kokoonpanoa uusittiin ja täydennettiin seuraavana päivänä, jolloin siitä muodostui Tampereen toimeenpaneva komitea, jonka puheenjohtajiksi valittiin aluksi V. Kanto ja K. M. Evä. Mutta jo saman päivän kokouksessa esitettiin Punaisen Kaartin Tampereen piiriesikunnan vaatimus K. M. Evän siirtämisestä sotatoimiin, jonka jälkeen hänen tilalleen valittiin toinen henkilö.

Yhteyden turvaamiseksi Tampereen—Helsingin välillä lähetettiin osa Tampereen kaartia tammik. 27 p:nä vartioimaan Tampereen—Hämeenlinnan välistä rautatierataa.

Jo vähää ennen marrask. suurlakkoa sai Tampereen punakaarti paikkakunnan venäläiseltä sotaväeltä kolmisensataa kivääriä, joita aluksi säilytettiin Työväentalolla, mutta siirrettiin ne sittemmin viereiseen taloon, jossa sotaväen esikunta sijaitsi. Siten vapauduttiin vartioimasta tuota asevarastoa Työväentalolla. Samat kiväärit saatiin sotaväen esikunnalta jälleen tammikuussa kaartin käytettäväksi. Ja niiden lisäksi saatiin noin 80 berdan-mallista kivääriä. Mutta ammuksia ei ollut paljon. Näiden lisäksi oli saatu kiväärejä myös eri erissä, niin että Tampereen kaartin koko asevarasto nousi tammikuussa noin 500:n kivääriin, joista 80 oli vanhaa berdan-mallia. Suurlakon aikana toimitetuissa asetakavarikoinneissa oli saatu kaikkiaan parisenkymmentä haulikkoa ja pienikaliiberista metsästyspyssyä, joista kuitenkin puolet olivat käyttökelvottomia. Eikä käyttökuntoisiinkaan ollut ammuksia. Sitäpaitse oli onnistuttu Tampereella takavarikoimaan lahtareilta muutamia lyhyitä aseita.

Ainoastaan hyvin harvoilla Tampereen työläisillä oli itsellään edes metsästyspyssyjä. Taskuaseita ei työläisillä ollut laisinkaan. Ne olivat niin kalliita, ettei työläisillä riittänyt varoja niiden hankkimiseen. Koko asevarustus supistui siis luokkasodan alkupäivinä noin 500:n kivääriin, kymmenkuntaan metsästyspyssyyn ja yhtä moneen taskuaseeseen. Maaseudun kaartit olivat kaikkialla koko Tampereen piirissä aivan aseettomia, lukuunottamatta sitä, että joillakin työläisillä saattoi olla ehkä joku metsästyspyssy.

Kun ottaa huomioon, että näillä aseilla oli vartioitava rataa Hämeenlinnaan päin ja pidettävä Tampereen kaupunki edes jossain määrin turvattuna paikallisten lahtarien mahdollisia yllätyksiä vastaan, niin on itsestään selvää ettei pystytty sanottavasti esiintymään kaupungin ulkopuolella.

Aavistettiin ettei Tampereen porvaristo ollut aivan aseeton, vaikka ei tiedettykään aseiden lukua. Vasta myöhemmin, varsinaisten taistelutoimien rintamilla jo alettua saatiin tietää, että osalla lahtareista oli joku määrä aseita kaupungissakin. Niinpä saatiin tietää osan lahtareista eräänä iltana siirtyneen sal·a kaupungista noin neljän kilometrin päässä olevaan Aitolahden kylään, jossa yrittivät yöllä räjäyttää Aitolahden työväentalon ja ammuskelivat aseettomia työläisiä. Ja joku aika ennen Tampereen joutumista lahtareille löydettiin Klingendahlin trikootehtaalta lahtarien sinne piiloittama konekivääri. Silloin tällöin onnistuttiin takavarikoida joku taskuasekin. Mutta kun yleistä, yhtaikaista ja huolellista etsintää ei porvariston asunnoissa toimitettu, ei porvariston aseita ja varusteita voitu jo kohta luokkasodan alussa kaapata.

2. Suhde venäläiseen sotaväkeen.

Se, että venäläistä sotaväkeä oli kaupungissa, teki mahdolliseksi kaupungin käsissä pitämisen vähäisellä asestetulla miehistöllä, varsinkin kun myöskin poliisilaitos oli työväestön määräysvallan alaisena aina helmikuun vallankumouksesta alkaen. Poliisilaitoksesta oli epäilyksen alainen miehistö poistettu, lukuunottamatta etsivää osastoa, ja asetettu tilalle luotettavia miehiä.

Mutta suhde venäläiseen sotaväkeen oli kovin epävarma. Se johtui etupäässä siitä, että kielellisistä syistä ei voitu saada läheistä yhteyttä. Sillä Tampereen työväestössä oli vain pari henkilöä, jotka osasivat edes auttavasti venäjänkieltä. Sitäpaitse tiedettiin, että sotilaat olivat palvelukseen kyllästyneitä ja tahtoivat päästä mahdollisimman pian kotiseuduilleen. Upseeristossa tiedettiin osan olevan työläisten vallankumouksen kannattajia, mutta toinen osa oli menshevikejä tai muita porvareita, jotka vain olojen pakosta näyttelivät myötätuntoa työväen vallankumoukselle. Sotilaat, jotka vielä marraskuun suurlakon aikana

olivat aktiivisempia ja mielialaltaan reippaita, osoittivat tammikuussa verrattain suurta välinpitämättömyyttä. Suurin osa miehistöä ikävöi päästä mahdollisimman pian kotiinsa. Sen lisäksi näytti miehistössä olevan jonkunlainen vaistomainen halu saada viedä aseet mukanaan.

Ainoastaan pieni osa venäläisistä sotilaista omasi vallankumouksellista tilanteen ja asiain käsitystä. Se osa oli valmis taistelemaan suomalaisen työväestön rinnalla porvaristoa vastaan. Myöskin sotaväen upseeristossa oli muutamia, jotka vapaaehtoisesti olivat valmiit asettautumaan taistelun johtoon ja täyttivät tehtävänsä kiitettävällä innolla ja tarmolla.

Jo helmikuun vallankumouksesta saakka oli vääpeli Minajew ollut läheisessä yhteistoiminnassa suomalaisten kanssa, avustanut aseiden saamisessa venäläiseltä sotaväeltä ja pitänyt yhteyttä suomalaisen työväestön ja venäläisen sotaväen välillä. Hänestä tiedettiin, että hän oli bolsheviki ja häneen luotettiin. Myöskin eversti Svetshnikow oli ollut myötätuntoinen ja mukana järjestämässä aseiden saamista Punaiselle Kaartille, mutta suomalaisilla ei ollut tietoa siitä oliko hän bolsheviki, vai mensheviki, ja siksi ei häneen voitu varmasti luottaa. Marraskuun suurlakon ja luokkasodan alkamisen välisenä aikana oli tov. Minajew joutunut armeijassa sellaiseen rahastonhoitajan tehtävään, joka pakoitti hänen matkustelemaan, joten hän vain sattumalta kävi Tampereella, josta syystä häneltä ei voitu saada taistelun aikana tietoja ja ohjeita siitä mikä mieliala vallitsi sotilaitten ja erikoisesti upseerien keskuudessa. Se oli vahinko, sillä vain tov. Minajewin antamien tiedotusten perusteella olisi edes Punaisen Kaartin johto voinut saada luotettavan selvän niistä upseereista, joihin voitiin täydellisesti luottaa.

Vasta kaupungin jouduttua piiritykseen, ja kiivaampien taistelujen riehuessa kävi suomalaisille selville, että ne venäläiset upseerit, jotka olivat olleet mukana ja avustaneet taistelun johtamista, olivat kunniallisesti ja rehellisesti sekä täydellä antaumuksella antaneet kaikkensa taistelun hyväksi. Heidän hyvä tahtonsa, urhoollisuutensa ja uskollisuutensa työväen vallankumoukselle on kiitoksen yläpuolella. Sellaisina on mainittava mm. luutnantti Sorin. Mutta hänen asemansa Muroleen ja Kurun rintamien johtajana oli äärettömän vaikea siksi, että Punaisen Kaartin miehistö oli sotaan tottumaton, ei alistunut yleensä välttämättömään sotilaskuriin, ja epäili kaikkia venäläisiä päälliköitä. Ja suomenkielen taidottomina eivät venäläiset upseerit saattaneet edes puheillaan ja selostuksillaan välittömästi vaikuttaa miehistöön, saada itseänsä ymmärretyksi ja miehistöä käsittämään miksi oli tehtävä juuri niin kuin he määräsivät.

Vuosikymmeniä harjoitettu venäläisvastainen agitatsioni kantoi luokkasodan aikana katkeria hedelmiä työläisille. Ne muutamat venäläiset upseerit, jotka suosiollisesti antautuivat taistelun johtoon, olisivat saaneet paljon aikaan, jos heihin olisi

yleisesti luotettu. Venäläisvastainen agitatsioni oli myöskin johtanut siihen ettei haluttu oppia venäjänkieltä eikä pitää mahdollisimman hyvää yhteyttä venäläisten toverien kanssa.

Suomalaisten työläisten luottoa venäläiseen upseeriin vähensi tietenkin suuresti myöskin se, että osa tuosta upseeristosta oli todella epäluotettavaa ja antautui tekemään palveluksia lahtareille, toimitti valkokaartilaisille tarpeellisia tietoja maksua vastaan, ehkäpä joissain tapauksissa ilman maksuakin. Toisaalta pyrkivät lahtarit luokkataistelun aikana mahdollisimman tarmokkaasti harjoittamaan tuollaisen epäluulon levittämistä, ei ainoastaan suomalaisten työläisten ja venäläisen upseeriston välillä, mutta myöskin Punaisen Kaartin osastojen suomalaistenkin päälliköiden ja miehistön välillä.

3. Taistelun yleinen johto luoteisella rintamalla.

Taistelutoimien alettua jäi niiden johto luoteisella rintamalla Punaisen Kaartin Tampereen piirin esikunnalle. Mutta se tapahtui ikäänkuin luonnonvoimaisesti. Punaisen Kaartin ylin johto, joka sijaitsi Helsingissä, ei antanut tästä minkäänlaista määräystä. Se ei määritellyt mitään rajoja Tampereen ja Porin piiriesikuntien toiminnan välille. Ei ollut mitään tietoa siitä, kuinka kauvaksi länteen oli Tampereen piiriesikunnan huolehdittava rintamasta ja taistelutoimista. Kummankin piirin esikunnat toimivat itsenäisesti, ilman elävää yhteyttä.

Kaartin ylin johto ei antanut myöskään mitään ohjeita toiminnalle. Telefoonipuheluita kuunnelleet lahtarit kirjoissaan väittävät, että Helsingistä oli annettu yöllä tammik. 28 päivää vastaan laaja toimintasuunnitelma Tampereen piirin esikunnalle. Oliko sellainen todella annettu ja mitä se sisälsi, siitä ei koskaan esikunnan jäsenten taholta mitään mainittu sen jälkeen kuin allekirjoittanut joutui Tampereen piirin esikunnan päälliköksi. Eikä punakaartin ylipäällystö ylimalkaan antanut minkäänlaisia taisteluohjeita aina siihen päivään asti, jolloin eversti Svetshnikow Helsinkiin siirryttyään alkoi ottaa osaa taistelutoimien johtoon. Vasta silloin saattoi Tampereellakin havaita, että Kaartin ylin johto pyrki todella ottamaan käsiinsä taistelun ohjaamisen. Siihen asti tiedettiin vain se, että ylin johto oli ja että se sijaitsi Helsingissä. Mitä se teki, siitä ei tiedetty.

Sisäisestikin oli Tampereen piirin esikunta monta päivää jotenkin hajanainen. Tammik. 28 p:nä jolloin varsinainen vallan käsiin otto Tampereella suoritettiin, asetettiin Johtava Toimikunta kaupungin ylimmäksi hallintoelimeksi. Allekirjoittanut, jolla ei sitten marraskuun suurlakon ollut mitään yhteyttä punakaartin asioiden kanssa, tuli valituksi yhdeksi Johtavan Toimikunnan puh enjohtajaksi. Mutta kohta kun olin asettunut puheenjohtajan paikalle ja alkanut johtaa toimikunnan kokousta, saapui punakaartin piiriesikunnan käsky tulla viipymättä

viereisessä huoneessa sijaitsevaan esikuntaan. Esikunnassa ilmoitettiin, että minut tahdottiin asettaa esikunnan päälliköksi. Kieltäydyin tästä tarjouksesta, huomauttaen attei se voinut käydä päinsä, sillä kaartin sääntöjen mukaan päälliköt piti valita. Ja piirin punakaartit olivat valinneet itselleen päällikön. Ne eivät olleet sitä päätöstänsä muuttaneet. Sen lisäksi painostin sitä seikkaa, että Tampereen kaupungin punakaarti, joka oli suurin koko piirissä, oli marraskuun suurlakon jälkeen eroittanut sen esikuntansa, joka minun esityksestäni ja minun suuni kautta oli tehnyt ehdotuksen Tampereen kaartin uudelleen järjestelyksi, sen saattamiseksi ainakin muodollisesti taistelukuntoisemmaksi ja jonkinlaisen sotilaskurin vaatimusten mukaiseksi. Vaikka kaarti siinä kokouksessa, jossa olin mukana, oli edellä mainitun ehdotuksen hyväksynyt, oli se minun tietämättäni parin päivän perästä kokoontunut uudelleen, purkanut tuon päätöksensä ja eroittanut silloisen esikuntansa sekä asettanut tilalle uuden esikunnan. Se merkitsi myöskin minun eroittamista punakaartin päällikön toimesta, sillä se oli suunnattu juuri minua vastaan, koska esikunta minun alotteestani oli hyväksynyt tuon uudelleen järjestämisesityksen. Huomautin esikunnalle, etten tästäkään syystä katsonut sopivaksi edes sitä, että minua esitettäisiin piirin päälliköksi, koska oli selvää, että piirin suurin kaarti—Tampereen kaarti—sitä vastustaisi. Sitävastoin ilmoitin, että olin kyllä rivimiehenä esikunnan käytettävissä, mutta minkäänlaiseen päällikön tehtävään en katsonut voivani suostua. Palasin jälleen Johtavan Toimikunnan kokoukseen. Poistuttuani esikunnasta oli esikunta neuvotellut, ja muutaman minuutin kuluttua saapui lähetti kutsumaan minua uudelleen esikuntaan. Tällöin minulle ilmoitettiin, että minut oli määrätty esikunnan lähetiksi venäläisen sotaväen päällikön, eversti Svetshnikowin kansliaan, jossa minun tuli pitää yhteyttä everstin ja esikunnan välillä. Ilmoitin katsovani sen rivimiehen tehtäväksi, josta en kieltäydy. Läksin heti suorittamaan saamaani tehtävää.

Pian sen jälkeen ilmoitti esikunnan päällikkö tov. Haukkariutta, että hänen täytyi lähteä käymään Helsingissä ja että minun tuli olla sillä aikaa hänen sijaisenaan esikunnan ja piirin päällikkönä. Kieltäydyin myöskin päällikön viran tilapäisestä hoitamisesta, koska jonkun esikunnan jäsenen tuli asettua päällikön viransijaiseksi, eikä se ollut rivimiehen tehtävä. Samalla huomautin, että esikunnassa oli jäseninä entisiä Suomen armeijan aliupseereita, jotka tietenkin paremmin kuin minä pystyivät tehtävää hoitamaan. Tuloksena oli, että tov. Haukkariutta lähti Helsingin matkalle, ja lähdettyään jätti esikunnan kansliaan kirjallisen määräyksen, jonka mukaan minun tuli hoitaa hänen tehtäviänsä. Kun tuo paperi minulle esitettiin, ilmoitin uudelleen kieltäytyväni. Joku esikunnan jäsenistä silloin huomautti etteivät he voineet ilman minua päättää mistään toimenpiteistä.

Silloin vastasin, että jos välttämättä tahtovat kuulla mielipidettäni mistä asiasta hyvänsä, niin olin sen valmis ilmoittamaan, mutta päällikön tehtävää en katsonut voivani ottaa. Niin kului pari päivää, kunnes saapui Punaisen Kaartin silloisen ylipäällikön tov. Eero Haapalaisen allekirjoittama paperi, jolla minut määrättiin piiripäällikön tehtävään. Sen jälkeen pidin velvollisuutenani ainakin toistaiseksi hoitaa tehtävää. Kaiken tuon takia eivät ne toimenpiteet, joihin silloisissa oloissa yleensä voitiin ryhtyä sanottavasti kärsineet tästä rettelöstä, mutta se kuitenkin osoittaa missä tilassa sotatoimien johto oli noina luokkataistelun alkupäivinä, jotka juuri luoteisella rintamalla olivat erinomaisen suuriarvoisia.

Erinomaisen tärkeää luokkataistelun vastaiselle kohtalolle olisi ollut Haapamäen rautatieristeyksen valtaaminen. Mutta tätä seikkaa ei täysin käsitetty—ei Tampereen piiriesikunnassa eikä ilmeisesti myöskään punakaartien pääesikunnassa.

Ratkaisevana tekijänä siihen, ettei nopeasti voitu lykätä aseellisia joukkoja Haapamäelle asti, oli aseiden puute. Sillä asnakin Tampereen piiriesikunta pyrki tunkeutumaan mahdolliimman pitkälle pohjoiseen. Osittain käsitettiin Haapamäen strateeginen merkitys ja osittain kiihoitti siihen pyrkimys säilyttää Vilppulan seutu ja Ruovesi, koska molemmissa oli vahvat työläisten järjestöt ja suurilukuiset kaartit. Ja tästä pitivät huolta myöskin sekä Vilppulan että Ruoveden työläiset, jotka heti lähettivät joukottain miehiä hakemaan Tampereelta aseita. Miltei kaikilta lähiseuduilta saapui kaartilaisia joukottain pyytämään aseita. Mutta niitä ei voitu antaa. Aseita ei ollut.

Myöskin eversti Svetshnikow kehoitti heti lujasti miehittämään Ruoveden, jonne pyysi lähettämään noin 600-miehisen joukon, koska Ruovesi oli strateegisesti tärkeä ja valmiiksi varustettu. Hänelle ilmoitettiin, että miehiä kyllä olisi, mutta ei ole aseita. Ja aseiden saannissa ei hänkään sanonut voivansa avustaa, koska, kuten hän ilmoitti, Tampereella olevalla sotaväellä oli vain kivääri miestä kohti. Vasta maaliskuun alussa luovutettiin Punaiselle Kaartille kaikki venäläisen sotaväen Tampereella olevat aseet, useimpia tuhansia kivääreja, kolmisenkymmentä kuularuiskua ja muutamia pienikaliiberisia kenttätykkejä.

Tilanne tuntui varsin kiusalliselta. Esikuntaa piirittivät joka päivä aseita hakemaan saapuneet maaseudun punakaartien lähettämät miehet. Ja kaikkialta ilmoitettiin kuinka lahtarit pitkin maaseutua liikehtivät ja uhkailivat: Eikä punakaartien ylijohdon taholta voitu antaa aseita, joita valitettiin Helsingissä olevan vielä vähemmän kuin Tampereella.

Ei myöskään osattu kutsua maaseudun kaarteja pohjoisista pitäjistä heti alussa nopeasti saapumaan Tampereelle, koska ei ollut aseita niillekään kaartilaisille, joita jo oli kaupungissa.

Jos olisi ollut antaa aseita niin tuollainen kutsu olisi ollut ikäänkuin luonnonlakien mukainen toimenpide. Ja silloin olisi ollut itsestään selvää, että lahtarit eivät olisi päässeet tunkeutumaan Vilppulaan, ei edes Haapamäkikään olisi jäänyt lahtarien haltuun.

Ennakkotiedustelun puute oli aivan täydellinen. Ei ollut edes likipitäenkään arvioituja tietoja lahtarien pohjoisessa olevista voimista. Ainakin yksi tiedustelija oli aikaisemmin lähetetty pohjoiseen, mutta sen tuomat tiedot supistuivat siihen, että oli nähnyt lahtareita joillakin asemilla radan varsilla seisoskelevan ja kontrolloivan rautatieliikennettä.

Kun lahtarit lopuksi lähettivät etujoukkonsa aina Vilppulaan asti, ei kyetty tiedustelulla hankkimaan selkoa edes niiden likimääräisestä lukumäärästä ja aseistuksesta. Oli vaikea saada ketään lähtemään lahtarijoukkojen selkäpuolelle. Ja rintamatiedusteluun pystyviä miehiä ei ollut. Vihollista uskallettiin lähestyä vain suuremmilla joukoilla, hyökkäys- ja taistelutarkoituksessa.

Ratkaisevimpana tekijänä aseiden puutteen ohella oli se, että ei ollut sotataidon ja aseiden käyttötaidon opetukseen kykeneviä voimia. Sen jälkeen kuin marraskuun suurlakon edellä oli saatu kivääreitä venäläiseltä sotaväeltä, harjoitettiin tähtäystä, kiväärin purkamista ja puhdistusta Tampereen työväentalolla tamperelaisten kaartilaisten kesken. Mutta maaseudun kaartilaiset eivät olleet koskaan kivääriä pidelleet. Kuularuiskun käyttöä alettiin harjoitella muutamien kaartilaisten kanssa vasta ensimäisten taistelujen jo alettua. Se tapahtui aluksi venäläisen sotaväen esikunnan rakennuksessa, johon oli tuotu sotaväen kuularuisku ja jossa eräs sotilas antoi opetusta sen käyttämisessä. Myöhemmin, punakaartin rintamaesikunnan siirryttyä työväentalolta teknillisen opiston rakennukseen, järjestettiin siellä kuularuiskun käytön opetus, jota varten saatiin eräs venäläisessä armeijassa maailmansodan aikana palvellut sotilas, joka osasi suomea. Siihen asti kävi opetus tulkin välityksellä.

Vasta helmikuun puolivälissä saatiin tykistöopetus alkuun. Muuan venäläinen upseeri ryhtyi opettamaan. Mutta tätäkin opetusta vaikeutti se, että opettaja ei osannut suomea eivätkä opetettavat venäjää.

Säännöllistä kiväärin käytön opetusta ja ketjun ym. taisteluliikkeiden harjoitusta ei saatu aikaan ennen kuin vasta maaliskuun alussa, jolloin saatiin pari venäläisessä armeijassa palvellutta ja auttavasti suomenkieltä taitavaa aliupseeria opettajiksi. Mutta tällöinkin kävi tuo opetus peräti hankalaksi siitä syystä, että kaartilaisia ei saatu vakinaisesti asettumaan kasarmeille, jossa ne olisivat olleet määrättyinä aikoina harjoitukseen saatavissa. Kukin tahtoi asua kotonaan. Ja sen vuoksi oli kaartilaisia mahdoton saada täsmällisesti liikkeelle, yhtä vähän harjoituksiin kuin taistelurintamille lähetettäväksi. Sitäpaitsi vaativat

TYÖVÄENLIIKKEEN
KIRJASTO

rintamat joka päivä uusia joukkoja. Niitä oli lähetettävä, vaikka miehiä ei oltu ehditty laisinkaan harjoittaa. Usein saivat kaartilaiset ensi kerran kivääriin käteensä silloin kuin lähtivät mars-

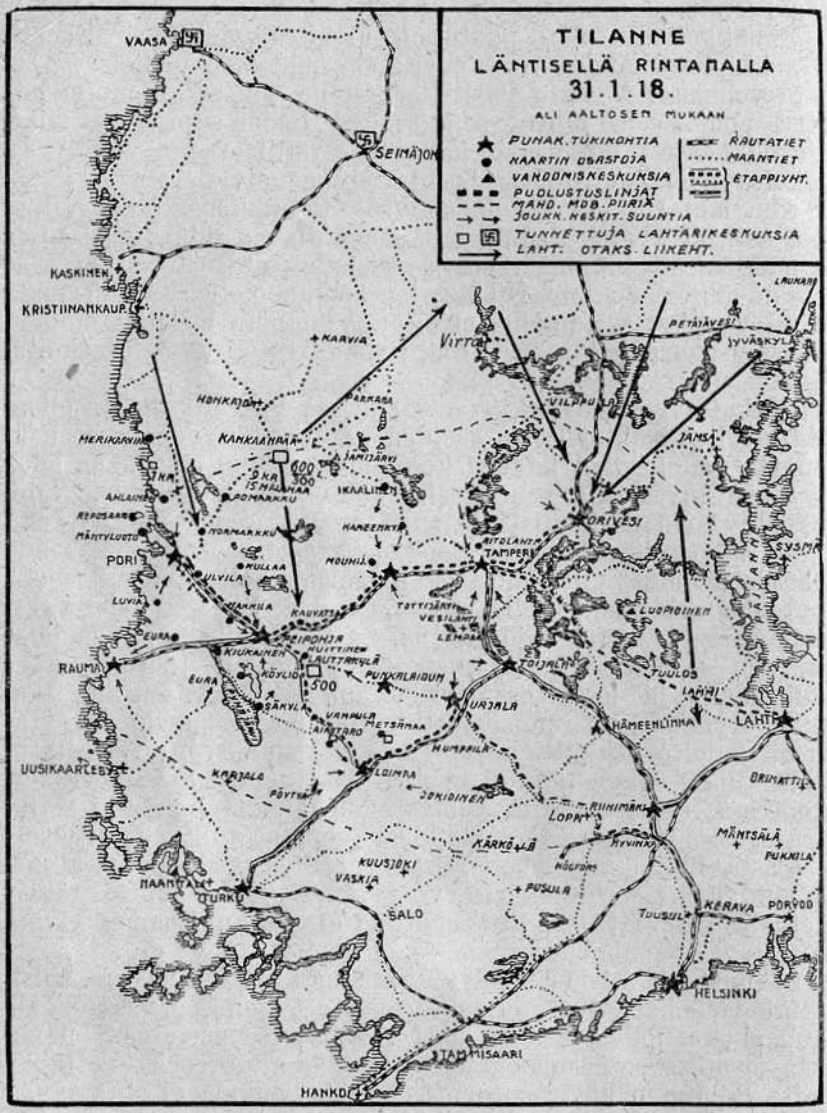

simaan asemalle, astuakseen rintamalle vievään junaan. Seurauksena tästä luonnollisesti oli, että sellaiset joukot eivät rintamalle päästyään pystyneet kunnolliseen taistelutoimintaan. Ja vahingonlaukauksia sattui tiheään, koska kivääriä ei osattu käsitellä.

Taistelutaitoisten päälliköiden puute oli niin suuri kuin se koskaan olla voi. Koko luoteisella rintamalla ei ollut ainoatakaan sellaista, lukuunottamatta paria venäläistä nuorempaa upseeria, jotka toimivat Kurun ja Ruoveden Muroleen rintamien johdossa, sekä paria vanhempaa venäläistä upseeria, jotka maaliskuun alusta alkeen ottivat osaa toimintaan rintamaesikunnassa Tampereella, antaen ohjeita ja opetuksia. Mutta nämä upseerit eivät osannnet suomea, joten niiden toiminnan tuli käydä tulkkien välityksellä, eikä kunnollisia ja edes jonkun verran asiaa ymmärtäviä tulkkeja ollut saatavissa. Heidän toimintansa tehoa vähensi myöskin se, että heihin ei luotettu. Suomalaiset kaartilaiset, jotka niin usein ja aivan aiheetta vainusivat petosta omissa suomalaisissakin päälliköissään, eivät ollenkaan luottaneet venäläiseen upseeriin.

Usein saattoi havaita, että epäluulo suomalaisia päälliköitä vastaan sai virikettä siitä, että päälliköt monta kertaa taistelun aikanakin poistuivat joukkonsa luota, jollekin asialle ja jättivät joukkonsa joko jonkun määräämänsä sijaisen haltuun taikka eivät määränneet edes sijaistakaan. Päällikköjen tuollainen menettely taas ilmeisesti johtui siitä, että he tunsivat kykenemättömyytensä ja sen vuoksi ratkaisevalla hetkellä koettivat vetäytyä sivuun, eivät uskaltaneet ottaa vastuuta sodan johdossa, joka oli heillä aivan tuntematon tehtävä. Poikkeuksena tästä oli vain muutamia päälliköitä ja komppanioita. Sellaisia olivat luoteisella rintamalla taistellut pietarilainen komppania, Helsingin A—komppania ja Riihimäen komppania, jonka päällikkönä oli tov. Karjalainen, joka samalla toimi myöskin Vilppulan rintaman päällikkönä. Näiden komppaniain miehistö luotti päällikköönsä ja niiden päälliköt saattoivat myöskin luottaa miehistöönsä.

Paitsi sitä, että venäläistä upseeria epäiltiin jo sellaisenaan, lisäsi tuota epäilystä myöskin se, että venäläisen upseerin määräykset joskus näyttivät niin käsittämättömiltä, että kaartilaiset katsoivat niiden tarkoittavan heidän saattamistansa suoraan vihollisen käsiin. Niinpä valittivat Muroleen rintamalla olleet kaartilaiset kuinka venäläinen päällikkö muka tahtoi antaa lahtarien valloittaa asemat, koska kielsi miehistöä ampumasta rintamaa lähestyviä lahtareita, vaikka ne jo olivat ampumamatkan päässä. Siksi — kuten kaartilaiset selittivät—he eivät pysyneet taistelurintamassa, vaan tahtoivat pelastaa itsensä lähtemällä Tamperetta kohti. Tosiasia kuitenkin oli, että venäläinen upseeri oli menetellyt aivan oikein. Hän kielsi hyviin juoksuhautoihin asettamaansa miehistöä ampumasta, vaikka lahtarit, jotka aukeaa maastoa myöten hyökkäsivät juoksuhautoja kohti, olisivat olleet kiväärin kantaman päässä, sillä hän tahtoi antaa vihollisen lähestyä niin lähelle ettei se aivan pian pääsisi jälleen kiväärin kantaman ulkopuolelle, koska hänellä oli hyökkäävään joukkoon nähden ylivoimainen

miehistö juoksuhaudoissa ja riittävä määrä kuularuiskuja, joilla olisi voinut sopivan hetken tultua lakaista hyökkääjäin rivit hangelle. Mutta tuota eivät kaartilaiset käsittäneet, eikä päällikko kielitaidon puutteen vuoksi voinut sitä edes selittää, jos sellaiseen yleiseen selitykseen vihollisen hyökätessä olisi ollut tilaisuuttakaan. Venäläisiä päälliköitä moitittiin myöskin siitä, että ne tahtoivat edes jonkunlaisen kurin ja järjestyksen joukkoonsa. Ja sitä eivät sotilaskuriin täysin tottumattomat ja sosialidemokratiseen „vapauteen", joka lähenteli täydellistä anarkiaa, tottuneet kaartilaiset sietäneet. He eivät tahtoneet pysytellä määrätyissä majoituspaikoissa rintamalla, halusivat aina muutaman päivän kuluttua päästä lomalle jne. Näistä syistä ei miehistö halunnut alistua venäläisen upseerin määräysvallan alaiseksi.

4. Tampereen piirin piiriesikunta ja luoteisen rintaman esikunta.

Luokkasodan alussa toimi Tampereen piirin piiriesikunta samalla myöskin luoteisen rintaman esikuntana. Sen käsissä oli luoteisen rintaman johto. Sen oikeuksia ja velvollisuuksia ei siinä mikään rajoittanut. Sillä Punaisen Kaartin ylin johto ei antanut tälle rintamalle minkäänlaisia ohjeita tai määräyksiä. Se ei varustanut rintamaa aseilla, muonituksella eikä vaatetuksella. Oli tyydyttävä siihen mitä itse saatiin kokoon. Tosin saapui tälle rintamalle tov. T. Hyrskymurron johdolla Turusta kolmisenkymmentä miestä ja niiden mukana yksi kuularuisku. Mutta mitään määräystä ei niidenkään rintamalle lähetyksestä ja piiriesikunnan käskyvaltaan jättämisestä esikunnalle kaartin ylijohdolta saapunut. Tämä tapahtui jo tammikuun viimeisinä päivinä. Se oli hyvä apu, sillä yksi miehistä osasi opettaa tamperelaisiakin kuularuiskua käyttämään. Varsin suurta apua osoitti piiriesikunnalle tov. Hyrskymurto tarmokkuudellaan ja toimeenpanokyvyllään. Hän oli mies, johon saattoi luottaa, joka täyt i tehtävänsä, jos se vain ylipäänsä täytettävissä oli.

Luokkasodan alussa toini Tampereen piirin esikunnan päällikkönä tov. Haukkariutta.

Punaisen Kaartin ylipäällikkö Eero Haapalaisen määräyksellä helmikuun 4:ltä päivältä asetettiin piirin päälliköksi K. V. Evä. Esikunnan jäsenet toimivat paikallaan loppuun saakka.

Kaupungissa hoiti aluksi järjestystä poliisimestari entiseen tapaansa. Myöhemmin määräsi Työväenjärjestöjen Johtava komitea silloisen Kutomatyöläisten Liiton sihteeri August Lindellin kaupungin komendantiksi.

Ensimäisinä päivinä toimi piiriesikunta yhtenäisenä komiteana. Esikunnan jäsenet eivät sanottavasti ottaneet osaa itse sotatoimien johtoon, vaan jättivät sen puolen kokonaan esikunnan päällikön (piirin päällikön) tehtäväksi. Jäsenet pitivät vain pääasiassa huolta kaartin osastojen rintamalle lähettämisestä,

majoituksesta ja muonan sekä varusteiden hankinnasta, järjestämättä kutakin tehtävää ennalta määrätyn esikunnan jäsenen yksinomaiseksi velvollisuudeksi.

Tavatonta työtä ja murhetta tuotti etupäässä vaatteiden ja kenkien jako kaartilaisille. Kenkiä saatiin takavarikoimalla niitä kenkätehtaista ja kaupoista. Valmiita vaatteita ei sanottavasti ollut saatavissa. Siksi oli takavarikoitava kankaita ja järjestettävä kankaitten vaatteiksi ompeleminen. Niinikään oli järjestettävä patruunavöitten ja ammuslaukkujen sekä selkäreppujen valmistus. Ne saatiin vihdoin järjestetyksi, mutta valmistus oli varsin hidasta siihen nähden kuinka paljon sellaista tavaraa tarvittiin. Saappaita ei saatu valmistetuksi. Huopasaappaita ei sanottavasti loytynyt mistään varastoista. Ja nauhakengät olivat huonoja jalkineita käytettäväksi rintamilla melkoisen kovilla pakkasilla ja paksun lumen aikana. Tämän vuoksi oli miehistön talvivarustus kovin puutteellinen.

Kaartilaisissa ei ollut eikä koko taisteluaikana saatu istutetuksi sotilaallista kuria ja järjestystä. Eivät edes komppaniain miehistöt olleet kunnollisesti luetteloidut ja määrätyt kukin omaan komppaniaansa. Alkuaikoina saattoi kukin mies ilmoittautua mihin komppaniaan milloinkin halusi. Ja ainoastaan palkanmauksussa olivat kaikki kaartilaiset paikalla. Sen sijaan oli vaikea saada varsinkin tamperelaisia kaartilaisia kokoon silloin kuin oli kysymyksessä johonkin lähettäminen. Vaikka lähtökäsky oli annettu jo edellisenä päivänä, myöhästyivät komppaniat tunnin tai puolitoista. Juna sai odotella asemalla miehistöä, vaikka kaikki muut varusteet oli jo toisten toimesta saatettu junaan.

Kun vaatteiden ja kenkien jako annettiin jonkun sitä varten asetetun henkilön tehtäväksi, saapui hän pian valittamaan ettei voinut pitää siinä järjestystä, koska kaartilaiset ottivat mitä halusivat. Toisaalta saapui tiedotuksia siitä, että muutamat kaartilaiset olivat kaupungilla kaupanneet kenkiä. Olivat siitä päättäen saaneet enemmän kuin yhden parin. Ja sellaista ei voinut sallia, koska tiedettiin ettei kenkiä suinkaan ollut liiaksi. Pänvastoin oli vaikea varustaa kaikkia joukkoja edes niillä tehtaan nauhakengillä mitä saatavissa oli. Jos ne, jotka tahtoivat koota niitä varastoon taikka myymistarkoituksia varten, olisivat saaneet sellaista varastoimistaan jatkaa, ei olisi voitu tyydyttää maalta saapuvien kaartilaisten kaikkein välttämättömimpiäkään tarpeita. Maalta saapuneet kaartilaiset, jotka kaupunkiin jouduttuaan eivät luonnollisesti olleet kuin kotonaan, eivät sellaisessa mielivaltaisessa jaossa olisi saaneet tuskin mitään. Tämän vuoksi otti piiripäällikkö määräysvallan kenkien ja vaatteiden jaosta yksinomaiseksi oikeudekseen. Mutta se taas antoi tavattoman työmäärän. Sillä vaatimukset olivat paljon suuremmat kuin niiden tyydyttämismahdollisuudet. Eikä voinut luottaa edes komppanian päälliköiden arvosteluun siitä mitä

kullekin komppanialle oli aivan välttämätöntä. Sillä komppanian päälliköt tahtoivat pitää huolta etupäässä kukin omasta miehistöstään, pitäen vähän väliä siitä saivatko toiset laisinkaan. Oli koetettava kaikin tavoin tutkia, mikä oli kulloinkin välttämätön tarve. Eikä yksinkertainen kielto siinäkään tapauksessa, että se yleiseen tilanteeseen katsoen oli osunut aivan oikeaan, suinkaan ollut riittävä. Mies toisensa perästä saapui uudistamaan vaatimuksensa. Ja ainoastaan karkeilla sanoilla sai heidät poistumaan, sillä selitykset siitä kuinka vähän jaettavaa oli ja kuinka huutava oli toisten tarve, eivät useinkaan hyödyttäneet mitään. Vihdoin annettiin määräysvalta kenkien ja vaatteiden jaosta tov. Hyrskymurrolle, joka omasi riittävästi sisua ja karkeita sanoja saadakseen tahtonsa toteutumaan.

Tuollaisissa oloissa oli luonnollista, että joskus saattoi kaikesta oikeamielisyydestä ja hyvästä tahdosta huolimatta tulla annettua sellaisellekin, jolla todellisuudessa ei ollut suurinta puutetta ja kiellettyä sellaiselta, jolle pikemmin olisi pitänyt antaa. Sitä oli aina mahdotonta välttää silloin kuin joukot eivät olleet kunnollisesti formeerattuja eivätkä suostuneet majailemaan määrätyissä kasarmeissa — ja siihen eivät tamperelaiset kaartilaiset suostuneet. Tosin entiset venäläisen sotaväen kasarmit olivat huonossa kunnossa ja likaisiakin, mutta olivathan niissä venäläiset joukot majailleet ja voitiinhan ne puhdistaa.

Helpompi kuin tamperelaisten kaartilaisien kanssa, oli suoriutua muualta saapuneiden joukkojen varustamiskysymyksessä. Ne olivat, sikäli kuin saapuivat jostain toisesta piiristä lähetettyinä, jonkinlaisena yhtenäisenä joukkona, joka ylipäänsä toimitti kaikki asiansa päällikkönsä kautta.

Helmikuun puolivälin vaiheilla saapui Helsingin A-komppanian mukana Tampereelle tov. A. Vasten, joka sitten jäi Tampereen esikuntaan. Hänen saavuttuaan helpottui Tampereen piirin esikunnan päällikön tehtävä suuresti. Tosin ei tov. Vastenillakaan ollut puna kaartin ylijohdon suoranaista määräystä luoteisen rintaman päälliköksi, mutta tosiasiallisesti hän sitä tehtävää suoritti yhdessä piirin päällikön kanssa. Hän oli venäjänkielentaitoinen ja siksi hänen saavuttuaan saatiin todellinen yhteys venäläisten joukkojen päällikön kanssa ja voitiin käyttää jossain määrin niiden venäläisten upseerien apua, jotka käytettävissä oli. Silloin alettiin myöskin jakaa esikunnan eri jäsenten tehtäviä. Tampereen piiriesikunnan jäsenet siirtyivät suorittamaan yksinomaan paikallisia muonitus- ja vaarustelutehtäviä sekä suorittivat kaupungin komentantin velvollisuueet.

Taistelutoimia johtavassa luoteisen rintaman esikunnassa muodostettiin seuraavat jaostot:

Agitatsionijaosto, piirustusjaosto, raporttijaosto, asevarustusjaosto, mobilisointijaosto, raha-asiain jaosto, majoitusjaosto ja muonitusjaosto.

Sitäpaitsi toimi taistelutoimien alusta alkaen sanitäärijaosto. Haavoittuneiden hoito oli koko ajan äärimmäisen vaikea. Lääkäreitä ei ollut rintamilla, lukuunottamatta venäläistä naislääkäriä, joka tarmokkaasti toimi Kurun rintamalla ja Helsingistä maaliskuun alkupäivinä saapunutta lääkäriä, joka lähetettiin Vilppulan rintamalle ja joka siellä myöhemmin peräännyttäessä jäi lahtarien puolelle. Myöskin sanitäärit olivat aivan kouluuntumattomia tehtäväänsä. Joitakin harvoja poikkeuksia lukuunottamatta ne eivät olleet koskaan saaneet edes lääkärin ohjausta tehtäväänsä. Enimmäkseen ne olivat siihen valmistautuneet joittenkin sairaanhoitajattarien antamien ohjeiden perusteella, sillä suomalaiset lääkärit eivät halunneet antaa haavojen sitomis- ja hoitamisopetusta työväenjärjestöjen ja Punaisen Kaartin asettamilla kursseilla.

Kaikki lääkärit kieltäytyivät lähtemästä rintamille haavoittuneita hoitamaan. Ne hoitivat haavoittuneita vain silloin kuin haavoittuneet saatiin tuoduksi kaupungin sairaaloihin. Sen sijaan pyrkivät samat lääkärit kaikin mahdollisin tavoin käyttämään edukseen ammattitaitoaan, sitä että olivat muka Punaisen ristin henkilökuntaa. He kokosivat omiin varastoihinsa mahdollisimman paljon sanitääri- ja sairashoito tarpeita, koettaen siten estää Punaisen Kaartin sanitäärejä saamasta käsiinsä noita välttämättömiä tavaroita. Ja porvaristo yleensä käytti Punaisen ristin nauhan suojaavaa vaikutusta kaikin tavoin väärin, pyrkien sen suojassa toimimaan lahtaripäälliköittensä määräysten mukaisesti.

Kun tuota peliä ei sallittu jatkaa, tekivät tamperelaiset lääkärit lakon, kieltäytyivät ottamasta vastaan haavoittuneita ja muitakin sairaita, selittäen syyksi sen että heidän toimintavapauttansa muka oli rajoitettu. Tällöin oli pakko vakavammin puuttua lääkärien peliin. Heille ilmoitettiin, että elleivät viipymättä ala ottaa vastaan sairaita ja hoitaa haavoittuneita, niin seuraavana päivänä ammutaan joka kolmas lääkäri. Ja se auttoi. Mutta kun kaartilaiset hyvin tiesivät kaikkien lääkärien olevan selviä lahtareita, niin pelkäsivät haavoittuneet antautua lääkärin käsiteltäviksi. He mieluummin tyytyivät siihen ammattitaitoa vailla olevaan hoitoon, jota työväen omat sanitäärit saattoivat tarjota.

Haavoittuneiden korjaaminen taistelutantereilta oli niinikään kovin puutteellista. Paitsi ammattitaitoa, puuttui kaikellaista haavojen sidonnassa välttämätöntä, eikä niitä ollut helppo hankkia.

Eräänä päivänä helmi—maaliskuun vaihteessa saapui luoteisen rintaman esikuntaan tov. Ali Aaltonen rintaman päällikön ominaisuudessa. Hänellä oli sotilastietoja, sillä hän oli aikoinaan suorittanut upseerin tutkinnon. Mutta hänen juoppoutensa oli rajaton. Ensimäisenä päivänä hän järjesteli tykistö- ja kuularuiskuopetusta sekä eräitä muita toimenpiteitä, mutta illan tultua hän katosi johonkin juopottelusakkiin, eikä hänen toimin-

nastaan ollut mitään hyötyä. Hänet täytyi palauttaa takaisin Helsinkiin.

Muutamien päivien kuluttua saapui Punaisen Kaartin ylemmän päällystön komentamana luoteisen rintaman päälliköksi tov. Hugo Salmela. Hän oli tarmokas ja toimelias mies, vaikka hänelläkään ei ollut sotilastietoja. Hän johtikin sitten ylimpänä määrääjänä rintamaa kuolemaansa asti.

Samoihin aikoihin saapui myöskin tov. Eino Rahja, joka tehokkaasti otti osaa sotatointen johtoon, hankki pari lentokonetta, panssarijunan ja tykkejä sekä ammuksia. (Jo aikaisemmin oli Helsingistä saatu yksi panssarijuna, joka toimi Vilppulan rintamalla). Tov. Eino Rahjan toimesta saatiin myöskin panssariauto. Ja hänen toimestaan saatiin esikuntaan myös pari venäläistä everstiä, jotka antoivat hyödyllisiä neuvoja kaikissa taisteluasioissa. Useat esikunnan jäsenet liikkuivat miltei lakkaamatta rintamilla, ja ohjasivat siellä taistelua.

Maaliskuun alussa sairastui Tampereen piiriesikunnan päällikkö tov. Evä keuhkopussintulehdukseen. Sairautta parannettiin aluksi rintamaesikunnassa ikäänkuin työn ohella. Ja se vähän hellittikin, mutta yltyi uudelleen muutaman päivän kuluttua niin, että oli poistuttava toimesta. Tällöin asetettiin tilalle Pispalan kaartin päällikkö, tov. Aatto Koivunen, joka toimi varsin tarmokkaasti ja hoiti tehtävää siihen asti kuin toisten tovereitten mukana murtautui ulos piiritetystä kaupungista.

Muutoksia rintaman päällikön tehtäväin hoitajien keskuudessa tapahtui siis useita. Eivätkä eri päällikköjen kesken tehtävät olleet tarkemmin jaetut. Mutta mitään keskinäistä riitaisuutta ei esikunnassa ja rintaman päälliköitten kesken ollut, vaikka lahtarien sotakirjailijat sitä uskottelevat. Eivät mitkään riitaisuudet tai eri henkilöitten pyrkimykset päästä yksinmääräjäksi, vaan kaikkien päälliköitten jotenkin täydellinen alkeellisenkin sotataidon puute oli syynä siihen, ettei taistelua voitu paremmin johtaa ja varusteitten hankintaa ja jakoa sekä taisteluopetusta järjestää sen kummemmin kuin se oli hoidettu ja järjestetty.

Lahtarikirjailijain väitteet, että tov. Hyrskymurto erikoisesti olisi pyrkinyt yksinmääräjäksi taikka riidellyt toisten päälliköitten kanssa, ovat aivan perättömiä. Tov. Hyrskymurto oli tarmokas ja alotekykyinen, suoritti monia tehtäviä ja pystyi saamaan karkeilla sanoilla liikkeelle niitäkin, jotka vähän tiesivät velvollisuuden tunnosta ja sitä enemmän rakastivat omia mukavuuksiaan. Tosin hän oli loppuaikoina hermostunut. Mutta sitähän ei voi ihmetellä, sillä sellaisissa oloissa saattoivat kovimmastakin teräksestä valetut hermot rasittua liiaksi. Tov. Hyrskymurto joutui hoitamaan mitä kiusallisinta tehtävää, kenkien ja vaatetuksen jakoa, monien muitten tehtävien ohella. Ja sitä tehtävää pystyi silloisissa oloissa hoitamaan vain mies, joka ei alistunut kenen vaatimuksiin milloinkin sattui. Mitään riitaa

hänen ja toisten päälliköitten kesken ei ollut. Mutta sen sijaan eräät kaartilaiset nostivat jutun joistakin tekosyistä tov. Hyrskymurtoa vastaan, saadakseen ikäänkuin kostaa siitä, että tov. Hyrskymurto ei ollut menetellyt heidän mielensä mukaan, vaan niin kuin piti oikeana ja asianvaatimana. Mitään enempää häiriötä se ei saanut aikaan kuin sen, että kaartilaiset hänet hetkeksi pidättivät.

Samantapainen provokatoorinen syyte tehtiin eräitten kaartilaisten taholta myöskin tov. Evää vastaan, selittämällä kuinka hän muka olisi päästänyt vapaaksi erään tehtailijan, joka oli ollut pidätettynä. Tuo syyte oli aivan perätön ja aiheeton, sillä Evä ei koskaan sekaantunut pidätettyjen asiaan, lukuunottamatta sitä, että kerran kielsi päästämästä ruuan kantajia pidätettyjen luo, määräten tuodut ruuat jätettäväksi vartioiden edelleen toimitettavaksi pidätetyille. Tuollainen syyte tehtiin sen jälkeen kun tov. Evä oli sairauden takia vetäytynyt pois esikunnasta, ja sen perättömyys tietenkin heti selvisi.

Todennäköistä on, että moiset syytteet olivat alkuaan lahtarien toimeenpaneman provokatsionin seurauksia.

Luoteisen rintaman esikuntaan kuuluivat tov. K. M. Evä, ollen tosiasiassa määrätty vain Tampereen piirin esikunnan päälliköksi, tov. A. Vasten, asiallisesti myöskin tov. Hyrskymurto, tov. Hugo Salmela rintaman päälliköksi virallisestikin määrättynä, tov. Eino Rahja silloin kun oli paikkakunnalla ja myöhemmin tov. Evän tilalle astunut tov. Koivunen. Sen ohella sijaitsi Tampereella Tampereen piiriesikunta. Rintamilla muodostui kunkin rintaman päällikön esikunta, kunnes myöhemmin määrättiin, että päällikkö yksin omasi ratkaisu- ja määräysvallan rintamilla, ja toiset olivat hänelle vain neuvonantavia jäseniä.

Luoteisen rintaman esikunnassa ei koskaan ollut kysymystä siitä kuka määräsi. Kaikessa sovussa ja yksimielisyydessä neuvoteltiin, milloin tarve vaati, mutta milloinkaan ei esikunnan kesken mistään päätöksestä äänestetty. Eikä neuvotteluihin yleensä aikaa kulutettu. Ne tapahtuivat ikäänkuin sivumennen. Käytännössä ei siis koskaan tullut kyseeseen se kuka asian lopullisesti ratkaisi ja päätösvallan piti. Sikäli kuin rintaman päällikkö oli tiedossa, vaikka ei virallisestikaan nimitettynä, ei kukaan kieltänyt hänen ratkaisuvaltaansa. Aluksi esiintyi ratkaisevana määrääjänä tov. K. M. Evä, sittemmin tov. A. Vasten, joka kuitenkin aina toimi ikäänkuin rinnakkaismääräjänä tov. Evän kanssa, ja lopuksi virallisestikin määrätty rintaman päällikkö, tov. Hugo Salmela.

5. Taistelut alkavat.

Täsmällistä lukumäärää niistä joukoista, jotka Tampereen piiriin kuuluvista kaarteista oli taisteluun käytettävissä, ei ole. Sitä koskevat asiapaperit, sikäli kuin kaartilaisten luku niistä

kävi selville, ovat kadonneet. Ja suuri osa Tampereen piiristä oli jäänyt vihollisen haltuun. Vain muutamia tovereita pääsi valkoisten puolelta pujahtamaan rintaman läpi. Niinikään ovat summittaisia nekin tiedot, jotka osoittavat paljonko luoteinen rintama sai joukkoja muista piireistä.

Ensimäinen yhteenotto tapahtui Suinulassa tammik. 31 p:nä. Ja se johtui siitä, että tamperelaisia lahtarikaartilaisia oli tammik. 30 p:n illalla poistunut kaupungista suksilla Näsijärven lahden yli muutaman kilometrin päässä olevaan Aitolahden kylään, johtajina kapteeni Söderhjelm ja luutnantti Söderman. Tuo noin 114-miehinen joukko yritti yöllä räjäyttää Aitolahden työväentaloa, jossa työläisiä oli sisällä. Talo vioittui vain hiukan. Mutta sisällä olleet aseettomat työläiset tietenkin säikähtivät ja juoksivat ulos, jolloin lahtarit ammuskelivat heidän jälkeensä. Kun tästä aikaisin aamulla saapui tieto Tampereelle, lähetettiin sieltä junalla satamiehinen joukko Kangasalle, sillä pidettiin varmana, että kyseessäolevat lahtarit yrittävät Aitolahdelta maanteitse samota pohjoiseen omiensa luo. Punakaartilaisjoukko saavutti lahtarijoukon Markkulan talossa Suinulassa, jossa lahtarit olivat pysähtyneet. Kaartilaiset piirittivät talon ja avasivat tulen lahtareita vastaan. Lahtareilla oli käytettävänä vain muutamia kivääreitä, toisilla oli metsästyspyssyjä ja toisilla taskuaseita. Mutta heillä oli hyvä turva talon vahvassa kivinavetassa, johon piirittäjäin kiväärien kuulat eivät vaikuttaneet mitään. Saatuaan lahtarit piiritykseen tiedoittivat kaartilaiset Tampereelle asiain tilasta ja pyysivät apuvoimia. Koottiin noin satamiehinen joukko, jonka muodostivat muutamat mukaan lähteneet venäläiset sotilaat ja tov. Hyrskymurron mukana Turusta saapuneet kolmisenkymmentä miestä. Tämä joukko lähetettiin kohta junalla matkaan.

Lahtarien törkeä teko aseettomien työläisten ahdistamiseksi yöllä Aitolahdella, sai aikaan sellaisen mielialan, ettei moisia vihollisia kannattanut sääliä. Jo aikaisemmin oli Tampereella täytynyt koota useita vehkeileviä lahtareita telkien taakse. Mutta rauhallisten työläisten kimppuun hyökänneitä ei katsottu voitavan päästää rauhaan vain joittenkin päivien pidätyksellä. Sen vuoksi ilmoitettiin viimeksi Suinulaan lähtevälle joukolle, ettei Tampereella kaivattu lisävankeja, vaan että lahtareille oli näytettävä ettei työläisten kanssa saa rankaisematta leikitellä.

Vähän aikaisemmin kuin Tampereelta lähetetty lisäjoukko oli ehtinyt saapua paikalle, olivat lahtarit nostaneet valkoisen lipun ja antautumisesta paraillaan eräässä huoneessa neuvotellessa, ehti apujoukko talon ympärille. Se tuli sisälle toisesta portista, ja nähtyään lahtarit pihalla, alkoi muitta mutkitta ammunnan niitä vastaan. Seurauksena oli useita kuolleita ja haavoittuneita, ennen kuin edellisen joukon päällikkö, joka oli sisällä neuvottelun tuloksena laadittua asiakirjaa allekirjoit-

tamassa, ehti saapua pihalle. Kaartilaiset suorittivat talon tarkastuksen ja toivat vangitut lahtarit Tampereelle. Haavoitetut jäivät taistelupaikalle, sillä kaartilaisilla ei ollut lääkäreitä eikä sairaanhoitajia.

Päästyään takaisin Tampereelle, ilmoittivat osastojen johtajat tamperelaisille lääkäreille, että Suinulassa oli tapeltu ja että sinne oli jäänyt kuolleita ja haavoittuneita, sekä pyysivät lääkäreitä lähtemään sinne antamaan avustusta. Mutta lääkärit vastasivat etteivät he lähde ja antoivat tietää, että kun olette tapelleet niin hoitakaa haavoittuneet. Kun vastaus oli niin röyhkeä eivät ilmoittajatkaan tarkemmin selittäneet ketä haavoittuneet olivat vaan poistuivat. Mutta muutaman tunnin kuluttua oli lääkäreille saapunut omiltaan tieto, että haavoittuneet olivat lahtareita. Silloin he viipymättä soittivat esikuntaan, pyytäen lupaa lähteä paikalle ja junaa, jolla voisivat tuoda haavoittuneet Tampereelle. Ja se heille heti myönnettiin, vaikka esikunnassa jo sil loinoli tieto mitä lääkärit olivat vastanneet kun kaartin taholta oli heille noista haavoittuneista tiedotettu.

Tuossa taistelussa eivät kaartilaiset menettäneet ainoatakaan miestä. Tosin yksi kaartilainen siellä kuoli, mutta ei haavoittuneena, vaan sydänhalvaukseen. Lahtarit sen sijaan menettivät kuolleita ja haavoittuneita jo varsinaisessa taistelussa. Mm. heidän ylin päällikkönsä sai jo taistelun kestäessä kuolettavan kuulan rintaansa ja kuoli rautatievaunussa, matkalla Tampereelle, vaikka paikalla o lut valkoisten lääkäri sitoi hänen haavansa jo taistelun kestäessä.

Tuossa lahtarien antaumistilaisuudessa tapahtuneesta lahtarien ampumisesta ovat lahtarit kirjoissaan pitäneet hyvin suurta ääntä, koettaen todistella kaartilaisten julmuutta. Mutta he vaikenevat visusti siitä kuinka sama joukko oli salakavalasti aikonut räjäyttää työväentalon Suinulassa, vaikka talossa oli vain aseettomia työläisiä. Sitäpaitsi oli tuon joukon mukana luutnantti Söderman, joka aikaisemmin oli ollut vangittuna Tampereella ja silloin kunniasanallaan luvannut olla vastedes ryhtymättä mihinkään toimiin punaisia vastaan, päästen tuota sanaansa vastaan vapaaksi.

Myöskin Tampereen lääkärien vastaus, kun he luulivat haavoittuneiden olevan punaisia, osoittaa etteivät valkoiset suinkaan tunteneet sääliä. Ja samaa kieltä puhuu valkoisten toiminta joka askeleella, milloin he saivat punaisia käsiinsä. Niinpä mainitsee ruotsalainen eversti Hjelmarsson, joka komensi lahtarien Kuruun hyökännyttä joukkoa, kuinka lahtarit, jopa vastoin hänen nimenomaista kieltoaan ampuivat vangiksi saamiaan punaisia. Ja kuitenkin kaikki se raakuus ja teurastushimo, jota suomalaiset lahtarit osoittivat, käy lahtarien omista tunnustuksista ilmi vain sattumalta, eikä vastaa tuon raakuuden todellista määrää enempää kuin atoomi voi kuvata maailman koko ainemäärän suuruutta.

Ensimäinen taistelu Vilppulan rintamalla tapahtui helmik. 1) p:nä. Lahtarit sulkivat silloin Vilppulassa tien Tampereelta pohjoiseen lähetetyltä junalta, jossa oli noin 150 miestä, muutama kuularuisku ja pari pientä tykkiä. Lahtarit olivat asettuneet varustettuihin asemiin Vilppulan edustalla virtaavan leveän joen taakse. Siinä heidän oli helppo puolustautua, vaikka heillä olikin käytettävänään aluksi vain pari kuularuiskua ja noin 140 miestä, kuten he itse ilmoittavat. He olivat miinoittaneet kohta rautatiesillan, ainoan leveän joen yli johtavan sillan.

Punakaarti taistelussa.

Punaisten juna pysähtyi sillan edustalle ja vaihtoi muutamia laukauksia lahtarien kanssa, jotka olivat asettuneet massapaaleista laatimiensa barrikaadien taakse, ollen siten suojassa. Sen jälkeen Tampereelta lähtenyt tiedustelujuna palasi takaisin, tehden kuitenkin seuraavana päivänä samanlaisen laukaustenvaihtomatkan Vilppulaan. Vasta helmik. 4 p:nä lähetettiin vakinainen miehitysjoukko Lylyyn ja alotettiin varsinaiset taistelut. Mutta silloin oli jo lahtareilla Vilppulassa 450 miestä, kaksi tykkiä ja muutamia kuularuiskuja hyökkäyksiä vastaan ottamassa. Kun heidän puolustamansa asemat olivat varsin helpot puolustaa, ei lahtareita voitu karkoittaa ja rintama muodostui Vilppulan edustalle.

Ensimäinen aselähetys oli juuri saapunut Tampereelle. Ja nyt voitiin aloittaa aseellisten joukkojen lähettäminen pohjoiseen lahtareita vastaan.

Rintamien miehitys. Kohta aseita saatua asestettiin kaartia ja lähetettiin joukkoja eri rintamille, jotta olisi ehditty miehittää parhaiten puolustettavat paikat, jotka estäisivät lah-

tareita vapaasti liikuttelemasta joukkojaan ja tunkeutumasta kauemmaksi etelään.

Paitsi pohjoiseen, kiintyi huomio pakostakin myöskin etelään. Tuon tuostakin saapui raportteja, jotka vakuuttivat, että Huittisissa oli suuri, monisatainen lahtarijoukko, joka oli varustettu mm. kuularuiskuilla, ja uhkasi siis selkäpuolelta. Samat lahtarit olivat helmik. 2 p:nä räjäyttäneet Porin radalla olevan Sonnilanjoen rautatiesillan ja siten katkaisseet joksikin aikaa junayhteyden Poriin, ne pitivät myöskin huolta siitä ettei puhelinyhteys Poriin ollut kunnossa, mikä teki yhteyden Porin kanssa olemattomaksi noina ensimäisinä sotapäivinä. Tampereella ei tiedetty mitä Porissa toimittiin.

Helmik. 2 p:nä lähetettiin 300-miehinen joukko junalla Tyrväälle, josta sen oli määrä tunkeutua Huittisiin ja puhdistaa se lahtareista. Edellisenä päivänä oli jo lähetetty toinen joukko junalla Siuron asemalle, josta se lähti hevosilla maitse rautatien pohjoispuolitse eri pitäjien halki Lavialle, saapuen rautatieradalle Tyrvään aseman pohjoispuolella helmik. 2 p:n iltana. Tyrväälle lähetetty joukko seisoi silloin Tyrvään asemalla. Ja saatuaan tietää asestetun joukon lähestyvän asemaa Porista päin, se ilman muuta luuli Huittisten lahtarien sieltä hyökkäävän ja avasi tulen. Hevosilla liikkuva joukko, jossa oli mukana myöskin venäläisiä sotilaita ja omasi sotataitoa, levittäytyi heti ampumaketjuun ja alkoi vastata tuleen. Hetken aikaa kestäneen laukausten vaihdon jälkeen, muutamien haavoituttua, valtasi Tyrvään asemalla olleen joukon pakokauhu. Se nousi nopeasti junaansa ja juna alkoi kiitää Tamperetta kohti. Kuvaavaa pakokauhuiselle junalle oli, että se ei ilmoittanut lähdöstään Tyrvään asemalta seuraaville asemille eikä seisattunut asemilla, vaan kiisi suoraa päätä Tamperetta kohti. Asemilta voitiin vain ilmoittaa Tampereen asemalle, että joku tuntematon juna pörhälsi täyttä vauhtia Tamperetta kohti, pysähtymättä väliasemille, vaikka niillä näytettiin pysäystä. Saatuaan tuollaisia tietoja, hälyytti Tampereen aseman esikuntaan, että todennäköisesti lahtarien juna kiitää Tamperetta kohti, koska se ei pysähdy asemilla eikä ole ilmoittanut mitään tulostaan. Esikunnasta käskettiin ilmoittamaan Siuroon, että junalle siellä näytetään pysähdystä ja heti tiedotetaan pysähtyykö juna vai ei. Samalla soitettiin esikunnasta Nokian asemalle, jossa oli punakaartin osasto, mutta sillä ei ollut minkäänlaisia aseita, että se ottaisi kiskot pois radalta, jos juna ei pysähdy Siuron asemalle, johon kaartin tuli ottaa heti yhteys ja vaatia sieltä tietoa oliko juna pysähtynyt tai ei. Samalla ilmoitettiin Pispalan kaartille, jolla oli 80 berdan-kivääriä, että se asettaisi vahdit sekä Epilän että Pispalan leikkauksiin radan varrelle ja olisi valmiina irroittamaan ratakiskot sekä ampumaan junaa, jos saisi ilmoituksen, että juna oli vihollisen. Tampereella oleva asestettu turkulainen osasto, noin 30 miestä ja yksi kuularuisku sekä ne muutamat

kymmenet miehet, joilla kiväärejä oli, asetettiin Tampereen rautatiesillan Pispalan puoleisen kallioleikkauksen suulle taisteluvalmiiksi. Ja niin jäätiin odottamaan varmempia tietoja. Vihdoin saatiin tietää, että juna oli pysähtynyt Siuron asemalle, ja että se oli sama juna, jonka aamulla olimme lähettäneet Tyrväälle.

Ja seuraavana päivänä selvisi koko tapaus lopullisesti.

Tulos oli se, että Huittinen jäi rauhaan ja ettemme nytkään saaneet tietoa siitä mitä siellä oli. Sen vuoksi täytyi uudelleen lähettää osasto Tyrväälle päämääränä Huittisten puhdistaminen. Tämän osaston päällikkönä oli vastikään Riihimäeltä Tampereelle saapunut tov. E. Karjalainen, miehistönä hänen komppaniansa sekä osasto Tampereen kaartilaisia. Tämä osasto sai kuitenkin Tyrväälle ehdittyään tietää, että porilaiset punakaarilaiset olivat ehtineet puhdistaa Huttisten, josta lahtaristo kuitenkin oli päässyt salavihkaa sitä ennen painumaan pohjoiseen, Kankaanpäähän, jossa heillä oli silloin päämajansa.

Kuten jälkeenpäin on käynyt selville oli Huittisissa ollut noin kuutisensataa lahtaria kivääreillä ja yhdellä kuularuiskulla varustettuna.

Paitsi Sonnilanjoen rautatiesiltaa olivat lahtarit ennen poistumistaan räjäyttäneet toisenkin rautatiesillan. Ne saatiin kuitenkin pian kulkukelpoiseen kuntoon ja junayhteys Porin—Tampereen välillä aikaan.

Niin kutsutusta Rahjan asejunasta saatiin Tampereellekin parisen tuhatta kivääriä, pari tykkiä ja niihin ammuksia. Samalla sai Pori viitisensataa kivääriä. Tuo juna saapui Tampereelle helmik. 4 päivän iltana. Nyt voitiin asestaa kaartia ja lähettää joukko-osastoja eri puolille miehittämään ne asemat, jotka vielä olivat vapaat lahtareista.

Mutta jo sitä ennen olivat lahtarit ehtineet miehittää Ruoveden kirkonkylän, joka oli erittäin tärkeä tien risteys. Kun me saimme aseita helmik. 4 p:n illalla, olivat lahtarit jo helmik. 3:p:nä miehittäneet Ruoveden, eikä meidän lähettämämme joukko kyennyt valloittamaan sitä lahtareilta. Sen sijaan miehitettiin Muroleen kanava, jossa oli maailmansodan aikana kaivetut juoksuhaudat. Kohta sen jälkeen miehitimme myöskin Kurun. Samaan aikaan lähetettiin aseita Kyröskoskelle, josta kaartin oli määrä tunkeutua Ikaalista kohti. Mutta Ikaalisenkin olivat jo lahtarit ehtineet miehittää, eikä vähäinen joukkomme kyennyt lahtareita sieltä karkoittamaan.

Samalla tuli lähettää joukko myöskin Laviaan, sillä lahtarit olivat keskittäneet joukkonsa Kankaanpäähän, josta uhkasivat Tampereen—Porin välistä rataa.

Paitsi Vilppulan rintamaa oli lähetettävä joukkoja sen itäpuolella oleviin pitäjiin. Niin miehitettiin Kuhmoniemi ja Länkipohja. Vilppulan rintamaa oli laajennettava myöskin länteen—Pekkalan kartanoon saakka Ruovedellä.

Kaikki tuo kysyi asestettuja voimia enemmän kuin niitä aluksi oli käytettävissä.

Varsinainen Porin rintama muodostui Noormarkkuun, jossa lahtarit olivat asettuneet vakavaan vastarintaan.

Suodeniemen—Lavian rintamalla taistelivat sekä Porin että Tampereen piirin kaartilaiset. Rintaman päällikköä ei ollut varsinaisesti määrätty, vaan toimi sellaisena se, jonka miehistö katsoi tarmokkaammaksi ja toimeliaimmaksi. Tällä rintamalla toimi lahtarien ylipäällikkönä ruotsalainen eversti Linder, jonka komennettavissa lahtarien antamien tietojen mukaan oli noin 2.500 miestä, useita kuularuiskuja ja joitakin tykkejä. Punaisen Kaartin voimat eivät tällä rintamalla olleet mieslukuun nähden yleensä suuremmat.

Noormarkun rintamalla, joka niinikään lienee ollut eversti Linderin komennon alaisena, eivät lahtarit pyrkineet etenemään, vaan tyytyivät puolustukseen ja mielenosoitukselliseen hyökkäykseen. Lahtarien varsinainen iskurintama tällä osalla oli Laviassa, josta he pyrkivät katkaisemaan Tampereen—Porin rautatielinjan. Siksi keskittivät lahtarit päävoimansa Kankaanpäähän ja tahtoivat saada ratkaisun Laviassa.

Ikaalisten kauppalaa pitivät lahtarit sitkeästi hallussaan. Aluksi heidän voimansa siellä olivat vähäiset, mutta punaisten voimat eivät olleet ylipäänsä suuremmat. Vasta helmikuun loppupuolella saatiin sille suunnalle keskitetyksi huomattavampia Punaisen Kaartin joukkoja, mutta silloin olivat jo lahtaritkin ehtineet lisätä voimiaan vastaavassa määrässä. Taistelu kävi helmikuun lopulla ja maaliskuun alussa aivan Ikaalisten kauppalan porteilla, mutta kaartin joukot eivät kyenneet kauppalaa valloittamaan.

Kurun rintamalle saatiin helmikuun aikana varattua melkoisia voimia, joinakin aikoina ne kohosivat lähes pariin tuhanteen mieheen. Mutta Punaisen Kaartin voimat vaihtelivat lakkaamatta. Sillä tuon tuostakin lähtivät joukot ikäänkuin luonnonvoimaisesti lomalle ja kotiseuduilleen. Koskaan ei esikunnassa saattanut olla varma siitä, paljonko kullakin rintamalla oli voimia huomena, vaikka tämän päivän voimien määrä tiedettiin.

Muroleen kanavalle Ruovedellä saatiin sijoitetuksi 400—600 miestä, jotka pitivät sitä hallussaan siihen asti kuin rintama Kurussa murtui. Täältä käsin tehtiin hyökkäys myöskin Pekkalan kartanoon Ruovedellä, joka vallattiin. Jonkun ajan kuluttua kaartilaiset jälleen poistuivat Pekkalasta ja sen miehittivät lahtarit, mutta sittemmin vallattiin Pekkalan kartano uudelleen.

Vilppulan rintaman muodostuminen.

Kirj. A. Anttila.

Marraskuun suurlakko. Vähän ennen suurlakkoa perustettiin Vilppulaan punakaarti. Heti lakon puhjettua alkoi sen toiminta. Se sulki kaupat ja otti haltuunsa rautatieaseman, jonne päivystäjiksi järjestettiin asemamiehet. Samana päivänä pidettiin myös kokous, jossa keskusteltiin, mihin toimenpiteisiin olisi ryhdyttävä sen johdosta kun Mäntässä ja Keuruulla lahtarit harjoittelivat aivan julkisesti. Kokous lähetti allekirjoittaneen ottamaan Tampereelta keskuselimistä asiasta selvää. Seuraavana aamuna lähdin matkaan Vilppulan maitojunalla (muut junat kun eivät kulkeneet), mutta junan konduktööri „iso-Järvinen" kieltäytyi viemästä junaa eteenpäin. Otin päällikkyyden junassa ja niin lähdimme eteenpäin, kun junan kuljettaja oli meikäläinen.

Tampereella kävin kaikissa mahdollisissa virastoissa, työväenyhdistyksestä ammattiliittoihin asti, mutta joka paikassa olivat yhtä tietämättömiä ja varoittelivat, ettei mitään väkivaltaa saa tehdä. Mitään varmaa selvyyttä asiaan saamatta palasin vielä samana iltana Vilppulaan. Pidimme taas kokouksen, jossa kerroin Tampereelta saamani tiedot. Koetin selittää asian siinä valossa, että porvaristo on riisuttava aseista. Kokous päättikin jo seuraavana päivänä lähettää kaartin osaston riisumaan Mäntän tehtaan herroja aseista, koska Mäntän työläiset olivat aivan toimettomina. Seuraavana päivänä lähti 12 miestä käsittävä komennuskunta Mänttään aseistettuna haulikoilla ja vanhoilla browningeilla. Mieliala oli sotaisa. Meihin yhtyi siltavartiosta 3 venäläistä sotilasta, joilla oli kiväärit. Mäntässä pidimme kotitarkastuksen konttoristien ja tehtaan omistaja Serlachiuksen luona. Saimme joukon haulikoita, winchester-kivääriin, käsiaseita ja patruunia. Mäntän punakaarti ei ottanut toimintaamme osaa, vaan päinvastoin kieltelivät he meitäkin kotitarkastuksia tekemästä. Lähtiessämme luovutimme saamamme aseet Mäntän punakaartille, joka ne seuraavana päivänä antoi herroille takaisin.

Samana iltana palasimme takaisin Vilppulaan ja aijoimme heti lähteä Keuruulle, mutta emme saaneet junaa. Sinne menevä invaliidijuna kyllä sivuutti Vilppulan, mutta sen konduktööri ei laskenut meitä junaan. Haapamäeltä emme taas saaneet veturia erikoisjunaa varten. Seuraavana päivänä tuli jo tieto, että

lakko on lopetettu. Se oli meille suuri isku. Päätimme kuitenkin käydä vielä Kotiniemen kasvatuslaitoksella. Samana iltana kävimmekin siellä ja pakoitimme johtajan kirjoittamaan erohakemuksen.—Suurlakko päättyi mielestämme liian aikaisin, kun emme mielestämme olleet ehtineet vielä tarpeeksi toimia. Olimme innostuneita ja paloimme halusta antaa herroille viimeinen isku. Selvään päämäärään tähtäävää luokkatietoisuutta ei meillä paljoa ollut, emmekä Venäjän tapahtumista tienneet mitään, mutta herrat tunsimme vihollisiksemme.

Lakon päätyttyä ei intomme laskenut, vaan pidimme järjestyksen edelleenkin työväen käsissä. Kaarti piti harjoituksia harvoin. Lakon päätyttyä jakaantui se kahtia: niihin, jotka vaativat toiminnan lopettamista ja niihin, jotka vaativat edelleenkin toimintaa. Siten perustimme me nuoret toimintahaluiset 15 miestä käsittävän oman ryhmän ja aloimme omintakeisesti toimia. Kun esim. maisteri Pekkalan johdolla Vilppulaan piti perustettaman suojeluskunta, niin kasasimme ison kasan kiviä ja estimme kivittämällä ketään menemästä nuorisoseuran talolle suojeluskunnan perustavaan kokoukseen. Suojeluskunta jäi Vilppulaan perustamatta.

Saimme tiedon, että lahtarit kuljettavat junissa hevosia ja aseistettuja miehiä pohjoiseen. Aloimme pitää asemalla vahtia. Tammik. 1 p:nä syntyi laukausten vaihtoa, kun aijoimme pysäyttää junan, jossa oli lahtarien aseistettuja miehiä. Pari päivää myöhemmin pidätimme Inhaan menevän hevosvaunun, mutta saimme Tampereelta määräyksen laskea se eteenpäin. Tämän jälkeen eivät lahtarit enää lähettäneet Vilppulan ohitse hevosiaan, vaan ottivat ne pois junasta Orivedellä ja kulettivat ne jalan Vilppulan ohi.

Tammikuun lopulla alkoi tilanne tuntua yleensä rauhattomalta. Joka päivä liikuskeli paikkakunnalla tuntemattomia miehiä. Tammikuun 27 p:nä räjäytettiin lahtarien toimesta rata Lylyn ja Vilppulan välillä. Päivää ennen taistelujen alkamista saapuivat Mäntän tehtaan konttoristit Kolhon sillalle ja ottivat vahtiputkassa olleen vahdin, veivät hänet noin 5 km. päähän ja sitoivat kapulan suuhun sekä jättivät siihen. Samalla räjähti Kolhon silta ilmaan. Saimme myös tiedon, että lahtarit keräävät joukkoja Keuruun kirkolle ja Mänttään.

28/1 otti punakaartimme lopullisesti Vilppulan aseman haltuunsa. Erotimme asemapäällikön ja konttoristit toimestaan. Tästä oli seurauksena, että Lyly kieltäytyi lähettämästä „maitojunaa“ Vilppulaan. Lähetimme sen johdosta Lylyyn pari poikaa erottamaan herroja. 29 p:nä saapui pari kansanedustajaa Vilppulaan, jotka kaksi rautatieläistä kyyditsi resiinalla Kolhoon saaden siitä heiltä 200 mk. palkkiota. Minkä puolueen edustajia ne olivat on tämän kirjoittajalle tuntematonta.

30/1 olin asemalla vahtivuorossa, kun Tampereelta tulevalla „maitojunalla“ saapui joukko nuoria miehiä, jotka vaativat ju-

naa lähetettäväksi edelleen. En antanut siihen lupaa. Samana päivänä sivuutti Vilppulan myöakin kaksi junaa, joissa sanottiin olevan ulkomaiden lähettiläitä. Junat eivät päässeet Kolhoa edemmäksi, kun silta oli rikki. Iltapäivällä ottivat lahtarit jo Haapamäen haltuunsa. Kolhosta pyysin lähettämään veturit takaisin. Toisen lähettivätkin, mutta toinen jäi sinne, jota lahtarit sitten käyttivät hyökätessään 1/2 Vilppulaa vastaan.

Tilanne Vilppulassa kehittyi hyvin vakavaksi. Haapamäen, 20 km. pohjoiseen Vilppulasta, ja Mäntän, 8 km. itään Vilppulasta, olivat lahtarit jo vallanneet. Olimme vaarassa joutua piiritykseen. Vilppulan punakaarti oli vain 60 miehen vahvuinen ja aseina oli sillä ainoastaan haulikoita 50% :lla miehistä. Puolueen keskuselimiltä oli monta kertaa pyydetty aseita, mutta turhaan. Tällaisen tilanteen vallitessa kokoontuivat punakaartilaiset kokoukseen 30/1, päättämään mitä olisi tehtävä. Päätettiin ensin lähettää lähetystö resiinalla Tampereelle pyytämään apua ja aseita. Myöskin päätettiin seuraavana aamuna tehdä hyökkäys Mänttään. Komppanian komentajaksi valittiin A.S., 20 vuotias kauppa-apulainen. Saman päivän iltana saapui Vilppulaan 20 Kolhon punakaartilaista ja joku haapamäkeläinen työmies ilmoittaen, että sinne oli saapunut noin 150 miestä käsittävä kivääreillä aseistettu lahtarijoukko. Maaseudulta saapui myös pientalollisten poikia, jotka ilmoittautuivat punakaartiin. Saapuneista muodostettiin 2:n komppania. Koko joukon päälliköksi tuli Eino Nurmiaho, Vilppulan työväenyhdistyksen puheenjohtaja.

Hyökkäys Mänttään. 31 p:ää vasten yöllä valmistimme Mänttään tehtävää hyökkäystä. Oli vuoroni olla asemalla vartiossa, mutta pyysin erään asemamiehen toimittamaan vahtia edestäni ja niin pääsin mukaan. Jouduin tiedustelijaksi kolmen muun pojan kanssa. Mäntässä tiesimme lahtarien leiriytyneen paperitehtailija Serlachiuksen kivirakennukseen. 31/1 klo 4 aamulla saavuimme me tiedustelijat, aseistettuna kahdella haulikolla ja tikareilla, ilman mitään esteitä kivirakennuksen luo. Ajattelimme jo, ettei siellä lahtareita ollutkaan, kun samalla huomasimme portilla kävelevän miehen. Hämyssä hiivimme lähemmäksi ja komensimme miestä nostamaan kätensä ylös. Hän ei nostanut käsiänsä, vaan otti aseen taskustaan. Estin häntä ampumasta hyökkäämällä hänen käteensä ja samalla toverini löi tikarin hänen rintaansa. Hän kaatui kuolleena maahan. Tähän hälinään kiiruhti kaksi muuta lahtaria, jotka otimme vangiksi. Samalla saapui pääjoukkomme. Lähetimme neuvottelijan valkoisten luo ja sillä aikaa asetuimme kivirakennuksen suojaan. Kun neuvottelijaa ei kuulunut takaisin, niin aloimme ampua haulikoilla akkunoita rikki. Silloin saapui neuvottelija takaisin ilmoittaen, että rakennuksen sisällä ovat kaikki Mäntän parempiosaiset.

Piiritimme taloa aina iltaan asti. Olisimme sytyttäneet sen palamaan, mutta johto ei antanut siihen lupaa, kielsivätpä am-

pumastakin. Tutkittiin myös sitä, minkätähden tapoimme sen yhden lahtarin ja miksi otimme kaksi vankia, jotka tosin heti vapautettiin. Vangeilta takavarikoimme 3 belgialaista browninkia ja patruuneja. Illalla saapui Vilppulan kirkkoherra Svanberg hieromaan sovintoa meidän ja lahtarien välillä. Johtajat sopivat, että niin lahtarien kuin meidänkin aseet kootaan yhteen kasaan ja asetetaan yhteinen vartio. Saatuamme tiedon sopimuksen sisällöstä kieltäydyimme luovuttamasta haulikoitamme. Olimme nimittäin kuulleet, että Kuorevedeltä on tulossa lahtarijoukkue Mänttää kohti ja että lahtarit ovat ottaneet pohjoisessa Kolhon aseman haltuunsa. Päätimme peräätyä etelään, koska tietojemme mukaan Tampereelta lähetetty punaisten juna oli joutunut välillä lahtarien kanssa kosketuksiin. Saavuimme samana iltana Vilppulaan, josta osa kaartiamme jatkoi matkaa Lylyyn, osan jäädessä Vilppulaan seuraamaan tapausten kulkua.

Seuraavana aamuna 1/2 menin Vilppulan asemalle, jossa ei ollut punaisia eikä valkoisia. Soitin puhelimella Kolhoon, josta ei vastattu. Lylyn punakaartilaisten kanssa sain yhteyden. Samalla ilmoitti 4 km. päässä Kolhosta eteläänpäin oleva ratavartia puhelimitse, että Kolhosta lähti juna etelään päin, arvattavasti lahtareita ja katsoi sentähden parhaaksi poistua vartiopaikalta. Otin asemapäällikön resiinan ja lähdin sillä Lylyä kohti. (Muuten on merkittävä, että Vilppulan asemamiehistä lähti punaisten puolelle ainoastaan kaksi miestä). Mäntästä yhtyi meihin 80 miestä käsittävä Mäntän punakaarti.—Lylyn asemalla tapasin toiset punakaartilaiset. Samalla alkoi kuulua Vilppulasta ammuntaa. Myöhemmin saimme kuulla, että lahtarit olivat ampuneet työväentaloa. Vilppulasta saapui vielä punakaartilaisia, jotka kertoivat sinne tulleen junalla 150 lahtaria ja että niillä oli mukanaan mm. 2 kuularuiskua. Kuulimme lahtarien aikovan tulla edemmäksi ja lähetimme sentähden radan rikkojat Lylyn pohjoispuolelle ja vartion Kuoreveden maantielle.

Vilppulassa lahtarit saivat heti hyvät asemat, joita ei enää kyetty takaisin valloittamaan. Syynä Vilppulan menetykseen oli aseiden puute. Ilman aseita emme kyenneet tappelemaan hyvin aseistettuja lahtareita vastaan. Pyytämämme apu viipyi myös liian kauan.

Lahtarit lähestyivät Lylyä, mutta heidän junansa suistui kiskoilta. Samalla aloittivat he ammunnan Lylyä kohti. Ammunnan aikana haavoittui kaksi punakaartilaista. Peräännyimme etelään. Saavuttuamme Korkeakoskelle tulee sinne 200 miestä käsittävä punakaartilaisjuna, jonka miehistö oli edellisenä päivänä ollut taistelussa lahtarien kanssa Suinulassa. Tämä oli estänyt heitä ajoissa saapumasta Vilppulan avuksi. Junan päällikkönä toimi Sammalisto. Vielä samana iltana 1/2 palasimme takaisin Lylyyn, jonka lahtarit luovuttivat meille taistelutta. Asemalle jättivät he yhden Kolhon punakaartilaisen ruumiin, jonka rintaan oli naulalla lyöty työväenyhdistyksen jäsenkirj .

Jäimme yöksi Lylyyn. Teimme siellä eräässä kaupassa kotitarkastuksen, josta saimme kiväärin pistimiä, mutta ketään emme vanginneet.

Seuraavana aamuna, 2/2 lähdimme Vilppulaa kohden. Mutta jo 6 km· päässä Vilppulasta, Pynnösen kylän kohdalla, tapasimme lahtarien vartioston, jonka kanssa alkoi laukausten vaihto. Lahtarit perääntyivät jättäen jälkeensä kaksi kuollutta, mutta rikkoivat perääntyessään radan. Korjasimme rataa ja menimme edelleen. Mutta saavuttuamme 1 km päässä Vilppulasta olevaan kallioleikkaukseen, avasivat lahtarit jälleen kovan kivääritulen. Eteneminen junan kanssa oli mahdotonta ja täydyimme levittäytyä ketjuun. Ne, joilla oli kiväärit, alkoivat kovan ammunnan, jota kesti iltaan klo 6 asti. Hyökkäystä ei kukaan ajatellutkaan. Kuulin junan päällikön juhlallisen ilmoituksen, ettei Vilppulaa vallata ilman tykkejä ja sentähden täytyy lähteä takaisin hakemaan tykkejä ja kuularuiskuja. Kokoonnuimme siis kaikki junaan. Lahtaritkin lopettivat ammunnan. Myöhemmin olen kuullut, että he olisivat jo saaneet peräytymiskäskyn kun punakaarti lakkasi ampumasta. Saavuimme Lylyyn, josta tamperelaiset ja heidän mukanaan osa maalaisia lähtivät Tampereelle aseita hakemaan. Me vilppulaiset jäimme Korkeakoskelle odottamaan heidän paluutaan. Taistelussa oli haavoittunut yksi mies, kaatuneita ei ollut. Taistelu päättyi tuloksitta. Vilppula jäi valkoisille ja rintama jälleen avonaiseksi Tampereelle asti. Mutta lahtaritkaan eivät uskaltaneet hyökätä Voimasuhteissa oli punakaarti vahvempi ja olisimme kyllä voineet avata tien eteenpäin, jos vaan olisimme lähteneet hyökkäämään. Mutta punaisilta puuttui johtoa ja päättäväisyyttä. Ei oltu myöskään tietoisia taistelun tarkoituksesta.

Seuraavana päivänä tuli Tampereelta punaisten juna takaisin mukanaan noin 400 miestä, muutamia kuularuiskuja ja 2 tykkiä. Mekin saimme uudet kiväärit. Juna jäi Korkeakoskelle yöksi. Kotitarkastuksen suorittajia lähetettiin lähiseutujen kyliin, jossa he joutuivat ampumaan kaksi talon isäntää.

Aamulla 4/2 lähdimme etenemään Lylyyn, jossa lahtarit eivät olleet vielä meidän lähtömme jälkeen käyneet. Ryhdyttiin valmistelemaan hyökkäystä Vilppulaan. Saimme myös yhteyden Ruoveden punakaartin kanssa.—Näin oli muodostunut pohjoinen eli Vilppulan rintama, jossa lahtareilla oli jo alusta alkaen hyvät puolustusasemat. Innostus, varsinkin alussa, oli erikoisesti maalta kerättyjen punakaartilaisten keskuudessa hyvä.

Pönttövuoren tunnelin „räjäyttäminen".

Lahtarilähteiden mukaan kirj. K. Lepola.

Provokatsioonilla ja provokaattoreilla oli Suomen lahtarivaltaa luotaessa huomattava osuutensa. Ja niillä on ollut ja on tärkeä merkitys koko lahtarivallan olemassaolon ajan, kuten Suomen työläisvainojen historia kuluneen 11 vuoden ajalta niin selvästi osottaa. Seuraavassa lyhyt katsaus Keski-Suomen lahtareitten provokaatiotekoihin vuoden 1918 „Keskisuomalaiset sotapolulla" nimisen lahtarikirjan mukaan.

Lahtarit polttivat tammik. 28 päivää vasten yöllä 1918 Jyväskylän Taulumäellä aijaitsevan suuren puukirkon. Yöllä „oli Jyväskylän maaseurakunnan kirkko tuntemattomalla tavalla syttynyt ja poroksi palanut", sanoo siitä lahtari Kuusi. Mutta hän samalla lisää, että lahtarien vakoilu- ja ohranapäällikkö Riipisellä on kirkon palon „tuntemattomasta tavasta" omat vankat käsityksensä. Se johtuu tietysti siitä, kun juuri hänen lahtariohranansa polttivat mainitun kirkon. Käsky siihen tietenkin tuli ylempää. Sen polttamisella oli lahtareilla kaksinkertainen tarkoitus ja merkitys. Se oli edeltäpäin sovittu merkkituli naapuripitäjäin lahtarijohtajille. Jyväskylään saapumaan se lahtarien iskujoukot velvoitti. Lahtarit ilmoittavat, että tuona yönä lähtivät Korpilahden, Laukaan y.m. pitäjien lahtarit J:kylää kohti. Samalla tapausta käytettiin kiihotusvälineenä nostattamaan porvarillista väestöä punaisia „kirkkojen polttajia" vastaan. Väitettiin julkeasti paloa punaisten aiheuttamaksi.

Toinen lahtarien vetonumero oli Pönttövuoren tunnelin räjäyttämisjuttu. Punaiset valitettavasti eivät alotekyvyttöminä ollen pystyneet sitä räjähdyttämään. Oltiin niin syntiseen saamattomuuteen halpaantuneita. „Ei mitään hajanaisia esiintymisiä" kirjoitti „Sorretun Voima" vielä tammik. 31 p:nä. Mutta lahtarit käyttivät kuitenkin punaisten olemattomia räjäyttämishankkeita hyväkseen lahtarihenkeä joukkoihinsa lietsoessaan. Tammik. 28 päivän aamulla saapui myöskin mainittu ohrana- ja vakoilukenraali Riipinen miehineen Jyväskylään mukanaan joukko vangituita toivakkalaisia torppareita, jotka olivat muka tavattu „itse teossa" Pönttövuoren tunnelia räjähdyttämässä. Lahtari Kuusi puheenalaisessa tekeleessä julkai-

semassaan kirjoituksessa kertoo, että vasta tämä Riipisen tuoma tieto punikkien häikäilemättömästä yrityksestä — yhdessä kirkon polttamisjutun kanssa — nostatti sellaisetkin porvarit sotajalalle kotoisia „punaryssiä“ vastaan, jotka eivät vielä ennen olleet aktiivilahtereiksi osottautuneetkaan.

On syytä antaa sotaohranain päällikkö Riipisen itsensä kertoa, millainen hirveä hanke se Toivakan torpparien Pönttövuoren räjähyttämissuunnitelma oikeastaan oli. Lahtari Riipinen kirjoittaa siitä mainitussa tekeleessä seuraavaa:

Punakaartilaisia.

„Vakoilureisut tulivat joskus jännittävän hauskoiksi. Eräs sellainen tehtiin Toivakan Ruuhimäkeen. Tiedettiin etukäteen, että täällä on jokunen määrä punikkien parasta ainesta. Noin 10-miehinen joukkue lähti Jyväskylästä, joukossa meikäläisistä lahtareista tehty ryssän harmaatakkinen solttu, tulkki mukanaan. Tämä solttu meni tulkkinsa kanssa perille tultua edellä Onkilan torppaan, muun joukon jäädessä piilopaikkaan. Torpan väki katseli ensin kummastellen vieraita, mutta tulkin esitellessä, millä asioilla oltiin, ja soltun näytettyä mitä korkeinta nälkäisen surullista miiniä, heltyi kylän väki suurimpaan myötätuntoon. Emäntä katsoi syötäväksi, mitä parasta oli“.—Tämän jälkeen selittää lahtari Riipinen miten vaikea oli saada torpan väkeä mihinkään mukaan, mutta lopuksi uutteran yllytystyön jälkeen pääsivät lahtarit siihen, mihin olivat pyrkineetkin. Torppaan kutsuttiin joku naapurin mieskin. Neuvoteltiin. Tulos: „Jo samana iltana päätettiin klo 10 aikaan lähteä räjäyttämään Pönttövuoren tunnelia, olihan harmajalla toverilla puheensa mukaan siihen tarvittavia mööpeleitä matkassaan. Ennen tunnellille lähtöä pistääntyi ukki kuitenkin ulkosalla, mistä tuli tuntemattoman sakin kanssa sisään... Nuo rakkaat toverit olivatkin olleet niitä peijakkaan lahtareita. Eivät olisi arvanneet lahtareita tosiaankaan niin oveliksi“. Näin ilakoi Riipinen. Kertoo, että näin vuorokauden työn jälkeen narratuiksi tulleet torpparit, luvultaan kuusi, vietiin Jyväskylään. Lahtari ilkkuen lisää: „Heistä on vielä tänäkin päivänä muutamia samalla reisulla tunnelia räjäyttämässä.“

Tuollainen oli se Pönttövuoren juttu, jonka vuoksi joukko työläisiä tapettiin. Ja tuollaisia olivat yleensä punikkien „tihutyöt“, joihin nojaten lahtarit nostattivat porvariväkeä aseisiin työläisiä vastaan. Suu vaahdossa huudettiin kautta Keski-Suomen

sosialisteja kirkon polttajiksi ja tunnelin räjähyttäjiksi. Ja syyllisiä olivat itse lahtarit. Punaiset, ikävä kyllä, eivät arvanneet esim. mainitun tunnelin tuhoamista toimeksi panna. Ja kuitenkin siitä olisi silloin ollut työväen asialle suuri hyöty ja apu, kuten alempana näemme. Kirkon polttaminen tällaisessa tapauksessa sitä vastoin sopi vain lahtarien tarkoituksiin. Ja he sen tekivät. Siitä kuitenkin syytettiin ja vieläkin syytetään — punaisia.

Mainitusta lahtarikirjasta löytää lahtarien kertomana useita muitakin samantapaisia lahtarien provokaattoritekoja. Enempää emme niihin kajoa. Nämäkin pari tässä kerrottua esimerkkiä osottavat, että syrjäisessä Keski-Suomessakin lahtariaatteen konnan konstit osattiin teoiksi pukea . . Se ei ole kummakaan. Olihan Jyväskylässä lahtarien keskeisimpinä miehinä Martti Pihkala ja Aarne Sihvo. Epäilemättä he olivat noiden „ovelan hauskain" konnuuksien oikeita isiä. Nyt näistä edellinen on Suomen rikkuriarmeijan ja jälkimäinen Suomen sotilasarmeijan ylipomona. Heidän rikolliset puuhansa lisääntyvät, pahenevat ja jatkuvat. Mutta lähenee myöskin tilinteon hetki.

Eräissä lahtarikirjoituksissa väitetään, että punaiset myöhemmin yrittivät ihan todella oma-aloitteisesti tuhota Jyväskylän—Pieksämäen radalla olevaa Pönttövuoren tunnelia, mutta tulivat siitä estetyksi. Jos sellaista on edes vakavasti yritetty, niin tunnustus siitäkin, mutta tuhota se olisi pitänyt. Sen ehjänä säilyminen oli lahtareille arvaamaton apu. Ja punaisille se merkitsi tuhoa ja turmaa. Lahtarien johtomies, piiri-insinööri Vinter kertoo tästä m.m. seuraavaa:

„Se seikka, että tätä rataa voitiin Valkoisen Suomen sotakuljetuksiin käyttää, olikin sodan menestyksellisen kulun ensimmäisiä ehtoja, vieläpä merkitykseltään ratkaisevaa laatua."

„Heti kapinan alusta alkaen tuli tästä radasta sodan strateeginen ydin, ja erittäin epäiltävää on, minkälaisia vaiheita kohti olisi kuljettu, ellei sitä olisi voitu valkoisen armeijan junaliikenteeseen käyttää".

„Kuinka olisi käynyt, ellei sodan ensimäisinä päivinä Keski-Suomen jonkunverran harjoitettuja joukkoja olisi tätä rataa myöten voitu siirtää Mäntyharjun sieltä päin uhkaavia ryssiä ja punikkeja seisauttamaan? Tätä tietä siirrettiin myös sodan alussa Pohjanmaalta tulevat apujoukot ja aseet Kuopion ja Varkauden vallotuksiin".

„Tätä tietä myöten kuljetettiin ne joukot, jotka vallottivat Viipurin ja Kouvolan".

„Viikkomääriä kulki Jyväskylän ohitse noin puolisataa junaa päivässä ja näihin aikoihin ruokittiin Jyväskylässä noin 5,000 — 6,000 miestä läpikulkevia sotamiehiä vuorokaudessa, ja kuitenkin on otettava huomioon, että kaikki läpikulkevat joukot eivät täällä syöneet".

„Liikenne yhdysradalla oli ehdottomasti saatava jatkumaan. Siitä riippui (lahtari-) Suomen kohtalo".

Noin sanoo sellainen lahtaripäällikkö, jolla väitetään olevan tässä asiassa riittävä asia- ja ammattituntemus. Lukekaa, toverit, nuo lahtarilta lainatut rivit uudelleen ja te varmaan myönnätte, että pieneltäkin näyttävä teko saattaa muodostua aivan arvaamattoman suureksi, kun se oikealla hetkellä tehdään. Oikea alote ja teko oikealla hetkellä — huomio siihen.

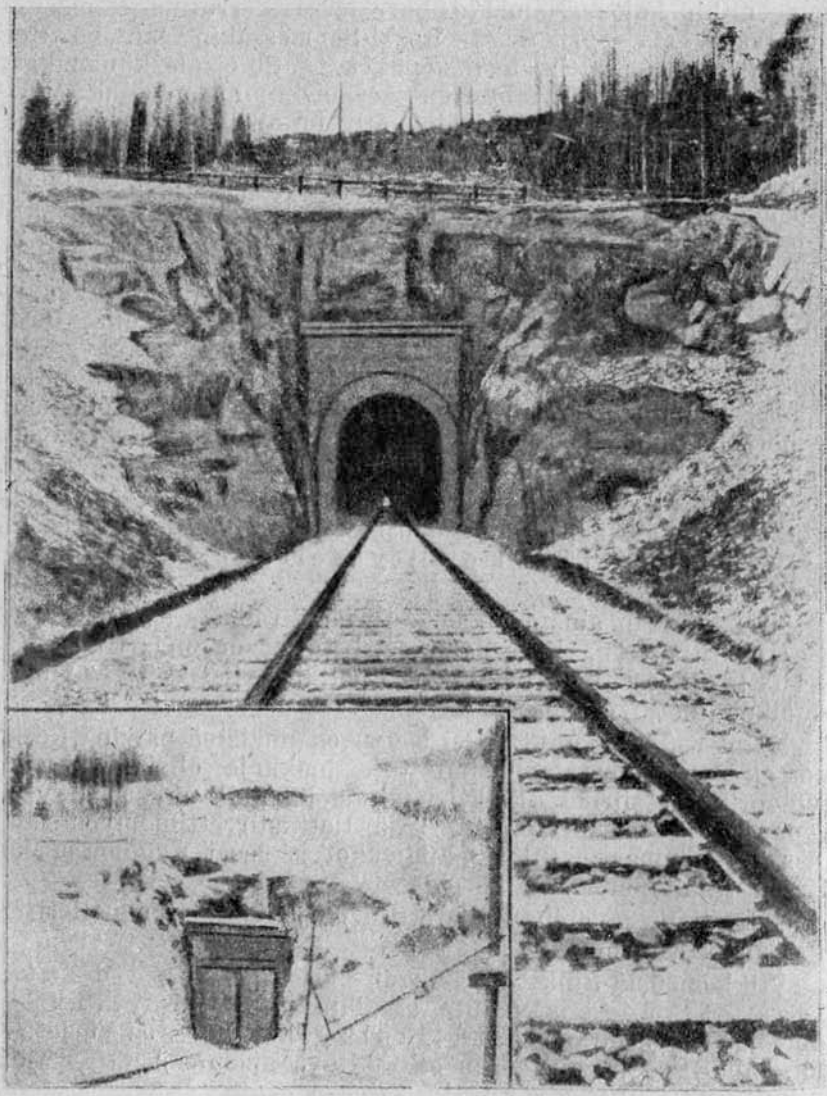

Pönttövuoren tunneli.

Taistelut Virtain pitäjässä, Vaasan läänissä maalisk. 3—5 p:nä 1918.

Virtain pitäjän eteläisin osa, Vaskiveden seutu, oli v. 1918 Suomen luokkasodan rintaman pohjoisimpia kohtia, jossa käytiin kiivaita ja verisiä otteluita.

Helmi—maaliskuun vaiheessa olivat Kurun paikallisen punakaartin osastot käyneet tiedustelumatkoilla Vaasan läänin rajalla useampia kertoja. Kurussa oleva rintamaesikunta ei kuitenkaan näiden tiedustelujen perusteella omannut selvää kuvaa vihollisen voimista eikä asemapaikoista joukko-osastomme Kuruun saapuessa. Komppaniamme saapui sinne maalisk. 2 p:än vastaisena yönä. 3 p:än aamuna varhain lähdimme yhdessä turkulaisen Aron johtaman joukko-osaston kanssa, joka oli saapunut päivää ennen meitä, liikehtimään pohjoista kohti, päämääränämme Kurusta 25 virstan päässä olevan Vaskiveden kylän miehittäminen. Liikehtiminen suoritettiin nopeasti, sillä miehistö kuljetettiin hevosilla. Puolen päivän tienoissa saapuivat tiedustelijamme Kamppila ja Lähteenmäki nimisiin taloihin sanotussa kylässä. Tiedustelijamme pysähtyivät Lähteenmäessä, tarkoituksella levähtää. Noin 15 min. kuluttua alkoi pihalla oleva vartija ampua ja samalla akkunasta sisään tullut kiväärin kuula vihelsi pirtissä merkkinä siitä, että vihollinen oli lähellä. Lahtarit, luvultaan 9—10 miestä, olivat ajaneet hevosella talon kohdalle ja asettuneet maantien laitaan ketjuun n. 60—70 m. välimatkalle talosta. Alkoi ammunta. Vastasimme leikkiin ja onnistuimme jonkun minuutin kuluttua tukkeamaan heidän suunsa. Valkoiset jättivät kentälle puolen kymmentä raatoa, meiltä kaatui 1 sotilas. Mutta ennenkuin olimme ehtineet selvitä ensi kähinästä, niin päävoimammekin olivat jo saapuneet metsänlaitaan, joka oli n. 3—400 m. talosta. Valkoiset laskeutuivat alas mäkeä pitkin Virtain maantietä useamman sadan miehen suuruisena joukkona. Miehet olivat asetetut rekiin 8—10 kuhunkin, ja hevoset kulkivat lähellä toisiaan. Tämä seikka yhdessä sen kanssa, että tie oli melkein suora (näköala n. 1 km.) antoi meille hetkellisen edun ja muutamilla laukauksilla saimme valkoiset paniikin valtaan. Kaikesta huolimatta taistelu kehittyi lyhyen ajan kuluttua päävoimien väliseksi otteluksi. Taistelun aikana, jota kesti 3 tuntia, oltiin valkoisten kanssa melkein nenät vastakkain

Lähteenmäen talon pihamaalla ja rakennusten ympärillä. Kylän valtaaminen osottautui ylivoimaiseksi tehtäväksi. Vihollinen menetti useita miehiä kaatuneina ja tiedusteluosaston päällikkö joutui meille vangiksi. Vangiksi saamamme päällikön kertoman mukaan olivat he matkalla Kuruun, jonka valloittaminen piti tapahtua maalisk. 4 p:än vastaisena yönä. Kolme tuntia kestäneen taistelun jälkeen peräännyimme tuoden mukanamme kaatuneen toverin ja 2 haavoittunutta.

Yleisen hyökkäyksen johdosta, joka piti alkaa pohjoisella rintamalla maaliskuun 10 p:än seuduissa, saimme Kurussa olevalta rintamapäälliköltä Stolbovilta määräyksen valloittaa Pihlajaveden kylä ja pysäyttää valkoisten eteneminen etelää kohti. Tehtäväämme sisältyi edelleen Vaskiveden ja Virtain kirkonkylien valloittaminen sekä rautatieliikenteen katkaiseminen Pihlajaveden aseman seutuvilla. Määräyksen täytäntöönpanoa varten ei annettu erikoista kiinteää määräaikaa, ei myöskään ollut mitään tarkempaa määritelmää ampumavarojen ja elintarpeiden saannista, vielä vähemmän oli toivoa mahdollisesti tarvittavista apuvoimista. Taistelun välitön johto jätettiin kenttäesikunnalle, joka muodostui joukko-osastojen komentajista: hyvinkääläinen Juho Eslin, turkulainen Aro ja pietarilainen Uotinen. Parhaimpana sota-asiain „tuntijana" oli joukossamme hyvinkääläinen pataljoonan komentaja Eslin. Harvinaisen sävyisä vanhus, joka aikoinaan oli palvellut aliupseerina Suomen armeijassa. Joukkomme varustus oli verrattain tyydyttävä, jos olisi ollut kysymyksessä joku pienoinen huvimatka. Ampumavarat eivät olleet kehuttavan suuret. Raskaita maxim-kuularuiskuja oli mukanamme puoli tusinaa, varaosat puuttuivat niistä kokonaan. Suksia lienee ollut parikymmentä paria, vaikka ne olivat ensimäiset liikuntavälineet tiedustelussa ja kiertoliikkeissä, jos sellainen olisi kuulunut toimintamuotoihimme.

Näin varustettuna lähti joukkomme 9 p:än aamuna varhain liikkeelle. Voimamme olivat 106 Pietarista ja Dubrovkasta lähtenyttä suomalaista punasoturia, 180 turkulaista ja n. 300 hyvinkääläistä.

Illan suussa joutuivat etujoukkomme kosketuksiin valkoisten tiedustelijaosaston kanssa jonkun matkaa eteläpuolella Lähteenmäki ja Syvälä nimisiä taloja. Vihollinen peräytyi asettuen puolustusasemiinsa Tyrkön talon edustalle kaivettuihin juoksuhautoihin. Juoksuhaudat oli kaivettu lumeen etelään viettävälle rinteelle. Yön ajaksi taistelut lakkautettiin. Seuraavana aamuna klo 3-tienoissa lähdimme hyökkäykseen tarkoituksella vallata juoksuhaudat, mutta vihollisen edullinen asema estivät tämän. Koko päivä käytiin kiivasta taistelua ilman minkäänlaista tulosta. Illan edellä saapui Kurusta 2 kolmen tuuman tykkiä ja vastaava miehistö, „turkulainen tykistökomennuskunta", niinkuin sitä nimitetiin. Tykistön saavuttua Lähteenmäkeen ampui se muutamia laukauksia „valkoisten hirmuksi", niinkuin tykkimiehemme

sanoivat, vaikka sellaisella tykkitulella ei ollut pienintäkään sotilaallista merkitystä. Tykistöpäällikön ehdotuksesta kuljetimme seuraavana aamuna tykit vihollisen asemien vastapäätä olevalle korkealle mäelle, n. 900 m. vihollisen juoksuhaudoista. Tällaisen „aseman" valittuamme joutuivat tykkimme vihollisen suoran kivääri- ja konekivääritulen alle. Kaikesta huolimatta onnistuimme hävittämään tykkitulella useita taloja ja valkoisten konekivääriasemia. Iltapäivällä klo 4 tienoissa syntyi valkoisten keskuudessa pakokauhu ja koko kylä joutui täydelliseen paniikin valtaan. Aloitimme hyökkäyksen asemien valloittamiseksi, mutta vihollinen sai huomattavan apujoukon ja palautti järjestyksen keskuudessaan. Vihollisen apuvoimat laskimme olleen n. 600 miestä. Nyt osottautuivat voimamme liian heikoiksi ja täytyi luopua kylän miehittämisestä, koska emme todennäköisesti olisi voineet sitä puolustaa. Ampumatarpeemme myöskin olivat loppuun kuluneet. Edellisenä päivänä saamamme vanki, Heikki Räsänen, kertoi vihollisen kärsineen suurta mieshukkaa ja siitä vallitsevasta epätoivoisesta mielialasta, joka oli saanut valtoihinsa valkoisten pakolla ottamat talonpoikaissotilaat, mutta samalla hänen tiedotuksensa vihollisille saapuvista apujoukoista osottautui oikeaksi.

Taistelujen kestäessä iltapäivällä, kiertäessämme vihollisen oikealle sivustalle, lähetimme pietarilaisen komppanian konekivääriosaston taitamattomuudessamme Rukajärven jäälle, jossa se joutui vihollisen suoran tulen alle. Valkoiset olivat kätkeytyneet vastapäisellä rannalla oleviin rakennuksiin ja ampuivat 6—700 askeleen välimatkalta. Yrityksessä menetimme kuularuiskumme ja siihen kuuluvat 4 miestä: 2 kaatuneena ja 2 haavoittuneena.

Erikoisesti säilyy mielessä se sotataitomme pyhäyksinkertaisuus, joka muistutti feodalisen hoviherran torpparin päivätyötä. Aamulla varhain klo 3—4 aikaan lähdettiin liikkeelle rintamaketjussa kahlaten lumessa vyötäisiä myöten ja paukuteltiin iltaan myöhään, mutta kaikki toiminta yön aikana rajoittui vahdin vaihtoon, joka asetettiin läheiselle pellon veräjälle taikka majapaikan pihamaalle. Vaikka suomalaiset ovatkin taitavia suksimiehiä, niin ei meillä kuitenkaan ollut suksia kuin parikymmentä paria, vaikka joukkomme käsitti lähes 600 miestä. Suksilla olisi voinut varsin helposti suorittaa huomattavia liikkeitä ja annetun tehtävän täyttäminen olisi ollut varsin uskottavaa. Ei myöskään ole unohtunut mielestä se „kansanvaltaisuus", joka oli johtavana periaatteena sotahommassamme. Jos mies selitti päällikölleen, että sukat on kostuneet saappaissa, niin sekin voi olla täysin riittävä syy ketjusta poistumiselle. Rinnan tällaisen kansanvaltaisuuden kanssa oli sotataitomme varsin puutteellinen, se oli kaiken arvostelun ulkopuolella ja tästä johtuu, että tiedustelulle emme antaneet erikoisen suurta merkitystä. Tämän vuoksi jouduimmekin kahlaamaan useita kilometrejä levitetyssä taisteluketjussa poikki lumen peittämien rotkojen ja kukkulain

joka oli hyvin rasittavaa ja tuloksetonta. Mainittakoon, että sellaiset toimenpiteet, kuin saartoliike olivat meille sinä aikana melkein tuntemattomia. Vasta myöhemmin huomasimme, että puolisataa rohkeata punakaartilaista olisivat 6 km. kierroksella voineet helposti synnyttää paniikin valkoisten keskuudessa ja hävittää huomattavan osan vihollisen voimia jo ensimäisenä yönä.

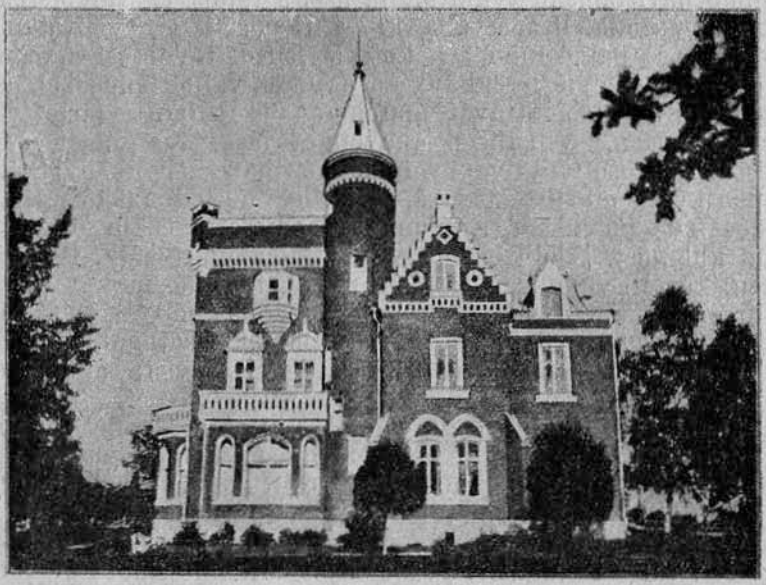

Mäntän «linna». (Kuuluu kirj. Vilppulan rintaman muodostuminen.)

Käytyämme kolme päivää kiivaita taisteluita saamamme tehtävän toteuttamiseksi, oli esikuntamme pakotettu antamaan peräytymiskäskyn 11 p:än illalla. Näissä taisteluissa olimme menettäneet 9 kaatunutta ja parikymmentä haavoittunutta toveria, sekä lopettaneet ampumavaramme. Annetun tehtävän onnellisella ratkaisulla olisi todennäköisesti ollut myöskin ratkaiseva merkitys pohjoisen rintaman kohtalossa.

A. U—n

Pomarkun retki.

(*Satakunnan rintama.*)

Muutamia päiviä oli rintamaosalla Noormarkku — Harjakangas—Palus—Kullaa ollut aivan hiljaista. Punaisten samoinkuin lahtarienkin toiminta rajoittui pienempien joukko-osastojen tiedustelutoimintaan ja vihollisen asemien tunnusteluun. Suuri osa miehistöä joutui näin ollen toimettomana kuluttamaan kallista aikaa, joka sai sen keskuudessa aikaan hermostuneisuutta.

Ilmassa oli kuitenkin sähköä. Jotain siis oli tekeillä. Komppaniamme, joka siihen aikaan majaili Kullaalla saikin 8 p. maaliskuuta määräyksen mitä kiireimmin saapua Noormarkkuun. Miehistössä syntyi eloa. Tuossa tuokiossa olimme valmiit ja matkalla kohti mainittua paikkaa, jonne iltahämärissä saavuimme. Komppanian päällikkö lähetti miehen rintamaesikuntaan ilmoittamaan saapumisestamme ja samalla saamaan lähempiä määräyksiä.

Tuskin olimme uuteen majapaikkaamme ehtineet kunnolla sijoittua, kun lähetti saapui esikunnasta ja ilmoitti komppanian komentajalle, että aamulla on oltava lähtövalmiina ja kokoonnuttava määrättyyn paikkaan. Vanhemmat ja useissa taisteluissa mukanaolleet ja rintamaelämään tottuneet toverit ottivat tiedon vastaan karaistuneiden taistelijoiden tavoin. Naama leveässä hymyssä he innostuivat kertomaan kokemuksiaan edellisistä taisteluista. Mutta pelkoa ei ollut nuorempienkaan toverien mielessä. Innostuksen tuli hehkui jokaisen silmistä. Ja tämän tästä kuului ensikertalaisten keskuudesta ääniä: „vihdoinkin saamme mitellä voimia kirottujen lahtarien kanssa". Kaikesta siis näki, että joukkomme moraali oli verrattain korkealla ja että jokaisen mieli paloi taisteluhalusta.

Seuraavana eli 9 p:nä maaliskuuta kokoonnuimme määräaikana rintamaesikunnan eteen, johon jo aikaisemmin oli saapunut Albergan komppania, osa Rauman ja Pomarkun komppanioista sekä helsinkiläinen tykkiväki. Saimme tehtäväksemme Pomarkun kylän valtaamisen ja asemien lujittamisen siellä valtauksen jälkeen. Samaan aikaan oli Harjakankaalla olevien joukkojen lähdettävä liikkeelle ja sidottava Lassilassa olevat lahtarijoukot.

Klo 9 tienoissa lähdimme tov. A:n johdolla jalkamarssissa kohti Pomarkua, jonne matkaa oli suunnilleen 15 km. Jouk-

kueemme vahvuus oli silloin jonkun verran yli 400 kiväärimiestä, joitakin kuularuiskuja ja 1 tykki [1] tarvittavine kuormastoineen.

Matkan ollessa noin puolivälissä jakoi tov. A. joukkueemme kahteen osaan. Toisen osan, vahvuudeltaan vajaa komppania, hän lähetti Poosjärvelle, josta sen edelleen läpi metsien oli kuljettava pohjoiseen ja annettava lahtareille sivustaisku Pomarkun länsipuolelta. Pääjoukon oli sensijaan edettävä suoraan pitkin valtamaantietä ja ahdistettava vihollista suoraan edestä. Kummankin osaston taistelusuunnitelmaan kuului lahtarien yllättäminen samanaikaisella hyökkäyksellä Pomarkun kirkonkylään.

Kumpikin joukko lähti liikkeelle. Pääjoukko eteni valtamaantietä muutamia kilometrejä. Puolen päivän tienoissa tapasi tov. Honkasalon johtama tiedustelujoukkue, muistaakseni Heinsuon kohdalla, lahtarien etuvartioston. Syntyi muutamia minuutteja kestävä laukausten vaihto, jonka tuloksena oli lahtarien kiireellinen perääntyminen.

Heti tämän jälkeen antoi tov. R. määräyksen ketjun muodostamisesta. Tällöin alkoi myöskin mukana ollut tykkimme toimintansa. Ketjumme kulki läpi metsän, syvässä lumessa kahlaten, muutamia kilometrejä lähelle Pomarkun kylää, josta varsinainen hyökkäyksemme alkoi. Lahtarit, jotka jo olivat liikkeistämme selvillä, olivat ottaneet itsellensä lujat asemat kylässä olevien kiviaitojen takaa ja suuntasivat vastaamme vimmatun murhaavan kuularuisku- ja kivääritulen, aiheuttaen meille joidenkin miesten menetyksen. Kaikesta huolimatta etenimme tykkitulen avustamana kylän ensimäisille taloille ja otimme asemat niiden läheltä olevilta kiviaidoilta. Mutta siitä emme enää päässeet etenemään.

Useita tunteja kesti taistelu. Tykkimme, jota kiväärit ja ruiskut säestivät, lauloi vimmatusti. Se ohjasi tulensa Pomarkun kirkkoon sekä kylän keskustaan, jossa lahtarien päävoimat olivat, aiheuttaen kylässä muutamia tulipaloja. Lahtarit vastasivat ammuntaamme yhä kiihtyvämmällä konekivääritulella ja lähettivät samalla vereksiä voimia kiertämään oikeaa sivustaamme. Tämä liike onnistui lahtareille. Äkillisestä iskusta hämmentyi Albergan komppania ja perääntyi melkein epäjärjestyksessä. Yhteys katkesi myöskin keskustan ja vasemman sivustamme välillä. Näin ollen oli toivorikkaana aloitettu hyökkäys menetetty ja olimme pakoitetut perääntymään takaisin Noormarkkuun. Tällä välin oli myöskin Poosjärven kautta lähetetty joukkue ottanut yhteen sen lähettyvillä piileskelevän vihollisen kanssa, mutta joutui samoin ylivoiman edessä vetäytymään takaisin.

[1] Suomen Vapaussodan IV osan 265 sivulla sanotaan punaisilla olleen tällä matkalla 2 tykkiä. Tämä tieto on väärä.

Huolimatta taistelun kovuudesta ei tappiomme silti olleet suuret. Tuntuvammin kärsi Albergan komppania, josta useita parhaita tovereita kaatui. Sen sijaan Porin IV komppania, joka toimi rintaman keskustassa ja osaksi vasemmalla sivustalla, selvisi pälkähästä parilla kaatuneella ja muutamalla haavoittuneella. Muut joukko-osastot selvisivät aivan toisarvoisilla tappioilla. Mutta joskin lahtarit aiheuttivat meille mieshukkaa, niin eivät ne itsekään päässeet pelkällä säikähdyksellä. Niidenkin tappiot olivat verrattain tuntuvat. Sitä todistaa jo sekin seikka, että ne olivat kykenemättömiä järjestämään kunnollista takaa-ajoa.

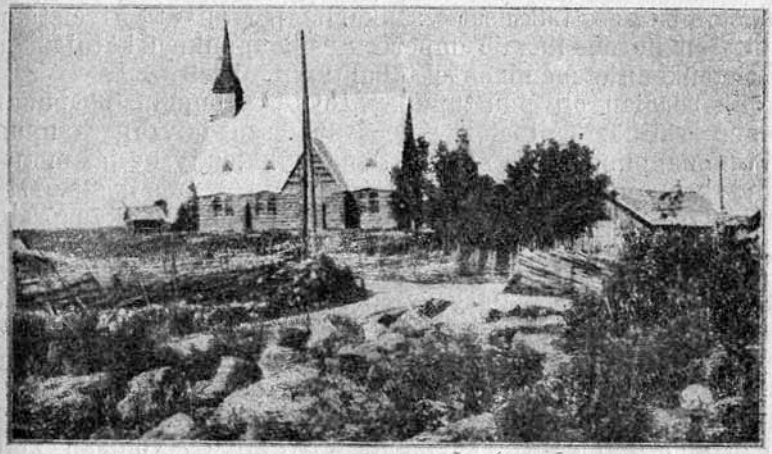

Pomarkun kirkko.

Tämänkin retken yhteydessä toistui useita niistä lukemattomista virheistä, joita kansalaissotamme rintamilla tehtiin. Sellaisia oli esim. tarkan suunnitelmallisuuden puuttuminen, huono yhteys ja joukkojen eriaikainen toiminta, reservien puuttuminen ja yleensä selkäpuolen huono varustelu jne. Vallankumouksellisen taistelukokemuksen puutteessa kärsimme rintamaosallamme toisinaan tuntuviakin tappioita, jotka tuntuivat sitäkin raskaammilta, kun myöhemmin kävi ilmi, että omassa keskuudessamme toimi provokaattori, jolla oli säännöllinen yhteys valkoisten kanssa ja joka pitkän aikaa toimi lahtarien hyväksi tiedoittamalla suunnitelmamme rintaman takana oleville lahtariupseereille ja siten sai tehtyä työmme tuloksia tuottamattomaksi. Tällä provokaattorilla, joka sittemmin sai tuomionsa vallankumouksen ankarasta kädestä, oli lukemattomien konnuuksiensa lisäksi osansa myöskin maaliskuun 9 p:n retken epäonnistumiseen. Juuri tältä työväen luokan petturilta ja veriviholliselta saivat lahtarit tiedot, joiden avulla ne kykenivät tekemään suunnitelmamme mitättömiksi.

J. E—o.

Huhtik. 1—5 p:vä 1918 Tampereella.

Täsmälleen viikko oli käyty ankaraa taistelua kaupungin puolustamiseksi. Lukuisat sankarit poistuivat riveistämme, kostuttaen hurmeellaan Tampereen esikaupunkien katuja. Mutta valkoistenkaan eteneminen ei tapahtunut uhreitta.

Viikon ajan oli puuttunut yhteys kaupungin ja punaisen Suomen välillä. Tulipalot kuvasivat öisen taivaan kaupungin yllä tummanpunaiseksi. Yhtämittainen tykkien jyske ja ammusten räjähdykset muistuttivat luonnonvoimain temmellystä.—Mutta punakkaartilaiset taistelivat kuin leijonat, joita on kauan ahdisteltu.

Huhtikuun 1 p:n vastaisena yönä olivat 32 eri kokoista tykkiämme konekiväärien ja kiväärien säestäminä käyneet „vuoropuhelua" valkoisten kanssa mahtavammin kuin koskaan ennen. Lehtimäki, Vesala, Dufva, Mäkelä, Koivunen ja eräät muut rintamapäälliköt olivat yhdessä koko yön laatineet puolustussuunnitelmaa Pohjois-Pankin kellarikerroksessa. Hiltus-Matti teki laskelmia, että kuinka monta kattilallista voidaan keittää soppaa yön aikaan kuolemaantuomittujen hevosten lihasta. Allekirjoittanut ja entinen upseeri, tunnettu sanomalehtimies, Ali Aaltonen olivat saaneet tehtäväkseen laatia tarkat laskelmat ampumavarojen riittäväisyydestä sekä suunnitelmat perääntymisen varalta että ei etelästä hyökkäävät punaiset apuun ehtisi. Laskelmat osottivat, että 5 vuorokautta voidaan vielä puolustautua kivääreillä ja kuularuiskuilla, tykkien „muonitus" riittää vain pariksi vuorokaudeksi.

Aamuauringon herttaiset, elähyttävät säteet laskeutuivat Kalevankankaan tuuhean männikön latvaterttuihin. Ammunta oli tauonnut. Näytti vallitsevan yleinen rauha. Punakaartilaisosastoja marssi tasaisessa tahdissa pieninä ryhminä, toiset palasivat rintamaketjusta, toiset menivät vapauttamaan kaupungilla vahtivuorossa olevia osastoja. Astuessamme ulos Pohjois-Pankin talosta kauppakadulle kahden rintamalähetin kanssa, suuntasimme askeleemme Satakunnan kadulle tarkoituksella päästä etulinjoille. Saavuttuamme Satakunnan sillan läheisyyteen syöksyi nikkelisade vastaamme palokunnantalon verannalta, valkoisten sinne asettamasta kuularuiskusta. Kaupungissa olevat lahtarit olivat aloittaneet aktiivisen toiminnan. Kiiruhdin takaisin esikuntaan, lähettien pyrkiessä edelleen. Puolen tunnin kuluttua

oli neljä tuumainen haupitsimme Satakunnan kadulla, joka toimitti pesänselvityksen palokunnan talossa. Mutta ei siinä kaikki. Valkoiset olivat yön aikana tunkeutuneet Näsinlinnaan pienellä joukolla, mutta useilla keveillä konekivääreillä varustettuna. Lähetti toi tiedon: Näsilinna on valkoisilla. Alkoi puhdistus. Kuljetimme kaksi kuuden tuuman haupitsia läheiselle kadulle. Annettiin muutamia „teräsleivoksia" aamukahvin asemesta. Näsinlinna puhdistiin.

Yhteyden saamiseksi eteläpuolella kaupunkia olevien punaisten kanssa lähetettiin Tampereelta useita lähettejä. Minkäänlaista selvitystä emme saaneet etelässä vallitsevasta tilanteesta. Eräänä päivänä ilmestyi lentokone, joka oli jo aikaisemminkin esiintynyt, kaupungin yläpuolelle ja onnistui pudottamaan Harjun Topin lähettämän kirjeen, josta saimme tietää, että taisteluja käytiin Lempäälän seuduilla. Kirjeessä oli esitetty epämääräinen ajatus, että eteläiset joukot voisivat pelastaa Tampereen vaikeasta piiritystilasta.

Taistelut jatkuivat. Valkoiset olivat valloittaneet rautatieaseman ja levittivät kaikenlaisia huhuja punaisten kohtalosta etelässä. Kuuluipa joku epäilevä punakaartilainenkin lausuvan, että turha on puolustautua. Mutta sittenkin jokainen talo oli valkoisten vallattava taistellen. Yksin kaupungintalon valloitus kesti kokonaisen päivän. Mitään ei luovutettu ilman uhreja ja taistelua.

Huhtikuun 4 p:nä toi eräs pieni poika paikallisesikuntaamme, joka sijaitsi kaupungin vapaapalokunnan talolla, „tuntemattoman sedän" antaman paperilapun, joka oli ruotsinkielellä kirjoitettu taskukirjan lehdelle ja kuului seuraavasti:

„Tampereen sotajoukkojen ylipäällikkö ehdottaa punaisten ylipäällikölle kaupungin antautumista. Päälliköt, ryssät, aseet ja ampumavarat on luovutettava Tampereen sotajoukkojen määrättäväksi. Miehistölle turvataan „vapaus". Allekirjoituksen asemesta oli piirretty tottuneella käsialalla: „Tampereen sotajoukkojen ylipäällikkö".

Tilanne kävi jokainen tunti entistä vakavammaksi. Ilman ammuksia ei voi puolustautua. Valkoiset hyökkäsivät jokaiselta taholta.

Koko neljäs päivä käytiin kiivasta taistelua ja samalla varustauduttiin kaupungista perääntymään, sillä puolustautuminen alkoi käydä mahdottomaksi ampumatarpeiden puutteen vuoksi. Tykistö oli joutunut kokonaan toimettomaksi, ammukset olivat loppuneet jo pari päivää sitten, eikä etelästä toivottua apua kuulunut. Matkasuunnitelmaan sisältyi mahdollisimman suurilukuisen ase-ja miesmäärän pelastaminen. Osa keveästä tykistöstä varustettiin matkakuntoon ja siirrettiin Piispalaan johtavalle tielle. Perääntymissuunnitelmia oli laadittu kolme: 1) Pyhäjärven yli, järven etelärannalla Sankilan taikka Pirkkalan seuduilla Lempäälään johtavalle maantielle, josta Palhon selän poikki

Palhoon ja edelleen Vesilahteen. 2) Näsijärveä myöten pohjoista kohti Mutalan kylään, järven länsirannalle ja metsäteitse Viljakkalasta Hämeenkyröön johtavalle maantielle, josta edelleen Porin radan poikki Kuloveden taikka Siuron seuduille, päämääränä Vesilahti. 3) Näsijärveä pitkin Aitolahteen, josta Teiskosta Kangasalle johtavalle maantielle. Kangasalasta Pälkäneen kautta Hämeenlinnaan. Suunnitelmiemme mukaan oletimme suurimman vastuksen kohtaavamme Kangasalla. „N : 1 on toteutettava" kuului esikunnan päätös huhtik. 4 p:än iltana. Tov. Taavi Vesala lähetettiin päätöstä toteuttamaan, tietä avaamaan. Illan hämärtyessä laskeutui Taavi 120 reippaan punakaartilaisen

Rintamalle.

kanssa Pyhäjärven jäälle Pispalan rannasta ja pimeän varjossa murtautui läpi valkoisen ketjun jatkaen matkaa toista rantaa kohti. Mutta tie ei pysynyt auki. Valkoiset tekivät nopeita joukkosiirtoja ja seuraavana liikehtivä tamperelainen naispataljoona ei voinutkaan tunkeutua valkoisten murhaavan kivääri-ja konekivääri tulen läpi.

Epäonnistuneen uloshyökkäyksen johdosta oli Pispalan puolustusta lujitettava, sillä uutta ulosmurtautumista ei voinut ajatellakaan ennenkuin seuraavana yönä. Klo 3 tienoissa yöllä lähdimme erään toverin, rintamaesikunnan jäsenen kanssa tarkastamaan tilannetta kaupungilla. Istuimme pika-autoon usealla käsipommilla varustettuna ja saavuimme Pispalasta kaupunkiin. Ajeltuamme kaupungin pohjoisosassa olevia katuja pitkin edes takaisin useampaan kertaan, saavuimme Itäiselle Puistokadulle, mutta emme tavanneet ainoatakaan punaista taikka valkoista sotilasta. Kaduilla ei näkynyt ainoatakaan elollista olentoa.

Kaikkialla vallitsi kuolon hiljaisuus. Aamun valjetessa järjestettiin puolustus uudelleen ja koko 5:s päivä kului raskaiden taisteluiden riehuessa. Pispala oli jatkuvasti valkoisten tykkitulen kohteena.

Huhtik. 5 p. v. 1918 oli yksi Suomen luokkasodan raskaimmista hetkistä. Se oli raskas jokaiselle tietoiselle proletaarisen vallankumouksen soturille. Tampereen luovuttaminen oli yksi suurimmista tappioistamme, mutta se oli historiallinen välttämättömyys. Valkoisten ylivoima osottautui sillä kertaa murtumattomaksi. Edessä oli ratkaisevat minuutit; kysymys oli elämästä ja kuolemasta. Eteläistä reittiä ei ollut toivoa ulospääsystä. Illan hämärtyessä valkoiset kiinnittivät suurempaa huomiota peräänty mistiemme tukkeamiseen kuin Pispalan ahdistamiseen. Panssarijunamme N:o 3 ampui viimeiset panokset klo 6—8 välillä iltapäivällä, ja jouduttuaan taistelukelvottomaksi räjäytettiin se.

Klo 7 oli kutsuttu Pispalan työväentalolle kaikkea kansanvaltaisuutta noudattaen punakaartilaisosastojen edustajain kokous. Olihan se laajojen joukkojen tahto, että johtajat selittävät tilannetta. Sanottuun kokoukseen lähetettiin allekirjoittanut ja rintamapäällikkö tov. Koivunen tilanneselostajiksi. Kokouksessa olleitten keskuudesta kuului huudahduksia: „ilmoittakaa peräänty mistie, niin kaikki joukko-osastot jättävät kaupungin", „emme voi jättää vaimojamme ja lapsiamme, tämähän on syntymäkaupunkimme" jne. Nämä huudahdukset osoittivat sen, että valkoiset olivat jo hyvällä menestyksellä ehtineet harjoittaa agitationia joukkojemme keskuudessa, eikä heidän välittömät edustajansa myöskään puuttuneet sanotusta kokouksesta. „Ensimäinen käsky, joka saapuu rintamaesikunnasta joukko-osastoille ja jonka kukin osaston komentaja lukee julki joukoilleen, on viipymättä toteutettava. Tampereen jättämäninen on vallankumouksen eduille tällä kertaa välttämätön. Elävää voimaa ja aseita on pelastettava", se oli tiedoituksen sisältö, jonka voimme edustajille antaa.

Rintamaesikuntaan, joka oli eräässä pienessä nurkkahuoneessa Pispalan palokunnan talolla, saapui klo 9 iltapäivällä eräs valkoinen sotilas mukanaan tamperelainen punakaartilainen. Nämä lähetit puhuivat punakaartin ja valkoisten tekemästä välirauhasta, joka on solmittu jonkunlaisessa kokouksessa kaupungin vapaapalokunnan talolla puoli tuntia sitten. Valkoinen „rauhan mies" esitti kuuluvan itselleen vaasalaisen ylioppilaan ja saksalaisen jääkärin tittelit, ilmoittaen samalla, että Tampereen sotajoukkojen ylipäällikkö saapuu henkilökohtaisesti kahden tunnin kuluttua punaisten rintamaesikuntaan. Hänen ilmoituksensa mukaan turvattaisiin kaikille koskemattomuus sillä ehdolla, että aseet luovutettaisiin valkoisten käytettäväksi ja annettaisiin 48 t. aika punaisten esikunnalle yhteyden saamiseksi hallituksensa kanssa. Tällaiseen „sopimukseen" emme luonnollisestikaan ryhtyneet. Välirauhaa ei tullut.

Illan hämärtyessä valkoiset keskittivät tykkitulensa Pyhäjärven jäälle Pispalan edustalle tarkoituksella ehkäistä kaupungista ulosmurtautumisemme, jonka he edellyttivät tapahtuvan samaa tietä kuin edellisenäkin iltana. Tykistön syytäessä kranaatteja ampuivat he samaan aikaan Pyhäjärven etelärannalta valopommeja voidakseen nähdä sen kauhun, joka piti syntyä heidän laskelmiensa mukaan kaupungista poispyrkivien punaisten keskuudessa joutuessaan tykkitulen murtamalle jäälle.

Tampereelta jouduttiin lähtemään ilman elintarpeita. Tykistöstä ja muusta kuormituksesta, joka oli aikaisemmin määrätty mukaan otettavaksi, täytyi luopua, sillä niiden kuljettaminen keväisessä sohjussa metsäteitä pitkin olisi ollut mahdotonta. Lähtö tapahtui tyynen, sumuisen, kevätillan hämärän varjossa klo 10 i. p. Lähtijöitä oli n. 700 henkeä. Matkan suuntana oli pohjoinen ja näin ollen monelle lähtijälle tuntematon, sillä rintamaesikunnan päätös edellytti aikaisemmin laaditun ulosmurtosuunnitelman N:o 2 toteuttamista. Joukossa vallitsi ehdoton hiljaisuus laskeutuessamme Näsijärven jäälle, hevosten kahlatessa valkoisten tykkitulen alla, joka oli ohjattu Reuharin niemestä olevasta patterista, pohjoista kohti.

A. U—n.

Taistelut Tampereen eteläpuolella Lempäälässä ja Vesilahdella.

Kirj. K. E. Jaakkola.

Lahtarien saapuminen Lempäälään ja Vesilahteen.

Kangasalta, Tamp. pohjoispuolelta lähti ensimmäinen lahtarijoukko 2/3 Liuksialan kartanon kautta Lempäälään, saapuen 4 p:n kuluttua Moision pysäkille, joka on 4—5 km. Lempäälän asemalta. Heidän omien kertomustensa mukaan on näitä joukkoja ollut 2 pataljoonaa: Pohjois-Hämeen II ja III pataljoona. Pian näiden jälessä on saapunut Uudenmaan rakuunarykmentti, joitakin savolaisia joukko-osastoja, Vaasan pataljoona ym.

Meillä oli tällöin Lempäälässä ainoastaan Lempäälän Itäisen t. y:n punakaarti, jossa oli n. 75 miestä ja „Suomalaisen Nuijan" talolla n. 125 miestä (1 kompp.). Nämä punakaartilaiset kuuluivat Etelä-Hämeen 1 rykm. 1 pataljoonaan.

Lahtarit, joita eivät meikäläiset odottaneet, pakottivat punakaartin perääntymään ylivoiman edessä. Ensi kiireissään särkivät lahtarit rautatien Moision pysäkin luona olevan sillan molemmilta puolin, katkaisten siten rautatieyhteyden Helsingistä Tampereelle. Samaan aikaan saapui edellämainittu P.-Hämeen II pataljoona Kuljuun ja sieltä edelleen „Lempäälän kirkonkylää valtaamaan". Pieni joukko (16 miestä) meikäläisiä oli kuitenkin asettunut metsän suojaan erään kukkulan luo ja antoivat he saapuneille lahtareille sivustatulta. Se onnistuikin aika hyvin. Lahtarit itse kirjoittavat kirjassaan „Keskisuomalaiset sotapolulla", että „punaset olivat täällä valmistaneet koko tukalan kujanjuoksun", sekä tappioistaan „kujanjuoksussa" sanovat: „Useita lapualaisia kaatui ja moni haavottui".

Seuraavana päivänä saapui yhä uusia lahtarijoukkoja Lempäälään ja sanovat he edellämainitussa kirjassaan tästä, että Lempäälän kirkonkylä oli „tulvillaan valkosia pataljoonia". Ennen pitkää levittäytyivät vihollisjoukot myöskin Vesilahdelle, joka on rautatien länsipuolella, miehittäen miltei vastuksetta linjan Kirkonkylä—Suomela—Kaltsila—Mantereenkylä rautatiehen saakka sekä erinäisiä taloja m.m. Hakkilan. Katsoen heidän suureen lukumääräänsä (noin 1.000 m.) olisivat he aivan helposti voineet miehittää vielä Viialan asemankin, tulemalla Ve-

silahden kautta, sekä rautatien Toijalaan saakka. Sillä Vesilahdella oli tällöin kaikkiaan pataljoonan päällikkö työm. Jalavan johdolla vain 400 työläiskaartilaista, Uudenmaan maaseutulaisia jotka olivat sijottujeet hajalleen eri kyliin, etupäässä Koskelle.

Vihollisen lukumäärä, aseistus ja sijottelu

(maalis—huhtik. vaihteessa).

I jääkärirykmentti, I ja II patalj. Komentajina jääkärimajurit Taucher ja Lagus. Kompp. päälliköinä olivat I patlj: jääkärikapteeni Lilius, jääk. luutnantti Kohonen ja jääk. kapteeni Sarlin; II patalj.: jääkäriluutnantit Nordström, Salojärvi sekä jääk. kapteeni Fagernäs. Erikoistehtävissä oli lisäksi 2 jääk. luutnanttia.

Uudenmaan rakuunarykmentti, jossa alkuaan oli 514 ratsua, 17 upseeria ja 37 aliupseeria, komentajana ratsumajuri Ahrenberg, jääkäriratsumestari Ljungberg ym.

Tornion pataljoona 350 miestä ja Tornion reservipataljoona 300 miestä. Näillä olivat komentajina kapteeni Heikinheimo ja majuri Jernström ym.

Kenttälennätinosasto ja räjähdyskomennuskunta, joiden johdossa oli ruotsalainen insinööriupseeri, luutnantti Nordenmarck.

20:s haupitsipatteri (2 tykkiä). Komentajana kapteeni Stronne;

Peräpohjolan pataljoona sekä Seinäjoen pataljoona, joiden miesten lukumäärää ei tarkoin tiedetä.

21:n haupitsipatteri (2 tykkiä). Komentajana Michaetsson.

Yhteensä oli lahtareilla heidän omien tietojensa mukaan (edelläolevat numerot heidän kirjallisuudestaan kerätty) vähintän 3.500 miestä.

Aseistusta heillä oli Lempäälässä jääkärimajuri Jernströmin komennon alaisilla joukoilla tavallisen aseistuksen lisäksi 9 konekivääriä; everstiluutnantti Sarinin alaisilla joukoilla Vesilahdella 15 konekivääriä; Uudenmaan ratsueskadroonalla majuri Ahrenbergin komennon alaisena 4 konekivääriä, yhteensä ainakin 28 konekivääriä sekä edellämainitut 4 haupitsitykkiä. (Tiedot lahtarien julkaisemasta kirjasta" „Keskisuomalaiset sotapolulla" ja ev. Hjalmarssonin „Sotamuistoni Suomesta").

Taisteluvoimain sijottelu:

Linjalle Mantereenlahti—Putkisto—Innilä—Mätikkö asettivat lahtarit 2 jääkäripataljoonaa, joiden lukumääräksi ilmottavat 1.200 miestä. Näillä oli 9 konekivääriä ja 2 haupitsitykkiä. Komentajana jääkä majuri Jernström.

Linjalle Korpiniemi — Mantere sijottautui 3 pataljoonaa, n. 1.500 miestä, joilla oli 15 konekivääriä. Komentajana everstі-

luutnantti Sarin. Vesilahdelle sijottautui myöskin joku määrä Uudenmaan rakuunoita (200 — 250 m.) eskadroonan päällikkö ratsumestari Ljungbergin komennon alaisina. Näiden lisäksi oli vielä 21:n haupitsipatteri, komentajana kapteeni Michaelsson; Kenttälennätinosasto ja räjähdyskomennuskunta, joita komensi ruotsalainen insinööri-upseeri Nordenmarck.

Varaväkenä sijottivat lahtarit Lempäälään edellämainitun Tornion pataljoonan ja 2 konekivääriä.

Tornion reservipataljoonan ja 4 konekivääriä.

Uudenmaan rakuunarykmentistä 280 ratsua ja 4 konekivääriä. (Edellä oleva sijottelu osaksi eversti Hjalmarsonin kirjasta „Sotamuistoni Suomesta"). Kaikkien komentajana toimi silloinen eversti, sitten kenraali Vilkman (Vilkama).

Meidän taisteluvoimamme ja sijottelu.

Mainittuna aikana, jolloin sotatoimet Lempäälässä ja Vesilahdella saivat järjestetyn muodon, oli Tampere joutunut eristetyksi kaikilta suunnilta. Ne vähäiset voimat, jotka Helsingistä lähetettiin, eivät todennäköisesti olisi kyenneet murtautumaan Tamperetta piirittävien lahtarivoimien läpi. Tämä selviää meille edelläolevia lahtarien voimia omiimme verrattaessa. Meillä oli edellämainittuna aikana Lempäälässä linjalla Mattilan pysäkiltä itään Metsäkansaan asti miehiä seuraavasti:

Urjalan komppania noin	125 m.
Pietarin punakaarti (6 konek.)	111 »
Helsingin A—kompp.	40 »
» » nuorisoliitto kompp.	100 »
» miliisikomp.	110 »
» entisten sotam. k.	60 »
» suutarien k. ja 1 kk.	50 »
» v. ja urh. s. «Jyryn» k. (III—IV—V)	80 »
Lohjan tykkip. (1 3″ tykki)	10 »
Malmin vuoritykki	3 »
Yhteensä	689 m.

Suurin osa tästä joukosta oli sijotettu Kelhoon, osa oli Metsäkansassa ja osa Mattilan pysäkin seuduilla. Tykkimme olivat Metsäkansassa ja Kelhossa, samoin kuularuiskumme, ja kuljetimme niitä milloin missäkin tarve ilmaantui.

Radan länsipuolella Vesilahdella oli tähän aikaan joukkoja:

Koskenkylässä 2 Vihdin komppaniaa	250 m.
Porvoon komppania	80 »
Laukossa (erin. uusmaal. joukko-osastoja)	150 »
Narvan kylässä	130 »
Suomelassa (1 komppania)	125 »
Turun ratsuja (tiedus.)	50 »
Yhteensä	785 m.

Jo huhtik. ensimäisinä päivinä lähetti täällä oleva komentajamme turkulaiset ratsut pois, koska huomasi heidät sopimattomiksi rintamapalvelukseen, joten edelläoleva luku pieneni vielä 50 miehellä.

Tykkejä oli meillä tällöin: Koskella 3, Laukossa 1 ja Suomelassa 1 (vuoritykki). Kuularuiskuja oli yhteensä 8. Lahtarit kertovat sotakirjallisuudessaan, että m.m. Narvassa oli meillä 500—600 m. ja kuularuiskuja, Suomelassa 400 m., tykistöä sekä k. ruiskuja ja 2 tykkiä jne. Heidän tietonsa ovat mielikuvituksellisia, nähtävästi tarkotettuja puolustamaan lahtariupseerien saamatonta sodankäyntiä oppimattomia työläisiä vastaan.

Näiden lisäksi oli meillä silloin tällöin apuna 2 panssarijunaa, jotka toimivat Mattilan pysäkillä. Niissä oli yhteensä 16 kuularuiskua ja 4 3″ tykkiä. Ne avustivat Lempäälässä taistelevia. Junan n. 4 pääll. oli leipuri Vahlberg, joka sittemmin Karjalla haavottui vaikeasti jalkaan.

Edelläolevasta näemme, että meillä tällä rintamaosalla oli miehiä vain 1.400—1.500, joita vastaan vihollinen asetti noin 3.500 sekä sai myöhemmin apuväkeä (kts. Suomelan taistelu) vielä Oulun vapaaehtoisen rintamakomppanian 228 m. ja Jyväskylän pataljoonan. (Tähän aikaan saimme mekin Tampereelta perääntyneiltä joukoiltamme osan heidän ruiskujaan, 12 kuularuiskua, mutta miestemme luku lisääntyi vain yhdellä). Tykkejä oli vihollisilla 4 haupitsia—meillä 5 3″ ja 2 vuoritykkiä. Konekiväärien luku oli vihollisilla 28, meillä 15: Lempäälässä suhdeluku 6 — 7 Vesilahdella 19 — 8 (lukuunottamatta panssarijunia, jotka olivat vain tilapäisesti taisteluissa).

Sodan johto.

Vihollisen rintamalla oleva ylikomentaja oli nyk. kenraali Vilkman (Vilkama): meillä ei vastaavaa ollut. Lempäälän siipeä komensi jääk. majuri Jernström, jota vastaan me asetimme putkityömies Ville Vainion. Vesilahden sivustalla oli vihollispuolella komentajana everstiluutnantti Sarin, jota vastaan punakaartilaispäälliköt asettivat rintamakomentajaksi allekirjottaneen, helsinkiläisen rakennustyöläisen K. E. Jaakkolan. Lempäälän puolella olevia vihollisupseereja, jääkärimajuri Taucheria ja Lagusta vastaan asetimme me helsinkiläisiä punakaartilaistyömiehiä; tykistökapteeni Michaelssonia vastaan tykistöpäälliköksi Vesilahdella asetimme me rintamalla erään maatyömies X:n Uudeltamaalta, ja jääkärikapteeni Liliusta, jääkäriluutnanttii Kohosta, jääk. kapt. Sarlinia ja Fagernäsiä jääk. luutn. Nordströmiä ja Palojärveä, ratsumajuri Ahrenbergia, jääkäriratsumestari Ljungbergia, kapteeni Heikinheimoa ja Stronnea, ruotsalaista insinööriupseeria Nordenmarckia ym. lukemattomia valkoisia kotimaisia, ruotsalaisia ja saksalaisia jääkäriluutnantteja sekä kapteeneja vastaan asetimme me sotaa johta-

maan helsinkiläisen sekatyömies X:n ym. työmiehiä, jotka ennen alkamispäivää tuskin milloinkaan olivat kivääriä kädellään koskettaneet, mutta jotka työmies-„arvonimestään“ huolimatta työmiehineen antoivat vastustajalleen tietää mitä kuului ja kuka käski. Kenraali, everstiluutnantti, kapteenit, jääkäri- ja ratsumajurit ja -mestarit olivat usein ihmeissään, pelastuakseen elävinä pälkähästä, kuten seuraavassa luvussa näemme.

Miten Lempäälässä taisteluja käytiin?

Kirjassaan „Keskisuomalaiset sotapolulla“ sanovat lahtarit, että „tapeltiin mies miestä vastaan, mutta Lempäälä jäi meille“ (lahtareille). Rautatiestä itään Kelhon kartanon lähettyvillä on Metsäkansa-niminen talo, joilla seuduin taistelut olivat sangen kiivaita. Vihollisen lukumäärä oli täällä noin 1.200—1.500 miestä: 2 pataljoonaa jääkärejä mukana. Meidän tehtävämme tällä osalla rajottui etupäässä puolustukseen, sillä koko voimamme oli vain vajaa 700 miestä, joista osa oli aseiden käyttöön tottumattomia ja vailla alkeellisintakin sotilasopetusta. Sanottakoon sentään, että näissä joukoissa oli punakaartin parhaita voimia, niin oppimattomia kuin olivatkin. Varsinaista tiedustelua ei ollut lainkaan, mutta lainausmerkeissä sanoen kyllä. Jos tavattiin yksikin vihollinen, ammuttiin „koko voimalla“.

Suojelusta tuskin tunnettiin. Yöksi asetettiin kivääri vartio ovelle, eikä „levollaolo“ ollut lainkaan turvattua. Pienikin ammunta paljasti usein joukkojen majoituspaikat. Reservejä ei myöskään ollut. Ketjussa lähdettiin, kahlattiin lumessa monet kilometrit vailla etu- ja sivustasuojelusta, tiedustelua jne. Edellälolevien tahdittomuuksien johdosta luulikin vihollinen usein voimamme paljoa suuremmiksi kuin ne todellisuudessa olivat. Usein ei vastustajankaan sijotusta tunnettu, mentiin vain eteenpäin, kunnes se kohdattiin.

Yhteyttä sivulla oleviin omiin joukkoihin ei myöskään riittävästi valvottu. Tämä johtikin m.m. sellaiseen huvittavaan „yhteyteen“ Metsäkansassa, että eräänä yönä vihollinen ja oma mies ottivat patruunia samasta laatikosta. Tämä julkeus kyllä lopetettiin lyhyeen heti kun se huomattiin. Tykeillämme emme saaneet sanottavia aikaan Lempäälän puolella, sillä puuttui ampumataitoisia tykkimiehiä. Erään kerran edettyämme Metsäkansasta n. 5 km. ketjussa syvässä lumessa kahlaten, emme voineetkaan vallattua aluettamme pitää, kun vihollinen seuraavana päivänä teki vastahyökkäyksen. Peräytymisestä ei tällöin ilmoitettu kaikille yhtä aikaa, joten se tapahtui siten, että kun mies viereltä poistui ketjusta, lähti toinen, kolmas ja niin koko ketju. Tällöin tapahtunut peräytymisemme lienee ollut lisäksi provokatoorinen, sillä ketjussa levisi huhu, että „lahtarit ovat kiertäneet selän taa“.

Erään kerran suunnittelimme hyökkäystä Sotavaltaan. Aijoimme tehdä Metsäkansasta hyökkäyksen ja lähdimme liikkeelle illalla melkein koko voimalla. Valitettava puutteellisuutemme oli suksien puute, sillä vahvassa lumessa yöllä kahlaaminen oli raskasta ja yöhyökkäyksessä olisivat sukset olleet hyvänä apuna. Emme tienneet ketä on Kelhossa. Tienristeyksessä syntyi laukausten vaihto, oli syntyä paniikki, kunnes selvisi, että omia miehiä oli saapunut suojelusjoukoksi. Kelhon kartanossa ei silloin lahtareja ollut, hyökkäyksemme pysähtyi siihen. Kartanoon asettuivat Pietarin punakaartilaisosasto ja A—komppania. Miehistö oli ketjussa yöt ja päivät, vahdinmuuttoa ei osattu vielä järjestää. Näin kului 2 päivää.

Hyökkäys Sotavaltaan.

Sotavallan kartano oli yksi vihollisen pää-tukikohtia. Illalla päätimme, että seur. aamuna klo 6 tehdään hyökkäys kartanoon. Päätös oli oleva salainen; vain kompp. päälliköt olivat kokouksessa. Juorujutut olivat kuitenkin pian liikkeellä ja lahtarit tekivät hyökkäyksen klo 5.

Ketjussa olevat miehemme tulivat yllätetyiksi. Ketju murtui. Meillä ei ollut mitään etuvartiota, tiedustelua eikä suojelusta. Vihollinen eteni Kelhon kartanon edustalle, piiritti sen joka puolelta ja—„jäljellä oli vain tuokio“.—Kartanon pohj. puolella oli vähän maakuoppia sekä kartanossa luja kivinavetta, jotka viime hetkessä saimme suojaksemme. Pietarin punakaartilaiset ja Helsingin A—komppania eivät menettäneet malttiaan, vaikka joutuivat aivan eristetyksi omista joukoistaan. Yrittivät yhteyttä, mutta lähetetyt 3 lähettiä kaatuivat, joukossa patlj. päällikön poika. Patruunat alkoivat loppua, viimeiset olivat käsissä. Klo oli 4 ip. Tilanne oli jo toivoton. Metsäkansan suunnalta puolen päivän aikaan kuulunut ampuminenkin oli lakannut, eikä enää uusiintunut. Vaadittiin kylmäverisyyttä, jota kyllä A—komppanian miehillä ja Pietarin suomalaisilla punikeilla olikin.

Apu saapui. Vanhain sotamiesten kompp. n. 50—60 miestä oli lähtenyt eteläistä tietä Kelhoon, kulkien marssikolonnassa aivan kartanon lähelle, jossa joutuivat odottamattaan vihollisen tulen eteen. He peräytyivät Metsäkansaan, jossa kuulivat Kelhoon jääneen punaisia. Heti tekivät kaikki joukkomme klo 4 ip. päätöksen hyökätä kartanoon.

Lahtarit joutuivat kolmelta taholta tulemme alaisiksi ja ennen pimeän tuloa jo peräytyivät kartanon edustalta. Hyökkääjät ryntäsivät tilalle ja valmistautuivat hyökkäämään — kartanoon, jossa olivat meikäläiset. Oli jännittävä hetki. Omat hyökkäävät—; näytetään punaista vaatetta ja huudetaan „punasia“—Vastaus:—„punasia“;—päästään pian selville vesille, ja nyt avataan tuli kolmelta suunnalta—keskellä oleviin lahtareihin.

Oli juuri oltu epätoivon partaalla vihollisen ahdistamina joka puolelta ja eristettyinä koko päivän, mutta illalla sota-onni kääntyi. Vohollisen yritys saada Kelhon kartano ja meidän n. 150 parhaita miehiämme tuli sille sangen kalliiksi. Aamulla taistelualueella makasi 105 vihollista kaatuneina. Haavottuneensa veivät lahtarit mukanaan, lukuunottamatta 4 yliopp. jääkäriä, jotka meikäläiset sitoivat ja ottivat hoitoonsa. Meidän vähistä voimistamme oli aikaisemmin menetetty vain 5 kaatunutta, nyt oli rivimme harvenneet 30:llä, joiden hautaamisen ohella lasketttiin maan poveen myöskin 60 lahtaria. Loput 45 hautasi vihollinen itse siihen tilaisuuden saatuaan. Lisäksi menetimme 7 hevosta.

Hyökkääjiä oli erään vangin kertoman mukaan 400 miestä, jotka hyökkäsivät Sotavallasta 2:ssa kolonnassa, 200 m. kummassakin. Suunnitelma oli hyökätä Kelhoon idästä ja lännestä, jonka suunnitelman he toteuttivatkin, vaikka tosin heille surullisella seurauksella. Me saimme samalla pois tykkimmekin, joka jo oli ollut useita tunteja vihollisella, joka ei kuitenkaan ajan ja paikan kuumuuden vuoksi ennättänyt sitä käyttää.

Hyökkäys Sotavaltaan oli täten rauennut tyhjiin. Se jätettiin seuraavaan päivään. Jo aamulla. varhain alkoivat kuitenkin lahtarit tykillä pommittaa kartanoa, ja samalla kaivoivat jo asemiakin itselleen n. 1000 askeleen päässä meistä. Näistä asemista alkoivat he niihin siirryttyään pommittaa Kelhon kartanoa, eikä meikäläisillä ollut muuta keinoa kuin jättää se. Lahtarit kertovat kirjallisuudessaan, että he Kelhon kartanon sytyttivät pommeillaan ja että siellä samalla paloi neljä meidän kuularuiskuamme ja ammusvarasto. Tieto on valheellinen. Meillä oli Kelhossa tällöin vain 2 kuularuiskua, jotka meikäläiset ammuksien kera ottivat mukaansa kun poistuivat kartanosta n. 400 metrin päähän, jossa olivat koko taistelujen ajan sodan loppumisen edellä tapahtuneeseen peräytymiseen saakka. Kelhon kartanon polttamisen annamme mielellämme vihollisemme ansioksi, koska he kirjallisuudessaan näyttävät niin haluavan.

Tulkoon tässä mainituksi myöskin seuraava.

Kelhossa joutui lahtarien käsiin kaksi nais-sanitaariamme, jotka he raa'asti tappoivat, sekä pienessä mökissään eräs vanha mummo, jonka he hirttivät huoneensa oven ripaan. Syynä mummon hirttämiseen kuuluu olleen se, että hänen poikansa oli punakaartilaisena. (Siellä saivat meikäläiset vangiksi myöskin erään vihollisen, joka kuulustelussa kertoi ampuneensa komppaniansa päällikön. Hän kertoi jo selvästi huomanneensa, että heidän joukkonsa on mennyttä miestä, joten ei olisi enää kannattanut tapattaa talonpoikais-sotilaita „tulta" komentamalla).

Kuultiin huuto, joka tuli „entisten sotamiesten komppaniasta": „Ketä te olette?" Kelhossa olevat punaset näyttivät punasta vaatetta ja huusivat: „Punasia".—„Miksi te ammutte meitä" — „Niinhän tekin ammutte". Tällöin keskelle joutuneet

lahtarit huusivat: „Lähetättekö te neuvottelijoita?“ Kartanosta vastattiin, että ei lähetetä, mutta ent. sotamiehet huusivat: „Lähetämme yhden miehen.“—Hetkisen kuluttua saatettiin kartanoon mies, joka siellä tunnettiin omaksi.

Lahtarit olivat julkeita. He näkivät selvästi pelinsä menetetyksi, mutta siitä huolimatta huusivat taas: „Olemme saksalaisia jääkärejä, antautukaa. Viekää aseenne pellolle, me takaamme teille vapauden.“ Meidän poikamme vastasivat arkipäiväisesti, mutta vielä huusi vihollinen: „Tuleeko aseita?“—„Ei tule.“—„Tulta.“ Tämän sanan jälkeen kertoi vanki lähettäneensä päällikkönsä „maalaisliittoon“.—Hän sanoi olevansa punanen.

Mainittakoon vielä, että muuan ilmajokelainen lahtari juoksi meikäläisten eteen 3—4 mtr. päähän ja huusi: „Kädet ylös“ sekä ampui samalla erään meikäläisen. Samassa laukaisi myöskin kaatuneen punakaartilaisemme vierustoveri, ja kuula osui eteemme hyökänneen ilmajokelaisen otsaan.

Vihollinen, joka viimeiseen saakka oli säilyttänyt kylmäverisyytensä ja esiintynyt hävyttömän julkeanakin, pakeni kuitenkin lopuksi kauhuissaan Mäyhäjärvelle ja sieltä Sotavaltaan jättäen kentälle 105 kaatunutta.

Hyökkäys Sotavaltaan jäi lopuksikin tekemättä, vihollinen osasi pitää käsissään alotteen. Kun meikäläisten piti hyökätä, hyökkäsi se itse. Vain kuin ihmeen kaupalla suosi meikäläisiä onni tällöin niin, että lahtarit menettivät 1/4 miehistään kaatuneina ja haavottuneina ainakin saman määrän. Rintamamme murtumisen olivat he saaneet aikaan, mutta eivät voineet alotettaan edelleen kehittää. Miten lahtarit tiesivät suunnitelmamme hyökätä klo 6 aamulla? Se oli ilmeisesti provokatsionin tulos ja saimme asiaan vähän valaistustakin heti tappelun jälkeen.

Maininkina edelläkerrottuun kerrottakoon vielä seuraava historia: Kysyimme edelläkerrotuilta yliopp.-jääkäri-vangeiltamme, jotka haavottuneina olivat joutuneet käsiimme ja jotka olimme sitoneet: „Miksi te hirtitte sen vanhan mummon?“ — „Meille on annettu määräys, ettei mitään inhimillisyyttä saa osottaa punasia kohtaan“.

Vihollisemme menetti työläisiä vastaan taistellessaan useita päälliköitään. Norjal. tohtori Heimbeck kirjottaa tästä kirjassaan „Med Finlands vita“, että heidän puolellaan kaatui m. m. ratsumestari Ljungberg (jota hän syvästi suree), kornetti v. Platen, kaikki ensimm. Uudenmaan ratsueskadroonan päälliköt olivat vaikeasti haavottuneet, lukuunottamatta yhtä, joka oli sairastunut. 2:ssa eskadr, ei ollut yhtään päällikköä jälellä; 4:ssä oli jälellä ainoastaan ratsumestari, muut olivat joko kaatuneet tai haavottuneet. Kolmannessa eskadroonassa kaatui ja haavottui yht. 40 (sivu 270). Sivulla 178 kertoo hän, että aikaisemmin oli eräässä komppaniassa kompp. päällikkö ainoa elossaoleva. Muuan luutnantti oli tullut hulluksi ja iski päätänsä tykkiin sekä tahtoi ampua itsensä.

Vesilahden taistelut.

Mekin menetimme 2 komppanian päällikköä. Suomen painimestari v. 1911—12, sementtityömies Taavi Kolehmainen kärsi sankarikuoleman 4/4 — 18 ja jalkinetyömiesten komppanian päällikkö kaatui johtaessaan taistelua suuren kiven päällä seisoen.

Maalis—huhtik. vaihteessa oli meidän asemamme linjalla Koski—Hakkila—Narva—Laukko. Vihollinen isännöi linjalla Mantereenkylä—Kirkonkylä Kaltsila—Suomela. He kertovat sotahistoriassaan isännöineensä myöskin Laukon kartanossa, mutta tämä väite on joko tahallinen valhe tai erehdys. Aseistuksestamme on mainittu jo edellä.

Maalisk. jälkipuoliskolla, jolloin lahtarit saapuivat pohjoisesta Lempäälään, tulivat he samalla Vesilahdelle, jossa silloin oli ainoastaan Kosken kylässä sijaitseva Vihdin punakaarti, päällikkönä työmies Jalava. Sikäli kuin havaittiin vihollisen lähenevän Tamperetta, lähetettiin H:gistä joukko toisensa jälkeen Lempäälään ja Vesilahdelle. Täällä olevassa vihtiläisessä pataljoonassa oli tällöin noin 400 miestä ja oli heidän joukossaan pieniä joukkoja muualtakin Uudenmaan punakaarteista. Maalisk. kolmannella viikolla oli meillä vain 2 tykkiä ja 4 kuularuiskua, mutta sen jälkeen saimme me lisää aseistusta ja miehiä. Porvoolainen komppania saapui tähän aikaan (83 miestä). Nurmijärveltä saapui pieni joukko-osasto ym. Saimme myöskin 3 tykkiä, 4 kuularuiskua, ammuksia ym. joten huhtik. alkuun mennessä oli jo edellämainittu aseistus ja miesluku.

Maaliskuussa oli toimintamme sangen tuloksetonta. Kuljimme erään kerran maalisk. lopulla kaikilla voimillamme metsissä ketjussa ja syvässä lumessa kahlaten n. 5—6 km Toulosen järvelle asti. Illan hämärtyessä saavuimme järven rannalle, jossa lahtarit juuri asettuivat ketjuun. Avasimme tulen, mutta samassa huusivat lahtarit: „Älkää helvetissä ampuko omia miehiä.“ Ampumisemme taukosi hetkiseksi: vihollinen vetäytyi suojiin ja alkoi ammunnan samalla kun juoksi pakoon.

Alotimme ammunnan uudelleen: vihollinen poistui näkyvistämme. 3—4 heistä kaatui paetessaan. Huomasimme päästäneemme vihollisen käsistämme miltei ehjin nahoin. Jos olisimme olleet pitemmällä sotataidossa, olisimme tiedustelleet ennakolta seutua ja vihollista, emmekä olisi antaneet pettää itseämme. Välimatka viholliseen oli vain 40—50 mtr, meillä oli suuri ylivoima, joten olisi tarvinnut vain huutaa „kädet ylös,“ niin olisimme saaneet heidät käsiimme. Ammuntaa jatkui klo puoli 11 yöllä, millä tuloksella emme tiedä, mutta meiltä haavottui 3, joista yksi kuolettavasti.

Saavuttamaamme järvenrantaa, josta oli lyhyt matka kirkonkylään, emme osanneet pitää hallussamme, vaan peräti väsy-

neinä lumessa kahlaamisesta ja syömättöminä palasimme Hakkilan sivu maanteitse takasin Kosken kylään.

Toisen kerran päätimme tehdä saman retken 2 päivää myöhemmin. Tie oli kuitenkin tällä välin „noussut pystyyn". Vihollinen oli miehittänyt Hakkilan talon, josta se aivan odottamattamme pamautti kivääreillä vastaamme. Kartanon kivinavetassa oli 2 päivää aikasemmin ollut 17 lehmää, joita tämän kirjoittaja esitti takavarikoitaviksi, mutta miehet—väsyneitä kun olivat—olivat haluttomia yölliselle takavarikolle. Nyt olivat lahtarit navetassa, ja täytyi tykillä pommittaen ajaa heidät sieltä, mutta lehmätkin olivat joutuneet lahtarien suihin. He olivat ne vieneet jo ennakolta pois, takavarikoineet.

Taistelumme oli kaikkea järjestelmällisyyttä vailla, ja kun joukkomme oli jo verrattain suuri esittivät komppanian päälliköt rintaman komentajan ja esikunnan valitsemista, jotta johto tulisi keskitetyksi. Tämä toteutettiinkin jo samana päivänä ja taisteluita odotettiin uudella innolla. Pian tulikin siihen tilaisuus. Mantereen suunnalta pommittivat pohjalaiset lahtarit asemiamme Kosken kylässä. Yksi pommi putosi n. 100 askeleen päähän kansakoulusta, jossa esikuntamme majaili. Toinen tuli aivan suoraan koulurakennusta kohti pudoten aivan talomme nurkalle. Korjasimme kiireen vilkkaa pihamaalta suuren ammusvarastomme maantien vierelle, jottei se ainakaan yhdellä kertaa tuhoutuisi. Muutaman pommin laskettuaan lopetti vihollinen tuloksettoman ampumisensa.

Valmistimme hyökkäystä Mantereen kylään tykistömme avulla. Pommitimme hajalle jokaisen talon, josta lahtarit hakivat suojaa. Elleivät sittenkään lähteneet, lähetimme sytytyspommin... Valmensimme kovalla otteella heidän vastarintansa. Päässiäisen pyhät sanottiin silloin olleen, kun tulipalot loimusivat lahtarien pesissä ja—pian oli Mantereen kylä meidän.

Miehet olivat olleet ketjussa yötä päivää, väsymys ja ravinnon puutekin vaivasivat. Tämä johtui järjestelyn puutteesta. Lopulta saatiin järjestys paremmaksi. Joukot ja niiden asemapaikat luetteloitiin ja merkittiin kirjoihin. Jalkineitakin saatiin. Taisteluinto yhä nousi. Piirrettiin jo karttaa taistelualueesta, valittiin rintaman komentajalle 2 apulaista, rohkeimmat joukosta. Tykistölle ja ruiskuille valittiin omat erikoispäälliköt. Nyt piti yrittää Tampereelle—asemasota kyllääannytti.

Olimme jo saaneet käsiimme Mantereen kylän ja ajaneet vihollisen Hakkilasta. Nyt piti kiertoteitse mennä kirkonkylään. Kuljettuamme maanteitse jonkun matkaa levittäydyimme ketjuun aina valmiina kohtaamaan vihollisen.

Kuljemme metsien ja aukeamien yli pari kolme km, rintama n komentaja n. 50—100 mtr muiden edellä. Välimatka komentajasta ketjuun pitenee pitenemistään. Sen ollessa jo noin 400 mtr. huomaa hän ketjun peräytyvän nopeasti... Huutoja ja sadatteleja. Vihtiläinen kompp. päällikkö seisattuu, mutta ketju pe-

räytyy yhä. Lopuksi selvisi että mukana ollut tykki oli sen komentajan määräyksestä rintamankomentajan tietämättä seisattanut maantielle ja ketju oli vetäytynyt samaan linjaan. Saavuttuani paikalle sain kuulla, että tykkipäällikkö oli oikeistososialisti, eikä hän komennuksestani huolimatta suostunut kuljettamaan tykkiä edelleen, kun lahtarien majapaikka näkyi n. 2 km. päässä. Tottelemattomuutensa kostivat myöhemmin lahtarit hänelle itselleen.

Näihin aikoihin tapahtui rintamallamme eräs lahtarien ilveily, joka kuvaa heidän törkeyttään. Joukko Uudenmaan rakuunoita oli saapunut yön aikana nähtävästi tiedustelulle ja yllättäen hyökänneet Kosken kylän pohjoispäässä oleviin taloihin, joissa eräät joukko-osastot nukkuivat kaikessa rauhassa. Vain yhden miehen kerrotaan olleen ulkona vahdissa, mutta ennenkuin hän ennätti hälyttää, hyökkäsivät ratsumiehet sisään. Muutamat miehemme pakenivat akkunoista, mutta noin 30—40 kerrottiin joutuneen vihollisen saaliiksi. Heidät vietiin ratsujen välissä maantielle, jossa metsäisellä seudulla otettiin napit housuista, jotta eivät pääsisi karkuun. Miehemme seisoivat maantiellä rivissä, lahtarit ilvehtivät ja laskettelivat törkeyksiä sekä kehottivat valmistautumaan jättämään tämän maailman. Tällaista ilvettä kerrotaan jatkuneen noin 10—15 minuuttia ja luulivat meidän poikamme jo viimeisen hetkensä tulleen. Epäilemättä ei se ollutkaan monen minuutin takana lahtarienkaan mielestä, kun samassa näkyy komppania punasia jalkamiehiä sekä ratsuja tulevan maantiellä. Siihen maantielle jäivät toverimme aseettomina ja napittomin housuin; lahtarien ratsujoukko pakeni metsän suojassa. (Samanlaisesta teosta Tampereen lähistöllä kertoo norjal. tri Heimbeck).

Provokatsionia käytti vihollinen usein. Eräänä yönä lähettivät he liikkeelle jutun, että „lahtarit ovat kiertäneet selän taa“. Tällöin oli pimeä kuin säkissä, ei kättään edessään nähnyt. Tiesimme heikon tiedustelumme ja suojeluksemme, joten huhu levisi miehestä mieheen. Olimme varuillamme aamuun asti kiväärit käsissä, mutta ketään ei tullut.

Eräänä yönä pidimme yhteisen neuvottelun Lempäälän ja Vesilahden rintamaosilla tapahtuvan yhtenäisen hyökkäyksen toimeenpanemiseksi. Oli saapunut tov. Eino Rahjalta määräys hyökätä yhdistynein voimin Tamperetta kohti, jonka vuoksi ylemmät päälliköt pitivät yhteisen neuvottelun Lempäälässä. Tämän kirjoittaja oli neuvottelussa läsnä. Tuloksena oli päätös, että hyökkäys tehdään, mutta kompp. päälliköt selittivät, etteivät voimat ja varat riitä sellaiseen uhkarohkeaan peliin. Ainoastaan yhden kompp. päällikkö kannatti hyökkäyksen tekoa Vesilahden rintamaosalla. Lempäälän joukkojen suhtautumista en tunne. Hyökkäys jäi tekemättä.—Rintaman komentajan mielestä ei miesten tila kylläkään ollut hyvä, mutta vaikeammissakin oloissa on hyökkäyksiä tehty ja täytyy tulevissakin taisteluissa

TYÖVÄENLIIKKEEN
KIRJASTO

tehdä. Olisiko sillä päämäärää saavutettu—Tampereen vapauttaminen piirityksestä—on kyseenalaista.

Tähän aikaan olivat viholliset ottaneet vankat asemat Suomelassa ja pitivät sen salmen yli johtavan sillan vastapäätä olevan muurin takana vahvasti puoliaan. Sillan molemmilta sivustoilta ampuivat he minkä ennättivät aina kun yritimme lähestyä siltaa. Rannan lähellä olevan muurisuojan takana oli heillä hyvä ampumasuoja. Sillasta ylikulku näytti vaikealta. Vieressä olevalle jyrkänteen harjalle veimme pienen vuoritykkimme, ja kas,— muuriin ilmestyi reikä, toinen. Taistelu kiihtyi pimeän tullen. Tulet loimusivat palavista taloista, rauniot savusivat. Teimme rynnäkön yli sillan. Lahtarit kauhistuivat, jättivät sillan ja vähäsen ranta-aluettakin vetäytyen lähellä olevan mäen ja rakennuksen suojaan. Suomela joutui käsiimme. Kaikkiaan olimme menettäneet 11 miestä haavoittuneina, joiden joukossa oli I kompp. päällikkö, sekä 2 kaatuneina.

Pimeässä levittäytyivät joukkomme Suomelassa salmen rannalle. Lahtarit yrittivät pitää puoliaan oikein olan takaa. Jokunen heistä makasi jo kaatuneena kentällä, mutta toiset eivät menneet kauaksi. Saimme erään latorakennuksen alle viedyksi yhden ruiskumme, jota vihollinen ei pimeässä keksinyt, ja niin jäi kuin jäikin Suomela meidän käsiimme. (Yksi kuularuiskumme käyttäjistä menetti siinä järkensä, niin kova oli jännitys).

Taistelu taukosi ja lahtarien ruumiit lepäsivät kentällä. Toistakymmentä vihollistamme kaatui, joiden joukossa oli m. m. ratsumestari Ljungberg y. m. Parikymmentä haavottui. Tappelu oli kiihkeä. Meidänkin rivimme horjuivat epävarmuuden rajalla. Useat alkoivat peräytyä, mutta kuri ja järjestys saatiin säilymään ja—voitto tuli. Vihollinen näkyi pelästyneen hyökkäystämme ja kirjottavat he itse sota historiassaan Vesilahdelta m. m. näin: „Oulun vapaaehtoinen rintamakomppania (228 miestä) sijotettiin tämän jälkeen Peräpohjolan pataljoonan avuksi Vesilahdelle". (V. osa s. 287) sekä „uupuneita valkoisia joukkoja vahvistamaan Jyväskylän pataljoona v. t. komentajana jääkäriluutnantti Sjöström. Nämä asettuivat Vesilahden kirkonkylään everstiluutnantti Sarinin komennon alaisina". „Suomela ja sillan pohjoispää täytyi jättää". „Täällä kaatui jääkäriratsumestari Ljungberg, kuolettavasti haavottui kornetti v. Platen, ja lievästi jääk. kornetti Vasenius. Mantereen ja Kaltsilan välisessä ketjussa kaatui 2 kompp. päällikkö Miekkoja" („Suomen vapaussota" V. osa s. 289).

Ratsumestari Ljungberg oli ollut maailmansodassa $2^1/_2$ vuotta itärintamalla ja saapunut Suomeen vasta helmikuulla v. 1918. Hän oli yksi punakaartilaisvankien murhauttajia, sillä m. m. erään kerran, kun tohtori Heimbeck oli tahtonut estellä punakaartilaisvangin ampumista, sanoi Ljungberg: „Sellaiset täytyy ampua". (Norjalainen tohtori Heimbeck kirjassaan „Med Finlands vita" s. 66).

Hyökkäyksestämme Suomelan sillalle kirjoittavat lahtarit: „Erittäin kiivas oli sen rynnäkkö Salmelaa (Suomelaa) vastaan, jolloin punasten onnistui tunkeutua S:n sillan yli ja miehittää lahden pohjoispuolinen sillan pää. Silloin alkoivat horjua valkoisten linjat Mantereessa ja Vesilahden kirkonkylässä, eikä muu auttanut kuin vähän peräytyä". „Laukon kartano ja Hiusala menetettiin". „Äärimmäisiin jännitetyin voimin kesti Vesilahden kirkonkylän, Kaltsilan ja Mantereen puolustus". (Viimemainitun myöskin valtasimme).

Vihollisjoukkoja komensi siis everstiluutnantti, „eikä muu auttanut kuin vähän peräytyä." „Suomela täytyi jättää." Voimia jännitettiin „äärimmilleen". „Valkoisten linjat alkoivat horjua." „Peräpohjolan pataljoonan avuksi sijotettiin Vesilahdelle Oulun vapaaehtoinen rintamakomppania 228 miestä ja „uupuneita valkoisia joukkoja vahvistamaan Jyväskylän pataljoona Vesilahden kirkonkylään everstiluutnantti Sarinin komennon alaisina." Lahtarit keräsivät siis yksistään apuväkeä n. 700—750 miestä, eikä punasia ollut koko Vesilahden rintamalla kaikkian tämän enempää ja Suomelan hyökkäyksessä oli vain noin 2 komppaniaa oppimattomia työmiehiä toisten työläistoverien komennon alaisina.

* * *

Visilahden kirkonkylä oli seuraava lahtarien pesäke, joka oli vallattava. Heidän etuvartionsa oli kuitenkin palaneen Kaltsilan kartanon raunioissa, joten sieltä oli vihollinen ensin pois ajettava. Suunnitelma sen toteuttamiseksi olikin jo tekeillä. Alueesta piirrettiin karttaa ja allekirjoittanut tarkasti koko rintamaosan ketjun ja miehistön. Väsymys näkyi uuvuttavan miehiämme ketjussa. Osaltaan lienee siihen vaikuttaneet lämpöset kevät-ilmatkin. Kaltsilan kohdalla olevat miehemme eivät kysyttäessä tietäneet onko siellä vihollinen vai ei; aamulla oli sieltä vain kuulunut yksi laukaus. Rintaman komentajana tahdoin heti saada asiasta selvän ja lähdin—varomattomasti kyllä—ratsullani lähemmäksi saadakseni itse selvän tilanteesta. Noin 400 mtr päässä kartanosta tulin ratsuineni metsästä aukealle ja maantielle, jota myöten oli ajettava kartanoon, mutta ennenkuin ehdin kääntää ratsuni laukaisi raunioissa ollut vihollisen etuvartija haavottaen minua, ei kuitenkaan vaarallisesti. Päällikkyys täytyi jättää erään sekatyömies-punakaartilaistoverin käsiin.

Taistelut jatkuivat tämän jälkeen sanottavitta muutoksitta. Me pidimme valtaamamme asemat. Vihollinen vaihteli tähän aikaan ylipäälliköitään. Kenraali Vilkman oli jättänyt päällikkyyden everstiluutnantti Sarinille, joka vuorostaan 10/4 jätti toimensa ruotsinmaalaiselle eversti Hjalmarssonille. Kenraali Vilkman oli ollut hengenvaarassakin. Maalisk. 31 päivänä aterioi

hän juuri Lempäälän asematalossa, kun siihen putosi meidän pommimme. Hän pääsi pelkällä säikäyksellä, jonka jälkeen everstiluutnantti Sarin astui „remmiin." Eversti Hjalmarssonin virkaan tultua (10/4) saivat lahtarit vielä lisäksi 4 kenttätykkiä, mutta eivät nekään enempää kuin everstien muuttelutkaan kyenneet tuomaan valkoiselle armeijalle tällä rintamalla „sotaonnea". Hjalmarsson kirjoittaakin kirjassaan sivulla 269: „Tappiomme eivät tosin olleet itsessään suuret, mutta ne vaativat meiltä kuitenkin joka päivä jonkun kymmenisen kaatuneita ja haavottuneita." (harv. kirjottajan).

Sen jälkeen kun Lempäälän joukot peräytyivät Valkeakosken kautta Lahteen saivat saksalaiset Lahdessa Tornatorin rullatehtaan luona maistaa urhokkaiden kaartilaistemme voimaa ja kuntoa. He syöksyivät villiin pakoon, jättäen kentälle useita kaatuneitaan ja 3 kuularuiskuaan. Tässä taistelussa oli meidän joukossamme myöskin urhokas Keravan naiskomppania. Saksal. eversti v. der Goltz kirjottaa tästä, että „punaset hyökkäsivät villien barbaarien tavoin." Uudessakylässä selkäänsä saatuaan huusivat he juoksemaan lähtiessään, etteivät sellaista väkeä ole ennen missään tavanneet.

Virheet, joista on opittava.

On selvää, että nyt jälkeenpäin tulee tarkastella, mitä ja miten tehtiin siinä ja siinä tilanteessa ja miten ei olisi pitänyt tehdä. Me teimme virheitä ja erehdyksiä paljon — aivan liian paljon.

Tiedustelua oli ainoastaan lainausmerkeissä sanoen. Kun nähtiin yksikin vihollinen niin ammuttiin „koko voimalla". Puutteellisen tiedustelun vuoksi kahlasivat tottumattomat punakaartilaistoverimme usein syvässä lumessa itsensä väsyksiin, levittäytyivät liian aikaisin, joutuivat tästä syystä vihollisen yllättämiksi (Kelhossa ja Hakkilassa) jne. Tiedustelijain tottumattomuuden vuoksi selveni vihollisellemme usein monta seikkaa silloin kun tiedustelijain ei olisi lainkaan pitänyt paljastaa itseään.

Suojelusta ei ollut. Joukot olivat levolla yhden kiväärivartion varassa, joka vartio seisoi majapaikan edustalla, jopa toisinaan—ovella. Kuljettaessa joko ketjussa tai marssikolonnassa olimme myös usein ilman vähintäkään suojelusta. Vihollinen voi yllättämällä hyökätä yhdellä kertaa koko joukon kimppuun ilman että sitä tiedettiin ennakolta (Kelhossa). Hyökkäys voi tapahtua joko edestä tai sivulta, vieläpä selkäpuoleltakin, kun tiedustelun avulla ei otettu selvää vihollisen asemista ja liikkeistä. Varastot olivat samoin usein ilman vähintäkään suojelusvartiostoa, joten ne olisi voitu yllättämällä joko kaapata tai tuhota. Pieninkin ammunta vartiopaikan läheisyydessä paljasti usein vihollisellemme asemamme, majapaikkamme ja varastomme.

Valtaamaamme aluetta emme osanneet pitää käsissämme. Emme miehittäneet ja varustautuneet asemiin, jotka saimme viholliselta, vaan ammunnan lakattua palasimme usein sinne, mistä olimme lähteneet (Vesilahdella). Kun näimme vihollisen poistuvan tai pakenevan asemiltaan, emme lähteneet takaa-ajamaan, vaan katsoimme vain jälkeen ja nauroimme.

Sodan ylijohto oli aivan riittämättömästi yhteydessä rintamilla taistelevien kanssa,—jos tässä tapauksessa voidaan yhteydestä lainkaan puhua. Käskyjä se voi harvoin antaa asiantuntemuksella. Sen edustaja oli vain harvoin seuraamassa taistelun kulkua itse paikalla. Kyselyt ja tiedonannot, joita ylijohdon ja rintamien välillä kuljetettiin, viivästyivät usein ja ainakin eräässä tärkeässä tapauksessa jäivät kokonaan perille saapumatta.

Valistustyö, työläistoverien poliittinen valistaminen taistelun merkityksestä, sen kulusta jne. oli useilla rintamilla miltei merkityksetöntä. Siitäkin syystä .pääsi provokatsiooni leviämään.

Vahdinmuuttoa emme osanneet järjestää. Miehemme olivat ketjussa yötä päivää asemilla, jossa se vielä kirjanpidon puutteellisuuden vuoksi oli vaarassa joutua unohduksiin, jäädä ilman ruokaa jne., kun ruuan viejät eivät tienneet kaikkien joukkojen sijottelua. Aina siitä ei tiennyt päällikkökään. Sillä useissa tapauksissa komppaniain päälliköt kävivät komppanioineen sotaa aivan itsenäisesti, joten rintamalla mahdollisesti oleva ylempi päällikkö ei tuntenutkaan kaikkia alaisiaan eivätkä—oppimattomia kun olivat—tienneet heidän sijoitteluistaan ensi alussa.

Suksia ei ollut, vaikka joukossamme oli lukuisasti hyviä suksimiehiä, joita olisi voitu käyttää lumisilla hangilla kuljettaessa. Suksia olisi kyllä ollut saatavissa, kun olisi ajoissa ryhdytty hankkimaan.

Yhteyttä vierellä oleviin joukkoihin ei ollut riittävästi. Rintamaketju usein katkesi syystä tai toisesta. Täten syntynyttä aukkoa käytti vihollinen hyväkseen. Toiminnan yhtenäistyttäminen jäi tästä syystä aivan heikoksi, joka seikka antoi viholliselle mahdollisuuden helpommin toteuttaa omia suunnitelmiaan ja keskittää voimiaan heikoimpiin kohtiimme.

Kuri ja järjestys olivat alkeellisella kannalla. Ei oltu vielä totuttu sotilaiksi. Puoluekuri oli ollut niin heikkoa sos.-dem. puolueessa, ettei se ollut opettanut taistelijoitamme riittävään kuriin. Siksi esiintyi omavaltaisia lomalle-lähtöjä. Jotkut lähtivät „kotiseutuaan puolustamaan“ jne., vaikka rintama täten joutui vaaranalaiseen asemaan. Muistan erään tapauksen, jolloin kaksi uusmaalaista kompp. lähti rintamaltamme „kotiseudulleen“. Lähtö tapahtui vangitsemisuhan alaisena. Heille ehdoettiin ainoastaan lähdön lykkäämistä 4 — 5 tuntia, jonka ajan

kuluessa tiedettiin tilalle lähteneiden joukkojen ennättävän perille.

Varaväkeä (reservejä) ei ollut. Liikuimme aina kaikilla voimillamme, milloin missäkin kohden rintamaa mielestämme kipeimmin tarvittiin. Tästä oli se vaara, että hädän tullen emme olisi voineet saada mistään apuväkeä, eikä väsyneiden tilalle levänneitä joukkoja. Riihimäellä koottiin kyllä punasen kaartimme varaväkeä tov. Kronqvistin komennon alaiseksi, mutta ne eivät olisi ennättäneet kiireelliseen tarpeeseen eri rintamille, jossa vain ani harvoin lienee noudatettu sitä järjestystä, että osa joukoista olisi jätetty varaväeksi. Tuntuupa näin ollen oikein ihmeeltä, että sittenkin kykenimme käymään sotaa järjestynyttä armeijaa vastaan neljättä kuukautta, aiheutimme huolta ja päänvaivaa, vaikka porvarien armeijassa oli johtajina useita kotimaisia ja ulkomaalaisia kenraaleja, everstejä ja everstiluutnantteja jääkärikapteeneja, majureja, ratsumestareja, jääkäriluutnantteja ja -vänrikkejä, kokonainen legio sekä 2000 jääkäriä; oli ruotsalainen prikaati eversteineen ja kapteeneineen, lopuksi vielä saksalainen „avustusretkikunta“ noin 10,000 miestä kenraalimajureineen, laivastoineen ja uusaikaisine teknillisine välineineen, kotimaisten ja ulkomaalaisten rahakapitalistien varat, sotilaina maan „sivistyneistö“ jne. loppumattomiin.

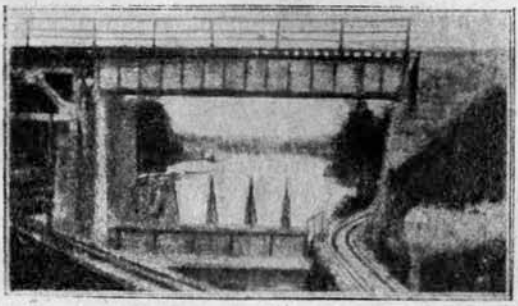

Vilppulan rautatiesilta.

Rintaman ylipäällikkönä.

Oli keskiyö. Suomen luokkasota oli kestänyt jo toista kuukautta, kun yleisesikunnan jäsen Evert Eloranta saapui Uudenmaan piiriesikuntaan ilmottamaan, että joukkomme on vallannut paniikki Vilppulassa ja ovat ne painaltaneet pysähtymättä Tampereelle asti. Lahtarit sanoi seuranneen heti jälessä, joten kaupunkia alettiin piirittää kaikilta tahoilta. Kehotti esikuntaamme toimimaan niin, että esikunnastakin lähtisivät kaikki, paitsi välttämättömät asiainhoitajat. Keskustelu tapahtui vakavamielisessä hengessä, joten ymmärsimme toden olevan kysymyksessä.

Laadimme tuota pikaa julistuksen, jota lähetimme vielä samana yönä matkalle 18 kpl (Uudenmaan eri esikuntiin) sekä sen ohella määräyksen tuntuvan avun lähettämiseksi Tampereelle. Itse lähdin ylimääräisellä junalla samana yönä klo 1/2 2 Porvooseen, josta määräsin kaksi komppaniaa rintamalle. Näiden mukana lähdin sitten itsekin seuraavana päivänä, matkan määränä Vesilahti, jonne lahtarit jo olivat painuneet—ohi Tampereen Kangasalan kautta.

Lahtarit olivat vallanneet Lempäälän aseman ja meidän joukkomme olivat sijoittuneet molemmin puolin rataa Mattilan pysäkin kohdalla. Menin Vesilahden puolelle, jossa oli vihtiläisiä, „Turun ratsuja“ sekä muutamia hajanaisia pikkujoukkoja. Näillä ei ollut erikoista päällikköä; kukin komppanian päällikkö komensi miehiään ilman ylijohtoa. Viialassa oli (tai oli olevinaan) jokin „yleisesikunta“ sitä rintamaosaa varten, mutta sen toiminta ei ollut minkään arvoinen. (Meillä oli nim. silloin „rintamaesikuntia“ ja rintaman takaisia „esikuntia“, n. s. „kanslia esikuntia“, joiksi rintamasotilaat niitä nimittivät). Kun mukanani saapui 2 komppaniaa lisäväkeä, nousi yht. miesluku n. 800 mieheen.

Katselin muutaman päivän taistelujen kulkua. Minusta näytti aivan kun siellä ei tehtäisi mitään. Lähdin eräiden joukkojen mukaan, seurasin Porvoon poikia. Kävelimme—tai oikeammin kahlasimme n. 9 km. vahvoissa luminietoksissa Järvenrannan kylään, halki metsien ja niittyjen, kallioiden ja rotkojen yli. Illalla 1/2 6 saavuimme kylään Pyhäjärven rannalla, jossa kohtasimme aivan odottamatta—vihollisen. Se oli juuri samana hetkenä tullut jään yli samalle rannalle ja veti ketjua metsän reu-

naan, kun me tulimme metsästä esille. Jotkut komensivat: ampukaa, jolloin minäkin ammuskelin kiväärini kuumaksi. Jo ensi laukausten jälkeen huusivat lahtarit: „älkää helvetissä ampuko omia miehiä", jonka jälkeen joukossamme kuuluu „Seis!—Älkää ampuko! Heittäydyin erään mättään suojaan; taakseni 2—3 mtr välimatkan päähän asettui Porvoon komppanian päällikkö. Meistä lahtareihin oli noin 50 metrin välimatka, mutta hämärä kun jo hiukan oli ja järkeäkin puuttui, taukosimme ampumasta. Tuossa tuokiossa juoksivat lahtarit mikä minnekin ja kantoivat haavottuneita, kunnes ennenpitkää rupesi kuulumaan: „fiuu, fiuu". Oksat putoilivat, lumi tupruili ja oikealta alkoi kuulua: pa pa papa, papapa. Se oli kuularuisku. Silloin tällöin kuului välistä pum, pum. Lähettyvilläni haavoittui pari kolme toveria, joista yksi kuolettavasti. Kohta sen jälkeen kuului takanani: „Aijai, auttakaa pojat, auttakaa, minä haavoituin". Taakseni katsahdettua huomasin sen komentajakseni, Porvoon komp. päälliköksi, joka oli haavoittunut—oikean käden sormiin. Ei siis sen vaarallisemmin, mutta oli kuitenkin mentävä sidottavaksi—9 km päähän, josta olimme lähteneet.

Miehet sanoivat ympärilläni: „Päällikkö täytyy heti valita", ja minä tulin sellaiseksi siellä rintamalla siksi illaksi. Pidimme tulta yllä klo 10 asti, kunnes lahtaritkin lopettivat. Sitten taivalsimme pääjoukkomme jälessä takaisin Kosken kylään, lykäten reessä edellämainittua haavoittunutta toveriamme. Sanoin „pääjoukkomme jälessä", sillä sana oli tullut meille niin myöhään, ettemme nähneet koko „pääjoukkoa", vaan olimme nähtävästi pitäneet yksinämme tulta hämärän tultua — — —.

Matkalla tapasimme eräässä kartanossa 18 lehmää ja muutamia sikoja. Esitin että ottaisimme ne mukaamme, sillä ruokaa on tarvis, jotta eivät jäisi lahtereille. Miehet selittivät, „että noudetaan huomenna, kun on tämä haavottunut matkassamme" j. n. e. Esitin että edes yhden tai kaksi ottaisimme heti, mutta ei puheeni saanut kannatusta, ja niin ne jäivät kun jäivätkin— lahtareille. Kun seuraavana aamuna aijoimme taivaltaa samaa tietä, saimme samasta kartanosta vastaamme—tykkitulen: lahtarit olivat yöllä edenneet 5 km (4 km päähän meistä). Kesti lähes kaksi viikkoa, ennenkuin saimme lahtarit lähtemään, ja oli kartano silloin jo tyhjä karjasta ja—palanut.

Huonon sodankäynnin vuoksi ehdottivat kompp. päälliköt, että valittaisiin rintaman komentaja, jota kaikkien on toteltava ja joka saa itse valita itselleen pari apulaista. Monien estelyjen ja kieltäytymisien jälkeen valittiin siihen puoliväkisin allekirjoittanut. Selitykset, etten ole ikinä sodassa ollut enkä ymmärrä sodan johtamisesta mitään, eivät auttaneet. Päätös lyötiin pöytään ja—niin olin rintaman ja siellä olevien 1300 miehen komentaja. Jokainen arvaa sanomattakin sen sodankäynnin, jota kaikkea sotilasopetusta vailla oleva johtaa, mutta lukijan huviksi siitäkin jokunen sana.

Ensiksi nimitin itselleni 2 apulaista, ne, jotka olin havainnut rohkeimmiksi. Toisen määräsin oikealle ja toisen vasemmalle siivelle, rintama kun oli 17 km pitkä. Itse otin keskustan. Tykkimiesten, ratsumiesten, kuularuiskujen ja tiedustelijain päälliköt nimitin niinikään. Huomasin jo heti alussa, ettei „Turun ratsuilla“ ollut mitään virkaa: aamulla lähtivät he täyttä laukkaa ajamaan ja illalla tulivat samalla tavalla hevoset vaahtoisina takaisin mitään tietämättä. Sain kuulla, että he viettivät päiviään torpissa kahvia juoden ja korttia pelaten, jonka vuoksi soitin Viialaan, että ottavat „ratsunsa“ pois. Jätin heistä (50 miehestä) vain yhden, joka näytti olevan tunnollinen toveri. Tiedustelijoille tein samoin; eroitin useimmat ja annoin heidät kotipuolensa kaartiin, he kun olivat aina lomaa pyytämässä, vaikka rintamallakaan eivät olleet mitään tehneet.

Ajattelin olla itse kaikki kaikessa, mutta ei sekään vedellyt. Annoin milloin minkinlaisia määräyksiä, suullisia ja kirjallisia, joiden ainoana tuloksena oli n. kuukauden ajalla, että valtasimme 2 kylää, molemmat pitkällisen ammunnan jälkeen ja toinen perin pohjin raunioiksi ammuttuna ja poroksi palanneena. — Lähettelimme sytytyspommeja niihin taloihin, joissa lahtarit majailivat ja tästä syystä nyt kannammekin lahtarien asiakirjoissa nimeä „murhapolttajat“.

Ampumavarojen kulutus oli huikea: „patruunia ei säästetty“. Tykkejä ja kuularuiskujakin kävin hakemassa lisää Riihimäeltä. Oli vahva aikomus mennä vielä Tampereelle, mutta menemättä se jäi. Narvan kylän kautta samoili jo punakaartilais-joukkoja: hevoset, kuularuiskut, jalkamiehet, kuormasto, kaikki yhtenä laumana ja äärimmäisen toivottomuuden vallassa. Rohkaisin minkä voin lahtarien käsistä pelastuneita, mutta yksikään ei halunnut enää tapella, vaan halusi „rintaman takaisiin tehtäviin“, kanslioihin. Eräänä iltapäivänä sain kuulla, että Tampere on kukistunut sekä että lahtarit ovat tappaneet kaikki venäläiset ja haavoittuneet. Jälkeenpäin kuulin, että kaatuneet punaset olivat viruneet kaupungin kaduilla hautaamattomina 3—4 päivää...

Vihani lahtareihin yltyi. Rohkaisin tovereitani, koettaen henkilökohtaisestikin esimerkkiä näyttää. Tämä ei kylläkään ollut tarkoituksenmukaista, sillä eräänä lauantaina (13/4—18), jolloin aijoin yksin mennä ratsuineni katsomaan, onko erään palaneen kartanon takana lahtareita, ampui sieltä joku vintiö laukauksen juuri kun olin kääntymäisilläni kohti. Kuula osui, ja niin oli minunkin jätettävä Tampere lahtarien hoteisiin...

Pohjoisen rintaman jälkijoukko.

Olin määrätty Turun „sotavankileirin“ kansliaan aputöihin ja jouduin jo ensimäisenä työpäivänäni „viran puolesta“ regis-teröimään sairaalassa viruvia punavanki-tovereitani. Kuljin vuoderiviltä toiselle kirjoittaen muistiin nimiä. Tapasin monta taistelutoveria nälän, haavojen ja muiden kuvaamattomien kär-simysten kuolemaan asti uuvuttamina. Useat, joista en tiennyt olinko milloinkaan heitä ennen nähnyt, tunsivat minut. Eräälä-kin vuoteella viruva kuumesairas tarttui käteeni kiihkeästi puristaen sitä.

— Mitä! Sinäkö se olet? Luulin jo sinunkin menneen tuonen maille.

— Kuka olet, toveri, en tunne sinua? sanoin.

— Alvettulassa, muistathan!...

Enkö sitä muistaisi!

Punaset joukkomme olivat, — saksalaisten valkosille lahta-rijoukoille avuksi tuoman voiman painostuksesta — jättäneet rintamansa.

Meidän, „pohjoisen rintaman jälkijoukon“ tehtävänä oli seurata pysähtymättä perääntyvää pääjoukkoamme Lahtea kohden, sa-malla suojellen sen selkäpuolta ahdistavalta viholliselta.

Virkoava kevät oli jo sulattanut jäät järvistä, jotka ympä-röivät Hattulan, Hauhon ja Tuuloksen seutuja, joiden kautta meidän oli kuljettava. Meidän oli siis turvauduttava yksinomaan maanteihin ja siltoihin, jotka olivat keväisessä kunnossa, ja lisäsivät suuresti raskaan peräytymisemme vaivoja.

Olimme siis sangen väsyneitä, kun myöhään huhtik. 26 p:n iltana saavuimme Alvettulaan aikeissa marssia suoraan yli sillan johtavaa tietä Hauhon kirkolle.

Päästyään sillalle joutuivat tiedustelijamme vinhaan luotisa-teeseen, josta töin tuskin pelastuivat elävinä. Meidät oli siis pysäytetty. — Sillasta oli taisteltava . . . . .

Vastakkaisella puolella alkoi ranta-äyräästä laaja pelto, jonka perällä oli kivikkoinen metsän reuna. Tämän suojaan olivat valkoiset asettaneet joukkonsa estämään ylikulkuamme. Sieltä saattoivat he vaivatta ampua jokaisen, joka uskalsi meidän puolellamme olevan töyryn yli. Siitä olisi kuitenkin ollut laskeuduttava sillalle ja edelleen vastakkaiselle ranta-äyräälle voidaksemme sen suojassa järjestää hyökkäyslinjan.

Tykistömme yritys ajaa lahtarit pois erinomaisesta suojapaikastaan näyttäytyi toivottomaksi. Meitä ympäröivät vesistöt estivät tekemästä mitään laajempaa taisteluliikettä; sitäpaitsi oli aikamme sangen rajoitettu. Meille ei jäänyt muuta mahdollisuutta kuin valloittaa silta ja tie millä keinolla tahansa. Sen täytyi vielä kuulua meille.

Aamu valkeni. Tykit olivat laulaneet läpi yön, muistuttaen jättiläiskoiria, jotka ulvovat kuutamolla... Mutta joka kerta, kun koetimme laskea jalkaväkeä yli töyryn, pyyhkäsi vinha luotisade harjan sileäksi.

Edelleen sylkivät tykkimme tulta ja terästä lahtarien varustuksiin. — Sytyttivät jo pari taloakin, mutta lähemmäksi tarkoitustamme emme päässeet.

Alkoi jo hämärtää. Seisoin esikuntamme kuistilla synkästi sadatellen tilannetta mielessäni. Mitä nyt tehdä? Jäädäkö tähän? Ei, jumalauta! — Väki oli väsynyttä. — Perääntyminen lamaannutti. Puuttui tulta ja virikettä. Toivo oli joukossa sammunut... Sammunutko?

Luokseni riensi ryhdikkäästi miehen pukuun puettu nainen.

— Tekö olette meidän johtajamme? kysyi hän, tehden reippaan liikkeen.

Havahduin ajatuksistani ja vastasin synkästi:

— Minä.

— Me olemme päättäneet hyökätä edellä jos...

— Tekö?!!

— Niin, meitä on 36 tyttöä.

— Hyväksytään! Teidän ei tarvitse hyökätä yksin, me miehet kyllä seuraamme kintereillänne. Valmistautukaa heti kuntoon!

Hän riensi pois yhtä nopeasti kun oli tullutkin. Ja niinkuin taikavoimasta oli miehistö jälleen hyökkäykseen valmiina, — heidän intoaan sai taas kaikin voimin hillitä.

Toisin kajahtelivat nyt tykkien ja kuularuiskujen äänet. — Ammunnasta päättäen alkoi lahtareita myös jo arveluttaa. Vieläkin vinkuivat ja ulvoivat heidän luotinsa, mutta ei enää niin tiukkaan, niin vaativana kuin aikaisemmin.

Haa, siellä epäröitiin...

Annoin merkin. Täsmällisen välimatkan päästä toisistaan juoksivat tytöt yli törmän alas sillalle ja siitä edelleen vastakkaiselle ranta-äyräälle, jossa alkoivat muodostaa ketjua. Mutta kolme heistä makasi hengettömänä sillalla.

Nyt tuli minun vuoroni.

Juoksin alas sillalle ja asetuin sen toisessa päässä olevan sementtipylvään suojaan. Tästä saatoin paraiten ohjata tekeillä olevan taistelulinjan muodostamista.

Tuskin olin päässyt alas, kun tunsin polttavan pistoksen päässäni — jotain lämmintä valui alas pitkin kasvojani...

Viittasin kädelläni. Nyt alkoivat miehet toistensa perään juosta sillalle ja siitä edelleen tyttöjen alottaman ketjun jatkoksi

osottamaani suuntaan. Luodit vonkuivat uhkaavasti. Yhä uusia ja uusia osastoja kulki ohitseni. Toisia tupertui maahan, sillalle, miltei jalkoihin, toisten juostessa tovereidensa ruumiiden yli. — Ja tykkimme syöksivät tulta kuumeisesti ranta-äyräällä hyökkäyskäskyä odottavien joukko-osastojen päiden yli.

Katseeni alkoi hämärtää. Kasvoni olivat tahmeat verestä. Polveni horjahtelivat. Kaaduin. Taistelin tajuttomuutta vastaan, mutta vähitellen se valtasi minut painamalla lyijyn raskaana utuna tietoisuuttani..

Kun virkosin, olin side-asemalla. Pääni oli siteissä, mutta tunsin olevani kyllin voimakas astuakseni jälleen paikalleni rintamassa. Olinkin ollut poissa miltei kokonaisen tunnin. Mitään ei ollut tapahtunut, asema oli ennallaan.

Komensin valmistautumaan hyökkäykseen. Syntyi epämääräistä hälinää ketjussa. Jokainen odotteli jännityksellä. Ammunta taukosi kokonaan hetkeksi. Syntyi hiljaisuus, syvempi kuin meren uumenissa. — Lahtaritkin odottivat...

Ensimäisten tykinlaukausten jälleen kumahtaessa lennätin ketjuun:

— Eteenpäin!

Komennus toistui hurjana, innostavana hyökkääväin huulilta, jotka palavien rakennusten ja tykkitulen leimahdusten valossa syöksyivät hurjalla vauhdilla kohden lahtarien murhaavaa tulta, edellään joukko naisia, jotka kirkkain naisäänin kajauttivat kiihottavan — „eteenpäin“:

Hurja riemunkiljunta totesi vihdoin, että joukkomme olivat vallanneet miltei käsin lahtarien asemat, surmaten sinne jääneet viholliset.

Tykit vaikenivat. Kiväärituli kin vaimeni ja loppui. Taistelussa mukana olleet ja elävinä säilyneet oli kerättävä ja lähdettävä eteenpäin.

Vain palavat talot valaisivat hämärtynyttä maisemaa.

Kuormastomme alkoivat kulkunsa mustana jonona eteenpäin. Yön hiljaisuus vallitsi kaikkialla. Vain rattaanpyörien ratina ja jonkun hevoselleen ärhentelevän tai toveriaan huhuilevan ajomiehen ääni esti hiljaisuuden olemasta täydellisen.

Oh, ei! Kohosipa yöhön muitakin ääniä: tukahutettuja huokauksia, valituksia ja kysymyksiä..

Pienet valot tuikkivat pellolta, jonka yli joukkomme äsken oli hyökännyt, kimaltelivat kuin kiiltomadot syyspimeässä. Sisaret toimivat siellä sitoen haavottuneita, joita makasi yltympäri kentän. — Kuolleista ei kukaan enään huolehtinut...

Yhdyin auttamaan sitojattaria työssään, nostamaan sairaita vankkureille, jotka välittivät liikennettä sitomis-aseman ja taistelukentän välillä.

Erään ojan partaalla makaava vanhus katseli minua äänettömänä, suurin, rukoilevin silmin. Hän ei valittanut, sentähden

moni sitojatar olikin hänen ohitseen mennyt, otaksuen, ettei hän ollut avun tarpeessa.

— Oletteko haavottunut? kysyin sivumennen.

— Olen — vastasi vanhus heikosti.

Osottakaa mihin koskee, ehkä voin auttaa, — sanoin.

Hän osoitti vatsaansa. Luoti oli sen lävistänyt vioittaen selkärankaakin. Apuni oli jo myöhäistä.

Tehtyäni hänelle kaikki voitavani siirryin edelleen, mutta hetken kuluttua kutsui vankkureita ajava ajomies minua takaisin vanhuksen luo.

— Hän ei anna muiden kuin teidän nostaa itseään vankkureille, selvitteli ajomies.

Kun olimme saaneet hänet vankkureille, tarttui hän käteeni.

— Päällikkö — sanoi hän — oletteko varma siitä että me vielä voitamme?

—Aivan varma! — sain epäilyksestäni huolimatta reippaasti hänelle sanotuksi.

Näin onnen hohdetta hänen kuolevissa silmissään kun hän kertoi:

— Minulta on jo kaksi poikaani kaatunut, mutta vallankumous ei kaadu, se toteutetaan.... toteutetaan—sopersi hän vielä kun vankkurit heiluen veivät arkaluontoista kuormaansa yli ojien.

Myöhemmin sain kuulla, että vanhus oli kuollut ennen kuin kuorma oli ehtinyt sitomis-asemalle.

Kunnia tuntemattomien vallankumoussankarien muistolle.

J. R. R.

16/XII—21.

* * *

„Saksilainen karabinirykmentti majuri von Redernin johdolla työntyi kenraali Wolfin määräyksestä Syrjäntaan tienhaarautumiin ja tunnusteli sieltä huhtik. 27 p:nä pääsyä Tuulosta ja Hauhoa kohti. Mutta sen sijaan, että he olisivat kohdanneet siellä valkosia joukkoja, kuten Mannerheimin suomalaiselle länsiarmeijalle antamasta etenemiskäskystä päättäen täytyi otaksua, hyökkäsi saksilaisten kimppuun monet tuhannet punaisten joukkoja, jotka yrittivät murtautua eteläänpäin. Karabinieerit joutuivat mitä vaikeimpaan asemaan. Viisikymmenkertainen ylivoima painoi heidät järveä kohden Tuuloksen ja Lammin välillä, jossa he viisaasti kyllä antoivat loppumattoman sotalauman vyöryä ohitseen. Hälyytystiedon saavuttua lähti 3:s kaartinulaanirykmentti ja baijerilainen vuoristotykistö sinne Hämeenlinnasta ja yritti vapauttaa saksilaiset toverit, mutta vakeni harvana ampumalinjana tuskin itsekään pitämään puoliaan. Yhä uudelleen yrittivät epätoivoiset punaiset ulvoen kuin tiikerit murtautua eteenpäin yötä päivää. Tilapäisesti menetetty

tykki käännettiin meitä kohden oikeaan sytytys-asemaan asetettuna, mikä on todistus siitä, että venäläisiä tykistömiehiä oli punaisten joukossa.

Naisia housut jalassa etumaisissa riveissä, paljon venäläisiä univormuja. Asema oli äärimmäisen vakava. — Näin tuimasti lienevät tuskin ranskalaisetkaan hyökänneet kuin nämä raakalaisuuden uuden evankeliumin kiihkomieliset kannattajat." (Kts. von der Goltzin kirja „Toimintani Suomessa ja Baltian maissa" siv. 103.)

Keskinen rintama.

H. Järvimäki.

Rintama-alue käsitti osan Uudenmaan, Hämeen, Mikkelin ja Viipurin lääneistä. Alue rajoittui lännessä linjaan Porvoo, Pornainen, Mäntsälä, Kärkölä, Koski, Asikkala, Padasjoki ja Päijänteen länsirantaa pitkin Jyväskylään: idässä Virolahti, Luumäki, Suomenniemi, Anttola, Juva, Joroinen, Varkaus. Jotakuinkin tähän tapaan kulkevat ne rajat, joiden sisällä keskisen rintaman operatiivinen keskus Kouvolassa antoi määräyksiään ja hoiteli yleensä luokkasodan asioita.

Väestö.

Itä-Uudellamaalla asuu etupäässä vauraita maanviljelijöitä, mutta tilatonta sekä pienviljelijä- ja torppariväestöäkin on silti huomattava määrä. „Tilallisväki on itsetuntoista maalaisylimystöä", sanotaan porvarien julkaisussa „Suomenmaa" (sivu 430) ja jatketaan: „Tilattoman kansan itsenäisyydentarve ja epävarmuuden tunne käy juuri siellä päivä päivältä yhä suuremmaksi". Tämä tilaton ja torppariväestö, joka oli jo vuosisatoja elänyt suurtilallisten ja manttaaliporhojen ikeen alla, otti innolla osaa kaikkiin keskisen rintaman taisteluihin. Se oli kiukussaan maalaisylimystölle. Siillä juuri näillä seuduilla olivat luokkarajat selvät ja luokkavastakohdat törmäsivät jyrkästi vastakkain maalaisylimystön ja tilattoman väestön välillä.

Jos vedämme viivan Jaalasta Strömforsiin, niin tämän viivan itäpuolella joudumme pääasiallisesti tekemisiin proletariaatin kanssa. Suuren ja vesirikkaan Kymijoen varsille on syntynyt useita tehtaita ja Kyminjoen suussa sijaitsee Kotkan kaupunki, jonka proletariaatti on tunnetusti ollut Suomen työväenliikkeen reippainta ainesta. Tämän kaupungin ja jokivarren mahtava proletaarinen armeija vavisutti jo ennen luokkasotaa monta kertaa näiden seutujen ja koko Suomen porvaristoa reippaalla ja päättävällä esiintymisellään.

Mainitsen tässä yhden esimerkin osoittamaan proletariaatin suurta enemmistöä muuhun väestöön nähden. „V. 1917 oli Kyminkunnassa 16,333 henkeä ja tästä luvusta oli 12,418 henkeä teollisuusväkeä" („Suomen Vapaussota" III). Kymijoen varsi ja Kot-

kan kaupunki muodostivatkin keskisen rintaman punakaartin kantajoukon kotipaikan.

Lahden kaupungin ja sen ympäristön väestö on maanviljelijöitä ja teollisuus- sekä liikkuvaa työväestöä. Luokkasodan alussa voidaan valkoisten ja punaisten luokkavoimien arvioida olleen näillä seuduilla kutakuinkin tasaväkiset. Mutta punaisten toiminta näkyi enemmän ulospäin. Riihimäen—Viipurin rataosan pohjoispuolella joudumme tekemisiin etupäässä talonpoikaisväestön kanssa. Tästä radasta aina valkoisten rintamalinjaan asti oli kuitenkin satoja kunnon talonpoikia taistelemassa punakaartin riveissä.

On syytä muutamalla sanalla mainita väestön kielisuhteista keskisellä rintamalla. Porvoo-Strömforsin alue, ulottuen pohjoisessa Myrskylään, saaristo mukaan otettuna, on väestöltään etupäässä ruotsinkielistä. Eduskuntavaalit osoittavat, että se on ruotsalaisen puolueen luvattua maata. Mutta satoja ruotsinkielisiä talonpoikia, työläisiä ja kalastajia oli silti uskollisina taistelijoina punakaartin riveissä.

Tilanne ennen luokkasotaa.

Työväen järjestyskaartien (punakaartin) synty.

Keisarivallan kukistuminen ja lahtariaktivistien toiminta Suomenlahden rannikolla alkoi jo aikaisin kiinnostaa työväestön ja köyhempäin talonpoikain huomiota. Elintarvepula ja varakkaiden, elintarvevarastoja omaavien suurtilallisten röyhkeys ärsytti puutteessa olevaa väestöä. Sotatarveteollisuuden loppuminen heitti suuret määrät työläisiä työttömien armeijaan. Nälkä, puute ja kurjuus sekä lahtarikaartien röyhkeä esiintyminen olivat ne syyt, jotka ajoivat pikkutalonpoikia ja palkkatyöläisiä esiintymään yhä selvemmillä vaatimuksilla porvaristoa vastaan. Alkuaikoina ei tosin, ainakaan näillä seuduilla, ollut kysymyksessä mikään täydellinen valtiollisen vallan otto työväestön käsiin. Pikemminkin kuviteltiin yhteistoimintaa hallituksessa, paikat „tasapuolisesti“ jaettuna porvariston kanssa— tuollainen kuvitelma tuntui kangastavan mielissä etenkin maaseudulla. Maatyöväestön ja teollisuustyöväestön lakot, joissa jo aseelliset lahtaririkkurit alkoivat esiintyä, avasivat vasta puutteessa olevien työläisten ja talonpoikain silmät. Kun toukok. 12 pnä 1917 Kaisaniemen kentällä pidetty kokous herätti Punasen Kaartin perustamisajatuksen, niin alkaa keskisen rintaman alueellakin heinäkuun vaiheilla työväenyhdistysten liepeille muodostua salaisia punakaarteja. Vain luotettujen tovereiden keskuudessa loivat ne itselleen suuntaviivoja. Kun Kotkan kaupungin Punainen Kaarti oli virallisesti julistanut mobilisoinnin järjestyneiden toverien keskuudessa, ja kun tämäntapaisia

punakaartin mobilisointeja alkoi jo ilmetä useilla paikkakunnilla, antoivat puoluetoimikunta ja Ammattijärjestön valtuusto 20 p. lokakuuta kehotuksen työväenjärjestöille muodostaa työväen järjestyskaarteja kaikille paikkakunnille. Silloin ei tarvinnut ketään punakaartiin agiteerata. Ilmoitettiin vain, että siellä ja silloin mitataan, punnitaan ja registeröidään, niin komppanioita muodostui kuin itsestään. Voi sitä toveria, joka uskalsi sanoa, että aseisiin tarttuminen on sosialidemokratian menettelytapojen vastaista, hän sai oikein ärrän kanssa kuulla kenen porukkaan hänet luetaan. Nyt muodostuikin punakaarteja ympäri Suomen. Merkille pantava on se yleinen ilmiö, että työläiset eivät tahtoneet käsittää puoluetoimikunnan antamaa „Työväenjärjestyskaartin" nimeä, vaan esim. järjestyskaartien yleisissä kokouksissa puhuttiin aivan vaistomaisesti vain punakaarteista. Vuoden 1905 suurlakko ja varsinkin Viaporin kapina v. 1906 olivat pyhittäneet näille työläisten aseellisille järjestöille punakaartin nimen. Siinä nimessä oli selvä luokkataisteluhengen ilmaus.

Suomen porvaristo ryhtyi perustelemaan julkisia lahtarikaartien päällikkökouluja, verhoten ne „poliisikoulujen" ym. nimellä. Tällöin alkavat keskisenkin rintaman paikalliset punakaartit kuumeisesti kaivata aseita. Loka-marraskuun paikkeilla alkaa puoluetoimikunnalle sadella pyyntöjä ja kehotuksia aseiden hankkimisesta, joita pyyntöjä se ei kuitenkaan pystynyt täyttämään. Kaartit, jotka olivat yhteydessä venäläisen sotaväen kanssa, onnistuivat siltä saamaan jonkun verran aseita: muiden muassa Kotkan, Kymmintehtaan ja Lahden punakaartit.

Kun työväen Keskusneuvosto Ammattijärjestön edustajakokouksen päätöksen nojalla julisti suurlakon alkaneeksi yöllä marraskuun 14 p:vää vasten, niin määräsi se samalla järjestyskaartin perustehtävät suurlakon aikana. Keskisen rintaman alueelle saapui seuraava määräys:

Työväenjärjestyskaartin tehtävät. Työväenjärjestyskaartin paikallisen johtavan toimikunnan tulee kullakin paikkakunnalla yhdessä kaartin korkeimpien päälliköiden kanssa laatia paikallisia oloja ja voimasuhteita silmällä pitäen kaartille lähempi toimintasuunnitelma.

Työväenjärjestyskaartin yleisiin tehtäviin kuuluu järjestyksen ylläpito; työväen miliisi liittyy järjestyskaartiin. Lisäksi a) kaarti pitää yötä päivää riittävää kulkuvahtia, d) pidättää henkilöt, jotka havaitaan olevan vaarallisissa hankkeissa työväestöä vastaan, c) takavarikoi paikkakunnalla olevat väkijuomavarastot, olkoot ne ravintoloissa, klubeissa tai yksityisillä, d) estää kaikkien valheellisten julistusten levittämisen, e) toimeenpanee muut kaartin johtavan toimikunnan, työväen vallankumouksellisen keskus-, piiri- ja kunnallisneuvoston sille antamat tehtävät.

Loukkaantuneita varten tulee kaartilla olla sairashoito-osasto, joka huolehtii lääkärin avun ja sairassijojen hankkimisesta.

Kaartin miehistön muonitus: kunkin kaartin jäsenen on itsensä pidettävä huoli ruokansa hankkimisesta ja sitä varten on vartiopalvelus asetettava säännölliseksi, välttämättömästä yhteismuonituksesta päättää kunnallisneuvosto.

Suurlakkoviikko antoi täten eri paikkakuntien punakaarteille määrättyjä tehtäviä. Hoitelihan työväki kautta maan paikkakuntansa asioita, riisui lahtareita aseista ym.

Lokakuun vallankumous Venäjällä ja suurlakko yli Suomen yllätti porvariston. Lahtarikirjassa „Suomen Vapaussota“ III, siv. 124 sanotaan: „Kun marraskuun lakko tuli, oltiin sen varalta aivan valmistumattomia“, s. o. eivät olleet vielä saaneet verikaartejaan kuntoon. Eivät esim. olleet kutsuneet ammattilahtareita, Saksassa olevia jääkäreitä kotiin. „Yleensä epäröi hallitus, „sanotaan edelleen“, ottaa askelta, joka oli ennemmin tahi myöhemmin otettava, sitä nim. että se kääntyisi Saksan hallituksen puoleen saadakseen jääkärit kotiin aseistettuna ja yhtenä joukkona“. Ei ole siis ihme, että etenkin punakaartilaisissa syntyi käsitys, että punakaarti on se voima, joka asettaa sulun lahtarien pyrkimyksille. Jos maaseudun työväestö ja punakaartit olisivat tunteneet marraskuun 17 p:nä pidetyssä Työväen Vallankumouksellisen Keskusneuvoston kokouksessa ilmenneet suuntavirtaukset, olisivat sillä hetkellä vallassa olevat työläisjoukot maaseudulla rohkaisseet sitä suuntaa, joka kannatti työväen oman hallituksen muodostamista. Joukot olisivat sen vieneet työväen diktatuuriin. Siihen viittaavat jotkut keskisen rintaman alueellakin sattuneet tapahtumat.

Kun työväen keskusneuvosto päätti lopettaa suurlakon, nousi työväestö tällä alueella miltei yhtenä miehenä päätöstä vastaan. Kotkassa, Lahdessa ja Loviisassa kiskotaan puhujalavoilta alas puhujat, jotka asettuivat kannattamaan lakon lopettamista. Vaadittiin uutta suurlakkoa. Kotka ja Kyminlaakso heitti puoluetoimikunnalle tunnuslauseen: „Valta työläisille“— „on julistettava työväen diktatuuri“, ja lupasi heti panna 1000 miestä liikkeelle. Marrask. 26—27 p:nä pidetty ylimääräinen puoluekokous teki päätöksen, joka velvoitti puhdistamaan kaartit. Kun puolueen revisionistiset ainekset selittivät sillä tarkotetun punakaartin kannalla olevia eli jyrkkiä, aseellista luokkataistelua vaativia aineksia, ei työväen enemmistö tätä hyväksynyt. Ikäänkuin vastalauseeksi tälle julistauduttiin punakaartiksi. Puoluetoimikunnalta tuli samalla määräys, että sotilailta saadut aseet on viipymättä takaisin luovutettava. Mutta tätäkään määräystä ei noudatettu keskisen rintaman alueella. Kotkassa menivät kaartin edustajat kysymään sotilaskomitealta, onko heidän luovutettava aseensa takaisin. Venäläiset vastasivat, emme me ole teille niitä siinä mielessä antaneetkaan, että ne täytyisi takaisin tuoda, kunhan ette vaan luovuta niitä vääriin käsiin. Kehoittivat samalla pysymään vartiopaikalla siksi kunnes hetki lyö.

Puolueneuvoston marraskuun 30 p:nä toimittama Työväen Järjestyskaartien Keskusneuvoston vaali ei tyydyttänyt punakaarteja. Ja kun punakaarteilla ei ollut mitään ylimpää johtoa, alkoivatkin eri osastot toimia itsenäisesti. Ne toimittivat ase-etsintöjä, elintarvetakavarikoita, auttoivat kunnallislakkoja yms. Tässä tilanteessa kutsui puoluetoimikunta Tampereelle työväen

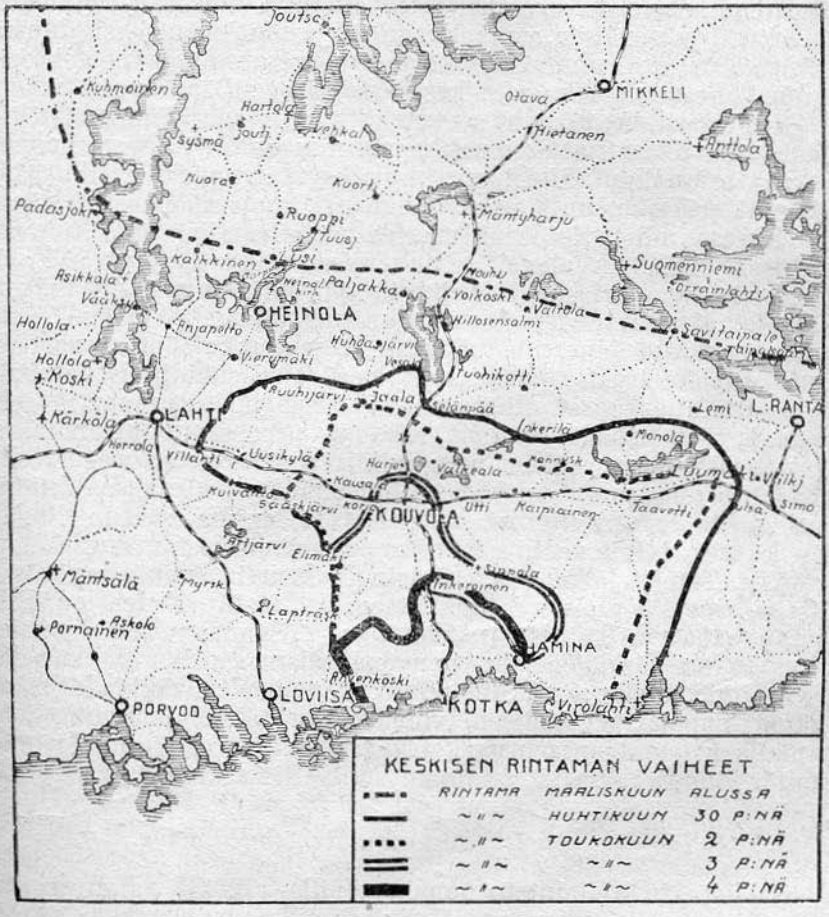

järjestyskaartien edustajakokouksen jouluk. 16 p. Tämän kokouksen kautta piti saataman työväen järjestyskaartit yhteisen johdon alle sekä puoluejohdolle siinä täydellinen ylivalta. Se olikin oikea pyrkimys, mutta sitä toteuttamaan lähdettiin väärältä pohjalta. Puoluesihteeri Matti Turkia oli haalinut kokoukseen kaikenkarvaisten järjestöjen, kuten raittius- ym. sellaisten edustajia, joiden tiesi olevan puoluetoimikunnan kannalla. Niiden avulla löi hän tuhkaa monen maaseutuedustajan silmille. Sen

kautta kärjistyivät suhteet kahden vastakkain olevan suunnan välillä. Kokouksen kulku oli verrattain myrskyinen. Siellä esiintyivät vastakkain vaistomainen bolshevismi—niitä nimiä alettiin silloin käyttää—ja vallankumousta vastustava menshevismi. Puoluetoimikunnan kanta tosin voitti tässä kokouksessa. 121 äänellä 79 vastaan sai puolue määräämisvallan kaartin yli. Vaikka vähemmistö pani vastalauseen tätä päätöstä vastaan, niin toivottiin, että se lojaalisesti alistuisi, koska se oli välttämätöntä yhtenäisen, voimakkaan järjestön luomiseksi. Mutta toivottua tulosta, yhtenäisyyttä ja puoluetoimikunnan auktoriteetin kohottamista kaartin keskuudessa ei sillä saavutettu.

Suuntataistelut alkavat riehua pitkin linjaa. Vähemmistöksi jääneet punakaartilaiset muokkaavat maaperää itselleen, kunnes 6 p:nä tammikuuta Helsingissä hyväksytään punakaartille säännöt sillä pohjalla, kuin vähemmistö ne Tampereella esitti. Tässä kokouksessa oli myös läsnä maaseudun edustajia, mm. tulevan keskisen rintaman alueelta. Kokouksessa hyväksytyt säännöt lähetettiin ympäri maata kaikkiin piireihin hyväksyttäväksi. Näin leviää työväen kaartien hajaannus yli koko maan. Tästä repeytymisestä annettiin julkisesti liian niukkoja ja suorastaan harhaanjohtavia tietoja ja selityksiä. Maaseudulle tiedotettiin vain, että Helsingissä oli joukko silloiseen järjestyskaartin johtoon tyytymättömiä eronnut siitä ja perustanut oman n. s. „punasenkaartin". Tunnettujen julkisten selostusten perusteella kuvattiin nuo punakaartilaiset hajaannuksen aikaansaajiksi ja oman edun tavoittelijoiksi. Vuoden 1917 lopulla saatiin Punaisen kaartin toiminnasta sen omien agitaattorien kautta tarkempi selvyys. Tämän jälkeen sai Helsingin kaartin suunta myös keskisellä alueella yleisen kannatuksen. Ja tästä lähtien on Helsingin punaisen kaartin pääkortteeri „Smolna" punakaartien ylimpänä määrääjänä ja neuvonantajana aina luokkasodan puhkeamispäivään asti. Silloin luovat Suomen työväki ja köyhemmät talonpojat yhtenäisen, voimakkaan taistelujärjestön, joka samalla kruunataan punaiseksi kaartiksi. Suureksi osaksi näiden suuntariitojen takia jäi se ilman sotilaallista kasvatusta.

Punakaartien toiminta ennen taistelujen alkua.

Salaistakin toimintaa punakaarteilla oli. Se rajoittui etupäässä lahtarikaartien vakoiluun. Vaikka heikkoahan se oli. Vasta Tampereen kokouksen jälkeen, joulukuun lopulla antaa Punaisten Kaartien esikunta kaarteille toimintaohjeita. Mikäli muistan, oli pyydetty Ali Aaltosen lähettämä ensimäinen ohje seuraavanlainen: „Hankkikaa tietoja lähtarikaartien sijoituksista, päälliköistä, miehistöluvusta, aseistuksesta ja varastopaikoista. Valitkaa itsellenne päälliköksi taikka opettajaksi joku entinen Suomen sotilas; harjoitelkaa kivääriliikkeitä ja ketjun muodostamista". Näitä ohjeita noudatettiinkin, mikäli tiedän, Lahden ja

Kyminlaakson piireissä. Kotkan kaarti kävi monessa eri paikassa Suomea manöövereillä lahtarien pesäpaikkoja puhdistelemassa, joilla retkillä se hankki itselleen taistelukouluutusta. Marraskuun suurlakon aikana antoi se hatkan Loviisan lahtareille ja luovutti Loviisan kaartille 40 kivääriä sekä takavarikoi lahtarien aselastin Pyhtään saaristossa. Lahden piiri takavarikoi Helsingin punakaartin hajalleen lyömän Saksaniemen poliisikoulun karkuun päässeitä ratsuhevosia ja vaihtoi ne Pietarissa kivääreiksi.

Aseharjoituksia ei keskisen rintaman alueella pystytty kiinteämmin ja järjestelmällisemmin saamaan toimeen muualla kuin Kotkassa, oikeammin Kyminlaakson piirissä, Lahdessa, Loviisassa, jonkunverran Porvoossa ja Orimattilassa. Mutta heikkoa kouluutusta sekin oli. Olihan vaan sen verran, että taisteluun lähdettäissä osasi kiväärin ladata, tunsi ruotutoverinsa ja osasi jonkunverran käyttää maastoa edukseen. Silloisissa oloissa oli se työmiehelle jo suuri saavutus.

Työväen järjestyskaartien edustajakokouksessa Tampereella jaettiin maa sotilaspiireihin ja valittiin piiripäälliköt. Tämän valinnan perusteella toimi keskisellä alueella luokkasodan puhkeamispäivään asti itsenäisesti Kyminlaakson ja Lahden sotilaspiirit. Kyminlaakso muodosti joukkoja yhden prikaadin ja jakaantui se kahteen rykmenttiin, nimittäin Kotkan ja Kymintehtaan rykmentteihin. Ensinmainittuun kuului Kotkan ja Haminan joukot ympäristöineen, rajoittuen pohjoisessa Inkeroisiin, lännessä Pyhtääseen ja idässä Virojoelle. Jälkimäiseen kuului Kymiyhtiön tehdasalueen ja Kouvolan joukot ympäristöineen, rajoittuen pohjoisessa Mäntyharjuun, etelässä Inkeroisiin, lännessä Kouvolaan ja idässä Taavettiin. Kotkan rykmentin kotipaikkana oli Kotka ja Kymintehtaan rykmentin Kouvola. Näiden kahden rykmentin esikunnat valitsivat keskuudestaan Kyminlaakson prikaadin esikunnan, jonka kotipaikka oli Kotka.

Lahden piiri muodosti joukkoja yhden rykmentin. Piiriä rajoitti pohjoisessa Heinola, idässä Kymijoki, etelässä Loviisa ympäristöineen ja lännessä Pernaja, Orimattila, Hollola ja Asikkala. Piirin kotipaikka oli Lahden kaupunki, jossa sijaitsi sen esikunta. Luokkasodan syttyessä yhdistettiin Lahden piiri keskisen armeijan johdon alle ja piiriesikunta lakkautettiin.

Lahtarikaartien salainen toiminta

oli paljon kiinteämmällä ja järjestetymmällä pohjalla kuin työväen kaartien. Siihen vaikutti jo vuosia kestänyt aktivistien toiminta, joka oli kouluttanut salaiseen työhön pystyviä henkilöitä. Yhteys saksalaisen imperialismin kanssa oli luonut kiinteät orgaanit ja suuntaviivat salaiselle toiminnalle. „Kun saksalainen vedenalainen laiva saapui marraskuun lakon aikana Loviisan saaristoon, oli siinä räjähdyskomennuskunta, joka ha-

jaantui eri puolille Karjalaa suorittamaan tarpeellisia alkuvalmistuksia. Sitä varten sijoitettiin räjähdystarpeet siltojen läheisyyteen varmoihin paikkoihin sekä hankittiin paikkakuntalaisia apumiehiä, jotka tarpeen tullen olisivat käytettävissä, ilmoittamatta heille kuitenkaan vielä lähemmin tarkotuksesta". (Suomen Vapaussota" III osa, siv. 10).

Jo maailmansodan alussa oli osa Suomen porvaristoa myynyt itsensä Saksan imperialismin palvelukseen ja odottanut joka hetki Saksan laivaston saapuvan Suomenlahdelle. „Saksan sotalaivastoa seuraisivat silloin suuret valtameren linjoilla kulkeneet matkustajalaivat tuoden maihinlaskujoukkoja Karjalan kannakselle. Viime mainitut miehittäisivät sen jälkeen kannaksen, eristäisivät Suomessa majailevat venäläiset joukot ja uhkaisivat täältä Venäjän pääkaupunkia. Mutta vaikka Englannin sodanjulistus ja venäläisten merelle laittamat miinavyöhykkeet tekivät tämän toivon tyhjäksi, oltiin Suomessa kuitenkin siinä vahvassa uskossa että Saksa, tuntien hyvin suomalaisten mielialan venäläisiä kohtaan, käyttäisi tätäkin seikkaa hyväkseen ja koettaisi Suomesta käsin antaa iskun Venäjälle. Tässäkin tapauksessa tulisi Karjalan osalle tärkeä tehtävä, nim. kaiken yhteyden katkaiseminen Suomen ja Venäjän välillä, kunnes maassamme olevat venäläiset joukot olisi tuhottu". (Suomen Vapaussota III osa, sivu 9).

Vaikka Venäjän helmikuun vallankumous antoikin toiveita, että Suomen itsenäisyys voi todella toteutua, eikä vaan pelkkänä irvikuvana Saksan imperialismin alaisena, ei se kuitenkaan keskeyttänyt lahtareiden salahankkeita Saksan kanssa. Ne muuttivat nyt vain kohdetta. Itsenäisyyskysymyksen sijaan tulee nyt tarkotukseksi oman maan työväestön pyrkimysten vereen tukahuttaminen. Siihen tarkotukseen ojensi Saksa jälleen auttavan kätensä. „Ne käsittivät aseiden kuljetusta sekä Lounais- että Itä-Suomen rannikoilla. Oli aikomus muodostaa siten vapaajoukkoja eteläisiin maakuntiin, pääjoukkojen järjestyessä pohjoisemmassa osassa maata. Mutta kun aseiden saantikin petti toiveet, jouduttiin asiassa auttamattomaan umpikujaan. Yksinpä vuoden lopulla muodostettu poliisikoulukin, josta toivottiin saatavan ratsuväkeä, hajaantui punaisten tekemästä hyökkäyksestä ja siirtyi pohjoiseen... Kun ei kuitenkaan punakapinan alkamisaikaa voitu aavistaa ennakolta, toivottiin itsenäisyystoimien lykkäytyvän siksi, kunnes jääkärien maahantulo, aseiden jako ja ehkäpä ulkomainen avustuskin vielä järjestyisivät". („Suomen Vapaussota" III osa, siv. 221).

Nämä lainaukset jo valaisevat sitä, miten lahtarien salainen varustautuminen itsenäisyysaatteen varjolla oli tähdätty proletariaattia ja yleensä vähävaraista väestöä kohtaan, jonka toiminta alkoi horjuttaa kapitalistista yhteiskuntajärjestelmää. Lahtarien historioitsija puhuu siitä miten „vuosikausia järjestelmällisesti suoritettu Suomen kansan pyhien tunteitten loukkaus kantoi jo

kypsiä hedelmiä", ja kuinka muka „rikokselliselle kansan ainekselle, ryöstäjille ja murhaajille oli hankittu turvallinen toimintamahdollisuus". Ja nyt ryhdytään näitä „ryöstäjiä ja murhaajia" vastaan täyteen toimeen (toinen osa, sivu 10).

Pääesikunnan täytyi siis kaikin voimin edistää alulle pantuja toimenpiteitä aseiden saamiseksi ulkomailta ja samalla toivoa, että aseisiin tarttuminen lykkäytyisi siihen asti, kunnes kaivatut suuret aselähetykset olisivat saapuneet maahan. Kaikki pienimmät yksityiset asehankinnat saivat sillä välin pääesikunnan puolelta kannatusta". (Suomen Vapaussota, II osa, siv. 23).

Näin oli Suomen kapitalistien ja suurtilallisten pyrkimyksen toteuttamiseksi itsenäisyysaatteen varjolla kalastettu varsinkin talonpoikia aseilla kukistamaan työväenliike, joka oli käynyt herroille vaaralliseksi. Tämä oli tausta suojeluskuntien salaisella toiminnalla, jota keskiselläkin alueella työväestö näki kaikkialla ja jota vastaan, itseään turvatakseen, se hermostuneesti haki aseita ja apua.

Keskisen rintaman alue joutui lahtarien huomatuksi toimintapaikaksi. Ensinnäkin syystä, että Suomenlahden rannikko oli lähin tie Saksan kautta tulevalle avustukselle. Toiseksi: tämän alueen ruotsalaisesta kansasta, jota järjestelmällisesti kiihoitettiin suomalaisvihaan, toivottiin porvaristolle auliita renkejä ja saatiinkin—varakkaimmista talonpojista ja kalastajista.

Punakaartien ja lahtarikaartien voimasuhteet ennen luokkasotaa.

Keskisen rintaman alueella jakautuivat punakaartit kielellisesti kahteen ryhmään: ruotsinkielisiin ja suomenkielisiin. Varsinaisia erillisiä ruotsinkielisiä punakaarteja ei tosin ollut muuta kuin kaksi joiden miesluku oli yhteensä 260. Mutta satoja ruotsinkielisiä työläisiä sekä vähävaraisia talonpoikia ja kalastajia taisteli punakaartin riveissä suomalaisissa osastoissa.

Kaiken kaikkiaan oli punakaarteja keskisen rintaman alueella ennen luokkasodan puhkeamista 40, joissa miehistöä 4,500 paikkeilla. (Tämä koskee ainoastaan sitä aluetta, joka jäi punaisten huostaan luokkasodan puhjetessa). Lahtarikaarteja tällä samalla alueella oli 35, joiden miehistö oli 2.450 paikkeilla. Näistä oli 16 suojeluskuntaa ruotsinkielisiä, ollen niiden miehistö noin 1.230, s. o. miltei puolet. Jotenkin tällaiset olivat elävien voimien voimasuhteet.

Aseistus. Tarkastelemme, sikäli kuin se on mahdollista, lahtarikaartien ja punakaartien aseistusta. Mainitulla alueella oli lahtareiden aseistus 641 kivääriä ja 5 kuularuiskua. Lyhyiden aseiden määrää ei ole missään mainittu, mutta oli se huomattavasti suurempi kivääримäärää, lisäksi käsipommit, metsästyskiväärit ja muut luodikot.

Punakaartien aseistuksesta saamme seuraavan kuvan: Kotkan punakaartilla oli ennen suurlakkoa ainoastaan joitain ki-

väärejä. Mutta muutama päivä ennen suurlakkoa saatiin venäläisiltä Kyminlinnan arsenaalista 600 kivääriä ja 2 konekivääriä. Tästä kivärimäärästä annettiin Loviisan kaartille suurlakon aikana 40 kivääriä. Lisäksi oli Kotkassa 15 kivääriä, jotka olivat yksityisten ennen suurlakkoa epävirallisesti hankkimia. Edellä mainittu kivärimäärä ja yksi sotalaiva oli kotkalaisilla suurlakko viikolla käytettävissään. Oli myös jokunen määrä taskuaseita. Niiden lukumäärää ei voi sanoa.

Kymin työväenyhdistys sai Kyminlinnan arsenaalista venäläisiltä ennen suurlakkoa 150 kivääriä ja yhden konekivärin. Entisiä eri tavalla hankittuja kivääreiä oli 20 kpl. Kivääreistä luovutettiin osa paikallisille kaarteille Kuusankoskelle, Voikkaalle, Myllykoskelle jne. Joulukuun puolivälissä saatiin Venäjältä vaunulasti aseita, sisältäen se noin 400 kivääriä sekä joitakin kymmeniä tuhansia panoksia.

Haminan kaarti sai aseet suurlakon aikana sotaväeltä, mutta suurlakon jälkeen kerkisi se ne luovuttamaan pois. Keskuksen määräyksen mukaan jätettiin ainoastaan 20 kivääriä hätävaraksi.

Pyhtäällä takavarikoitiin marraskuun puolivälissä lahtareiden moottorivene, joka sisälsi useita laatikoita browninkeja, mausereita, revolvereja ja panoksia niihin. Tämä saalis luovutettiin melkein kokonaisuudessaan Kotkan kaartille. Pyhtäällä ei ollut ennen suurlakkoa kuin muutama kivääri.

Lahden kaartille hommattiin aseita pienissä erissä. Ennen suurlakkoa saatiin sotaväeltä 50 kivääriä ja 26 päivä marraskuuta vielä 150 kivääriä. Tämän jälkeen onnistui Lahden punakaarti saamaan vielä lisää 50 kivääriä sotaväeltä. Lahti vaihtoi joulukuun loppupuolella Saksanniemen lahtareilta otetut 15 hevosta Pietarissa 150:neen kivääriin, 10—15 kpl. patruuneja kutakin kivääriä kohden.

Porvoon kaarti, joka yhdistettiin keskisen armeijan alueeseen hieman jälkeen luokkasodan puhkeamisen, oli saanut aseita osan sotaväeltä ja osan lahtareilta. Lahtareilta saivat he aseet suurlakon aikana ehdolla, että ne lakon päätyttyä luovutetaan takaisin. Mutta kun aseet kerran oli saatu, niin kuka piru niitä enään takaisin luovutti. Lahtarit kävivät moneen otteeseen niitä kerjäämässä, mutta kaarti ilmoitti vain niiden olevan tallella ja tarpeen vaatiessa esittävänsä ne. Porvoon kivärimäärä oli noin 200 kpl.

Keskisen armeijan aseistus oli siis luokkasodan puhkeamispäivänä 1800 kivääriä, 3 konekivääriä, muutaman kymmenen taskuasetta ja haulikkoa.

Mikkelin, Kuopion, Varkauden ja näiden seutujen punakaartin aseistuksesta olisi myöskin mainittava, sillä kuuluvathan ne tavallaan keskisen armeijan toimintapiiriin, huolimatta siitä, että ne luokkasodan syttyessä joutuivatkin rintamamme tuolle puolen. Näiden seutujen aseilla olisi voitu tehdä ratkaiseva

muutos luokkasotamme kulussa, jos ne olisi ylimmän sodan johdon taholta määrätty kokoamaan ja keskittämään voimansa Pieksämäelle. Kuopiossa oli 500 kivääriä, Varkaudessa 250 kivääriä, Mikkelissä noin 200 kivääriä ja muutamia kivääreitä oli vielä lähiseutujen punakaarteilla. Siis noin 1.000 kivääriä keskitettynä Pieksämäelle olisi eittämättömästi merkinnyt paljon luokkasotamme kehityksessä.

Tällä tavalla aseistautui Punainen Kaarti keskisellä alueella, vaikka mitään keskitettyä aseiden hankintaa ei ollut. Paikalliset yhdistykset perustelivat punakaarteja ja hankkivat aseita sillä tavalla, kuin kukin sattui saamaan.

Kun suuri asejuna 2 p. helmikuuta jätti aseet Kouvolaan ja Lahteen, oli punakaartin käytettävissä yli 5.000 kivääriä, 16 kuularuiskua, 4 tykkiä, panssarijuna, muutamia kymmeniä lyhyviä aseita ja n. 800 käsigranaattia. Siis jo 2 p. helmikuuta oli punaisilla ylivoima aseistuksessa ja miehistössä. Pystyivätkö punaiset tätä ylivoimaansa käyttämään hyödykseen tällä tärkeällä hetkellä—se selviää tuonnempana.

Heti luokkasodan puhjettua siirtyi suuret määrät lahtareita valkoisten puolelle. Kaikkiaan oli kysymyksessä olevalta alueelta siirtynyt 1217 henkilöä. On luonnollista, että siirtymistä jatkui myös taisteluiden aikana, joten summa ei ole suinkaan vain ensimäisten päivien tulos. Rintamassamme oli kaksi huomattavaa aukkoa, joita lahtarit osasivat käyttää hyväkseen. Niiden työläisten ja talonpoikain luku, jotka taisteluiden aikana tai sitä ennen valkoisten puolelta, punakaartin vielä miehittämättömiltä alueilta aina Mikkeliä myöten siirtyivät punaisten rintamalle, mainitaan lähes kahdeksi tuhanneksi.

Tilanne tammikuun loppupuolella.

Marraskuun lakko, jossa työväestö joutui ikäänkuin antamaan taisteluhaasteen porvaristolle ja sitten ilman pakottavia syitä ja ilman huomattavampia saavutuksia luopui taistelusta, antoi porvaristolle aiheen yhä jouduttaa varustelujaan. Työväen eduskuntavaaleissa kärsimä tappio lisäsi porvarien röyhkeyttä.

Mutta työväestö oli menettänyt kaiken toivonsa parlamenttiin ja bolshevikkivallankumous Venäjällä oli luonut sinne työväen diktatuurin. Tosin emme sitä silloin vielä täysin käsittäneet, tiedettiin vain, että Venäjällä määräilevät nyt työmiehet ja tämä kannusti meitä yrittämään. Sentähden alkaa keskisen rintaman alueelta käydä lähetystöjä Pietarissa aseiden ostossa. Ne toivat joko aseita tai lupauksia niiden saannista ja kertoilivat ihmeellisiä juttuja siitä, miten siellä herroja kurissa pidetään.

Työttömyys ja elintarvepulan kärjistyminen kannustivat työläestöä yhä jyrkempään toimintaan. Kunnallislakot tulivat päiväjärjestykseen. Omavaltaisia elintarvetakavarikointeja ilmeni. vahtarikaartien asekätköjä löydettiin. Punaiset ottivat selvää

lahtarien valmisteluista. Saatu varmuus joudutti tilanteen kärjistymistä.

Niinpä piti Loviisan kunnallisjärjestö kokouksen tammik. puolivälissä, jossa oli myös lähiseudun edustajia. Kokous päätti lähettää lähetystön puoluetoimikunnan luo esittämään mainitun kokouksen päätöksetsekä evästää puoluetoimikuntaa punakaartin antamilla tiedoilla näiden seutujen lahtareiden varusteluista.

Kokouksen päätöslauselma oli jyrkkäsanainen. Siinä vaadittiin ottamaan valta työväestön käsiin, viitaten Kotkan ja Lahden kunnallisjärjestön tekemiin päätöksiin, sekä vaadittiin pikaista vastausta puoluetoimikunnan kannasta. Lähetystön oli ottanut vastaan Matti Turkia, joka näille yksinkertaisille työmiehille oli asettanut jos minkälaisia kysymyksiä, kysyen mm., että jos esim. kaikki virkamiehet heittävät tehtävänsä, niin mitenkä te täytätte ne paikat? Täällä Helsingissä ei löydy montakaan sopivaa henkilöä, mutta jos teillä riittää meillekin kykeneviä henkilöitä, niin otetaan vaan valta, se on helppo tehtävä, mutta sen säilyttäminen on toistaiseksi vaikeata. Nämä olivat hyvin lohduttomia ja masentavia tietoja, jotka lähetystö toi tullessaan. Mutta lahtarit, jotka olivat salassa valmistelleet työväestön nujertamista—kuten aikaisemmin on osotettu—käsittivät työväestön pyrkimykset, joten he päättivät yllättää työväestön ennen sen valmiutta. Niinpä Viipuriin hyökkää 500 täysin asestettua lahtaria. Pohjolassa vangitaan punakaartin osastoja ja johtajia. Laukausten vaihtoa alkaa jo kuulua pitkin Karjalaa ja Pohjanmaata. Lahtareita matkustelee yhä suuremmissa ja suuremmissa joukoissa keskiseltä alueelta pohjoiseen. Näin lahtarit provoseerasivat ja pakoittivat työväen valmistumattomana avonaiseen taisteluun.

Kun täten oli alkanut arvanlyönti elämästä ja kuolemasta oli puoluejohto jälleen pakoitettu tarttumaan asiaan niinkuin suurlakonkin syntyessä. Se siunasi jo aljetun työn. Näin joutui työväestö voiman mittelyihin vastustajan kanssa, joka oli asiaa yksitysseikkoja myöten jo kuukausia harkinnut ja siihen varustautunut. Työväestö sitä vastoin joutui taisteluun umpimähkään, ilman kiinteitä suunnitelmia, ilman sotilasjohtoa ja yllätettynä. Ainoastaan pyhä viha riistäjäluokkaa vastaan ja halu saada uusi riistosta vapaa yhteiskunta kannusti työväestöä taisteluun.

Edelläesitetty ylimalkainen silmäys antaa meille jonkunlaisen kuvan siitä, mitkä syyt johtivat luokkasotaan ja missä olosuhteissa oltiin, kun Helsingissä piiriedustajain yleisessä kokouksessa tammik. 27 p:än vastaisena yönä päätetään ottaa valta työväen käsiin.

Luokkasodan alku ja keskisen rintaman johdon järjestyminen.

Pohjanmaan ja Viipurin tapahtumat pakoittivat puoluejohdon kutsumaan piirijärjestöjen edustajia saapumaan Helsinkiin, siellä 27 p. tammik. pidettävään kokoukseen. Kokouskutsu toimi-

tettiin lähettien välityksellä, ja oli lähetit jo silloin evästetty ilmoittamaan, että punaiset kaartit oli pantava liikekannalle, joko ottaakseen vallan kotipaikallaan tai siirtyäkseen piirikeskuksiin heti tästä ilmoituksen saatuaan. Täten joutui tämän kirjoittajakin Helsingistä käsin antamaan vastaavan määräyksen puhelimitse Loviisan kaartille. Määräys oli ennakolta sovittu seuraavaan sanamuotoon: „Kaikki silakat, mitä on tynnyreissä, on heti ensimäisellä junalla lähetettävä Lahteen. Rahti maksetaan perillä". Tämä merkitsi, että kaikkien saapuvilla olevien punakaartilaisten oli heti matkustettava Lahteen ilman junalippua. Ilman aseistusta ei ollut puhettakaan kaupungin valtauksesta, sillä pari viikkoa aikaisemmin oli Kotkasta lainatut kiväärit luovutettu takaisin ja uusia ei ollut vielä saapunut.

Piirijärjestöjen, puoluetoimikunnan ja amm. järjestöjen yhteinen kokous oli päättänyt vangituttaa porvarihallituksen ja ottaa vallan työväen käsiin sekä määrännyt työväen aseellisten järjestöjen nimeksi Punainen Kaarti. Siitä päivästä lähtien toimii punakaarti työväestön ja pientilallisten vallankumouksellisena armeijana.

Helsingistä riensivät maaseutuedustajat kotipaikoilleen selvittämään tilannetta ja järjestämään paikkakuntansa asioita. Niiden eväiden mukaan, joilla Helsingistä lähdettiin, tuli porvaristo kaikkialla syöstä vallasta ja asettaa omat miehet tilalle. Annettiinpa „Smolnasta" jokaiselle nippu punaisen kaartin jäsenkortteja taskuun ja käskettiin panna kaarti liikekannalle. Evästettiin pitämään kotitarkastuksia kuin myös määrättiin, mitä oli kaartille takavarikoitava. Mainitsen muutamia välttämättöminä pidettyjä: aseet, sukset, saappaat, huopikkaat, alusvaatteet, sukat, sarkapuvut yms. kaartille sopiva. Lahdessa pidettiin 29 p. tammikuuta Hennalan kasarmilla kaartien, ammattiosastojen ja puolueyhdistysten yhteinen kokous, jossa päätettiin ottaa valta työväestön käsiin ja heti miehittää kaikki tärkeät paikat Lahdessa ja sen ympäristössä. Valittiin niin sanottu yleisesikunta. Tähän yleisesikuntaan valittiin seuraavat 15 toveria. Lahdesta Linnanen, Sampo, Huurre, Ahonen, Sutinen, Lietonen, Kari, Heinolasta Kulomaa, Herralasta Kotilampi, Orimattilasta Silberg, Hollolasta Urpala, Loviisasta Järvimäki, vielä valittiin Järvelästä ja Asikkalasta yksi henkilö kummastakin.

Hennalan kasarmilla valittu yleisesikunta siirtyi heti yleisen kokouksen päätyttyä Lahden työväentalolle. Yleisesikunta käsitteli ensimäisenä kysymyksenä kaupungin ja lähimmän ympäristön tärkeimpien laitosten ja paikkojen miehittämistä. Päätettiin heti miehittää rautatieasemat, lennätin-, puhelin- ja sähköasemat, miliisi- ja postilaitos. Lähetettiin vartiostot pankkeihin ja aseistetut patrullit pitämään järjestystä kaupungissa. Valittiin valtuutetut miehitystä toteuttamaan.

Heti kun luutnantti Tamminen (joka oli silloisen miliisilaitoksen päällikkö) oli luovuttanut valtansa yleisesikunnan val-

tuuttamalle tov. Nissiselle, siirtyi yleisesikunta kaupungin talolle, jossa se alotti varsinaisen toimintansa. Tässä ensimäisessä kokouksessa valitsi se miliisilaitoksen toimikunnan, johon tuli 3 jäsentä, päällikkö, apulainen ja sihteeri. Päälliköksi valittiin Nissinen. Samoin valittiin tiedusteluosasto, jonka tehtävänä oli vakoilla ja tiedustella paikkakunnalla ja ympäristössä mahdollisesti piileksiviä lahtareita sekä heidän hommiaan ja etsiä mahdollisia lahtareiden asekätköjä ja elintarvevarastoja. Tiedusteluosaston päälliköksi valittiin Tirronen, muina jäseninä Harju ja Lamminen. (Myöhemmin joutui tov. Pekkarinen hoitamaan tiedustelua ja vakoilua rintamalla. Helmikuun loppupuolella lähetti S. P. K. Y. E. kolme-miehisen, täysillä valtuuksilla varustetun vakoiluosaston, jonka tuli järjestää rintaman takainen vakoilu. Henkilöt, jotka S. P. K. Y. E. oli lähettänyt, eivät kuitenkaan onnistuneet täyttämään vaatimuksia, joten he kykenemättöminä jättivät paikkansa. Eikä paikalliset orgaanitkaan pystyneet tätä rintaman takaista vakoilua kunnolleen järjestämään koko luokkasodan aikana).

Yhteyttä SPKYE:n kanssa tuli rintamaesikunnan päällikön hoitaa.

Yleisesikunta yritti tässä alkuperäisessä kokoonpanossaan oikein viidentoista miehen voimalla ratkaista kaikki kysymykset. Mutta kolmisen viikkoa toimittuaan huomasi se yrityksensä turhaksi, asiat pysyivät yhä yhtä sekaisina jos eivät osaltaan jo enemmänkin sotkeentuneet. Puolivälissä helmikuuta likvideerasi yleisesikunta itsensä. Se hajaantui eri osastoiksi, asettaen keskuudestaan seuraavat osastot: Rintamaesikunnan, johon tulivat seuraavat toverit Linnanen, Huurre, Sutinen, Silberg, Sampo, Kulomaa, Urpala ja Järvimäki. (Myöhemmin kun oli muodostunut Heinolan rintama ja kun varsinainen rintamaesikunta oli siirtynyt Heinolaan tuli sen kokoonpano seuraavaksi: Sutinen, Silberg, Sampo, Kulomaa, Urpala, Hälström ja Järvimäki. Näistä valittiin viimemainittu rintamapäälliköksi ja apulaiseksi Sampo. Linnanen, joka oli ollut Lahden piirin piiripäällikkö jätettiin hoitamaan edelleen näitä tehtäviä ja määrättiin hänen apulaisekseen Huurre). Samalla kertaa valittiin myös paikallinen esikunta, jonka päälliköksi tuli Kotilampi. Muut jäsenet valittiin kunnallisjärjestön kokouksessa. Pankkivaliokunnan päälliköksi valittiin Ahonen. Talousosaston päälliköksi Pajusalo. Sanitäärien ja sairaaloiden päälliköksi Lintunen ja apulaiseksi Porkkala. Majoitus ja joukkojen opetuspäälliköksi Kari. Teknillisen osaston päälliköksi valittiin Haiminen, muina jäseninä Vikström ja Kalvitsa, joka viimemainittu siirrettiin Heinolan teknillisen osaston päälliköksi.

Sotilaallisesti harjaantuneimmat joukot olivat Kotkan, Kymintehtaan, Lahden, Loviisan, Orimattilan ja Heinolan joukot, jotka olivat saaneet sotilaallista kouluutusta jonkun ent. aliupseerin tai Suomen sotilaan kautta.

28 p. tammikuuta määrättiin Kyminlaakson piirin joukot liikekannalle. Samana päivänä siirtyy Kotkassa muodostettu rintamaesikunta Kouvolaan, joten Kouvola joutui heti luokkasodan puhjettua keskisellä alueella toiminnan keskipisteeksi. Samana päivänä otettiin siellä valta työväen käsiin. Miehitettiin rataosat Kotka—Kouvola, Kouvola—Uusikylä ja Kouvola—Taavetti. Kouvolaan komennettiin Kotkan ja Kymin tehtaiden rykmentin joukkoja 2 pataljoonaa, jotka aseistettiin käytettävissä olevilla aseilla. Kouvolaan, Kymiyhtiön tehdasalueelle ja muihin Kyminlaakson teollisuus-ja liikekeskuksiin asetettiin paikallisista kaartin joukoista vartio-osastoja ja lähetettiin plutoonan suuruisia retkikuntia ympäristöön riisumaan lahtareita ja porvareita aseista. Elintarvetoimikunnat, kunnallislautakunnat ym. yhteiskunnalliset laitokset sekä teollisuuslaitosten hallinnot asetettiin kontrollin alaiseksi sikäli kuin liikekannalle pano sitä vaati. Armeijakunnan alueella asuvalle väestölle annettiin julistus, jossa määriteltiin, mitkä alueet on julistettu sotatilaan sekä mitä seuraa esikunnan ja asianomaisen päällystön määräysten rikkomisesta. Saadakseen teollisuustyöväestön helpommin mobilisoitua ja yleensä helpottaakseen punakaartin liikekannalle panoa, julistivat Valkealan ja Kymin tehtaiden sos.-dem. kunnallistoimikunnat kunnallisen suurlakon. Näitä ensimäisiä toimenpiteitä johdettiin Kymin tehtaiden rykmentin esikunnasta, siksi kunnes 29 p. muodostettiin varsinainen armeijakunnan keskus. Valittiin yhteinen rintamaesikunta Kouvolan, Kotkan ja Kymin tehtaiden joukoille. Rintamaesikunta jakoi toimintansa seuraavasti: a) sotaosasto, b) talousosasto, c) muonitus-komitea ja d) sanitääriosasto.

Sotaosasto jakaantui neljään osaan: 1) Johtokunta laati hyökkäys ja puolustussuunnitelmat ja yhdessä ylipäällikön kanssa johti sotaliikkeet ja joukkojen siirrot. 2) Varusmestari piti huolen ampuma ym. sotatarpeiden hankinnasta ja edelleen rintamalle lähettämisestä. Kaikki tilaukset oli toimitettava sotaosaston kautta. 3) Piirustaja piti huolen karttojen valmistamisesta taistelualuetta varten. 4) Raporttöörin tehtävänä oli ottaa vastaan eri rintamilta tulevat raportit ja yhdistää ne yhtenäiseksi kertomukseksi, kuin myöskin valmistaa ja perille toimittaa kaikki sotaosaston kirjeet ja määräykset. Raportöörin alaisena toimi erikoinen lähettikunta, joka kuljetti raportit itään ja länteen ja toi palatessaan paikalliset raportit esikunnalle. Kahdesti vuorokaudessa toi lähetti pohjoisesta Savon raportit, lännestä Lahden, Riihimäen ja Tampereen raportit, idästä Lappeenrannan ja Viipurin raportit. Raporttööri yhdisti lännestä ja Savosta tulleet raportit, lähettäen ne itään, sekä idästä ja Savosta tulleet, lähettäen ne länteen, ja lännestä ja idästä tulleet lähettäen ne Savoon. Tämä lähettien kautta yhteyden pito rintama-osien välillä järjestettiin sen jälkeen, kun huomattiin se välttämättömäksi ja koska yleisesikunta ei pystynyt säännöllistä yhteyttä pitämään.

Lähettikuntaan kuului 15 miestä ynnä päällikkö ja toimivat nämä viiden miehen ryhmissä, ollen varustetut erikoisilla valtakirjoilla, joista malli lähetettiin jokaiseen esikuntaan. Kirjekuoret, joissa raportit lähetettiin, oli lähetin kuitattuna tuotava takaisin todistukseksi siitä, että sen sisällys oli toimitettu perille. Talousosasto jakaantui viiteen osaan: 1) Muonitusosasto toimitti kaiken tarvittavan ruokatavaran hankinnan ja jakamisen. Takavarikoimisvaltuudet antoi talousosaston johtokunta. 2) Vaatetusosasto toimitti kaiken tarvittavan vaatetustavaran hankinnan ja jakamisen. Takavarikoimisvaltuuden myöskin sen hankkijoille antoi talousosaston johtokunta. 3) Majoitusosasto huolehti joukkojen majoituksesta. Tarvittavat huoneustot takavarikoi talousosaston johtokunta. 4) Postitusosasto toimitti kaiken avonaisen kaartin toiminnassa tarvittavan postituksen sekä antoi yleisölle ja kaartilaisille matkustus- ynnä liikkumislupa-todistuksia. 5) Kansliatoimikunta huolehti kokonaisuudessaan kaartin kirjanpidosta ja tilien maksusta. Tilit maksettiin joukkojen majoituspaikoilla.

Sanitääriosasto huolehti kaikin puolin kaartin lääke-ja sairashoidon kuin myöskin kaatuneita koskevista asioista.

Edellä oleva toiminta tapahtui kaikki Kouvolassa Kyminlaakson prik. rintamaesikunnan välittömässä yhteydessä. Tämä koneisto vaati kaikkiaan 130 henkilöä, miehiä naisia ja poikia.

Tämän lisäksi toimivat itse rintamilla omat orgaaninsa seuraavasti: Kyminl. prik. rint. esik. Kouvolassa nimitti rintamaosan ylipäällikön, ylipäällikön apulaisen, järjestäjän, kirjurin, muonitus-, vaatetus- ja sanitääripäälliköt. Nämä muodostivat yhdessä rintamaosalla toimivien pataljoonan päälliköiden kanssa n. s. „rintamaesikunnan“ kullakin rintaman osalla. Rintamaosan ylipäällikkö toimeenpani yhdessä esikunnan kanssa Kyminl. prik. esik. antamat määräykset ja siten itsenäisesti johti kaiken toiminnan rintamalla.

Tarvittavat tavarat tilasi asianomainen päällikkö Kouvolasta. Rintaman ylipäällikkö tilasi joukot ja ampumatarpeet sotaosastolta, muonituspäällikkö ja vaatetuspäällikkö ruoka- ja vaatetustarpeet talousosastolta j. n. e. Järjestäjä huolehti rintamalla joukkojen kunnostamisesta ja majoittamisesta.

Näiden lisäksi oli rintamamme pääosalla, nimittäin Savon rintamalla erikoinen „tiedusteluosasto“, joka oli koottu rintamalla olevien komppanioiden miehistä. Siihen sai vapaaehtoisesti liittyä. Tämä komppania, jossa oli keskimäärin noin 70 miestä, hoiti rintamalla olevan ylipäällikön määräysten mukaan kaiken rintamalla tarvittavan tiedustelu- ja vakoilutoiminnan.

Kouvolassa ja rintamalla toimi vielä niin sanotut „tutkijakomiteat“. Kouvolassa kuului siihen viisi henkilöä ja käsitteli se kaikkia kaartilaisten ja siviilihenkilöiden rintaman selkäpuotella tekemiä poliittisia rikoksia ja antoi niistä tuomionsa. Rintamalla kuului tutkijakomiteaan jäseniä 3—5:teen, rintama-

alueen laajuuden mukaan, käsitellen ja antaen tuomionsa kaikista rintama-alueella tapahtuneista poliittisista rikoksista. Henkilöt näihin komiteoihin nimitti Kyminl. prik. rint. esik., joka myös valvoi niiden toimintaa.

Myöhemmin kun punakaartit yleisesikunnan määräyksellä jaettiin kolmeen armeijakuntaan, muuttui Kyminl. prik. rint. esikunnan nimi S. P. K. Keskisen rintaman esikunnaksi. Samalla nimitettiin S. P. K. Keskisen rintaman ylipäällikkö, joka tuli kuulumaan seitsemäntenä jäsenenä ja puheenjohtajana esikuntaan.

Armeijakunnan ylipäällikkönä toimi Vihtori Hasu Kotkasta ja hänen apulaisenaan Kaarlo Roine Kotkasta ja sittemmin helmik. puolivälistä Oskari Sundman Voikkaalta.

Armeijan esikuntaan kuuluivat Artur Valden Kouvolasta, Arvid Nordström Voikkaalta, Kalle Vuorio Kymistä, Heikki Kröger Kotkasta, Julius Hjelt Kotkasta, Juho Muuri Kotkasta, Emil Hälström Kotkasta, ylipäällikkö V. Hasu puheenjohtajana ja Oskari Sundman varapuheenjohtajana sekä sihteerinä A. Kunnas Kotkasta.

Sotaneuvostoon kuuluivat: Artur Valden puheenjohtajana, muina jäseninä V. Hasu, O. Sundman, K. Roine ja A. Hälström.

Talousosastoon kuuluivat: Julius Hjelt puheenjohtajana ja muina jäseninä Stolle Virtanen Kuusankoskelta, Aret Sundström Kuusankoskelta, Kalle Heikkilä Voikkaalta, ja A. Helenius Kostakasta.

Vaatetus ja muonituskomiteaan kuuluivat Elis Pajari, Voikkaalta päällikkönä ja muina jäseninä Matti Talonpoika Kotkasta, Hjalmari Nissinen Voikkaalta ja J. Lehvä Kymistä.

Varusmestarina toimi E. Hälström.

Selkäpuolen puhdistus.

Ensimäisen operatiivisen määräyksen saivat Lahden ja Kouvolan rintamaesikunnat tammik. 30 p. SPKYE:ltä. Määräys koski selkäpuolen puhdistusta. Tässä mainittiin kiinteästi kunkin joukon suuruus, marssisuunta, liikkeellelähtö ja yhtymisaika sekä paikka. Olipa otettu reservikin huomioon, määrätty sen marssisuunta ja pysähdyspaikka sekä annettu jokaiselle joukolle päätehtävät. Tämä selkäpuolen puhdistusjoukko oli kokoonpanoltaan seuraava: Lahden I rykmentin I patalj. I—III kompp., II patalj. I, II ja III kompp., Riihimäen I—II kompp., Kyminlaakson I rykm. II patalj. I, II ja III kompp., II rykm. I patalj. II ja III kompp. sekä reservinä I venäläinen komppania, käsittäen koko miesluku noin 1450 sekä lisäksi etelästä ja lännestä tulevat Helsingin joukot. Ennen tämän joukon liikkeelle lähtöä oli Mäntsälän paikallinen punainen kaarti 2 p. helmik. päättänyt riisua aseista lahtarikaartin 1 kiväärillä ja 6 haulikolla, mutta luonnollisesti epäonnistunut, sillä lahtareilla oli jo siihen aikaan 30 kivääriä. Tässä taistelussa haavoittui 3 punakaartilaista

Kaartin osasto perääntyi haavoittuneidensa kanssa Lahteen, jossa liittyi selkäpuolen puhdistusjoukon siihen ryhmään, joka lähti Jokelan asemalta Mäntsälää kohden. Mäntsälän punakaartin ansioksi on luettava se alotekyky, joka puuttui niin monessa paikassa juuri näinä luokkasodan tärkeimpinä hetkinä.

Helmik. 3 päivä lähti selkäpuolen puhdistusjoukosta ensimäinen ryhmä liikkeelle Lahdesta Järvelän aseman kautta. Päämääränä oli Porvoo, määräyksellä pysähtyä Mäntsälässä ja sulkea kaikki pohjoiseen johtavat tiet. Joukon saavuttua Saaren kartanon edustalle päätti konekiväärikomennuskunta poiketa kahville erääseen taloon, jättäen kuularuiskun rekeen ilman vartiostoa. Kolme lahtaria tuli pihaan, käänsi kuularuiskuhevosen ja ajaa huristivat punaisten kuularuiskun kanssa Saaren kartanoon. Punaiset saivat hyökätessään kartanoa vastaan maistaa omasta kuularuiskustaan, menettäen kaatuneina yhden, neljän joutuessa vangiksi ja kolmen haavoittuessa. Näine hyvineen punakaarti perääntyi lukumäärältään monta kertaa pienemmän vihollisjoukon edessä Järvelän asemalle. Seuraavana päivänä lähti selkäpuolen puhdistusjoukko liikkeelle kaikilta suunnilta: Lahden joukot Järvelän ja Herralan kautta Mäntsälään, Kotkan joukot Pyhtään kautta Loviisaa kohden. Mäntsälästä perääntyivät lahtarit 6 p. helmikuuta pienen taistelun jälkeen. Samanapäivänä valtasivat Kotkan joukot Loviisan kaupungin. Täällä olevat lahtarit perääntyivät Porvooseen. Helmikuun 7 p. valtasivat punaiset Sääksjärven kylän Mäntsälässä ja marssivat 8 p. Porvooseen, lukuunottamatta kotkalaisia, jotka olivat saaneet määräyksen jäädä Loviisaan. Pidettiin tarpeettomana marssittaa suurempia joukkoja Porvooseen. Valkoisten vastustuskyky oli heikko. Vapaaherra Silfverhjelm, joka muutamaa päivää ennen luokkasodan puhkeamista oli saanut Vaasan päämajasta kirjallisen määräyksen olla Uudenmaan aluepäällikkönä, oli Porvoossa olevan valkoisten esikunnan kautta antanut hajaantumiskäskyn lahtarijoukoilleen ennen punaisten Porvooseen saapumista. Tämä täten hajalle lyöty lahtarijoukko joutui pienen Pellingin saarella käydyn taistelun jälkeen samoilemaan Suomenlahden saaristoissa. Osa niistä joutui myöhemmin punaisten käsiin, osa seikkaili itsensä Viroon saksalaisten lahtarien turviin.

Näin oli selkäpuolen puhdistus keskisen rintaman alueella loppuun suoritettu. Puhdistustyöhön käytti keskinen rintama noin 1.450 kiväärimiestä. Näiden kiväärit, 6 konekivääriä ja 1 tykki oli punaisten asestuksena. Helsinkiläisillä eli etelästä ja lännestä etenevillä punaisilla joukoilla oli miehistön ja kuularuiskujen luku luultavasti saman suuruinen.

Päällystönä punaisilla oli muurareita, maalareita, metallimiehiä ym. sentapaisia.

Lahtarien voimat olivat noin 1200 miestä, 560 kivääriä sekä 5 konekivääriä, joukko metsästyskivääreitä ja haulikoita. Pääl-

lystönä, paitsi vapaaherra Silfverhjelmiä, olivat jääkärit Stenbäck, Pekkala ja Kemppi. Lahtarit olivat siis miesluvultaan ja aseistukseltaan paljon heikommat punaisia. Mutta olivathan heidän päällikkönsä olleet järjestetyn armeijan kanssa tekemisissä, joten voidaan sanoa heidän siinä suhteessa olleen päätään pitempiä punaisten päälliköitä. Lukuunottamatta päällystöä olivat valkoiset siis melkolailla heikompia. Heidän asemaansa heikensi vielä se seikka, että heillä ei näyttänyt olevan mitään erikoisia pyrkimyksiä murtautua yhtenä joukkona pohjoista kohden, jonka punaiset selkäpuolen puhdistukseen ryhtyessään arvelivat olevan lahtarien päätarkoituksena. Sentähden olikin pohjoiseen johtavien teiden ja rautateiden suojaksi määrätty suurimmat joukot. Nykyään tarkastellessamme punaisten selkäpuolen sotaliikkeitä, voimme sanoa sen olleen koko lailla harkitun, paitsi että liioteltiin lahtareiden voimat tarpeettoman suuriksi ja täten jouduttiin juuri aseistetuksi saadut punakaartit työntämään selkäpuolen puhdistukseen. Sen työn olisi aivan yhtä hyvin suorittanut yksi kolmas osa siihen käytetystä joukosta. Loput olisivat olleet vapaat pyrkimään pohjoista kohden, joka tärkeä tehtävä jäi nyt aivan sivuasiaksi. Voimmekin yhtyä lahtarien lausuntoon: „Tämä valkoisten selkäpuolitoiminta sitoi huomattavia punaisten joukkoja juuri silloin, kun valkoisten päärintamat vielä olivat heikkoja ja varustamattomia". („Suomen vapaussota Kivijärvi, IV osa. siv. 21).

Vaikka keskisellä rintamalla ei punaisten taholta ollut vielä tapahtunut yhtään niin sanottua murhaa, murhasivat valkoiset 4 p. helmik. ennen mainitun Saaren kartanon taistelussa saamansa vangit. Punaiset tapasivat heidät seuraavana päivänä yhteen kasaan ammuttuina. Sen johdosta heräsi eräissä punaisten piireissä kysymys julistaa punainen terrori keskisellä rintamalla. Tämän ehkäisi kansanvaltuuskunnan antama määräys kuoleman tuomion poistamisesta.

Rintamataistelut.

Lopetettuamme selkäpuolen taisteluiden tarkastelun, siirrymme seuraamaan varsinaisia rintamataisteluita.

Keskinen rintama jakaantui rintamaesikuntiensa mukaan kolmeen osaan: 1) Kouvola keskisen rintaman operatiivisena keskuksena sekä keskisen rintaman oikean siiven taisteluiden varsinaisena johtajana Savonradan varrella, 2) Lahti vasemman siiven taisteluiden johtajana linjalla Padasjoki—Vääksy—Kalkkinen, 3) Heinola keskustassa, linjalla Marjoniemi—Heinola—Paistijärvi.

Oikean siiven tapahtumat.

Savonrata luonnollisesti kiinnitti jo ensimäisinä päivinä niin punaisten kuin lahtarienkin huomiota. Niinpä jo tammik. 27 p:n iltana pyytää Mikkelin suojeluskunta Ristiinasta dynamiittia,

dynamiittinalleja ja sytytyslankaa. Tämä pyyntö oli tehty puhelimitse ja punaisten puhelinvartiosto kaappasi sen Mikkelissä. Punaiset varustautuivat Ristiinasta johtavan tien varrelle kaappaamaan tätä dynamiittilähetystä. Mutta he eivät osanneet vielä siihen aikaan kulkuteitä vartioida, ja niin onnistui lahtarien kuljettaa saaliinsa kiertoteitse talteen. Näillä räjähdysaineilla räjäyttivät he 27 p:n iltana Kymijoen yli johtavan Korian sillan ja 28 p:n vastaisena yönä Torasjoen ja Hillosensalmen sillat Savon radalla. Siten olivat lahtarit päässeet häiritsemään punaisten juuri alkamaa liikehtimistä. Kouvolan rintamaesikunta ryhtyi heti siltojen korjaustöihin. Helmikuun 1 p. lähtee, ensimäinen punakaartin osasto pohjoista kohden, sivuuttaen Torasjoen ja Hillosensalmen sillat, jotka oli juuri saatu kuntoon, edeten 3 p. Voikoskelle päin.

Samaan aikaan olivat lahtarit lähteneet liikkeelle Mikkelistä kolmella hiekkasäkeillä panssaroidulla junalla. Heidän matkansa tarkoituksena oli estää Hillosensalmella räjäytetyn sillan korjaustyöt ja karkoittaa punaiset Hillosensalmelta. Jonkun matkaa sillalta kohtasivatkin punaiset lahtarien junat, säikäyttäen ne kiireelliseen pakoon. Nyt eteni punakaarti, miehittäen taisteluitta Voikosken, Mouhun, Varpasen ja Leppäniemen. Vasemmalla siivellä samaan aikaan maantietä etenevä punakaartin osasto miehitti myöhemmin taisteluittä Nurmaan kylän. Vähän jälkeen Mouhun miehittämisen kohtasi punakaartin tiedusteluosasto Jaalan tiellä Mouhua kohden marssivan lahtarikaartin osaston, joka huomatessaan punakaartilaiset kääntyi pakokauhun vallassa Mäntyharjua kohden. Tänne lahtarit sitten majoittuivat, lähettäen kuitenkin yhden osastonsa Virtalaan, pysähdyttämään punaisten mahdollisen etenemisen Nurmaasta. Kun punaiset 4 p:n aamuna etenivät Mäntyharjulle päin, joutuivat he radalla Varpasten pysäkin luona lahtarien kanssa laukausten vaihtoon. Myöhemmin samana päivänä lähtivät punaiset voimakkaammin varustettuna konekivääreineen karkoittamaan lahtareita. Punaisten avatessa Varpasten pysäkiltä konekivääritulen pakenivat lahtarit hirveässä sekamelskassa Mäntyharjun asemalle, synnyttäen myöskin siellä olevissa lahtareissa pakokauhun. Tästä oli seurauksena, että lahtarit, räjäytettyään ensin Kiepin sillan, pakenivat viimeistä miestä myöten Mikkeliin asti.

Otavassa tuli pakenevia vastaan junalla Mikkelistä lähetetty pieni lahtarijoukko, joka uskalsi sentään jatkaa matkaansa Hietasen asemalle saakka. Täten oli siis helmik. 4 p. taistelevain joukkojen välille syntynyt turvallinen 40 kilom. välimatka. Voittajana katsoi punakaarti vihollisen jatkuvan takaa-ajon tarpeettomaksi. Etenemistä ei pidetty t a r p e e l l i s e n a! Lahtarit eivät myöskään u s k a l t a n e e t edetä. Lahtarit sanovatkin tästä seuraavasti: „Everstiluutnantti von Bonsdorf ryhtyi heti joukon saavuttua Mikkeliin tarmokkaisiin toimenpiteisiin tilanteen pe-

lastamiseksi, mikä olikin sangen arveluttava". (Suomen Vapaussota II osa, siv. 524).

Punaiset eivät osanneet käyttää suotuisaa tilannetta hyväkseen, vaan antoivat lahtareille mahdollisuuden ryhtyä varusteluihin ja hyökkäysvalmisteluihin. 5 p:n iltana marssivatkin lahtarit jälleen Mäntyharjulle miehittäen aseman ja kirkonkylän. Vuorokauden oli siis Mäntyharju ollut vapaana niin valkoisista kuin punaisistakin joukoista.

Kouvolan rintamaesikunta oli myös sunnnitellut Mäntyharjun valtausta jo helmik. 4 p:stä alkaen. Komppanioille jaetun määräyksen mukaan tuli valtauksen tapahtua 5 p:n aamun valjetessa. Tämä aamu valkeni, mutta ei hyökkäyksen merkeissä, vaan lisäjoukkoja odotellessa. Samoin valkeni vielä 6 p. ja vasta 7 pnä eteni punakaarti panssarijunan suojassa rataa pitkin Mäntyharjun asemaa kohden. Punaisten lähestyessä niinsanottua Lindblomin vahtitupaa, avasivat lahtarit heitä vastaan kivääritulen, mutta lättiläinen vapaaehtoinen komppania teki leikistä äkkiä lopun, vallaten vahtituvan. Seitsemän lahtariherraa joutui heille vangiksi. Täältä eteni punakaarti asemaa kohden. Lahtarit olivat asettuneet aseman länsipuolella sijaitsevalle harjulle ja samoin itäpuolella hyviin varustuksiin. Punaiset hyökkäsivät innolla ja miehekkäästi laajojen aukeiden yli, vallaten panssarijunan avustamana Mäntyharjun ja edeten yhä Kiepin siltaa kohden. Sen ehtivät lahtarit räjäyttää ennen panssarijunan saapumista. Tähän pysähtyi punaisten eteneminen 7 pnä helmikuuta.

Lahtarit olivat tämän päivän kokemuksista saaneet pahan kolauksen ja perääntyivät Hietasen asemalle saakka. Saman päivän aamuna oli lahtareiden toinen ryhmä lähtenyt Nurmaalla olevia punaisia hätyyttämään. Täältä olivat punaiset jo kuitenkin edellisenä iltana poistuneet Voikoskelle. Tämän johdosta saivat lahtarit päähänpiston ryhtyä valloittamaan Voikoskea. Niinpä punaisten tiedustelijat klo 5 aikaan illalla toivat tiedon lahtareiden saapumisesta, ilmoittaen niiden asettuneen Voikosken maantiesillan länsipäähän, kiviröykkiöiden ja tehdasrakennusten turviin, josta ne pyrkivät sillan yli asemalle. Punaisten voimakas kiväärituli esti kuitenkin sen, karkoittaen lahtarit asemistaan ja aiheuttaen vaivaloisen perääntymisen läpi yön Toivolaan, johon he saapuivat helmik. 6 p:n aamulla lopen väsyneinä ja allapäin retkensä epäonnistumisen ja kärsimiensä tappioiden tähden. Seuraavana, 8 p. päätti punakaarti miehittää Papinpojan kylän, jonka he olivat edellisenä päivänä jättäneet miehittämättä. Mutta nyt ei kylän miehittäminen enään ollutkaan mahdollista ilman taistelua, sillä lahtarit olivat sinne sijoittuneet hyviin asemiin. Taistelu kesti pari tuntia, jonka jälkeen punaiset luopuivat valloitusyrityksestään. Ne pitivät kylää vähäpätöisenä tekijänä tuleville punaisten sotaliikkeille. Täten jäi mainittu kylä punaisten vasemman siiven alituiseksi uhkaksi.

Seuraavina, 8—14 päivinä helmik. ei suoritettu mitään sotaliikkeitä. Punaiset korjailivat Kiepin siltaa. Tiedustelutoiminnan yhteydessä syntyi pieniä tiedustelukahakoita. 12 pnä valmistui Kiepin silta, jonka lahtarit yrittivät samana päivänä räjäyttää lähettämällä räjähdysaineilla täytetyn vaunun siltaa kohden. Tämä räjähti kuitenkin punaisten avaaman tulen vuoksi ennen kuin pääsi sillalle, tekemättä radalle mitään vauriota.

Tämän epäonnistuneen yrityksen jälkeen lahtarit lähettivät illemmalla vielä toisen vaunun, joka samoin räjähti ennen siltaa, rikkoen tällä kerralla jonkunverran rataa. Nyt olivat punaiset varustautuneet etenemään pohjoista kohden, jonka piti tapahtua aikaiseen 13 p:n aamuna. Mutta tavaksi tullut hyökkäykseen ryhtymishetken siirto pilasi tämänkin päivän aikomukset. 14 pnä ei punaisilla ollut enään tilaisuutta valmistella hyökkäystä, sillä silloin tuli eteen kysymys Mäntyharjun omistamisesta. Helmikuun 14 p. hyökkäsivät lahtarit Mäntyharjuun kolmelta suunnalta, lännestä, pohjoisesta ja idästä.

Lännessä olivat punaiset asettuneet Mäntyharjun kirkonkylän laidassa oleville kukkuloille. Keskusta oli pohjoispuolella olevalla Huovin vahtituvalla, Kiepin sillan luona ja köyhäin talon kohdalla. Idässä olivat punaiset rakkennusten sekä muiden ympäristön tarjoamain varustusten suojissa. Keskustassa, jossa ensimäiset laukaukset pamahtivat, etenivät lahtarit rataa pitkin rautatieasemaa kohden. Ensin yrittivät ne vallata Huovin vahtitupaa, kuitenkaan onnistumatta, sillä Kiepin sillalta ja köyhäintalon kohdalta suunnattu punaisten tuli esti kaikki lahtarien rynnistykset. Myöhään iltaan mennessä pysyi asema tällä suunnalla muuttumattomana. Vasemmalla siivellä työväentalon kohdalla yrittivät lahtarit painaa punaisia rautatienasemaa kohden, täälläkin onnistumatta. Oikealla siivellä käytiin tuimempi taistelu. Täällä oli lahtareilla maaston puolesta parempi mahdollisuus hyökkäykseen. Iltahämärässä murtui punaisten ketju tällä suunnalla. Samaan aikaan saivat punaiset tietää, että selkäpuolelta oli rata katkaistu. Tästä johtui, että he päättivät jättää Mäntyharjun enemmittä taisteluitta. Yöllä vedettiin joukot pois ketjusta ilman suurempaa syytä. Ne perääntyivät Mouhulle. Perääntyessään saivat punaiset ahertaa uutterassa radan korjaustyössä, sillä lahtareiden radansärkemissakki oli sitä rikkonut 14 eri kohdasta. Punaisten saapuessa Mouhulle oli sinne juuri saapunut apujoukko, jonka oli määrä ehtiä Mäntyharjulla taistelevien avuksi. Perääntymisen vuoksi täytyi apujoukon nyt pysähtyä tähän. Onni kuitenkin oli, että tämä apujoukko oli kerinnyt Mouhulle, sillä juuri samaan aikaan yritti pieni lahtarisakki hyökätä Mouhun pysäkille. Punaiset löivät sen verissäpäin takaisin. Täällä rakensivat punaiset puolustusvarustuksia ja tekivät suunnitelmia lahtarien kylvettämiseksi. He eivät kuitenkaan vielä ehtineet hyökkäystä alottaa, kun lahtarit 19 pnä hyökkäsivät taas Mouhua vastaan. Punaiset olivat on-

neksi jo rauhoittuneet saamansa selkäsaunan jälkeen, joten lahtarien yritys hupeni tyhjiin. Selkäpuolella rataa rikkova sakkikaan ei onnistunut tehtävässään, kun punaiset olivat vahingosta viisastuneet ja suojelleet selkäpuolensa.

Mouhun hyökkäyksen varalta olivat meikäläiset miehittäneet sivustoiltaan muutamia kyliä, kuten Jaalan kirkonkylän, Valtolan, Sutelan ym. pieniä kyliä.

Helmik. 17 p. laati Kouvolan esikunta seuraavan hyökkäyssuunnitelman keskistä rintamaa varten: Hyökkäysjoukko jaettiin 6 osaan seuraavasti: osaston n:o 1 tuli alkaa etenemisensä Taavetista pohjoista kohden Savitaipaleen, Suomenniemen ja Ristiinan kautta Mäntyharjulle. Osaston n:o 2 tuli alkaa etenemisensä Kaitjärveltä Valkolanmäelle ja sieltä suoraan Mäntyharjulle. Osaston n:o 3 tuli edetä Kouvolasta Valkealan, Inkerilän ja Heikkilän kautta Mäntyharjulle. Osasto n:4 sijoitetaan Savon rautatielle ja etenee rautateitse Mäntyharjulle. Osasto n:o 5 piti alkaa etenemisensä Selänpään asemalta ja hyökkätä Jaalan, Huhdasjärven ja Nurmaan kylien kautta Mäntyharjulle. Osasto n:o 6 tuli lähteä liikkeelle Lahdesta 4 komppanian vahvuisena, edeten kahta tietä, yksi joukko Kalkkisten kautta Sysmään ja toinen joukko Lusin kautta Hartolaan. Molempien joukkojen oli määrä yhtyä Sysmässä riihimäkeläisiin ja puhdistettuaan Sysmän, suunnata matkansa Hartolan ja Lusin kautta Mäntyharjulle.

Joukot määrättiin lähtemään liikkeelle viimeistään 24 p. helmikuuta, määränä Mäntyharjun valtaus, jonka tuli tapahtua helmik. 25 p.; osasto n:o 6 : n oli lähdettävä liikkeelle viimeistään 20 p. ja yhdyttävä toiselta suunnalta tuleviin joukkoihin 25 p-n aamuna Mäntyharjun pohjoispuolella.

Eri joukkojen suuruuden oli Kouvolan esikunta määräävä myöhemmin, paitsi Lahden joukon, jonka suuruus oli jo määrätty.

Tämä keskisen armeijan suunnitelma muuttui kuitenkin miltei kokonaan paikallisiksi taisteluiksi ja puolustussodaksi, sillä Kouvola ei kyennytkään suunnitelmaansa toteuttamaan määräpäivänä. Liikkeelle lähti ainoastaan Lahden joukot 19 p. ja osasto n:o 1. 26 pnä Taavetista, pysähtyen Kylliälään. Osasto n:o 3 lähti edellä mainittuna päivänä Valkjärven tietä Virmajärvelle päin, saapuen Valkolanmäelle 27 pnä. Viipurilainen osasto alkoi etenemisensä Savitaipaletta kohden Kylliälästä ja Lemiltä johtavia teitä. Ensimmäiset lahtarit kohtasi Savitaipaletta kohden etenevä punakaartin osasto Lyytikkälässä. Tässä syntyi taistelu, jossa punaiset voitokkaasti etenivät, valloittaen Kylliälän, Kaihtulan ja Ollikkalan sekä edeten kirkonkylää kohden. Helmikuun 28 p. jpp. punaiset valloittivat Savitaipaleen ja sen ympäristön. Täten olivat punaiset saaneet mainittuna päivänä miehitettyä Lemin, Taipalsaaren ja Savitaipaleen.

Osasto n:o 5 oli edennyt samana päivänä Nurmaalle, mutta jostain käsittämättömästä syystä vetäytyi se Paljakkaan ja

siitä Huhdasjärven kylään. Tämä osasto sai kuitenkin uuden määräyksen edetä ja miehittää Nurmaan kylä, koska siellä ei ollut lahtareita. Sen mainittu osasto tekikin 28 p.

Täten muodostui helmikuun 28 p. keskisen rintaman oikean siiven taistelulinja seuraavaksi: Kuivanen — Kärnä — Paasola — Lehtisen saari—Mouhu—Nurmaa.

Vasemman siiven ja keskustan tapahtumista kerromme erikseen, manitsemme vain, että punaisten vätystelevä eteneminen kautta koko linjan, sotki alkuperäisen suunnitelman ja antoi lahtareille tilaisuuden valmistautua vastahyökkäykseen, mikä tapahtui keskisen rintaman oikealla siivellä 3 p. maaliskuuta Mouhua vastaan. Maaliskuun 2 pnä sai Kouvola tiedon lahtareiden hyökkäyssuunnitelmasta, jonka johdosta oli ruvettu varovaisuustoimenpiteisiin jo saman päivän iltana.

Mouhun taistelu.

Aamulla 3 pnä maaliskuuta klo 8 aikaan avasivat lahtarit tulen punaisten vasenta siipeä vastaan Papinniemen suunnalta. Punaiset vastasivat kivääri-, konekivääri ja tykkitulella. Siitä huolimatta onnistui lahtarien edetä aina Laurilan peltojen aidan taakse. Tähän pysähtyi kuitenkin heidän etenemisensä. Klo 9 ap. alkoi myös ammunta pohjoisen suunnalta, mistä lahtarit tykistöllä pommittivat kylää. Samaan aikaan olivat he hyökänneet Kinnille, mistä punaiset pienen taistelun jälkeen peräänty ivät Mouhulle. Nyt joutui Mouhun asema kolmelta suunnalta piiritykseen. Pohjoisesta oli lahtarien painostus voimakkaampi. Siellä heidän onnistui edetä hitaasti, mutta varmasti, kun heidän vasen siipensä sen sijaan osoitti hermostuneisuuden merkkejä. Kuului lahtaripäälliköiden kirouksia ja uhkauksia joukoilleen. Mitä pidemmälle taistelu kehittyi, sitä kiivaammin lauloivat kiväärit, konekiväärit ja tykit. Ilta hämärsi eikä voitto ollut vielä ratkaistu, mutta tuntui ikäänkuin lahtarit olisivat saaneet lisävoimia. Taistelu kiihtyi, punaiset perääntyivät jo aivan kylään, taisteltiin jo yksityisistä taloista. Nyt saapui punaisten panssarijuna avuksi. Mutta ei auttanut tämäkään. Punaiset perääntyivät, huolimatta panssarijunan ripeästä ja tarmokkaasta toiminnasta. Lopulta, klo 5 aikaan ip. perääntyi panssarijunakin. Punaiset jättivät Mouhun, ei pakosta, mutta syntyneestä voiton epävarmuuden tunteesta. Myöhään iltasella saapuivat väsyneet ja hermostuneet punaiset komppaniat Hillosensalmelle, jossa taas seuraavana aamuna joutuivat koetukselle.

Hillosensalmen taistelu.

Jo maaliskuun 3 pnä [1]) myöhään illalla olivat lahtarit lähettäneet Paljakkaan joukon konekivääreineen ja räjähdyskomennuskuntineen tarkoituksella hyökätä punaisten vasemmalle

[1]) Toisten tietojen mukaan tapahtui tämä jo maaliskuun 2 p.

siivelle ja vallata Hillosensalmen pysäkki. Tästä lahtarien suunnitelmasta olivat meikäläiset saaneet yöllä tiedon. He päättivät vastata vastaiskulla. Lähetettiin Kyminlaakson hiihtokomppania Paljakan kylään. Sen oli määrä karkoittaa sinne mahdollisesti sijoittunut lahtarijoukko ja avata tuli Hillosensalmelta otaksuttavasti perääntyviä lahtareita vastaan. Hillosensalmelle lähetettiin vahva puolustusjoukko, minkä oli määrä painaa lahtarit Paljakkaa kohden.

Kun lahtarien hyökkäysjoukko räjähdyskomennuskuntineen oli lähtenyt liikkeelle Hillosensalmea kohden, jätti se vartioston konekivääreineen Paljakan kylään tukemaan mahdollista perääntymistä. Hyökkäysjoukko marssi jäätä pitkin Kinansaaren kautta, josta se hyökkäsi Hillosensalmelle. Osa lahtareista tunkeutui jo pysäkille ennen punaisten sotilasjunan saapumista. Mutta heidät paiskattiin verissäpäin takaisin. Pakokauhun vallassa painuivat lahtarit jäälle punaisten seuratessa kintereillä. Hädintuskin pelastui osa kuormastosta: ambulanssi ja muutamia miehiä jäi vangiksi. Kun Paljakassa oleva lahtarisakki kuuli ammunnan ja näki Kinansaarelta perääntyvän hajanaisia joukkoja sekä huomasi punaisten hiihto-osaston olevan kohta niskassaan, painui se kiireenkaupalla pakoon Mäntyharjua kohden, jättäen jäällä saapuvat lahtaritoverinsa oman onnensa nojaan. Hillosensalmella tappion kärsinyt lahtarijoukko, joka ei tuntenut asemaa saapui ryhmässä Paljakan rantaa kohden, johon punaisten hiihtokomppania [1]) oli asettunut väijyksiin. Lahtarien lähestyessä avasivat punaiset kiivaan kivääritulen. Lahtarit pötkivät sekasorron vallassa pakoon. Kuului voimakas räjähdys, ilmaan lensi miehiä, hevosia ja rekiä, jäähän syntyi ammottava aukko, lahtareita ja hevosia painui jään alle. Punaisten kiväärin kuulat olivat räjähdyttäneet vihollisen räjähdysaine-kuormaston. Kuului huutoa ja surkeata voivotusta, jota vaimensi meidän kiväärituli. Näin päättyi Hillosensalmen taistelu lahtareiden katastrofimaiseen häviöön. Osa heidän joukostaan pakeni aina Mäntyharjulle asti ja osa Paljakan retkellä olleista lahtareista saapui vasta kahden päivän perästä perille. Punaiset saivat saaliina 4 kuularuiskua 70 kivääriä, n. 17 tuhatta patruunaa, joukon ratamiinoja, 38 hevosta, kaksi kuormaa suksia, selkäreppuja ym. Oli syntynyt tilanne, joka olisi antanut punaisille mahdollisuuden murskata lahtareiden rintama, mutta ei nytkään osattu tilannetta käyttää hyväksi. Lahtarit kirjoittivat Hillosensalmen taistelusta seuraavasti: ...„toinnuttiin vähitellen siitä lamauttavasta vaikutuksesta, minkä Hillosensalmen retkikunta oli saanut aikaan".

Radan varrella eivät punaiset nyt lähipäivinä ajatelleet mitään erikoisempaa hyökkäystä. Päätettiin lähteä viemään sivustoita eteenpäin. Suunnitelma oli vallata Turkinkylä, joka

[1]) Eräiden kertomusten mukaan oli täällä lahtareita vastassa joko Haminan tai Inkeroisten komppania.

10 p. miehitettiin taisteluitta sekä 12 pnä Västäräkki. 20 p. oli suunnitelma vallata Mouhu, joka tulisi tapahtumaan pääasiallisesti Valtolan ja Turkinkylien puolelta. Sitä ennen oli tehty valtausyritys Västäräkistä tehdyllä saarrolla. Siellä onnistuttiinkin karkoittamaan lahtarit varustuksistaan, kivinavetoista, mutta iltahämärässä pérääntyivät punaiset jälleen entisiin asemiinsa. Yritys uusittiin 23 p., mutta nytkin tuloksetta. Koottiin enemmän voimia ja päätettiin tuonnempana yrittää uudelleen. Seuraavina päivinä tekivät vuoroin punaiset vuoroin valkoiset hyökkäyksiänsä Kinnin—Turkinkylän tienoilla. Mouhulla jatkuivat jokapäiväiset asemataistelut.

Maaliskuun 22 p. tekivät punaiset voimakkaamman hyökkäyksen Kinnin suunnalla edeten aina Kaitjärven pohjoisrantaan, mutta pimeän tullessa vetäytyivät jälleen takaisin. Tällaisia pikkuretkiä suoritettiin miltei joka päivä niin valkoisten kuin punaistenkin puolelta.

Maaliskuun 20 pnä oli Kouvolan rintamaesikunta tehnyt kiinteämmän sunnnitelman painaakseen lahtarit pohjoisemmaksi. Se edellytti yhtymistä Heinolan rintamaesikunnan laatimaan Sysmän valtaussuunnitelmaan. Tällöin olisi pääisku annettu Kinnilän kautta Varpasten kohdalla, jossa olisi vahvoilla joukoilla estetty lahtareiden paluutie Mouhulta.

Sysmän valtauksen piti tapahtua 28 p. maaliskuuta. Samoihin aikoihin tuli Kouvolan liikehtiä Mäntyharjua kohden. (Tästä suunnitelmasta kerrotaan lähemmin keskustan tapahtumien yhteydessä). Varsinaisia suurempia taisteluita ei siis syntynyt huhtikuun alkupäiviin mennessä, joten lopetamme Suomen luokkasodan keskisen rintaman oikean siiven tapahtumien tarkastelun tässä vaiheessa. Lopuksi mainitsemme tämän rintamaosan rintamalinjan kulkevan 2 p. huhtikuuta seuraavasti: Nurma — Leppäniemi — Voikoski — Nuollahti — Varpanen—Turkin ja Valtolan kylien kautta.

Vasemman siiven tapahtumat.

Vasemman siiven toiminta johdettiin Lahdesta. Lahden rintamaesikunta oli tyynenä seurannut paikkakunnalla luokkasodan tapahtumia siitä alkaen kun selkäpuolen puhdistus oli loppuun suoritettu ja joukot palanneet Lahteen. Oli sentään aseistanut ja harjoittanut joukkoja sekä lähettänyt 4 p. helmikuuta 260 miestä pohjoiselle rintamalle, Suodeniemelle. Tiedustelutoimintaa oli suoritettu Heinolaan ja Vääksyyn asti, 14 pnä miehittivät lahtelaiset joukot Hollolan, Asikkalan, Vääksyn ja 15 p. Padasjoen. S.P.K:n Y.E. antoi 17 p. Lahden rintamaesikunnalle määräyksen edetä pohjoista kohden keskisen armeijan hyökkäyssuunnitelman mukaisesti. (Katso oikean siiven tapahtumia). Lahdesta lähtivät joukot liikkeelle 20 p., määräyksellä edetä, kunnes saavat kosketuksen vihollisen kanssa. Heinolan tietä

eteni kaksi komppaniaa saapuen saman p:än iltana Vierumäkeen. Samoin eteni 2 komppaniaa Vesivehmaan kautta Kalkkisiin, jonne ne saapuivat 20 p:n iltana. Asikkalan ja Padasjoen miehityskomppaniat olivat saaneet määräyksen vallata 20 p. Harmoisen, jonne he saapuivat mainittuna iltana. Edellä mainittuja Padasjoen, Kalkkisten ja Heinolan joukkoja varten oli Lahden rintamaesikunta laatinut seuraavan suunnitelman:

1. Padasjoen joukko hyökkää Harmoisista Kuhmoisiin johtavaa valtamaantietä sekä pitkin Päijänteen länsirantaa, puhdistaen edetessään seudun lahtareista. 21 pnä on joukon yhdyttävä maantien risteyksessä Rekolassa pohjoisen rintaman joukkoihin ja vallattava heidän kanssaan 22 p. Kuhmoinen.

2. Kalkkisten joukko etenee Kalkkisista Sysmään päin, Karilanmaan ja Nikkaroisten kautta Otamoon. Toinen komppania etenee Kalkkisista Sysmään johtavaa valtamaantietä Uuteen Olkkolaan. Tämän komppanian on oltava 21 p. Uudessa Olkkolassa ja 22 p:n aamuna edettävä Heinolan joukon kanssa Sysmän kirkolle, joka on vallattava samana päivänä.

3. Heinolan joukkojen on edettävä Heinolasta Lusin, Onkiniemen kautta Uuteen Olkkolaan, jossa heidän on oltava 21 p:n iltana. 22 p:n aamulla tulee joukon marssia Kalkkisten komppanian kanssa Otamoon, josta kaikki komppaniat ottavat yhdessä osaa Sysmän valtaukseen. Heinolan joukosta ottaa 1:si komppania osaa taisteluun, ja toisesta komppaniasta kaksi plutoonaa jää Lusiin, toiset kaksi menevät Tuusjärven tien risteykseen, jossa suorittavat vahtipalvelusta.

Padasjoen komppania eteni 21 p. noin 2 km päähän Kuhmoisten kirkolta Vuorikan, Rekolan ja Uotilan taloihin, muodostaen ketjun Vuorikanniemen pohjoisrantaa pitkin Kouhanniemen taloon saakka. Klo 1 aikaan päivällä alkoi taistelu, mutta sinä päivänä ei vielä tapahtunut ratkaisevaa yhteenottoa. Punaiset yrittivät kyllä laimeilla hyökkäyksillä vallata kylää, mutta lahtarit torjuivat hyökkäykset. Punaiset yöpyivät asemilleen ja varhain seuraavana päivänä uusittiin yritys. Mutta jo yhden aikaan päivällä punaiset luopuivat taistelusta ja perääntyivät Padasjoelle.

Kalkkisten I komppania oli saapunut 21 p:n iltana Virtalaan, jossa se yöpyi. Myös oli toinen komppania saapunut Olkkolaan ja yöpyi Olkkolan kartanossa.

Lahtarit, saadessaan Sysmässä tietää punaisten marssivan Sysmää kohden, olivat kiireen kaupalla pyyhkäisseet pakoon. Nyt ei siis olisi tarvinnut Kalkkisista tulevien punaisten muuta kuin kiirehtää käyntiään ja marssia suoraan Sysmään. Mutta punaiset poikkesivat kartanoihin huvittelemaan, unohtaen päätehtävän. Sillä välillä kokosi lahtarien päällikkö Sysmän pohjoispuolelta 50 miestä, joiden kanssa yllätti punaiset. Kartanon edustalla syntyi taistelu ja noin 15 min. perästä, ilman mitään

vakavaa aihetta, luopuivat punaiset taistelusta, perääntyen Kalkkisiin, osan mennessä Lahteen asti.

Heinolasta lähtenyt komppania oli saapunut Onkiniemeen, mutta kun tuli ilta päätettiin lähteä takaisin, sillä „kuka piru se jää vieraaseen kylään yöksi", olivat pojat tuumailleet. Siten palasivat he takaisin Heinolaan, mistä olivat aamulla lähteneet. Täten oli siis 21 — 22 pnä tehty taival aiheettomasti jäänyt aivan tuloksettomaksi, olipa vielä tällä retkellä osoitettu punaisten s a a m a t t o m u u s. Retken hyödyksi voimme lukea sen, että punaiset olivat edes näyttäytyneet näillä seuduilla juuri silloin kun ruotsinmaalainen eversti Hjalmarson oli kenraali Mannerheimilta saanut määräyksen mennä täältä punaisten selkäpuolelle avustamaan Uudenmaan lahtareita, jotka jo silloin olivat lyödyt, kuten aikaisemmin on kerrottu.

Tämä punaisten liikehtiminen sai Hjalmarsonin hermostumaan, eikä hänellä riittänyt sisua yrittää korpien kautta salaa punaisten selkäpuolelle Myrskylään, jonne hänen olisi pitänyt mennä Uudenkylän ja Kausalan väliltä. Sentähden otti hän tehtäväkseen hyökätä Heinolan kautta ja päätti vallata Heinolan.

Heinolan ensimäinen taistelu 28 p. helmik.

Kun punaiset helmik. 22 p. poistuivat Lusista, eivät he tehneet sen jälkeisinä päivinä mitään valloitusyrityksiä. Tiedustelijat kävivät kyllä Lusissa, Marjoniemessä ja Hujansalossa, tarkastelemassa onko lahtareita näille seuduille ilmaantunut. Helmikuun 25 p. toivat tiedustelijat tiedon lahtarien liikehtimisestä Lusissa, ja 26 p:nä tiedotettiin lahtareiden myös saapuneen Marjoniemeen.

Varhain 28 p:n aamulla heräsi Heinola kiväärien rätinään. Lahtarit olivat nimittäin onnistuneet hiipimään punaisten huonon vartioinnin takia aivan kaupungin laitaan, jossa he avasivat heti kiivaan tulen, herättäen täten kaupungissa majailevan punakaartin makeasta unestaan. Kaupungissa oli silloin 2 punaisen kaartin komppaniaa ja lisäksi otti taisteluun osaa Heinolan kaupungin työläisnuorisoa sekä vanhuksia, kaikkiaan 280 kivääriä ja 3 konekivääriä. Heti ammunnan alettua hälyytettiin punakaartilaiset ketjuun. He asettuivat kaupunkia ympäröivälle harjulle sitä mukaan kun vuoteiltaan kerkisivät. Taistelu alkoi klo 5,30 a.p. Klo 6,15 a.p. soitti Heinolan joukkojen päällikkö punelimitse Lahteen lahtarien alkamasta hyökkäyksestä, pyytäen lähettämään apujoukkoja, koska arveli lahtareilla olevan ylivoiman. Klo 7,30 a.p. ilmoitti hän puhelimitse uudelleen Lahteen mainiten kaupungin olevan kauttaaltaan piirityksessä ja miehistöllään vain vähän yli sadan patruunan mieheen. Hän pyysi kiireellistä apua ja patruunia sekä lupasi pitää puoliaan niin kauan kun patruunat riittää. Tämän jälkeen ei Lahti enään saanut Heinolasta mitään tietoja. Lahtarit olivat katkaisseet puhelinjohdot.

Taistelun kulku oli jotakuinkin seuraava: Kaupungin pohjoispuolella vahdissa olevan plutoonan ensimäinen osasto, joka oli sijoitettu harjulle, vasemmalta puolen Heinolan kirkolle johtavan tien kummallekin sivustalle, joutui lahtarien aivan odottamatta klo 5,30 a.p. avaamasta kivääritulesta hämilleen. Se järjestäytyi kuitenkin heti ketjuun ja avasi tulen hyökkääjiä vastaan. Samalla riensi sen avuksi plutoonan toinen osasto, joka oli sijoittunut kaupungista kirkonkylään johtavan oikeanpuoleisen tien varrelle. Pian oli koko kaupungin punakaarti asettunut valitsemiinsa puolustusasemiin. Pohjoispuolella oli lahtarien ammunta ensin voimakkaampi, siirtyen sitten kaupungin itä- ja länsipuolelle. Patrulli, joka oli Heinolan sillalla, huomasi klo 7 aikaan aamulla lahtareiden saapuneen meikäläisten selkäpuolelle, toisin sanoen etelään, katkaisten siten Lahteen johtavan tien, joka oli ainoa mahdollinen punaisten perääntymistie. Patrulli avasi heti tulen sillalle hyökkääjiä vastaan. Punaisten puolustusjoukon päällikkö määräsi tämän johdosta molemmat hallussaan olevat konekiväärit selkäpuolen hyökkääjiä vastaan, asettaen toisen sillan korvalle ja toisen Jyrängön harjun eteläkärkeen. Hurjasti yrittivät lahtarit lähestyä siltaa, mutta punaisten konekiväärit lakasivat hyökkääjät tieltään, kaataen mm. ruotsinmaalaisen lahtaripäällikön majuri Glimstedtin. Pohjoisessa olivat lahtarit todennäköisesti saaneet lisävoimia, sillä Jyrängön harjun pohjoiskärkeä kohden avattiin kiivas tuli klo 8 aikana. Nähtävästi lahtarit yrittivät tällä suunnalla saada aikaan rintamamurron. Punaisten puolustusjoukkojen päällikkö siirsi tänne lisävoimia ja asema oli jälleen pelastettu. Taistelu pysyi tunnin toisensa jälkeen kiivaana. Jyrängön harjun puolustajat, 1 plutoona, noin 34 miestä, olivat katsoneet taistelun menetetyksi ja päättivät murtautua läpi. He lähtivätkin noin klo 15,30 ip. rullatehtaan takaa Ruotsalaisjärven poikki etelää kohden. Samaan aikaan oli Hjalmarson lähettänyt hiihtojoukon ottamaan yhteyden Glimstedtin kanssa. Hiihtojoukon tuli kulkea juuri samaan suuntaan, johon edellä mainitut rintamakarkurit olivat lähteneet. Kun lahtarihiihtäjät näkivät tämän punaisten joukon, pelästyivät he niin kovin, että jättivät suksensa ja kamppeensa painaen kainaloita myöten lumessa, ei Heinolassa olevien lahtaritovereidensa luokse, vaan suoraan pohjoista kohden, tavaten vasta myöhemmin Glimstedtin joukon. Samaan aikaan kiihtyi taistelu punaisten oikealla siivellä. Puolustusjoukkojen päällikkö riensi sinne, mutta huomasi rintaman olevan auki ja kiireen kaupalla siirsi hän osan puolustusjoukoistaan karkureiden paikkaa täyttämään. Samalla hän haavoittui ja päällikkyyden sai nuori reipas punakaartilainen, joka riensi Jyrängön harjun eteläkärjestä siirtämään ruiskun hautausmaan kohdalle ja karkoitti sillä suunnalla hyökkäävän vihollisen metsän laitaan. Punaisten patruunavarasto oli huvennut arveluttavasti, koottiin

TYÖVÄENLIIKKEEN
KIRJASTO

kaatuneiden ja haavoittuneiden tovereiden jälelle jättämät patruunat, joilla varastoa täydennettiin. Annettiin tiukka määräys olla ampumatta yhtään laukausta harhaan. Lähetettiin lähettejä ottamaan yhteys Lahteen, jonne koetettiin saada sana piiritettyjen tilanteesta. Viimein, klo 5 aikaan ip. toi lähetti tiedon apujoukon saapumisesta, joka jo kulki ketjussa etelästä kaupunkia kohden. Kuului riemunhuudahduksia punaisten ketjussa, kiväärit syytivät viimeisiä kuulia kiivaassa tahdissa lahtareiden ruumiiseen. Lahtarit perääntyivät. Taistelu oli päättynyt. Ei kuulunut enään laukaustakaan. Punaisten apujoukko (2 komppaniaa) riensi sillan yli työväenmarssia laulaen kaupunkiin.

Taistelussa oli kaatunut 26 urhoollista punakaartilaistoveria ja 32 haavoittunut. Lahtareita makasi siellä täällä, missä 2, missä 4 yhdessä ryhmässä ja Glimstedt sillan korvassa.

Lahtarit kertovat tästä taistelusta seuraavasti: „Kello oli noin 5,30 aamulla. Silloin äkkiä ollessamme vielä metsän peitossa, alkaa pauke Koskelan komppaniasta. Mitä oli tapahtunut? Mahdotonta saada selville. Ainoaakaan vihollista ei vielä näkynyt... Jonkun sormet olivat syyhyneet kivääriä koskemaan—niin laukaus pamahti ja kaikki toiset seurasivat mukana... Muutamia harvoja laukauksia kajahti vihollisen puolelta, ja jonkun ajan kuluttua kävi ammunta tosin vähän vilkkaammaksi, mutta mikään ei vielä viitannut siihen, että suuria joukkoja olisi viety taisteluun... Koskela sai käskyn edetä yhtaikaa Karan kanssa. Kara onnistuikin saamaan miehensä pienelle, noin 100 metriä metsänrannasta eteenpäin sijatsevalle kummulle, mutta kun pari miestä tässä kaatui ei päästy enään pitemmälle, ja Koskelan miehet olivat joutuneet metsänrantaan. Juuri kuularuiskuja mäenkukkulalle vietäessä osui hyvin tähdätty kuularuiskukuuro siihen ja harvalukuisen kuularuiskumiehistömme kaksi vöyriläistä kaatui heti... voimme selvästi nähdä miten lumi ryöppysi vihollisen kuularuiskujen tulesta ja miten erinomaisesti tähdättyä se oli . . . . . .

„Odotettiin monta pitkää tuntia, joiden aikana vihollisen tuli pysyi yhä yhtä kiivaana. Haavoitettu toisensa jälkeen lähti pois ampumaketjusta—aina yhden ja parin toverin saattamana. Yksi ainoa mies tuli yksin... Muutamat sairaat saattoivat kävellä, mutta toisia oli kuljetettava reessä, joka oli ajomiehille tervetulleena aiheena hävitä teille tietämättömille. Sitten alkoivat haavoittumattomatkin vetäytyä ketjusta muka vähän lepäämään tai vähän kahville". Suksipatrullistaan, punaisten selkäpuolella toimineesta joukostaan sanovat lahtarit: „Kello $^1/_2$ 10 oli hiihtäjäpatrulli lähtenyt Glimstedtin luo. Vasta $^1/_2$ 4 aikaan iltapäivällä se oli päässyt luutnantti Bergströmin luo—sen oli ollut kuljettava noin 2—3 km.—ja vasta 10 aikaan illalla se palasi tuokseni Heinolan kirkonkylään. Luutnantti Bergström oli, jätläen kuularuiskun vetäytynyt taistelusta ja, kuten jo on mainittu, kulkenut Lusiin kirkonkylän asemesta. Osa väestä ei ollut

pysähtynyt edes Lusissa, vaan jatkaneet edelleen Sysmään. Hiihtäjäosasto oli perääntyessään jättänyt kaikki sukset sille tielleen".

Edelleen mainitsevat lahtarit tappioistaan seuraavasti: „Helmikuun 28 p. oli ollut verinen—kolmisenkymmentä kaatunutta ja lähes kaksi kertaa niin monta haavoittunutta merkitsivät paljon niin pienelle joukolle, varsinkin kun tappiot olivat kohdanneet etupäässä Karan ja Koskelan komppanioita ja niitä seurannutta kuularuiskuplutoonaa. Eklundin komppania oli päässyt vähällä. Bergströmin komppanialta oli enemmän kuin kolmannes hävinnyt". Hjalmarson lähetti lahtarien päämajaan seuraavan raportin: „Ylipäällikölle. Tappioita tuottaneen 12 tuntisen taistelun jälkeen on lukuisilla kuularuiskuilla varustettu, lujissa asemissa oleva vihollinen pysähdyttänyt etenemisemme Heinolan luona. Käytettävissäni olevilla keinoilla on minun mahdoton suorittaa antamaanne tehtävää. Glimstedt kaatunut. Hjalmarson". (H. Hjalmarson. Sotamuistoni Suomesta).

Lahtarien miesvoima oli vähän seitsemättäsataa, jakautuen viiteen komppaniaan, kuularuiskukomennuskuntaan ja räjähdyskomennuskuntaan. Kuularuiskuja oli heillä 4, joista punaiset valloittivat yhden. Päällikköinä oli sotilassivistyksen saaneita henkilöitä, kuten everstejä, majureja, kapteeneja sekä Saksan jääkäreitä.

Punaisten voimat olivat kuten edellä on mainittu 280 miestä, joista läpimurtautui taistelun aikana 34 miestä. Kuularuiskuja oli 3. Päällikköinä metallimies, talonpoika ja sekatyömiehiä, vallankumousinnostuksen kouluuttamia, mutta ei sotilaita.

Tämä punaisten saavuttama voitto vaikutti suuresti keskisen rintaman tapahtumiin. Se torjui vaaran, joka olisi voinut olla alituisena uhkana Länsi- ja Itä-Suomen yhteydelle, jos lahtareiden nim. olisi onnistunut tunkeutua lähemmäksi rataa. Se kannusti myös punaisten valppautta ja lisäsi yritteliäisyyttä, joka tähän asti oli ollut anteeksi antamattoman laimeata.

Nyt, jos koskaan, olisi punaisilla ollut tilaisuus hyökätä eteenpäin ja toteuttaa keskisen armeijan hyökkäys-suunnitelma. Tässä suunitelmassa määrättiin yleisrynnistys alkavaksi 25 p. mutta se siirtyi 28 p:ään helmik. ja senjälkeen edelleen 1 p:n maaliskuuta.

Olisi luullut, että ainakin viimeksi mainittuna päivänä punakaartin joukot lähtevät liikkeelle. Antoihan siihen edellytyksiä läntisellä siivellä voittoisasti suoritettu taistelu, joka oli vaikuttanut masentavasti lahtareihin ja lyönyt heidänkin suunnitelmansa sekaisin.

Mutta Mouhulta käsin tehdy tiedustelu totesi lahtareiden lähiaikoina tekevän rynnistyksen radan varrelle. Tätä varmensi vielä Heinolasta käsin tehty tiedustelu. Tässä syy, jonka johdosta esikunta ei ryhtynyt hyökkäämään, vaan varustautui passiiviseen puolustukseen.

Helmikuun 28 p:n mennessä oli Suomen luokkasodan keskisellä rintamalla toiminut Kouvolan ja Lahden rintamaesikunnat, mutta tänä Heinolan taistelupäivänä, määrättiin Heinolan kaupunkiin myös rintamaesikunta, joka mainitusta päivästä ryhtyi johtamaan taisteluita tällä rintaman osalla eli keskustassa.

Vasemmalla siivellä ei helmik. 22 p:n jälkeen aina maalisk. 10 p:n asti ollut mitään erikoista tapahtunut. Ainoastaan pieniä tiedustelukahakoita Padasjoelta Päijänteelle ja Kalkkisten kohdalla vähäpätöistä laukausten vaihtoa. Maaliskuun 10 pnä otti Lahti osaa Kuhmoisten hyökkäykseen pohjoisella rintamalla.

Lahtarien syvälle punaisten selkäpuolelle lähettämä roistomaisuudesta kuuluisaksi tullut Kalmin pataljoona, joka oli lähtenyt Kuhmoisista 9 p. maaliskuuta, oli Vehkajärven ja Harmoisten kautta saapunut Torittuun. Padasjoelle ilmoitettiin tästä Kalmin pataljoonan liikehtimisestä seuraavasti: „Rientäkää joutuun lahtareita vastaan, jotka ovat Harmoisista matkalla Torittuun". Komppania, joka oli lähetetty, ei kerinnyt Kuhmoisista ja Harmoisista Toritussa yhtyvään tien risteykseen, vaan oli sen levittäydyttävä jo aikaisemmin ketjuun, jossa se otti tulella vastaan lahtareita. Taistelu kesti muutaman tunnin, jonka jälkeen niin lahtarit kuin punaisetkin vetäytyivät taistelusta. Punaisista joutui lahtareille vangiksi 5 miestä, jotka ne heti ampuivat.

Maaliskuun 21 p:ään mennessä ei Padasjoella käsin taas tapahtunut mitään erikoisempaa, mutta mainittuna päivänä hyökkäsivät lahtarit Padasjoelle pohjoisesta ja lännestä. Pohjoissuunnalta ne yrittivät tehdä saartoliikkeen, mutta punaiset estivät sen vastaliikkeellään. Samaan aikaan alkoi myös ammunta lännestä käsin. Mutta kun punaiset lähettivät hiihtokomppaniansa iskemään lahtareiden sivustaan, niin lahtarit pakenivat pakokauhun vallassa pohjoista kohden. Pohjoisesta hyökkäävät lahtarit eivät onnistuneet heti saamaan tietoa, miten heidän läntinen joukko onnistuu liikkeessään, vaan yrittivät Päijänteen suunnalta itsepintaisesti tunkeutua eteenpäin. Tämän johdosta olivat ne vähällä joutua punaisten saartorenkaaseen, onnistuen kuitenkin murtautumaan läpi, sillä punaisten vasen siipi ei edennyt tarpeeksi ripeästi. Näin syntyneestä aukosta onnistui Kalmin sakin pötkiä pakoon.

Kalkkisten suunnalla ei myöskään ollut sitten helmik. 22 p:n mitään erikoisempaa tapahtunut. Melkein kuukauden oli rintama seisonut toimettomana, lukuunottamatta tiedustelutoimintaa. Kun Kalkkisten ryhmä ei ollut pystynyt sanottavammin vaikuttamaan Heinolan eli keskustan liikkeiden tukemiseksi, teki Heinolan rintamaesikunta suunnitelman keskustan etenemisestä. Tähän hyökkäysliikkeeseen oli Kalkkisten ryhmän valmistuttava. Tarmokas tiedustelu oli alettava 18 p. maalisk. ja tiedustelutoimien aikana oli koottava Kalkkisiin vähintäin 10 täysilukuista komppaniaa, joista 3 komppaniaa oli varustettava suksilla. Lahti luovutti Kalkkisiin yhden tykkipatterin.

Suunnitelma, jonka mukaan Kalkkisten joukkojen tuli liikehtiä, oli seuraava: Maaliskuun 24 p., jolloin kaikkien joukkojen on oltava hyökkäysvalmiina klo 5, on 4 komppanian ja kahden tykin edettävä Pulkkilan harjua Karilanmaan kautta Virtalaan, joista yhden hiihtokomppanian tulee, kun joukko saapuu Nikkaroisiin, edetä Nikkaroisista Rapalaan, jättäen tänne plutoonan vahvuisen vartioston. Loput (3 plutoonaa) etenevät kahden konekiväärin kanssa Sysmän pohjoispuolelle Artjärven rantaan, minne on saavuttava 25 p:n aamuna.

Toinen ryhmä (6 komppaniaa) etenee Kalkkisten kanavalta kahden tykin kanssa Kalhoon.—Joukon saavuttua Kalhoon lähtevät mukana olevat 2 hiihtokomppaniaa Skinnarilaan. Toinen komppanioista katkaisee yhteyden Sysmän ja Hartolan valtatiellä Salakkaniemen kohdalta. Toinen Sysmän ja Nuoramoisten tien Nuoramoisten järven pohjoiskärjestä. Tämän jälkeen etenevät komppaniat 25 p. aamuna Sysmää kohden ja valtaavat Virtalasta etenevän joukon kanssa Sysmän. Kalhossa olevista komppanioista etenee 3 komppaniaa kahden tykin kanssa Hartolaa kohden, yhden komppanian jäädessä reserviin Mikkolan taloon Sysmän tien varrella.

Tätä suunnitelmaa ei pystytty edes alkamaan, vaikka varustelut ja määrätyt komppaniat oli jo saatu miltei kuntoon mainittuun päivään mennessä. Suunnitelma ei nimittäin ollut saanut ylempää vahvistusta, koska oli ajateltu joukkojen siirtoa tältä rintamaosalta pohjoiselle rintamalle.

Kalkkisista tämän jälkeen tehdyt hyökkäykset tarkoittivat siis vain lahtarien sitomista tällä rintamaosalla. Niinpä tekevät punaiset maaliskuun 23 p. hyökkäyksen Karilanmaan kartanoa vastaan, asettuen mainitun kartanon luona oleville kukkuloille. Punaisten hyökkäys menestyi aluksi. Oltiin juuri hyökkäämässä kartanoa vastaan, kun lahtareiden onnistui, nähtävästi saamillaan lisävoimilla tunkeutua punaisten kumpaankin sivustaan, pakoittaen täten punaiset vetäytymään takaisin. Seuraavana päivänä tehtiin uusi yritys n. s. Arolan torpan suunnalla. Onnistuttiin etenemään taistelun alussa jonkunverran, mutta kun lahtarit saivat joukkonsa järjestettyä, oli punaisten vetäydyttävä jälleen asemiinsa. Tämän tapaisia hyökkäyksiä jatkettiin miltei joka päivä. Yrittivätpä punaiset kiertoliikkeilläkin häiritä lahtareita, joskus onnistuen saamaan vastustajan arveluttavaankin asemaan. Mutta järjestelmällistä hyökkäystä ei tällä suunnalla kuitenkaan saatu aikaan.

Padasjoen suunnalla olivat punaiset miltei kokonaan toimettomia. Tosin tapahtui jokapäiväistä ammuntaa tykeillä, kivääreillä ja kuularuiskuilla, mutta mitään varsinaista hyökkäystä ei yritetty. Niinpä saavat Padasjoen joukot päähänpiston luovuttaa asemansa lahtareille ilman taistelua. 25 p. vasten yöllä jättivät ne Padasjoen ja siirtyivät Maakeskeen. Tämän jälkeen alkaa taas Maakeskestä tiedustelutoiminta ja joka päi-

väinen ketjusta pommitus ilman kiinteämpaa tarkoitusta, kunnes huhtikuussa tämänkin osan rintamajoukot joutuvat kovien koettelemusten eteen. Jätän tällä kertaa Suomen luokkasodan keskisen rintaman vasemman siiven tarkastelut ja siirrymme keskustan tapahtumiin.

Keskustan tapahtumat.

Heti Heinolan taistelun jälkeen alkoi Heinolaan määrätty rintamaesikunta työskentelynsä, ryhtyen ensin tiedustelutoimintaan, jonka kautta mm. saatiin tietää, että lahtarit tyhjentävät pitäjän viljamakasiinia Heinolan kirkolla, kuljettaen viljat Lusiin. Päätettiin lähteä valloittamaan Lusia ja tuoda viljat Heinolan kaupunkiin. Valloitusta varten laati rintamaesikunta suunnitelman, jonka mukaan myös Hujansalo tuli vallata sivustan turvaamiseksi. Tätä varten lähetti esikunta tiedustelijat ottamaan selvää, ovatko lahtarit miehittäneet Hujansalon. Maalisk. 7 p. lähtikin 8 tiedustelijaa Hujansaloon. Siellä yllättivät lahtarit heidät. Kolmen toverin joutuessa vangiksi palasivat toiset Heinolaan ilmoittamaan toveriensa kohtalosta. Muodostettiin heti voimakkaampi tiedusteluryhmä, joka lähti mainitulle paikalle tovereitaan pelastamaan, mutta tapasivatkin ne jo jäällä rääkkäämällä murhattuina. Yhdelle oli elävänä naulattu 3 tuuman prässinaulalla työväenyhdistyksen jäsenkirja otsaan. Toiselta oli kaivettu oikea silmä ulos pistimellä. Kolmannelle oli viilletty pitkiä haavoja yli ruumiin ja katkaistu siitinelimet. Tiedusteluryhmä toi toveriensa silvotut ruumiit kaupunkiin. Rintamaesikunta asetti heidät sitä varten tehdylle, punasella kankaalla verhotulle lavalle kaupungin torilla. Kaupungissa olevat porvarit pakoitettiin kulkemaan heimoveljiensä petomaisella tavalla raatelemien uhrien ohi paljastetuin päin. Siinä oli porvareiden seistävä aseistetun panakaartin ympäröimänä kuuntelemassa kostoa huutavia puheita. Kun ruumiit oli yhteislaukauksin laskettu viimeiseen lepoon, läksivät komppaniat liikkeelle Heinolan kirkonkylää kohden. Eivätkä joukot pysähtyneet kirkolle, kuten oli määrä, vaan marssivat suoraan Lusia kohden ja valtasivat sen pienen taistelun jälkeen. Hujansalo vallattiin myös samana päivänä. Punaiset ryhtyivat heti Lusin valtauksen jälkeen tyhjentämään viljavarastoja. Kymmenissä kuormissa siirrettin vilja Heinolan kaupunkiin, samoin takavarikoitiin karkuun lähteneiden varakkaiden, kuten pappilain y. m. s. karja, joka myös kuljetettiin Heinolaan.

Seuraavana päivänä miehitettiin Tuusjärven tienristeys ja Hujansalossa Roni. Samoin miehitettiin Sysmän tiellä Makkaramäki. — Tiedustelijat toivat 10 p. tiedon, että lahtarit ovat kovin hermostuneita ja miehistö lähtenyt omavaltaisesti kotiseudulleen, samoin että lahtareita on hyvin pienet joukot Onkiniemessä, Paasossa ja Kuortissa. Samana yönä lähetettiin tästä

tieto Kouvolaan. Samalla ilmoitettiin sinä yönä rintamaesikunnassa tehty etenemissuunnitelma Mäntyharjulle. Suunnitelmassa pyydettiin Kouvolaa lähettämään Nurmaasta Mäntyharjulle johtavan tien oikealle puolelle Juolasveden etelärantaan kaksi hiihtokomppaniaa, joiden tulisi yhtyä Hujansalosta lähteneeseen Heinolan joukkojen hiihtokomppaniaan, jonka oli määrä saapua aamuyöstä 12 p. vasten Enoveden kautta Vahtimäkeen. Pääjoukkojen piti kulkea Paason kautta Hölttään. Samalla pyydettiin Kalkkisten joukkoja kaikella voimallaan kiinnittämään Sysmän lahtarien huomio puoleensa. Kouvola kielsi tämän liikkeen syystä, että arveli punaisten selkäpuolen Mäntyharjun taistelussa tulevan uhatuksi. Ehdotti puolestaan Sysmän valtausta. Jäätiin taasen passiiviseen toimintaan, joka synnytti joukkoihin kotikaipuuta ja lomallepyrkimysvaatimukset lisääntyivät.

Rintamaesikunnassa kehittynyt passiivisuus herätti lahtareissa aktiivisuutta. Niinpä 12 p. maaliskuuta toivat tiedustelijat tiedon, että Onkiniemelle ja Paasoon on kerääntynyt suuret lahtarijoukot, joiden on määrä hyökätä 13 p:n aamuna Lusiin. Tämän varalta ryhdyttiin asian vaatimiin toimenpiteisiin. 12 p. iltana asetettiin kenttävahdit, joka varovaisuustoimenpide oli ensimäinen laatuaan koko tällä rintama-alueella. Kenttävahdit asetettiin Kosken myllylle, Viikkinäiseen ja Makkaramäkeen. Tiedotettiin Roniin patrullin asettamisesta.

Lusin taistelu.

Varhain maaliskuun 13 p:än aamulla peräänty kenttävartiosto pienen kahinan jälkeen Kosken myllyltä. Täältä päin alkoikin ensimäiset laukaukset kuulua voimakkaammin. Sysmän tien varrelta kuului myös laukauksia. Kenttävahti pyysi apua, mutta peräänty ennen apujoukon saapumista harjulle Lusin länsilaitaan. Viikkinäisten puolelta alkoi samoin kuulua ammuntaa. Tänne lähetettiin apujoukkoja. Näin oli siis punaisten ketju saanut seuraavan muodon: Lusin länsilaidalla, Sysmän tien varrella, kylän viimeisten talojen kohdalla oli vasemman siiven äärimmäinen kärki. Keskustalinja oli Myllyjoen eteläisessä rannassa, Tyynelän kohdalla, kääntyen suoraan itään Viikkinäistä kohti. Muutaman tunnin ajan jyrisivät tykit, konekiväärit ja kiväärit paukkuivat. Punaisten tykit olivat kylän eteläisimmässä kärjessä metsän reunassa. Lahtarien tykki oli Tyynelässä päin. Mäntyharjun tienvarrella ja Viikkinäisissä puristivat lahtarit armottomasti. Punaiset peräänty. Tyynelän ja kansakoulun kohdalla muodostui uusi linja. Valkoiset valtasivat pohjoiskärjen, punaiset peräänty keskustaan. Jo sortui Viikkinäisten eli punaisten oikea siipi. Se vetäytyi seuraavalle harjulle. Taistelu kehittyi talojen ympäristölle. Taisteltiin miltei jokaisen talon omistamisesta. Samaan aikaan lähetti rintamapäällikkö

erään punaisten komppanian Vihuin kohdalta hyökkäämään lahtareiden selkään Huovilan suunnalta. Mutta samalla oli Vihuin sivuuttanut lahtarien joukko, joka pyrki punaisten selkäpuolelle. Tämä lahtarien liike synnytti pakokauhun punaisissa, saaden punaiset perääntymään epäjärjestyksessä.

Sillä välin kun punaisten komppania pyrki lahtarien selkään, sortui punaisten ketju kylän laidassa ja keskustassa onnistui lahtarien piirittää eräs punaisten komppania, josta 27 punakaartilaista joutui vangiksi. Punakaartilaiset perääntyivät täydellisesti Lusista. Lahtarien selkäpuolelle lähetetty punaisten komppania ei kerinnyt määräpaikkaansa, vaan suuntautui punaisten puolelle saapuneen lahtarisakin selkään. Vihollinen ehti kuitenkin vetäytyä takaisin. Näin sai komppania tyhjin toimin perääntyä kirkonkylään ja siitä Heinolan kaupunkiin, minne suurin osa punaisista vetäytyi.

Tämän päivän taistelu, joka kesti varhaisesta aamusta myöhään iltaan, oli kohtalokas päivä punaisille. Olihan menetetty lähes seitsemänkymmentä toveria, 22 kaatuneina, 27 vangiksi joutuneina, jotka lahtarit samana yönä tappoivat, ja 18 haavoittui. Näin päättyi siis taistelu punaisten täydelliseen häviöön, masentaen mielet.

Seuraavana aamuna kahistettiin Ronissa, jossa lahtarit käyttivät tykistöäkin. Noin neljän tunnin taistelun jälkeen punaiset vetäytyivät Saaren taloihin.

Lusin taisteluun otti osaa lahtarien puolella, heidän oman ilmoituksensa mukaan 1000 miestä, 1 tykki ja 5 konekivääriä. Päällikköinä eversti Örnflykt ynnä kapteeneja, luutnantteja ja jääkäreitä.

Punaisten puolelta otti taisteluun osaa Lusissa 5 komppaniaa. 1 tykki ja 7 konekivääriä, Ronissa 2 komppaniaa. Miehistöä kaikkiaan noin 650 miestä. Punaisten voimat olivat siis paljon heikommat. Ja kun punaisten päälliköt olivat myös kouluuttamattomia, oli taistelun johtokin luonnollisesti huono. Suurin virhe tapahtui juuri alussa puolustuspaikkojen valinnassa ja miehistön sijoituksessa, joka onkin oikeastaan pääsyy tappioon. Lahtarit saivat heti yliotteen, jota oli myöhemmin enää mahdoton korjata. Annettiin lahtareille usea tilaisuus sivustaiskuun. Taisteltiin kyllä reippaasti ja pelkäämättömästi, mutta ilman kiinteätä ja täsmällistä johtoa. Eivät lahtaritkaan tätä voittoa silti ilmaiseksi saaneet, vaan menettivät, kuten sanovat 50 miestä. Lusin taistelusta sanoivat lahtarit. „...Kuten edellä olemme nähneet, oli Lusin valtaus tapahtunut aivan viime hetkellä, ennenkuin punaiset ehtivät levittäytyä Sysmään ja samota Paason kautta Mäntyharjua kohti. Vihollisen vakavasta vastarinnasta huolimatta olivat valkoiset onnistuneet suorittamaan tehtävänsä". (Suomen Vapaussota 4:s osa s. 384).

Nyt alkoivat kummankin puolen tiedustelut. Punaiset olivat näihin aikoihin vasta saaneet tiedustelun ja vakoilun järjestel-

mällisemmäksi. Siitä johtui, että he olivat jonkunverran selvillä lahtareiden hommista, määräyksistä ja suunnitelmista. Niinpä tiedettiin lahtareiden tekevän Heinolan kaupunkiin hyökkäyksen 15 p. maaliskuuta. Sentähden määräsi esikunta joukot vedettäväksi pois kirkolta ja Hujansalosta, sillä täällä eivät punaiset olisi pystyneet puoliaan pitämään, kun ei ollut aikaisemmin saatu näitä seutuja puolustuskuntoon.

On syytä muutamalla sanalla kosketella punakaartissa tällä hetkellä vallitsevaa mielialaa, ennenkuin käymme Heinolan toista taistelua tarkastelemaan.

Jo 11 p. oli huomattavissa provokatsionin vaikutusta punakaartilaisten keskuudessa, joka ilmeni lomalle pyrkimisten muodossa. Varsinkin Lusissa kärsityn tappion jälkeen kiihtyi lomallepääsyvaatimus äärimmilleen ja 14 p:n iltaan mennessä ei Heinolan kaupungissa olevista komppanioista ollut yhtään, joka ei olisi esittänyt lomallepääsyvaatimustaan. Esikunta oli vaikeassa asemassa. Se tiesi lahtareiden hyökkäyksen tapahtuvan 15 p:n aamulla. Nähdessään miehistönsä hermostuneen tilan, päätti esikunta kieltää kaiken liikehtimisen kaupungissa, tapahtuipa se ryhmissä tai yksitellen, varsinkin kun yksi komppanioista oli päättänyt mielivaltaisesti lähteä lomalle. Esikunta asetti yhden luotetuista komppanioista sillalle vahtiin 2 konekivääriin kanssa. Se sai määräyksen asevoimin estää sillalle pyrkijät. 15 p:n aamuna klo 5 lähestyikin mainittu omavaltaisesti lomalle lähtevä komppania siltaa hevosilla, jotka se oli kaupungista ottanut käytettäväkseen. Ruiskujensa ääressä olevat vahdit ilmoittivat ampuvansa, jos yksikään mies lähestyy siltaa. Komppanialla ei ollut muuta keinoa kuin kääntyä ympäri. Se suuntasi matkansa esikuntaan kiroten, räyhäten ja sättien esikuntaa lahtariesikunnaksi. Esikunta määräsi erikoiskomitean vangitsemaan pahimmat räyhääjät. Vangittiinkin kolme ja komppania kokonaisuudessaan määrättiin ylimääräiseen vahtiin. Noin klo 8 aamulla toivat tiedustelijat tiedon lahtarien lähestymisestä.

Esikunta oli Heinolan ensimäisessä taistelussa saamiensa kokemusten perusteella ja venäläisen tykistökapteenin avustamana varustanut kaupungin puolustuskuntoon, teettänyt juoksuhautoja, ampumapesäkkeitä ja kaatanut metsää sekä rakentanut muita varusteita. Oli määrätty tähystyspaikat, sivustasuojeluasemat sekä selkäpuolen suojelus, reservi ja tykistöpatteriasema. Patteria varten oli valmistettu erikoinen asemakartta ja suoritettu harjoitusammunta patterilla.

Heinolan taistelu maalisk. 15 p.

Näin varustettuina asettuivat punaiset kello $^1/_2$ 9 600 miehen suuruisella voimalla 8 kuularuiskun kanssa valitsemiinsa asemiin. Kello 9 pamahti ensimmäiset laukaukset punaisten kivääreistä. Nyt ei annettu lahtareille tilaisuutta asettua suotuisiin paikkoihin, vaan pakoitettiin heidät alistumaan

epäedullisempaan maastoon kuin Heinolan ensimäisessä taistelussa. Ei ollut myöskään annettu heille tilaisuutta tunkeutua punaisten selkäpuolelle. Hevonsaaressa oli 50 punakaartilaista, samoin Heinolan länsipuolella pitkässä niemen kärjessä 50 miehen suuruinen salavartiosto, joka tarpeen vaatiessa piti olla valmiina hyökkäämään lahtareiden selkään. Kaupungin itäpuolella, Kosken, saaren edustalla oli 40 miehen suuruinen sivustasuojelus. Hiihtopatrullille oli annettu määräys kiertää Ruotsalaisen rannikkoa Nynäisten kartanon luona, missä reservi sijaitsi. Ei siis ihme, että näin varustettuna ei miehistössä huomannut vähääkään hermostuneisuuden oireita. Hyvällä moraalilla, hymysuussa ja ivahuudoilla tervehtivät he vihollisten jouksusiirtoyrityksiä.

Ensimäisen voimakkaamman rynnistyksen tekivät lahtarit klo 12 aikaan päivällä kirkonkylästä johtavan tien varrelta eli rintaman keskustasta. Mutta kun tämä rynnistys vaati heiltä liian monta uhria, perääntyivät he takaisin asemiinsa. Kokeilivat siten punaisten vasemman siiven lujuutta. Samaan aikaan tiedotettiin puhelimitse Hevonsaarelta, että 75 hevosta ja ainakin 150 lahtaria oli yrittänyt Ruotsalaisen jäätä pitkin saapua Hevonsaarelle. Punaiset olivat laskeneet heidät noin 100 metrin päähän rannasta ja sitten avanneet tulen. Lahtarit pakenivat sekasorron vallassa Ruotsalaisen pohjoisrantaa kohden. Meikäläiset pyysivät tykistöä avustamaan näiden lahtarien tuhoamisessa.

Tykistötaistelua käytiin molemmin puolin. Lahtareiden tykkituli ei tehnyt punaisille pienintäkään vauriota, granaatit tippuivat järjestään Jyrängön koskeen. Ei ymmärretty, mitä lahtarit tällä ammunnalla tahtoivat saada aikaan. Punaisten patteri avusti jalkaväkeä shrapnellitulella. Lahtarien rynnäkön vasemmalla siivellämme vaimensi punaisten tykistö. Ei siis murtunut tämäkään siipi. Taistelu siirtyi oikealle siivelle. Täällä tekivät lahtarit maaston vuoksi onnistuneempia siirtoja edeten jonkunverran. Lahtarien tykki, joka oli tähän asti yrittänyt myös ärhennellä, lopetti äkkiä yskimisensä. Punaisten patteri oli tehnyt sen kelvottomaksi. Nyt sai patteri määräyksen ohjata tulensa vihollisen vasenta siipeä vastaan. Syntyy hiljaisuus lahtarien ketjussa. Shrapnellit olivat nähtävästi tehneet vaikutuksensa. Mutta ei kestänyt kauan, kun jälleen alkoi pauke yli koko rintaman, kiihtyen kiihtymistään yhtäjaksoiseksi rätinäksi. Ilta jo hämärsi eikä ollut mitään merkkejä taistelun päättymisestä, yhä vaan kiväärit ja konekiväärit soivat tasaisessa tahdissaan. Punaisille saapui kaksi komppaniaa apujoukkoja Lahdesta. Ne saatettiin taisteluasemille.

Lahtarien oli onnistunut pimeässä hiipiä lähelle punaisten ketjua. He olivat nähtävästi tuoneet reservinsä taisteluun. Oikealla ja vasemmalla kiihtyi ammunta hirveäksi. Keskustassa salaa lähelle hiipineet lahtarit yrittivät käsipommeilla murtaa

punaisten puolustusketjun. Patteri sai määräyksen avata kiivaan tulen keskustaan. Punaistenkin puolelta sateli käsigranaatteja, keskustan avuksi tuotiin lisäksi 2 konekivääriä. Lahtarien ketjut vetäytyivät takaisin, heidän hyökkäysintonsa oli laskenut. Otaksuttiin lahtarien perääntyvän. Harvaa laukausten vaihtoa jatkui sentään läpi yön. Mutta aamun sarastaessa tuntui siltä, niin kuin leikki alkaisi uudelleen, sillä yhtäkkiä räsähtivät jälleen kaikki aseet soimaan. Lahtarit tekivät viimeisen rynnistyksensä. Leikki oli kuitenkin lyhyt, sillä pian huomasivat he yrityksensä turhaksi. Klo 6 vaiheilla oli taistelu päättynyt. Hukkaan olivat menneet lahtarien rohkeat ja sitkeät ponnistukset. 21 tuntia olivat he toivoneet punaisten lannistuvan, mutta yhtä kauan olivat he saaneet kokea, että ei pienintäkään horjumista ollut punaisten puolelta ilmennyt.

Taistelun päätyttyä eivät punaiset taaskaan lähteneet vihollista takaa ajamaan. Kaksi komppaniaa määrättiin vain tarkastamaan lähiseudut. Lahtarien jättämät asemat osoittivat kaameaan näyn. Aivoja, käsivarsia, verilätäköitä kaikkialla ketjun seuduilla, lahtarien raatoja siellä ja täällä. Siellä, missä lahtarien tykki oli ollut sijoitettuna, siinä lojui hevosia, rekiä ja puiden runkoja sikin sokin, verta ja taas verta. Se oli punaisten granaattien työtä. Verinen oli siis leikki lahtareille ollut. Punaiset eivät joutuneet korjaamaan kuin 14 lahtarien ruumista, mutta jäljet osoittivat tappion suuruuden.

Punaisilta oli kaatunut kolme toveria ja 4 haavoittunut. Yksi virolainen kuularuiskupäällikkö haavoittui kolme kertaa, reiteen, käsivarteen ja olkapäähän. Mutta se ei estänyt reipasta toveria konettaan hoitamasta. Häthätään sidottiin haavat ja taas hän oli valmis syytämään kuulia lahtarin nahkaan. Hän seisoi paikoillaan taistelun loppuun asti. Se että tappiot punaisten puolella eivät olleet tämän suuremmat, on luettava niiden varustelujen ansioksi, jotka Heinolassa oli etukäteen suoritettu.

Kirjoissaan eivät lahtarit puhu tässä taistelussa kärsimistään tappioista sanaakaan, eikä taistelun kulusta kuin senverran, että olihan sekin taistelu suoritettu. Tunnustavat toki toivottomana seuraavaa: „Yritys Heinolan valtaamiseksi oli taaskin epäonnistunut“. (Suomen Vapaussota 4 osa s. 385).

Lahtareilla otti taisteluun osaa samat joukot kuin Lusissa, sama aseistus ja samat päälliköt.

Punaisten voimat olivat 950 miestä, paitsi reserviä, joka käsitti 300 miestä. Mutta reservi ei ottanut osaa taisteluun. Aseistusta oli yksi patteri (4 tykkiä), 8 kuularuiskua. Samat päälliköt kuin Lusissa.

Tästä taistelusta voimme sanoa, että se asemataisteluna oli verrattain hyvin suoritettu. Mutta johto ei pystynyt tässäkään tuhoamaan lahtareita täydellisesti, vaikka sen olisi helposti voinut tehdä saartoliikkeellä. Takaa ajo heti taistelun jälkeen

olisi ehkä ollut epävarmempi, sillä lahtarit olivat siltä varalta valmistuneet.

Taistelun jälkeen saivat tiedustelijat taas kierrellä tutkimassa lahtarien sijoituspaikkoja. Esikunta ryhtyi laatimaan hyökkäyssuunnitelmaa. Ensimäiseksi päätettiin jälleen ottaa haltuun Heinolan kirkonkylä, jota 18 p. lähetettiin I komppania miehittämään, koska tiedettiin siellä olevan vaan pienen lahtari vartion. Mutta pienen taistelun jälkeen ei komppania katsonut voivansa sitä yksinään suorittaa. Se vetäytyi takaisin samana päivänä. Esikunta päätti siirtää valtauksen 21 p:ään, jolloin lomalla olevat komppaniat palaavat takasin. Ei ollut näet varmuutta taistelun onnistumisesta. Jos joukot joutuisivat perääntymään, niin saataisiin lahtarit taas yrittämään Heinolan valtausta ja kaupunkia olisi niissä oloissa niin pienellä miehistöllä ollut vaikea puolustaa. Maaliskuun 21 p. lähti liikkeelle 4 komppaniaa, jotka vähäpätöisen taistelun jälkeen miehittivät Heinolan kirkonkylän sekä seuraavana päivänä Hujansalossa entiset punaisten asemat. Samalla määräsi esikunta heti alettavaksi varustustyöt, sillä tälle linjalle oli päätetty tehdä luja puolustusvyöhyke. Tämän jälkeen teki esikunta hyökkäyssuunnitelman Kouvolan toivomuksen mukaan Sysmän valtaamiseksi, joka valtaus tuli suorittaa yhtaikaa Kalkkisten joukkojen kanssa.

Hyökkäyssuunnitelma Sysmän valtaamiseksi oli seuraava: Heinolan joukkojen, jotka olivat suuruudeltaan 12 komppaniaa, tykkipatteri ja 14 kuularuiskua, tuli edetä yhtäaikaisesti Kalkkisten joukkojen kanssa siten, että valtaavat Lusin 24 p. ja katkaisevat lahtarien yhteyden Sysmän ja Mäntyharjun kanssa, valloittaen samana päivänä Onkiniemen, Tuusjärven ja Paason. Pääisku annetaan Kalkkisten joukoilla. Samanaikaisesti, kun Kalkkisten joukot alkavat taistelun Sysmän edustalla maaliskuun 25 p., on Heinolan joukkojen tehtävä valehyökkäyksiä Paasossa ja Tuusjärvellä. Kalkkisten joukkojen tehtävä on jo mainittu vasemman siiven tapahtumien yhteydessä, samoinkuin se miksi suunnitelmaa ei yritetty toteuttaa.

Luokkasota oli juuri näihin aikoihin saamassa uuden käänteen.—Lahtarit olivat alkaneet suurrynnistyksensä Tamperetta kohti. — Punaisten rintamat horjuivat pohjoisessa. Ne olivat tekijöitä, jotka vaikuttivat muihinkin rintaman osiin. Niinpä punaisen kaartin ylin johto kielsi edellä mainituista syistä etenemis yritykset keskisellä rintamalla, tarkoituksella siirtää täältä joukkoja pohjoisen rintaman osalle. Kun tätä tilannetta varten ei oltu korkeammalta sotajohdolta saatu toimintaohjeita, oli luonnollista, että yleensä vaivuttiin toimettomuuteen. Siksi ei keskustassakaan enään tapahdu mitään mainittavaa huhtikuun vaiheeseen asti.

Olemme näin lyhykäisesti käyneet läpi Suomen luokkasodan keskisen rintaman huomatuimmat tapaukset. Lukija on kai

huomannut, että keskisen rintaman keskustan tapahtumat on kerrottu yksityiskohtaisemmin. Se johtuu siitä, että kirjoittaja on näiden tapausten kanssa ollut suoranaisessa kosketuksessa, kun taas vasemman ja oikean siiven tapahtumista kirjoittaja ei ole onnistunut saamaan aivan seikkaperäisiä tietoja, joten kuvaus niistä on ylimalkaisempi.

Sotamuistelma Suomesta.

On huhtikuun alkupäivät. Olemme juuri saapuneet lännestä, ollaksemme mukana taisteluissa, joita käytiin kotikaupunkimme Helsingin ympäristössä, kun taas pikakäsky määrää meidät itään. Tuli tieto, että lahtarit ovat katkaisseet Helsingin—Pietarin radan läheltä Lahden kaupunkia. Sinne tarvittiin siis nopeasti nyrkkiä, joka tien aukaisisi. Eihän siinä muuta kuin käänsimme nenämme itäänpäin, ottaen tunnuslauseeksemme: „Tie auki taivasta myöten", ja lähdimme matkaan.

Jonkun tunnin kuluttua saavuimme Lahteen. Aseman ratapihalla tervehtivät meitä useat junat, jotka seisoivat odottamassa Pietariin pääsyä. Lahden esikunnasta yritimme saada selkoa tilanteesta. Kertoivat saksalaisten katkaisseen radan jostain edempää. Miesluku heillä oli tuhansissa. Paikallinen kaarti (ainakin osittain) oli jättänyt aseensa kaupungin torille, selittäen lähtevänsä pois, kaikki on lopussa, kun siellä kerran ovat saksalaiset. Joitakin tiedustelijoita oli lähetetty, mutta heidän työnsä tuloksista ei vielä tiedetty. Siinä olivat esikuntatiedot, jotka eivät meille sanottavaa merkinneet, katseli niitä miltä puolelta tahansa.

Päätimme tämän takia omasta alotteesta lähteä tiedustelulle ajatellen että sieltähän ne löytyvät, jos niitä siellä on. Emme saaneet lahtelaisilta edes suojelusjoukkoa mukaan. Vapaaehtoisiksi lähtijöiksi ilmoittautui kuitenkin 4 venäläistä upseeria ja 3 venäläistä merisotilasta. Jätimme esikuntaan huomautuksen kaartilaisten kokoamisesta ja taistelukuntoon saattamisesta, sillä jos siellä lahtareita on, niin taistelu on edessä. Ilman suuria varusteluja lähdimmekin heti. Ajaen hiljaa ja pitäen tarkkaa tähystystä etenemme esteittä Villähteen asemalle. Siellä ollaan viattomat kuin enkelit. Ei ole nähty eikä kuultu mitään. Lahti vastaa. Nastola vastaa toisinaan, toisinaan ei. Siinä kaikki mitä tiedetään. Villähteen kartanoon lähetettiin asemalta tultuamme heti joitakin meidän miehiä, koska siellä näytti olevan erikoista hyörinää. Hetken kuluttua saapuvat nämä kertoen pehtoorilla „sydämen olevan kurkussa", eikä tietävän mitään.

Eteenpäin. Taaskin varovasti, vaanien, kädet kammilla, sormet liipasimilla, hiljaa ajaen saavumme Nastolan pysäkille. Täällä tapaamme erään Lahdesta lähetetyn ratsutiedustelijan.

Hän ei ole käynyt Nastolaa etempänä, eikä siis tiedä mitään. Eräs venäläisistä upseereista tarjoutuu ratsain lähtemään sivustatiedusteluun sillä aikaa kun juna painuu edelleen.

Eteenpäin. Varovasti ja tarkkaa tähystystä pitäen etenemme. Olemme jo n. s. Uudenkylän suon laidassa. Tarkoituksemme on päästä Uudenkylän kaivolle ja sen lähellä olevalle kallionleikkaukselle, saadaksemme vihollisen asemat selville.

Äkkiä kuitenkin jossakin jysähtää, ja samassa kaksi granaattia tipahtaa aivan viereemme, heittäen hiekkaa ja rautaa päällemme.

— Ahaa.—Johan tavattiin—.

Etumaiset ruiskumme avaavat tulen. Sivuruiskut samoin, sillä edestämme on avattu vastaamme kiväärituli. Signaalit soivat—seis—takaisin, soivat eteenpäin—takaisin—takaisin—seis jne. Etutykki antaa tulta, samoin takimmainen. Manöveeraamme hyökäten ja perääntyen granaattien räiskyessä ympärillämme. On helvetillinen meteli,—ilkeä sävähdysgranaatti vei panssarilevystä kappaleen mennessään. Ei onneksi räjähtänyt, joten pääsimme vahingoitta.

Tulen aikana ryömii tiedusteluun lähtenyt venäläinen radalla. Hevosensa makaa ammuttuna radan vierellä. Hän itse on käteen haavottunut. Saamme hänet kuitenkin autetuksi vaunuun.

Vetäydymme hiljalleen takaisin, sillä saimme jo tietää mitä halusimmekin. Palaamme Lahteen.

Lahdessa on jo herätty. Tykkejä ja kaartilaisia on asemalla ja lisää näkyy tulevan. Tulostamme ja kuumasta yhteenotostamme leviää tieto. Tämä on omiaan nostattamaan mielialaa. Seuraukset näkyvät siten, että tykkejä aletaan toimittamaan vaunuihin ja päälliköt järjestelevät joukkojaan.

Päällikkömme menee esikuntaan antamaan selostustaan sekä saamaan uusia toimiohjeita. Me sillä aikaa muonitamme itsemme, t. s. varustaudumme ampumatarpeilla, polttoaineella ja vedellä.

Päällikkömme saapuu, ollen hänellä matkassaan noin 20 vapaaehtoista merisotilasta. Yleistä mielialaa nostaa vielä tieto, että kaksi venäläistä tykistöupseeria on ilmoittautunut vapaaehtoisiksi tykistön päälliköiksi. Ilmoitus hyväksyttiin. Nämä alkoivatkin heti ripeästi järjestämään lähtöä (he odottivat Pietariin pääsyä).

Kauan ei kestänytkään, ennenkuin pitkä juna täynnänsä miestä ja asetta on asemalla lähtövalmiina. Suojeluksessamme lähtee se heti kohti Nastolaa. Tänne pysähdymme. Hiljaisuudessa poistetaan vaunuista tykit, joita heti aletaan viemään asemilleen. Kaartilaisosastot järjestäytyvät, t. s. ketjuuntuvat molemmin puolin rataa, eli siis pohjoisesta etelään, alkaen edetä radan suuntaan, siis itään päin.

Junamme painuu myös aikaisemmin mainitulle paikalle. Siellä aloitamme jäälleen tulileikin saksalaisten kanssa, kiinnit-

täen täten heidän huomionsa itseemme, siten helpoittaen ketjun etenemistä.

Täten kehittyy yleinen toiminta. Taistelua käydään jo kiivaasti tykistön tukemana.

Uhreja on. Haavottuneita kannetaan Nastolassa odottavaan sairasjunaan.

Tiedustelijamme, jotka kiertäen pohjoisesta, ovat saaneet yhteyden Kausalan kanssa, tuovat sieltä tiedon, että keskisen rintaman panssarijuna N-o 2 on Kausalassa, edeten taistellen länteen päin. Ja että tykistömme ei saa ampua 5 km. etemmäksi, jotta emme vahingoittaisi N-o 2:ta. Tämä tieto innostaa ja rohkaisee. „Tie auki taivasta myöten".

Punakaartin päälliköitä Lahden edustalla.

Olemme taas koko päivän manöveeranneet taistelualueella, jonka takia vesivarastomme on kuivumaisillaan. Odotamme sopivaa hetkeä päästäksemme Lahteen säiliöitämme täyttämään. Tiedetään kuitenkin kokemuksesta sen suuren moraalisen merkityksen, mikä panssarijunan läsnäololla taistelutoiminnassa on, herää parilla huimapäällä ajatus „jymähyttäkäämme" saksalaisia. Ottamalla tuosta heidän asemiensa edessä olevasta vesitornista vettä.— No sinäpä sen sanoit—hurjat.

Junamme vierii nyt hiljalleen kohti mainittua vesitornia. Hämärä estää saksalaisia huomaamasta aikeitamme. Pääsemme onnellisesti sopivalle paikalle, ja eräs tovereista kiipeää „tenderille" vesitorvea ohjaamaan. Olemme hyvillämme, mutta samalla jännityksessä tekomme mahdollisesta onnistumisesta. Kuulemme jo veden solinan, sen juostessa säiliöihin, kunnes yhtäkkiä kuuluu—jysähdys, ja samassa kova ryske;

kappaleet sinkoilevat,—granaatteja räjähtää ympärillä. Peräännymme kiireesti, ja vesi jäi ottamatta. Selvisimme uhkarohkeudestamme kuitenkin vaurioitta. Lähdimme heti Lahteen veden saantia varten. Emme viipyneet pitkää aikaa tuolla 24 km. taipaleella, mutta kuitenkin siksi kauan, että tullessamme takaisin Nastolaan, olivat joukot jättäneet asemansa, perääntyen paniikin vallassa yhä.—Kauhua lisäsi vielä yksi radan vierelle asetettu tykki, joka oli suunnattu meitä kohti.

Tilanne oli kriitillinen. Singnaali soi—eteenpäin.—Ripeästi liikumme kohti entisiä asemiamme, pitäen yllä tykkitulta. Tekomme saa pakenevat pysähtymään.—Epäröintiä—kukaan ei seuraa meitä. Sivuutamme ennenmainitun tykin, joka osoittautui perääntyvien hylkäämäksi meille kuuluvaksi kolmituumaiseksi. Pääsemme entisil e asemillemme saakka, jolloin huomaamme, että vihollinen ei ole edennyt laisinkaan, joko varovaisuussyistä tai sentähden, etteivät ole huomanneet tapahtumia.

Peräännymme taas hiljalleen pysähtyneiden joukkojen luo. Miehissä kehoitamme heitä järjestymään ja etenemään entisille asemille. Tekomme oli auttanut tilannetta, sillä järjestyksen palattua alkaa ketjun eteneminen junamme suojaamana. Kunnialla mainittakoon, että Lahden naiskomppania lähti näiden joukkojen mukana tulilinjalle, jossa se sitten pysyi loppuun saakka.

Saksalaiset ottivat nytkin meidät vastaan yhteislaukauksin. Heti ensilaukaukset herättivät uudelleen hurjan paniikin. Ketju perääntyi juosten. Useita kaatuneita. Kiitos päällikköjen reippauden pysähtyi ketju pian, otti asemat ja alkoi edetä entisille asemilleen. Pitkä,—raskas yö on edessä.—Ankaraa tulta, manöveerausta, hyökkäystä, perääntymistä, hermostuneisuutta, uskon puutetta omaan voimaamme.

Koitti vihdoinkin aamu. Annettiin yleinen käsky hyökkäykseen. Se alkoi. Ketjut etenevät ja—vastustajaa ei ole.—Saksalaiset ovat perääntyneet kiireellisesti, jättäen kaatuneet jälkeensä, puhumattakaan jätetyistä sotilas- ja sairaalatarpeista, joita oli isot määrät.

Olimme saavuttaneet huomattavan voiton. Tie Pietariin oli auki. Kiireesti järjestettiin puolustusasemat radan eteläiselle puolelle. Rata korjattiin väliaikaisesti, sillä se oli rikottu oikein saksalaisella järjestelmällisyydellä (vaihteet, ristikot ja „englantilaiset“ räjäytetty).

Usean kerran oli meitä kummastuttanut se, että panssari N-o 2 ei auta meitä, vaikka tiesimme sen olevan Kausalan puolella. Nyt saimme siihen vastauksen. Panssari N-o 2 oli 3 km. päässä Uudenkylän asemalta suistunut kiskoilta pahasti—sentähden, että kiskonauhat, sideraudat ja pultit olivat poistetut, mutta kiskot jätetty paikoilleen, eikä tähystäjä ollut tätä huomannut. Siinä syy, miksi se ei meitä voinut auttaa.

Lähdemme katselemaan, miltä ympäristö näytti taistelun jälkeen. Mainitsemaamme vesitorniin oli sattunut 4". Se ammotti pahasti hävitettynä, suuri vesisäiliö alas remahtaneena. Kuvaavana seikkana voi mainita, että kaivonhoitajan asunnosta olivat saksalaiset rikkoneet ja „besorkanneet" kaiken omaisuuden.

Taistelulinjoilla kohtasi meitä rintamamiehelle tuttu näky. Ankara tulemme oli ollut hyvin tarkkaa. Saksalaisten ruumiita oli useita kymmeniä kuopissaan, toisilla ruokakuppi edessä ja lusikka kädessä.

Meikäläisten puolella oli myös huomattavasti kaatuneita. Joukossa oli naiskomppanian toverittariakin. Heiltä olivat saksalaiset paniikkimme aikana edetessään repineet housut, haluten tietenkin varmuutta siitä, että he todella ovat naisia. Lieneekö huomio herättänyt ajatusta, että kyseessä on jotain vakavaa eikä vaan „ryöstöä", koskapa naisiakin on mukana...

Uudenkylän asemahuoneen itäpäähän olivat saksalaiset haudanneet kolme kaatunutta päällikköään. Risteissä, jotka kuvassa näkyvät, on m. m. sanat: „Kaatuneet keisarin ja oikeuden puolestä".—Ironiaa.

Saatuamme radan kuntoon ajoimme asemalle. Samassa taas jysähti, ja granaatti räjähti vierellämme (ylilento). Asemalta noin klm. etelään on kukkula, ja sen juurelle oli vihollinen jättänyt tykin, joka meitä näin tervehti, seisoessamme asemalla. Se tykki vaikeni pian.

Pidimme valpasta manöveerausta seuraavan vuorokauden Kausalan ja Nastolan välillä, ottaen osaa puolustukseen, vihollisen seuraavana yönä hyökätessä asemaa kohti. Hyökkäys lyötiin takaisin. Saamiemme tietojen mukaan olivat saksalaiset perääntyneet Orimattilaan. Tiedotimme tästä Lahden esikuntaan.

Olimme annetun tehtävän suorittaneet. Meidät komennettiin tämän jälkeen Viipuriin. Mitä ennen tätä ja tämän jälkeen saimme vielä kokea Suomen luokkasodan rintamilla, siitä taas tilaisuuden tullen kertoellaan.

„Panssari №-o 4".

Luokkasodan valmistelut Mikkelissä.

Mikkelissäkin perustettiin suojeluskunta jo kesällä 1917. Syyskuun lopulla oli „V. P. K:n varaväen" muodostamiskokous, johonka kokoukseen otti osaa myöskin osa paikallisista sosialidemokraateista Tämän porvariston taholta perustetun „varaväen" tarkoituksena sanottiin olevan „hankkia turvattomille kansalaisille suojaa kuritonta venäläistä sotaväkeä vastaan". Myöhemmin kuitenkin osottautui koko „varaväki" olevan lahtarien suojeluskuntahankkeiden naamarina. Sosialidemokraatit lopettivatkin pian yhteistoimintansa porvarien kanssa ja ryhtyivät järjestyskaartin perustamispuuhiin. Marraskuussa pitivät lahtarit varsinaisesti suojeluskunnan perustavan kokouksen. Suojeluskunta kuitenkin jonkun päivän kuluttua hajotettiin, kun sakkiin oli päässyt epäluotettavaa väkeä, ja alettiin samana päivänä siihen uudelleen salaa koota luotettavaa väkeä. He saivatkin kasaan toista sataa miestä. Joulukuun 8 p:nä sai suojeluskunta Pohjanmaalta 103 kivääriä ja jonkun määrän panoksia. Kivääreistä luovuttivat he osan maaseudulle perustetuille suojeluskunnille harjoituskivääreiksi. Viipurista ostettiin aseita lisää, jotka kuitenkin punakaartin onnistui 10/1 anastaa niitä kuljettavilta lahtareilta. Harjoituksia pitivät lahtarit jo ennen joulua yksityisasunnoissa pienemmissä ryhmissä ja joulusta lähtien ryhmäharjoituksia tyttökoulun voimistelusalissa.

Työväen järjestyskaarti perustettiin Mikkeliin kesäkuun lopulla ja kuului siihen 150 aktiivista miestä. Aseistus oli vähäinen. Harjoituksia järjestettiin pienemmässä määrin. Marraskuun suurlakon aikana toimi järjestyskaarti miliisinä hoitaen järjestystä kaupungissa ja sen lähiseudulla. Järjestyskaarti valtasi lakon aikana yleisiä rakennuksia, kuten poliisilaitoksen, puhelinaseman y. m. ja piti niitä hallussaan lakon lopettamiseen asti. Lakon lopettamispäätös teki työväestöön masentavan vaikutuksen.

Vallankumouksen aattona muutettiin sitten järjestyskaartin nimi punakaartiksi. Tällöin kuului siihen n. 400 miestä, lisäksi muutama nainen. Piiriesikunta oli antanut entiselle piirisihteerille esikunnan päällikkö A. Haloselle tehtäväksi tilata aseita punakaartille. Pitkien viivyttelyjen jälkeen tilattiin aseita Viipurista, mutta aselähetyksestä saapui perille ainoastaan pieni osa.

Kävi nimittäin siten, että kun Viipurista tilatut aseet oli jo lastattu vaunuun ja vaunukin kytketty Kouvolaan päin lähtevään postijunaan, niin ilmoitti Viipurin asemapäällikkö Kylmänen, ettei hän salli vaunn kulkea postijunan mukana, koska se on vaarallinen ja saattaisi tuhota junan. Tällä puheellaan sai Kylmänen vaunua vartioivat punakaartilaiset poistumaan vahtipaikaltaan. Kylmänen käski vahteja saapumaan vaunua saattamaan seuraavan tavarajunan mukaan. Kun vahdit olivat poistuneet, niin kytkettiin vaunu uudelleen junaan ja lähetettiin matkalle. Junan saapuessa Somerolle, ottivat lahtarit punakaartin asevaunun ja rosvosivat siitä osan aseita ja ammuksia. Tämän tehtyään valoivat he sen paloöljyllä ja sytyttivät pala-

Mikkelin vesitorni ja T.y:n talo.

maan. Erään vekselimiehen onnistui kuitenkin sammuttaa vaunu lumella. Viipurista oli ilmoitettu sähköteitse Mikkeliin asevaunun lähetyksestä ja pyydettiin Mikkelin esikuntaa lähettämään vaunun vastaanottajat Kouvolaan, jonne Viipurin punakaartilaiset sen saattavat. Esikunta ei kuitenkaan ollut halukas lähettämään vastaanottajia. Vihdoin lupautuivat kaksi piiriesikunnan jäsentä lähtemään Kouvolaan ja pyysivät Halosta määräämään muutamia punakaartilaisia heidän mukaansa. Tähän ei Halonen kuitenkaan suostunut ja niin lähtivät miehet kahden. Kun vastaanottajat saapuivat Kouvolaan eikä vaunua siellä ollut, niin odottelivat he vielä iltaan asti vaunun saapumista, mutta kun ei sitä sittenkään vielä tullut, niin lähti toinen Mikkeliin asiasta ilmoittamaan, toisen jäädessä edelleen Kouvolaan. Mikkelissä jo punakaartilaiset odottelivat asemalla aseiden saapumista. Mikkelistä tiedoitettiin Viipuriin, ettei asevaunu ollutkaan saapunut Kouvolaan, jolloin Viipurista lähti punakaartilaisia etsiskelymatkalle. Vaunu löytyi sitten Somerolta, josta se tuotiin Mikkeliin 14 p:nä tammik. viipurilaisten ja mikke-

liläisten saattamana. Mikkelin valkokaartilaiset olivat myöskin saapuneet asemalle hevosten kanssa vastaanottamaan vaunua. Eivät kuitenkaan uskaltaneet ryhtyä anastuspuuhiin, kun näkivät punakaartilaisten ylivoiman. Aseista joita vaunussa oli vielä säilynyt 150 kivääriä, jaettiin osa jo asemalla punakaartilaisille ja osa kuljetettiin varastoon. Viipurilaiset luovuttivat osan mukana olleista kuulistaan mikkeliläisille. Viipurilaisia pyydettiin myös lähettämään niitä lisää.

Tammik. 27 p:nä julistettiin kansalaissota alkaneeksi ja jo 29 p:nä alkoivat lahtarit aktiivisen toiminnan Mikkelissä. Yhdessä saamiensa apuvoimien kanssa valtasivat he palotornin ja työväentalon, jossa punaisten päämaja sijaitsi. Aluksi vangitsivat lahtarit vain ent. kansanedust. Kanniston ja esikunnan päällikön Halosen. Viimeksi mainitun on myöhemmin saatujen tietojen nojalla epäilty jo pitemmän aikaa toimineen lahtarien palveluksessa.—Kun punakaartilaisilla ei ollut kuin n. 100 kivääriinkuulaa, niin saivat lahtarit Mikkelin haltuunsa ilman laukausten vaihtoa.

Lahtarien vallattua kaupungin lähti muutamia punakaartilaisia lahtarien ketjun läpi punaisten puolelle, jossa osallistuivat taisteluun. Kun lahtarien asema kaupungissa yhä lujittui, niin maaliskuuhun mennessä oli vangittu jo, harvoja poikkeuksia lukuunottamatta kaikki Mikkelin ja sen lähiseudun työväen yhdistyksen jäsenet ja melkein kokonaisuudessaan Mikkelin punakaarti. Vangittuja murhattiin ilman tutkintoa Inkeroisissa, Hennalan vankileirillä, Mäntyharjulla, Pieksämäellä ym. „Valtiorikosoikeus“ antoi myöskin osalle punakaartilaisista 1—12 vuoden linnatuomioita. Tämä ei kuitenkaan ole lannistanut mikkeliläisten punakaartilaisten mieliä, vaan ovat he edelleenkin valmiit tarttumaan aseisiin porvariston kukistamiseksi.

T. T—i

Mikkelin „valloitus".

Tiistai, tammikuun 30 päivä. Kaikki esikunnan miehet ja vähin muitakin koolla Mikkelin työväentalolla arvioimassa tilannetta ja harkitsemassa mitä tehdä.

Punaisten asema näyttää epäedulliselta: lahtarit koonneet kaupunkiin väkeään; ottaneet haltuunsa koulujen kivitalot; samoin edellisenä yönä puhelinkeskuksen. Mikkeliläisten toverien tietojen mukaan piti lahtareilla olla yli 200 kivääriä, pari konekivääriä ja ammuksia näihin niin, että hyvin jonkun päivän tappelisivat.

Työväellä edullinen asemapaikka: työväentalo ja Naisvuoren betoninen vesitorni, josta saattoi hallita koko kaupunkia. Mutta puuttui hallitsemisen välineitä: oli 128 kivääriä ja—135 patruunaa! Lisäksi muutamia omatekoisia pommeja.

Yhteydet poikki sekä pohjoiseen että etelään.

Klo 1,50 päivällä soi puhelin. Lahtarit ilmoittivat: 10 minuutin kuluessa punakaartin antauduttava, muussa tapauksessa suojeluskunta avaa tulen työväentaloa vastaan.

Meiltä vastaus: heti ensimäisen laukauksen jälkeen kymmenen taloa ilmaan! ja puhelin lyötiin kiinni.

5 minuutin kuluttua taas soi. Aivan kuin härnätäkseen ilmoittavat, että 5 minuuttia on jo kulunut. Vastaamme samoin kuin ensi kerralla.

Jo ennen uhkavaatimuksen antamista järjestyvät lahtarit työväentalon piiritystä suorittamaan. Heti kun lahtarien liikehtiminen havaittiin, järjesti esikunta talon puolustuksen.

Miehiä oli. Jokaiselle annettiin—niin pitkälle kuin riitti—kivääri käteen. Mutta kaikille ei riittänyt yhtäkään ammusta. Sillä niille tovereille, jotka tunnettiin hyviksi ampujiksi, annettiin kolmekin kuulaa! Sovittiin merkistä, jota ennen kukaan ei saanut ampua.

Minuutit kuluvat. Määräaika alkaa olla lopussa. Taas soi puhelin. Ei vieläkään myönnytä.

Lahtarit lähestyvät. Marssivat kolonnissa vajaan sadan metrin päähän työväentalosta. Mikä erinomainen maalitaulu. Ja se piti jättää ehjäksi! Voitte kuvitella kuinka kirveli. Ja kuohutti!

Ilmeisesti oli lahtareilla hyvät tiedot punaisten aseistuksesta. Muutoin eivät varmaan olisi noin tuhmasti tehneet.

Lahtarit vetivät ketjun työväentalon edustalle, asettuivat ampuma-asentoihin. Lähitalojen ikkunat kaikki täynnä lahtareita, miltei puoli ruumista akkunasta ulkona. Millä kivääri, millä joku metsästyspyssy meitä kohden ojennettuna.

Punakaartin esikunta kokoontuu lopullisesti päättääkseen, antaudutaanko vai ei. Puhelin soi—kai jo viidennen kerran. Esikunta neuvottelee. Päättää: puolustus 135 ammuksella käy mahdottomaksi. Ilmoitetaan antauduttavan ehdolla, että ketään ei pidätetä ja—muistaakseni—että työväentalo jää työväen haltuun.

Lahtarit suostuvat, mutta ilmoittavat vaativansa pari panttivankia.

Eihän siinä auttanut, suostuttava oli. Antauduttiin. Suurin osa miehistä katkerasti kiroten.

Lahtarit päästettiin sisään. Joka paikan ne nuuskivat, repivät seiniäkin aseita hakiessaan. „Vapauden“ toimitus ja konttoori vain sai rauhan. Sinne tuli kaksi pääpomoa, Rosenqvist ja Spåre. Yrittivät „valaista“ meitä, että nyt on muka tapeltava „ryssää vastaan eikä „veljesverta“ vuodatettava. Hyvän tovin siinä tuimasti sanaa viljeltiin sillä aikaa kun valkoiset taloa nuuskivat“ Eivätkä herrat siinä kuntoon selvinneet.

Tarpeekseen temmellettyään poistuivat vieden panttivangikseen nyt niin surullisen kuulun Alex Halosen. Kanniston olivat ottaneet kaupungilla huostaansa. Jättivät sillä kertaa muut. Tarkoitus ilmeisesti „teossa“ näyttää, että eivät tappele suomalaista työmiestä, vaan „ryssää“ vastaan. Mutta hyvin tietäen että kaikki ovat satimessa.

Punakaartin esikunta kokoontui. Päätti lähettää pari miestä etelään tilanteesta selkoa tekemään ja hyökkäystä pohjoiseen yrittämään.

Ja samana iltana kaksi miestä potkukelkoilla Mikkelistä lähti.

Mutta se hyökkäys—se on edessäpäin!

—**rd**.

Saksalaisten lahtarien hyökkäys Kotkaa vastaan.

K. Saari.

Huhtikuun 7 p. nousi saksalainen Brandensteinin lahtariprikati maihin Valkkomissa lähellä Loviisaa. Heille olisi ollut hyvin edullista saada käsiinsä Kotka, joka on huomattava työläiskeskus, ja siitä kehittää hyökkäystään Helsinki—Pietari rautatielle. Tässä tarkoituksessa lähettikin tämä saksalainen lahtarikenraali itäänpäin, päämääränä Kotkan valtaus, (Suomen Vapaussota„ V. osa siv. 405 mukaan) kaksi polkupyöräkomppaniaa, konekivääri komppanian ja jaoksen tykistöpatterista suorittamaan mainittua tehtävää.

Kotkaan saatiin mainitusta maihinnoususta tieto heti, eli 7 p. huhtikuuta, mutta ei voitu lähettää joukkoja tätä lahtariretkuetta vastaan pysähdyttämään heidän etenemistään. Kaikki asekuntoiset joukot, mitä suinkin voitiin lähettää, oli jo aikaisemmin lähetetty rintamalle ja käytettävissä oli vain ehkä satakunta miestä. Nekin vanhoja ukkoja ja nuoria poikia sekä muutama kymmen naista. Täytyi siis rajoittua suunnittelemaan vain kaupungin puolustamista. Tähänkään ei jäänyt paljon aikaa, sillä saksalaiset etenivät nopeasti. Jo 8 p. kello kahdentoista aikana päivällä tuli Pyhtäältä, noin 25 kilometriä Kotkasta, ilmoitus että saksalaiset ovat jo siellä ja ovat jo kulkeneet yli joen sekä että siellä olleet pienet punakaartilaisjoukot perääntyvät nopeasti ja saapuvat illalla Kotkaan. Esikunta pani toimeen yleisen hälyytyksen. Koottiin kaikki voimat, mitä vain oli mahdollisuus saada kokoon. Asemalta palautettiin kaikki eri rintamille lähdössä olleet, lomalla käyneet punakaartilaiset. Lisäksi pyysi esikunta apua Kouvolasta ja Kymistä. Kotkasta saatiin näin kasaan kaksi vajaata komppaniaa, joihin asetettiin päälliköiksi, mikäli riitti, jo ennen rintamalla olleita punakaartilaisia. Komppaniat varustettiin nopeasti kuularuiskuilla—muistaakseni saivat nämä kaksi komppaniaa mukaansa neljä „Maxim"-ruiskua ja kaksi 30 mm tykkiä—ja tunti hälyytyksestä lukien olivat joukot matkalla Kyminlinnaan, jossa oli aikomus järjestää puolustus.

Kyminlinna sijaitsee 7 km. Kotkasta ja on mainio puolustuspaikka. Kapeata maa-aluetta rajoittaa meri kummaltakin puo-

lelta ja Kyminjoki laskee tässä mereen kahtena haarana, ja on siis hyökkääjälle luonnollisena esteenä. Lisäksi on tässä vanha ruotsalainen linnoitus, joka on hyvä suoja kivääri- ja kuularuiskutulta vastaan. Tässä oli mahdollisuus katkaista tie hyökkääjiltä ja kääntää heidät takaisin samaan suuntaan mistä olivat tulleetkin. Asetuimme asemiin linnakkeelle ja joen Kotkanpuoleiselle rannalle. Myöhemmin saimme vielä apua Kymistä vajaan komppanian ja Kotkasta myös vajaan naiskomppanian, jonka tehtäväksi jäi helpommin puolustettavissa olevan vasemman siiven suojaaminen, ja johon ei uskottu vihollisen suuntaavan voimakkaampaa hyökkäystä. Lisäksi asetettiin yksi kolmentuuman tykki niin kutsutulle Haukkavuorelle ja Rankin rannikkopatteri oli myös valmis avustamaan meitä raskaan tykistönsä tulella. Nyt voimmekin jo jäädä rauhallisesti odottamaan kutsumattomia vieraita.

Kauan ei heitä tarvinnutkaan odottaa, jo illan hämärtyessä alkoi läntistä maantietä myöten saapua Pyhtäältä perääntyviä punakaartilaisjoukkoja ja kohta heidän jälestään tulivat saksalaiset pyörillä ajaen. Vahtipatrullimme avasi tulen, johon vihollinen vastasi levittäytyen samalla taistelujärjestykseen, suunnaten pääiskun linnoitusta vastaan ja lähettäen pienemmän joukon joen yli naiskomppanian puolustusalueen kohdalta. Siihen mennessä oli jo tullut täysin pimeä ja sen turvissa yritti vihollinen vallata asemamme nopealla hyökkäyksellä, mutta lyötiin takaisin kivääri- ja kuularuiskutulella. Hetken kuluttua teki vihollinen uuden hurjan yrityksen asemiemme valtaamiseksi. Tällöin ammunta kiihtyi äärimmilleen kummallakin puolella ja nyt yhtyivät myöskin Rankin patterit taisteluun. Lahtareiden ketju oli nyt jo saapunut verrattain lähelle ja naisten puolustusalueen kohdalle lähetetty pienempi ryhmä oli onnistunut pääsemään joen yli, sillä naiset tuleen tottumattomina eivät kestäneet hyökkäystä, vaan perääntyivät, jättäen tältä kohdalta tien avoimeksi Kotkaan. Pitemmälle ei tämäkään lahtariryhmä kuitenkaan uskaltanut edetä, sillä pääiskun suunta oli kestänyt, eivätkä he saaneet siellä aikaan muutakaan häiriötä paitsi, että saivat käsiinsä punaisten elintarvekuorman ja ampuivat sen kuljettajan ja mukana seuranneen vartijan. Hurjasta yrityksestään huolimatta ei lahtareiden onnistunut toisellakaan hyökkäyksellä vallata asemiamme, vaan muuttui hyökkäys nopeaksi paoksi. He eivät ehtineet korjata edes kaatuneitaan, joita jäi kentälle useita, eikä kaikkea kuormastoaan. Käsiimme jäi m.m. huomattava määrä saksalaisia käsikranaatteja.

Tappiomme oli ollut verrattain vähäinen, muutama kaatunut ja haavoittunut, mutta „kotkanpojat“ olivat pysyneet lujasti pesässään.

Heinolasta perääntyminen.

Kirj. O. Kalvitsa.

Heinolasta perääntyminen tapahtui huhtik. 20 p:nä ilman minkäänlaisia taisteluja tai lahtarien painostusta.

Suurin osa joukoista, tykistö ja yleensä aseistus perääntyi Vierumäen kautta matkan päämääränä Vuolenkoski. Tämä joukko sai suuren vastuksen Vierumäessä vastaan tulevista lahtareista, menettäen melkoisen määrän kuolleina ja haavottuneina.

Evakuoitu tavara, muonavarat ja suuri joukko teknillistä kalustoa kuletettiin kaikenlaista kamaa täpötäyteen sullotuilla laivoilla ja proomuilla Kymijokea pitkin Vuolenkoskelle.

Koska Kymijoki oli silloin vielä jäässä, paikoittain lujassakin, oli jää murrettava Kymi O/Y laivalla „6 s", varmuuden vuoksi lahtarien kiertoliikettä silmälläpitäen. Tätä väylää sitten kova virta tunti tunnilta levensi. Peräytymispäivänä painuivat kaksi Kymi O/Y laivaa, „Jyränkö" ja „6 s", muutaman proomun kanssa myötä virtaa Vuolenkoskelle, niin että saman päivän illalla ei meikäläisiä ollut kaupungissa kuin sillan räjäyttäjät ja laivain upottajat.

Laivasto kaikkine kimpsuineen saapui onnellisesti perille noin 2 tunnin kuluttua. Siellä purettiin tavarat maihin ja asetuttiin kylään asumaan. Joku moottorivenhe saapui vielä myöhemminkin.

Vierumäen kautta perääntyviä oli samana iltana koko yön ja vielä seuraavan päivänkin loppumaton jono joen läntisellä rannalla pyrkimässä lautalla yli. Tämä kävi erittäin hitaasti, kun hevosia ja kuormastoa täytyi lautalla kuljettaa yli joen. Kaikki lautalle asti päässeet kulkivat kuitenkin yli, lahtarien laisinkaan häiritsemättä. Vuolenkoskella muutaman päivän oleskeltuamme keskitettiin kuormasto ym. yhteen matkaa varten. Vakavana puheenaiheena oli, että mennään vielä Heinolaan takaisin, ja tämä on ainoastaan manöveerausta. Lähetettiinpä tiedustelijatkin Heinolaan, jotka kävivät aivan kaupungissa asti kotonaan ja toivat selvän kuvan asemasta.

Todellisuus määräsi kuitenkin toisin. Oli suunnattava matka sinne, johon oltiin menossa. Joen vastaisella rannalla käväsi jo vihollisen tiedustelujoukkokin ja ampumalla muutaman laukauksen ilmoitti läsnäolonsa. Hevosten puutteen ja paljon tavaran

tähden täytyi Vuolenkoskelta lähtiessä jättää osa tavaroista sinne. Niitä haudattiin mm. maahan pikaisen takaisinpaluun varalta. Laivoista irroitettiin tärkeimpiä koneosia, jotka rasvattiin hyvin ja piilotettiin myös samalla tavalla ja samassa tarkoituksessa.

Esikunnassa pohdittiin tilannetta ja mitä kaikkia mahdollisuuksia lähinnä seuraavat päivät voivatkaan eteemme tuoda. Vihdoin kumminkin lähdettiin pitkänä jonona pyrkimään rautatielle päin, matkan päämääränä Pietari.

Osa tästä jonosta meni suoraan Kouvolaan, osa joutui Kausalaan, joitakin myös Uuteenkylään. Jonkun määräyksen nojalla osui teknillinen osasto Kausalaan ja sieltä junalla Kouvolaan. Kouvolassa oltiin kolme päivää, joka aika oltiin kovassa touhussa valmistuessamme matkaamaan rautateitse Pietariin. Jokainen osasto oli saanut matkaa varten muutamia vaunuja, jotka oli ehdottomasti panssaroitava. Työtä tehtiin suurella kiireellä. Vaunuihin tehtiin kaksinkertaisia seiniä panemalla santaa väliin panssariksi. Tämä homma sai kumminkin pahan käänteen huhtik. 30 p:nä. Tuli surullisia sanomia: rata on poikki kolmesta kohden, läväistä sitä tietä on mahdotonta. Yhtämittainen kuularuiskun rätinä kuului Mäntyharjulta päin, vihollinen läheni aivan loikkimalla. Haavoittuneita tuotiin yhtä mittaa, asema oli niitä aivan täynnä. Lahtarit puristivat monelta haaralta. Ainoa niemennenä oli Kotka, jonne enää oli tie vapaana. Puhuttiin täytenä totena, että Kotkassa on venäläinen laivasto meitä odottamassa, siis lähdetäänkin meritietä.

Kouvolasta lähetettiin Kotkaan junia niin taajaan kuin se oli mahdollista, meidänkin juna täydessä lastissa — ehkä viimeisen edellisenä, 1 p:nä toukokuuta.

Saavutiin Kotkaan pelastusta toivoen. Käytiin työväentalolla kokouksessa. Siellä puhuttiin kovassa äänilajissa r a u h a s t a, joka pitäisi saada hyvillä ehdoilla. Siitä laivastosta, joka piti siellä olla, ei näkynyt savujakaan, sitä vähemmän laivoja.

Keskisen rintaman murtuminen.

Keskisen rintaman viimeisistä ajoista ja sen murtumisesta kertoo sen sotaosaston puheenjohtaja tov. A. Walden mm. seuraavaa:

Huhtikuun loppupuoliskolla saapui ylipäällikön esikunnasta Viipurista luoksemme lähetti, vaatien apujoukkoja Viipuriin. Silloin oli jo Pietarin ja Viipurin välinen rata kahdesta kohti lahtarien hallussa. Tarkoitus oli palauttaa tämä niin tärkeä liikeyhteys Pietarin ja Viipurin välillä.

Tällöin oli meillä vielä sotilaallinen asema ennallaan, mutta aseman semmoisenaan säilyttäminen vaati ehdottomasti kaikki käytettävissämme olevat joukot. Ainoastaan perääntymällä Savon rintamalla noin 2 kilometriä pitkin linjaa olimme tilaisuudessa jo seuraavana päivänä lähettämään Viipuriin 900 miestä. Tämä perääntyminen voitiin toimittaa näin nopeasti sentähden, että olimme ennakolta aikaisemmin suunnitelleet tämän perääntymisen siltä varalta, että sotatilanne kestäisi yli kesän. Nämä asemat olivat kesän aikana paljon helpommat puolustaa, ja vaativat melkoisesti vähemmän miehiä, silti turvaten rintamamme strategiset asemat yhtä hyvin kuin ennenkin. Seuraavana päivänä lähetimme vielä Savosta vapautuneita ynnä uusia vasta mobilisoituja joukkoja itään 700 miestä, mutta nämä eivät menneet Simolaa edemmäksi. Sieltä soitti joukon päällikkö, että Simolassa ei ole ketään meikäläisiä, sekä että Lappeenrannasta ovat myöskin meikäläiset lähteneet. Ylläolevan johdosta pidätimme nuo 700 miestä Simolaan turvaamaan yhteyttä Viipurin kanssa. Lahtarien raivokkaiden hyökkäysten painostamana perääntyi joukkomme seuraavana päivänä Virojoelle ja Pulsaan päin. Täten oli yhteys meidän ja Viipurin välillä poikki. Lännestä olimme jo ennemmin eroitetut Lahden antautumisen kautta. Yritimme kaikin voimin palauttaa yhteyttä Viipurin kanssa, tai ainakin pysyä Pulsassa siihen asti kun Lahden takana olevat n. s. porilaiset joukot murtautuvat lävitse ja sitten yhdessä painamme itäänpäin. Tapaukset kehittyivät kuitenkin kovin nopeasti.

En ikänä unohda noita viimeisiä päiviä, niin tuskaisia ne olivat. Joukoilta emme tietenkään voineet, emmekä tahtoneetkaan salata aseman vakavuutta. Päinvastoin, perjantaina huhtikuun 25 p:nä oli meillä esikunnan ja rintamapäällikköjen yhteinen

kokous, jossa esikunnan puolesta selostettiin asemaa. Kokous tuli siihen päätökseen, että heti on lähdettävä mitä pikemmin kaikkien joukkojen kanssa itäänpäin ja jättää läntiset toverit. Olimme heitä jo liian kauan odottaneet.

Tämän päätöksen mukaisesti vedimme jo lauantaita vasten yöllä joukot pois Villähteeltä Kausalaan. Lauautaina saimme vastaan ottaa Lahden takaa, Orimattilan kautta tulleita porilaisia joukkoja noin 700 miestä. Kaikki oli kunnossa lähtöä varten, kun sunnuntaina saamme Viipurista lähetin, joka oli tullut ratsastaen Säkkijärven kautta ja kertoi, että Viipuri on pakoitettu sinä päivänä tai viimeistään huomenna antautumaan ja että rata on Viipurista Valkeasaareen asti lahtarien hallussa. Tämän lisäksi saimme vielä tietää, että suurin osa joukoista (Kyminlaakson) ei lähde mukaan. Nämä tapaukset aiheuttivat sen, että esikunta ei aseman näin muuttuessa tahtonut panna ennen tehtyä päätöstä täytäntöön, vaan kutsui rintamapäälliköt ja osan pataljoonain päälliköitä kokoukseen, joka pidettiin tiistaina huhtikuun 28 p:nä.

Kokouksessa selostettiin taas sotilaallista asemaa, joka oli seuraava: Läntisen rintaman muodosti Ahvenkosken, Elimäen, Perheniemen, Kausalan ja Iitin k.k. joukot. Pohjoisen rintaman, Jaalan k.k., Selänpään, Tuohikotin ja siitä viistoon maantietä pitkin Luumäen itäpuolelle sijoitetut joukot. Luumäeltä rannikolle ei ollut säännöllistä rintamaa vielä muodostunut. Lahden takaa tulleilta joukoilta saamiemme tietojen perusteella tiesimme, että sieltä ei voida lähi aikoina odottaa joukkoja tulevan, eikä meilläkään ole voimia yrittää rynnistää sinne päin auttamaan tietä auki. Idässä voitiin varmuudella olettaa Viipurin olevan lahtarien hallussa (se olikin edellisenä päivänä antautunut) Oli siis Pulsasta—Pietariin asti kuljettava koko aika taistellen, jos matkaan lähdetään. Tähän oli vielä lisättävä että silloisesta noin 9000 miehen armeijasta voitiin olettaa lähtevän mukaan puolet, loppujen jäädessä rauhallisesti kotiin. Tämän lisäksi joukot olivat perin uupuneet pitkällisten taistelujen jälkeen ja mieliala oli perin masentunut. Puhuttiin vaan lomalle pääsystä, ja lähdettiinkin jo pienemmissä joukoissa ilman päällystön lupaa.

Ylläolevan lyhyen selotuksen pohjalla, ja katsoen siihen että ampuma ja ruokatarpeita riitti vain kuukaudeksi ehdotti alustaja, että itäänpäin lähtö siirretään toistaiseksi ja muodostetaan Kyminlaakson ympäri rintama, joka oli jo muuten valmis, tarvitsi vain idästä sulkea se. Sitä varten oli heti ryhdyttävä muodostamaan joukkoja, nimittäin siten, että, jos kerran itään päin lähdetään, mukaan lähtevät tiedetään edes osapuilleen ja toiset lasketaan kotiin. Ajan voittamiseksi voimme ryhtyä vaikka jonkinlaisiin rauhan neuvotteluihin lahtarien kanssa, mutta lähtö pitää tapahtua järjestyksessä. Muutaman päivän lepo ei myöskään tee pahaa miehistölle. Tällä ajalla voimme myös tarkemmin selvittää tilanteen joukoille.

Päätökseksi tuli kuitenkin 1) että lähdetään ylihuomenna. tuli mukaan ketä tuli, 2) että painatetaan julistuksia heti, joissa joukoille selitetään tilanne ja kehoitetaan ehdottomaan päällystön määräysten noudattamiseen. Tätä varten valittiin kolme-henkinen komitea, 3) valitaan kolmehenkinen komitea laatimaan hyökkäyssuunnitelmaa.

Jo samana iltana oli julistukset painossa ja suunnitelma valmis, määrätty eri hyökkäysjoukoille päälliköt ja lähetetty vastaavat määräykset eri rintamaosien päälliköille.

Mutta jo samana päivänä näki, että tuosta suunnitelmasta ei tule mitään. Joukot tulivat komppanioittain pois asemiltaan eivätkä noudattaneet määräyksiä, pientä murto-osaa lukuunottamatta. Sen jälkeen kehittyi tilanne edelleen varsin nopeasti.

Torstaina puolenpäivän aikaan jätti esikunta Kouvolan. Silloin ei siellä ollut meikäläisiä eikä lahtareita, ainoastaan panssarijuna, jolla suurin osa esikunnan miehistä tuli Kotkaan.

*
* *

Tämän ajan tapahtumista kertoo myös keskisen rintaman päällikkökuntaan kuulunut toveri Osk. Sundanmm. seuraavaa: Huhtikuun 28 päivän jälkeen muodostettiin keskisen rintaman linja seuraavasti: Hamina — Kaipiainen — Valkeala — Jokela — Harju — Oravala — Iitti — Kausala — Anjala — Pyhtää.

Tällä linjalla oli nyt tarkoitus säilyttää ainoa mahdollinen perääntymistie Kotkaan ja täältä Suomenlahden kautta rajantaakse. Mutta jo toukok. 1 p:nä kehittyi vihollisjoukkojen puristus siinä määrin, että olimme pakotetut ryhtymään kiireellisesti siirtämään kalustoamme, muona-, ampumatarve-ym varastojamme Kotkaan, sekä samalla järjestämään yhteyttä Pietarin kanssa. Tätä varten valtuutettiin tov. Arttur Valdén Kotkassa järjestämään lähettikuntaa Pietariin. Mutta tästä ei ollut tuloksia.

Toukok. 2 p klo 1 i.p. annettiin kaikille joukoillemme perääntymismääräys, vetäytyä asianmukaisessa järjestyksessä Inkeroisiin ja muodostaa rintama linjalle: Inkeroinen — Pyhtää ja Inkeroinen — Hamina. Perääntyminen määrättiin alettavaksi klo 10 i.p. kaikilla muilla sivustoilla paitsi Kaipiaisten, Jokelan ja Harjun joukkojen tuli perääntyä vasta klo 2 yöllä. Näiden oli suojeltava Kouvolan tyhjentämistä ja Iitin, Kausalan sekä Oravalan joukkojen perääntymistä. Klo 12 yöllä oli määrätyt joukot sekä kaikki tarpeellinen kalusto y.m. lähetetty Kouvolasta. Klo 2 siirtyi armeijakunnan esikunta Kotkaan ja tämän mukana Kaipiaisten y.m. joukot. Toukok. 3 p:nä klo 4 a. kutsuttiin kaikki ylimmät päälliköt kokoukseen. Tässä kokouksessa laadittiin lopullinen suunnitelma tälle viimeiselle rintamalinjalle, jolla toivottiin voitavan pitää asemaa käsissämme siihen asti kunnes saamme merikuljetusneuvoja Pietarista päin.

Tässä kokouksessa määrättiin 5-miehinen lähetystö Pietariin. Samalla annettiin määräys „Elvi"- nimiselle höyryalukselle olla matkavalmiina, mutta aluksen olivat jo komentaneet merelle Haminassa olevien Riihimäen joukkojen päälliköt. Yritettiin saada jotakin toista alusta, mutta mistään ei sitä saatu. Niin täytyi koko lähetystöhankkeen raueta. Klo 8 a. saamme käsiimme erään „rauhanneuvottelutoimikunnan" julistuksen, jossa selostettiin, kuinka hyödytöntä muka on enää ihmishenkien hukkaaminen ja yhteiskunnallisten arvojen hävittäminen, sekä kehoitettiin sotilaitamme olemaan ampumatta ainoatakaan laukausta päälliköiden käskyistä huolimatta. Pian tämän jälkeen saimme toisen saman „toimikunnan" saman sisältöisen julistuksen, jossa selitettiin, että muka välirauha on tehty toukokuun 4 p:ään klo 12 päivällä ja tähän mennessä ei yksikään sotilas saa ampua. Tämä ei vielä riittänyt. Jonkun ajan kuluttua tuotiin ylipäällikkö Hasun ja hänen apulaisensa Sundmanin allekirjoitettavaksi eräs paperi, eli oikeammin määräys, että meidän puoleltamme on asetettava komitea riisumaan joukkojamme aseista yhdessä valkokaartin asettamien valtuutettujen kanssa; sitten vasta voidaan rauhanneuvottelut alkaa. Tämä paperi sai kuitenkin nopean lopun.

„Rauhanneuvottelutoimikunta", johon kuuluivat senaattori J. K. Kari johtavana, Jukka Lankila, D. Eskelinen, A. Turkia, A. Wesa, Yrjö Haapio y.m. oli ilman minkään järjestön lupaa ja kokonaan armeijan esikunnan tai päällystön tietämättä ryhtynyt näin pitkälle lahtarijoukkojen kanssa vehkeilyihin. Nyt laadittiin ylipäällikön esikunnan puolelta vastajulistus, jossa selostettiin mainitun „rauhantoimikunnan" julistuksillaan suorittavan karhun palveluksia joukoillemme. Kehoitettiin joukkoja pysymään uskollisina vallankumouksellisille periaatteille ja tottelemaan ainoastaan omia päälliköitä, sekä että aseemme lasketaan vasta silloin, kun meillä on vihollisilta vakuus sellaisista rauhanehdoista, jotka voimme hyväksyä. Rauha tehdään ainoastaan kunniallisella tavalla eikä siten kuin „rauhankomitea" selittää. Julistus jaettiin joukoille, mutta sillä ei ollut enää täyttä vaikutusvoimaa. Hermostuneet ja muutenkin väsyneet joukot olivat herkkiä vastaanottamaan „rauhantoimikunnan" humpuukin.

Kaikista „rauhantoimikunnan" kanssa tehdyistä sopimuksista huolimatta porhalsi lahtarijuna Kotkan asemalle jo toukok. 4 p:nä klo 10 aamulla, riisuttuaan ensin joukkojamme aseista Inkeroisissa ja Kyminlinnassa. Tämä „rauhanpolitiikka" oli niin hyvin onnistunutta, ettei armeijan esikunta saanut mitään virallista tietoa edes Inkeroisista ja Kyminlinnasta. Huhujen mukaan oli siellä „rauhantoimikunnan" edustaja paikalla aseita riisuttaessa. Sama uudistui Kotkassa. Heti asemalla alkoi aseiden riisunta ilman mitään vastustusta.

(Kartta liittyy kirjoitukseen Katutaisteluista Helsingissä, sivu 175).

Esikuntien synnystä ja toiminnasta.

Kirj. K. E. Jaakkola.

Esikunnat muodostuivat eräillä seuduin jo useita viikkoja ennen luokkasotaa. Ne olivat n. s. „järjestyskaartin“ esikuntia. Nämä suorittivat etupäässä kansliatehtäviä: antoivat erinäisiä lupatodistuksia, henkilöpapereja, pitivät kirjaa kaartin jäsenistöstä jne. Niihin valittiin etupäässä järjestyneitä työläisiä, joilla oli monivuotinen kokemus työväen järjestötoiminnassa. Lukumäärä oli tavallisimmin 5—7 miestä. Vaikka alkuperäisesti ajateltiinkin, että esikunnat tulisivat toimimaan etupäässä sotilaallista laatua olevien asiain hoitajina, muodosti elävä elämä kuitenkin niiden toiminnan useasti aivan toisenlaiseksi: alkuperäiset esikunnat muodostuivat tavallisesti eräänlaisiksi siviilivirastoiksi, komiteoiksi, ja sotilaallisia asioita hoitamaan muodostui toisia komiteoita: rintamaesikunnat, joista tarkemmin jälempänä.

Helsingissä, maan pääkaupungissa, muodostui 3 esikuntaa: Yleisesikunta, Uudenmaan piiriesikunta ja Helsingin paikallinen esikunta. Viimemainittu muodostui ensiksi. Jo ennen luokkasodan alkua oli tilanne pääkaupungissa jännittynyt: eri puolilla maata oli tapahtunut pieniä levottomuuksia, jotka vaikuttivat osaltaan myöskin pääkaupungin työväkeen. Järjestysvalta huomatuimmissa kaupungeissa oli työväen käsissä ja Helsingissä oli järjestyskaartin keskuudessa tapahtunut jakautuminen. Osa kaartin miehistöä (200—300 miestä) erottautui erilleen, hankki itselleen ase-etsintöjen y. m. keinojen avulla jonkun verran aseita ja majoittui omine lupineen Kaivopuiston ravintolaan. Tämä tapahtui syksyllä 1917. Tästä tapahtumasta alkaen täytyy sanoa, että pääkaupungissa tosiasiallisesti oli kaksi kaartia: järjestyskaarti, johon kuului työväen maltillisempi aines ja joka oli tarkotettu etupäässä järjestyneen työväen mielenosoitusten ja kokousten turvajoukoksi, sekä punainen kaarti, joka kuumeisella kiireellä koetti hankkia itselleen aseita ja valmistautui edessä olevia vallankumoustaisteluja varten. Edellisen tukena oli sos.-dem. puoluetoimikunta; jälkimäinen oli useita viikkoja erillisenä, mutta tapausten kehittyessä veti se yhä suuremmat järjestyskaartin joukot mukaansa.

Helsingin paikallinen esikunta. Helsingin punakaartin esikunnan nimenä oli „Helsingin punaisen kaartin paikallinen esikunta". Edellä jo kerrottiin, että se otti majapaikakseen Kaivopuiston ravintolarakennuksen, jonne ei ketään laskettu ilman lupalappua. Näitä annettiin vain hyvin tunnetuille, luotettaville työläisille. Kaartin johto ei luottanut yleensä edes sos.-dem. puolueen johtoon, vaan suhtautui siihen varovasti ja epäillen. Entiset suomalaiset sotilaat, joita oli tämän kaartin johdossa, olivat aktiivista väkeä ja pitivät koko kaupungin porvariston suuren pelon alaisena. Tämä pelko ja kauhu lisääntyi vielä sen jälkeen, kun kaarti valtasi itselleen Suomen ent. kenraalikuvernöörin talon keskellä pääkaupunkia.

Porvaristo oli koettanut maaseudulla muodostella „palokuntia" „voimisteluseuroja" y. m. järjestöjä ja Helsingissä palkkasi se „yövartijoita" ja uusia „poliiseja" jo n. 350—400 miestä. Jälkimäisillä oli jo uudet puvut ja lakit uusine vaakunoineen.

Pääkaupungin porvarilliset sanomalehdet esittivät tunnuslauseen „luja järjestysvalta". Marraskuussa joutuivat „yövartijat" ja „uudet poliisit" työväen vangiksi, ja tuomittiin heidän 11 johtajaansa lääninvankilaan „säilytettäväksi siksi kunnes toisin määrätään". Porvariston vastaperustetun voiman vangituksi tuleminen oli paikallisen punakaartin ansio. Vangittujen johtajina olivat viralta erotetut poliisikomisaariot ja Uudenmaan läänin entinen kuvernööri kapteeni Bruno Jalander. Johtajain suunnitelma vallata pääkaupungin miliisilaitos työväeltä oli päättynyt joukon ja johtajain vangitsemiseen, ja vaadittiin nyt jokaiselta vapaaksilasketulta kirjallinen sitoumus siitä „etteivät enää vastaisuudessa vastusta järjestyneen työväen vaatimuksia".

Vangittujen lukumäärä oli yhteensä noin 350. Tuskin yksikään miehistöstä tunnusti olevansa työväen vaatimuksia vastaan, kun sen sijaan ylioppilaiden joukossa esiintyi pari, jotka kieltäytyivät kirjoittamasta edellämainittua sitoumusta. Peloissaan olivat komisariotkin, eikä vähimmän kapteeni Jalander.

Suuressa osassa Suomea vallitsi tavallaan „kaksinvalta". Porvarien käsissä oli virkakoneisto, mutta työväen käsissä oli järjestysvalta. Helsingin punaisen kaartin valta ja vaikutus alkoi tuntua kaikkialla pääkaupungissa ja jo ennen sodan alkamista osoitti paikallinen esikunta oma-aloitteisuutta vallankumouksen aloittamiseksi. Esikunta lähetti sos. dem. puolueen johtajille „Työmiehen" toimitukseen kirjeen, jossa kehoitti puolueen johtavia miehiä muodostamaan vallankumouksellisen työväen hallituksen luvaten samalla porvarihallituksen kukistamiseksi ja vangitsemiseksi aseellista apua. Vastausta pyysi esikunta 3 päivän kuluessa. Tämä tapahtui pari viikkoa ennen vallankumouksen alkamista.

Sovitun ajan kuluttua sai esikunta, jota asiassa edusti allekirjoittanut, tietää, että uuteen vallankumoushallitukseen on lupautunut astumaan vain 3 miestä! Sos.-dem. puolue ei siis

ollut vielä silloin valmis vallan valtaamiseen, kun pääkaupungin punainen kaarti sitä jo nykäsi. Näin raukesi hanke porvarihallituksen kukistamiseksi sillä kertaa. Tapahtumat kehittyivät kuitenkin nopeasti. Jokainen päivä toi uusia viestejä levottomuuksista ja yhteenotoista porvarikaartien kanssa maaseudulla. Kului enää vain muutamia päiviä, kun sos.-dem. puoluetoimikunnan lähettämänä paikalliseen esikuntaan saapui Eero Haapalainen ehdotuksella „sopia riidat" ja ilmoituksella vallankumouksen alkamisesta. Samalla sovittiin, että järjestyskaarti ja punainen kaarti yhdistetään vallankumoushallituksen sotajoukoksi nimellä „Suomen Punainen Kaarti".

Helsingin paikallinen esikunta otti vähitellen kaupungissa yhä suuremman vallan. Lukuunottamatta sitä, että se osittain johti sotatoimia Kirkkonummella, Sipoossa, Porvoossa y. m., suoritti se kaupungissa myös hallinnollisen siviiliviraston tehtäviä. Yleisesikunnan kanssa ei sillä ollut lainkaan yhteistoimintaa. Paikallinen esikunta tahtoi toimia aluksi ihan itsenäisenä, myöhemmin oli se eräissä kysymyksissä yhteistyössä Uudenmaan piiriesikunnan kanssa.

Tämä erillään olo johtui osaksi esikunnan jyrkästä katsantokannasta, joka tuli sodan aikana esille erinäisten asiain yhteydessä. Kun esim. Kansanvaltuuskunnan esettamat vallankumousoikeudet tuomitsivat vangitut lahtarit maksamaan sakkoa 200—500 mk., pani esikunta vastalauseensa liian lieviä tuomioita vastaan. Asiasta pidettiin paikallisen ja Uudenmaan piiriesikunnan yhteinen kokous, johon kutsuttiin muitakin paikalliseen päällystöön kuuluvia työläisiä. Selostuksen kuultuaan päätti kokous „vaatia ankarampaa rangaistusta lahtareille" ja annettiin tästä tieto vallankumousoikeuksien eri osastoille.

Tieto aiheutti selkkauksen. Vallankumousoikeudet lopettivat toimintansa ja tiedustelivat vielä punakaartin mielipidettä asiassa. Tulos oli sama: punakaarti vaati lahtareille kovempia tuomioita, sillä pienet sakkorangaistukset olivat merkityksettömiä vastavallankumouksellisille vehkeilijöille. Kahden tai kolmen päivän kuluttua alkoivat oikeudet vähän muutetussa kokoonpanossa jälleen toimia—melkein entiseen tapaan.

Eräs toinen tapaus. Yleisesikuntaa lähellä oleva henkilö oli miliisilaitoksessa asetettu tutkittavaksi syytettynä jonkun lahtarin hengen menetyksestä. Kun miliisilaitos tahtoi tutkia jutun loppuun, ilmoitti esikunta, että „jos te ette lopeta tämän asian tutkimista, niin me tulemme sinne".—Vastauksen käsitti miliisilaitos oikein ja katsoi parhaaksi lopettaa jutun enemmän tutkimisen... Myöskin valkoisten vankien ruokintaan kiinnitti paikallinen esikunta huomionsa pitäen punaisten osoittamaa huomaavaisuutta liiallisena.

Uudenmaan piiriesikunta. Tämä esikunta majoittui ent. senaatin, silloiseen Kansanvaltuuskunnan taloon. Siihen kuului 5 vakinaista ja 2 varajäsentä, jotka valitsi Helsingin punaisen

kaartin yleinen kokous. Tässä esikunnassa ei ollut ainoatakaan entistä sotilasta, vaan muodosti sen 2 metallityöläistä, 2 muurari a ja 1 sähkötyöläinen. Piiriesikunta oli etupäässä kansliaesikunta, toimittaen yhteiskunnallisen huollon alalla liikkuvia asioita, muonittamista, asuntoasioita, antoi luotettavuus- ja varattomuustodistuksia jne. Osaksi hoiti se kuitenkin sotilaallisiakin asioita: suunnitteli mm. Kirkkonummen lahtarien tuhoamista. Tästä teki se kaksi kertaa ehdotuksen yleisesikunnalle, liittäen mukaan taistelualueen kartat. Ehdotusta ei yleisesikunta kuitenkaan kummallakaan kertaa käsitellyt, josta toimettomuudesta oli seurauksena, että lahtarit pääsivät ehjin nahoin pakoon toiseen varustettuun paikkaan ja kiinnittivät edelleen suuria punaisten voimia Uudellemaalle. Lisäksi järjesti esikunta joukkojen rintamille lähettämistä, piti huolta rintamilla olevien joukkojen palkkojen maksusta, kaartin miesluvusta, aseistamisesta jne. Esikunnan kirjoilla oli lähes 18.000 kaartilaista. Yleisesikunnan kanssa ei sillä ollut sanottavaa yhteyttä; esim. miesten rintamille lähettäminen tapahtui yleisesikunnalle asiasta edes ilmoittamatta. Tätä suhdetta ylläpiti myöskin edelläkerrotun ehdotuksen kohtalo, jonka piiriesikunta katsoi hyödyttäneen lahtareita. Pari muutakin ehdotusta teki piiriesikunta yleisesikunnalle, koskien ne eräitä pääkaupungin puolustuskuntoisuutta vahvistavia toimenpiteitä. Nämäkin ehdotukset jäivät varteenottamatta. Näin oli näiden kolmen esikunnan välinen yhteys aivan riittämätön ja johti epäilemättä vahingollisiin seurauksiin.

Helsingin sisäiseen elämäänkin vaikutti piiriesikunta erinäisten toimenpiteittensä kautta. M. m. sekaantui se miliisilaitokselle kuuluviin asioihin. Eräänä iltana soitti pääkaupungin tiedusteluosaston päällikkö esikuntaan, että kaupungin korttikonttorien johtajat pitävät parhaillaan salaista kokousta ja päättivät tehdä huomen aamulla klo 9 lakon. Tällöin sopi allekirjoittanut esikunnan kanssa, että porvariryökäleet on vangittava jo ennen kuin ennättävät panna lakkopäätöksensä käytäntöön. Heidät vangittiin asunnoissaan vielä samana yönä ja tuotiin lähimmille miliisiasemille. Korttikanslian porvarit yrittivät panna käytäntöön virkamiesliiton päätöksen boikottaa työväen hallitusta, mutta päättyi yritys tällä kertaa—putkaan. Toimenpidettä eivät eräät työväen asettamat kaupungin hallituksen toimihenkilöt hyväksyneet ja käytiin siitä jo samana aamuna kiivas väittely. Esikunta lupautui vapauttamaan lakkoilijat ehdolla, että kirjottavat nimensä esikunnan valmistamaan kaavakkeeseen, jonka mukaan sitoutuvat noudattamaan työväen hallituksen julkaisemia lakeja ja asetuksia. Vain joku suostui kirjoittamaan päästäkseen pälkähästä. Korttikonttoreihin alettiin järjestää omaa väkeä ja niin alkoi sekin työ kävellä.

Mainittakoon vielä piiriesikunnan sekaantuminen järjestysvallan tehtäviin. Miliisilaitoksessa palveli valioväkeä ja rinta-

malle miehiä lähetettäessä vaati esikunta sieltä yhden komppanian enemmän miehiä kuin miliisilaitoksen silloinen päällikkö Nyqvist tahtoi myöntää. Esikunta ajoi tahtonsa perille... Lopulta antoi esikunta määräyksiä miliisilaitokselle, joka pani niitä täytäntöön ilman, että päällikön kanssa oli asiasta edes neuvoteltu. Syystä kysyikin päällikkö jo kerran, kuka Helsingin järjestyksenpidosta nyt määrää, miliisilaitos vai punainen kaarti.

Paikallisen ja piiriesikunnan johdolla alkoi punakaarti vähitellen muodostua sotilasvallaksi pääkaupungin sisällä. Monissa vastavallankumouksellisten vehkeilyissä olivat nämä esikunnat aktiivisimpina tutkijoina ja rankaisijoina. Muuan vangitsemisjuttu on tästä kuvaavana esimerkkinä:

Kansanvaltuuskunnan elintarveasiain osasto oli antanut valtakirjan eräälle „Agros" - yhtiön vilja - asiamiehelle oikeudella kulkea viljaa ostamassa eri seuduilla maata. Miehen olivat punakaartilaiset rintamaketjun luona vanginneet ja toivat piiriesikuntaan tutkittavaksi. Selvisi, että mies kulki punaisten ja lahtarien alueella ja voi näin ollen harjoittaa vakoilua lahtarien hyväksi. Mies vangittiin, valtakirjansa takavarikoitiin ja sitten— Kansanvaltuuskunnan asianomaiseen osastoon sanomaan, että tällaisille henkilöille ei enää saa antaa valtakirjoja. Mies on nyt vankina ja hallituksen antamat valtakirjat punakaartin piiriesikunnassa. Valtakirjan varmentajan kanssa syntyi ankara sanakiista. Lopuksi annettiin varmentajalle tieto, että jos tällaista vielä tapahtuu, ajetaan hänet Kansanvaltuuskunnasta. Tähän päättyi tämä juttu.

Edelläkerrotusta näkyy, että toiminnan yhtenäistyttämisessä oli paljon toivomisen varaa. Yhteys maaseudunkin kanssa oli riittämätön. Sitä pidettiin yllä lähettien avulla, kirjeellisesti jne. Neuvontatyö ja propaganda oli aivan vähäistä. Sotilaallisissa asioissa emme siihen kyenneetkään. Ja puuttuihan kommunistista puoluettakin—ei ollut kommunisteja, jotka olisivat antaneet selvää poliittista ohjausta. Näin oli toimintamme puutteellista ja virheellistä monelta puolelta.

Rintamaesikunnat. Parhaimmat sotilasvoimat ja rohkeimmat työläiset lähtivät rintamille. Rintamille menneet muodostivat keskuudessaan komiteoja taistelujen johtamista varten jne. Näistä komiteoista kehittyivät useasti n. s. rintamaesikunnat. Niiden tehtäväksi jäi sodan koko johto ja taistelu omalla osallaan olevia lahtarivoimia vastaan. Tämä esikunta valittiin siten, että joukko - osastojen päälliköt kokouksessaan valitsivat jonkun ylikomentajaksi, tälle yhden tai kaksi apulaista, sitten erikseen komentajan tykistöä, konekiväärejä, tiedustelua, muonittamista ja majoittamista varten jne, jotka yhdessä muodostivat esikunnan. Rintamapäälliköt nimitti yleisesikunta. Komentajain sotatoimien johto jäi kuitenkin toisarvoiseksi, sillä ainakin eräät niistä eivät välittömästi olleet edes rintamilla. Näin jäikin sodan johto tässäkin kohdin puutteelliseksi: rinta-

malla olevat komentajat koettivat omin apuinensa viedä joukkojaan eteenpäin ja voittaa. Helsingistä rintamalle lähetetyt ohjeetkin jäivät usein perille saapumatta. Joskus oli siitä tuhoisat seuraukset, kuten varsinkin sodan loppuaikoina, jolloin ohjeiden nopea tiedoittaminen olisi voinut pelastaa kymmeniä tuhansia punakaartilaisia lahtarivoimien vangiksi joutumasta.

Edelläkerrotusta näkyy, että luokkasodassa oli sodankäyntimme sangen alkeellista. Esikunnat olivat erillään ilman sanottavaa yhteyttä. Rintamaesikuntain ansiona on pidettävä, että voimme tapella niinkin, kuten tappelimme. Porvarit kirjoittavat „historioissaan", että meillä oli sellaiset ja sellaiset suunnitelmat, että meillä oli niin ja niin paljon sotilaita, aseistusta, konevoimaa jne. ja että heillä oli siis vastassaan peloittava voima! —Tämä on vain porvarien yritys peittää ja salata oma kykenemättömyytensä käydä sotaa työväkeä vastaan. Kuten sanottu meillä oli vain työstään rintamalle lähteneitä miehiä ja naisia, joita ei oltu lainkaan opetettu aseita käyttämään. Porvareilla oli kokonainen lauma entisiä upseereja, lähes 2000 jääkäriä, sivistyneitä, lisäksi vielä ruotsalaisia upseereja ja—saksalainen armeijakunta ja laivasto! Tällaisia voimia vastaan työväki kykeni tappelemaan neljättä kuukautta. Tätä lukuista kansainvälistä lahtarilaumaa ja sen ratsumestareja sekä kenraaleja vastassa oli meillä vain tavallisia työmiehiä!

Virheistä opimme. Nyt on meilläkin jo esikunta komentajineen—kommunistinen puolue. Se tulee vastaisissa taisteluissamme olemaan johtajanamme. Sen avulla poistamme ennen tekemämme virheet ja viemme taistelumme voittoisaan loppuun.

Muistelma laivastokomppanian eräältä retkeltä v. 1918.

Kirj. K. Vento.

Maalis—huhtikuun vaihteessa perustettiin Helsingin punakaartin yhteyteen erikoisia merimies- eli laivastokomppanioita. Näiden komppanioiden tarkoituksena oli ottaa haltuunsa erilaisia laivoja punakaartin tarkoituksiin sekä muodostaa taistelujoukkoja rannikkopuolustusta varten. Miehistönsä nämä komppaniat keräsivät osaksi venäläisistä laivoista jättäytyneistä matruuseista, vapaina olevista työläisistä sekä erilaisissa selkäpuolen tehtävissä olleista nuorisoliittolaisista. Komppanioiden järjestöllinen ja sotilaallinen valmennus oli heikko. Vain venäläiset ja virolaiset matruusit tekivät tästä poikkeuksen, mutta kielitaidottomina sekä osaksi punakaartin valintatraditsionista johtui, että hekin joutuivat pääasiassa vain rivimiehiksi.

Näin oli muodostunut sekin laivastokomppania, johon allekirjoittanutkin kuului, ja jonka erään retken historian tahdon tässä yhteydessä unohdukselta pelastaa.

Komppaniaamme kuului noin 125 miestä, siihen luettuna päällikötkin. Virolaisia matruuseja oli komppaniassamme muistaakseni 3—4. Majailimme parhaillaan Uudenmaan kasarmilla, kun saimme aamuhämärissä, 8—9 p:nä huhtikuuta, määräyksen marssia Eteläsatamaan. Tänne saavuttuamme sijoitettiin meidät „Aeger"-nimiseen laivaan, jonka lipputangossa hulmusi tullilippu. Laivaan lastattiin kireellisesti muutamia raskaita konekivääreitä, jotka huolellisesti sijoitettiin etukannelle valmiiseen ampuma-asentoon, mutta kuitenkin öljykankailla peitettynä. Yhtä huolellisia oltiin laivan muuhunkin maskeeraukseen nähden. Miehistö sijoitettiin kiireen kaupalla ruumaan sekä kaikki epäilyttävä kannella peitettiin huolellisesti öljykankailla. Samoin jokainen utelias, joka sattumalta näin varhain jo osui rantalaiturille häädettiin laivan läheisyydestä. Kaikki tämä alkupuuhailun salaperäisyys kiinnosti mieltämme, joten uteliaina tiedustelimme päälliköltämme matkamme päämäärää. Mutta tähän emme saaneet vastausta, koska hän itsekään ei ollut koko retken tarkoituksesta perillä. Laivaa tulisi komentamaan joku toinen henkilö.

Hitaasti laivamme irtaantui sitten laiturista. Miehistöä kiellettiin ankarasti nousemasta laivan kannelle. Lahtareiden urkkijoita varmaan varottiin. Kuljimme sivu Viaporin ja otimme kurssin läntiselle sisäväylälle. Nyt nousi miehistön uteliaisuus huippuunsa matkamme tarkoituksesta. Samalla levisi tieto, että laivaamme komentaa eräs esikunnassamme usein nähty, kauppalaivaston pukua kantava merikarhu. Lieneekö ollut esikuntamme jäsen tai päällikkö, siitä ei keskuudessamme mainittu mitään. Mutta uteliaisuuttamme se kiihoitti, varsinkin kun määräys miehistön ruumassa olosta edelleenkin jatkui. Nerokkaimmat tekaisivat „selityksiä“ omasta päästään, matkamme tarkoituksesta. Ja ennenkuin oli puolipäivä käsillä oli meillä jokaisella jonkinlainen „ohjelma“ valmiina laivamme tehtävistä. Kurssi pysyi yhä samana. Etelätuuli kiihtyi. Jännitys kasvoi. Tiesimme, että läntisellä väylällä on yllätys odotettavissa mikä hetki tahansa. Sillä olihan komppaniamme pari vuorokautta sitten saanut „hatkan“ Karjan rintamalta, jossa se oli „jalkaväkenä“ osallistunut taisteluun saksalaisia vastaan. Ja nämä saksalaiset ne nytkin pyrki päissämme kummittelemaan. Siksi pidettiinkin ruumasta käsin tarkkaa sivusta-tähystystä mahdollisesti ilmestyvän saksalaisen laivaston varalta. Sillä eihän se ollut sanottu vaikka „purkkimme“ mainehikkaana tehtävänä olisi ollutkin juuri tuon laivaston vastaanottaminen ja mereen upottaminen!—Urhokkuutta siihenkään tehtävään ei tuntunut keskuudestamme puuttuvan. Mutta odotettua laivastoa ei näkynyt. Vain silloin tällöin höyrysi vastaamme pieniä rannikkoaluksia tupaten täynnä punakaartilaisia, Magelonian y.m. evakuoimisen alaiseksi joutuneilta saarilta. Tuuli tuntui yhä yltyvän.

Saavuimme vihdoin Porkkalan majakan edustalle. Täältä kutsuimme miehistöä laivaamme, vaan turhaan. Mastoon vedettiin jo luotsilippukin. Oli kuulemma tarvis miestä, joka olisi tuntenut väylät erittäin hyvin—ja olisi kai siinä ilmennyt muutakin asiaa, koskien lähisaariston asukkaita ja heidän viime aikaisia hommiaan. Mutta majakalta ei kuulunut hiiren hiiskaustakaan. Omine tietoineen päällystömme ohjasikin sitten laivamme ulkoväylälle. Vaan tätä kurssia ei voitu kauan pitää. Sillä etelätuuli kiihtyi voimakkaasti, kuljettaen valtavia ahtojäälauttoja laivamme kupeille. Koneet työskentelivat täydellä höyryllä, murtaakseen laivan läpi jäälauttojen, mutta turhaan. Tilanne tuli kriitilliseksi. Olimme jäiden vankina. Nyt komennettiin „elävä lastikin“ ruumasta kannelle. Miehistön tehtäväksi annettiin nopeilla syöksyillä laidalta laidalle saada laiva keinumaan ja näin lieventää laivan kupeilla olevaa jäiden puristusta. Tietysti homma mielytti meitä, mutta haluttuun tulokseen nähden se oli toivotonta. Ja niinpä aikamme teutaroitua kannella hyppäsikin jo osa meistä jäälautoille ja keksien kera yritimme pitää laivan peräpuolta jäistä vapaana. Näin pääsimmekin etenemään tuuma ja tunti kunnes yö yllätti...

Yö oli jännittävä. Laiva edelleenkin ahtojäissä. Edessä verinen vihollinen ja ympärillä saaristossa sekä kiintojäätiköllä vilkuttivat lahtarien sissijoukkojen nuotiotulet. Nämä nim. olivat jo tietoisia ja yhteydessä maihin nousseiden saksalaisten kanssa ja nyt metsästelivät saaristossa pääjoukoista eksyneitä punakaartilaisia. Myöskin koko rannikkoalue näiltä kohdin oli jo lahtarien hallussa.

Uudelleen aloimme pohtia matkamme tarkoitusta. Päällystökin oli jo avomielisempää. Tarkoituksenamme oli tunkeutua mahdollisimman kauas länteen, ja jos mahdollista nousta maihin jossain sopivassa paikassa, särkeä rata, tehdä muutakin vauriota viholliselle sekä tiedustella saksalaisen laivaston mahdollisesta lähestymisestä Helsinkiä kohti.

Oliko tämä matkamme todellinen tarkoitus, niin siitä ei allekirjoittanut ole saanut myöhemminkään varmuutta. Mutta todennäköisesti se oli siltä väliltä. Sillä, jos matkamme tarkoituksena olisi ollut läntisten linnakkeiden evakuointi, niin silloin ei laivassamme olisi tarvittu niin suurta miesmäärää eikä muita varusteita, joita siinä oli. Evakuoimislaivoissa nim. oli ainoastaan pieni suojelusjoukko eikä niiden liikkumisessa noudatettu samaa salaperäisyyttä kuin mitä meidän laivaamme nähden oltiin noudatettu. Ja edelleen. Jos matkamme tarkoituksena olisi ollut evakuointi, niin olisimme sen voineet suorittaa seuraavana päivänä jäistä vapauduttuamme esimerkiksi Mageloon nähden, jonne m.m. matkasi Porkkalan läheisyydessä tapaamamme „Nautilus“. Mutta olipa asian tämän puolen kanssa niin taikka näin, lopputulos on kuitenkin, että punakaartinkin taholta tehtiin valmisteita laivastojoukkojenkin kehittämiseksi, jos kohtakin se tyrehtyi lahtarien voiton johdosta jo ensi ituunsa.

Retkemme oli ilmeisesti epäonnistunut. Ja vihdoin jäistä vapauduttuamme käänsimmekin keulan kohti Helsinkiä. Sen edustalla tuli vastaamme muutamia venäläisiä vedenalaisia matkaten Kronstadtia kohti. Tiesimme ettei tämän jälkeen olisi mahdollisuutta retkeämme uusia „oikealla sotalaivalla“, kuten olimme suunnitelleet. Ja niinpä rantaan päästyämme jokainen tunsikin, että olimme tehneet ensimäisen ja viimeisen merimatkan punakaartin „matruuseina“.

Lohjalta—Helsinkiin.

Kirj. Ananias.

Ankaraa oli taistelu ollut Karjalla. Hiuskarvan varassa oli perääntymisemme onnistuminen ollut, mutta onnistuipa tuo kuitenkin ilman huomattavia vaurioita. Katkeran katkeraa oli perääntyminen

Olimme ensin ottaneet asemapaikaksemme Lohjan aseman ja pidimme rautatien alueita Svarton asemaa myöten puhtaana lahtareista. Radan eteläpuolelta jatkui ketju rantaradalle saakka ja pohjoispuolelta kääntyi se Turun radalle, jonka varsilla taisteltiin maihinnousseita saksalaisia vastaan. Oli vilkasta laukausten vaihtoa. Saksalaiset toimivat ripeästi, tuoden tykkinsä Karjan kukkulalta radan varteen ja häiriten toimintaamme kiivaalla tulellaan. Jalkaväen asemat Lohjanselän puolella olivat epäedulliset, jonka takia annettiin määräys perääntyä varsinaiselle Lohjan selälle, jonne venäläiset olivat aikaisemmin varustöitä tehdessään kallioon poranneet juoksuhaudat. Taisteluita tuli näin ollen käydä aivan Lohjan kirkonkylän lähettyvillä. Toivottiin kuitenkin voitavan hyvissä asemissa kestää, vaikka paikalliset punakaartilaiset olivatkin täydellisesti moraalinsa menettäneitä. Näin ei kuitenkaan käynyt. Heti saksalaisten hyökkäyksen alettua lähtivät nämä paikalliset kotiinsa niin äkkiä, että „Helsingin pojat“ jäätyään yksin töin tuskin saivat nahkansa pelastetuksi. Heti kirkonkylään päästyään nostivat paikalliset soittokunnan soittaessa valkoisen lipun Lohjan kirkonmäelle.—Peräännyimme nyt 20 km. päässä olevalle Nummelan asemalle, josta käsin taas alettiin järjestämään vastarintaa.

Tällöin saapui Helsingistä eräitä tovereita, jotka kertoivat, että lahtarit ovat hyökänneet—Helsinkiin. Meitä „Helsingin poikia“ oli siellä silloin aika huomattava määrä. Ei muuta kuin—kokous pystyyn vaan. Ja tavalliseen punakaartilaismalliin ryhdyttiin päättämään, mitä nyt tehdään. Tulokseksi tuli, että koska Helsinki on meidän kotikaupunkimme ja siellä nyt tapellaan, niin mekin menemme sinne tappelemaan. Ei siinä auttanut esikunnan eikä muidenkaan järkipuheet (paikallinen tilanne ei sallinut tällaista voimien vähennystä), vaan $^1/_2$ tunnin kuluttua oli nenämme jo suunnattu kohti Helsinkiä. Saavuimme Hyvin-

käälle ja saimme tietää, että sitten eilisen ei ollut tullut junia Helsingistä eikä sinne mennyt; muuta ei asemalla tiedetty.

Lähdimme siis „säkki silmillä“ Hyvinkäältä. Jokelan asema oli tyhjä ja lukittu. Tämä teki meidät varovaisiksi. Tarkkaa tähystystä pitäen ajoimme edelleen, saapuen Järvenpäähän. Siellä oli samoin. Jatkamme edelleen. Ristinummen pysäkillä ei ole ketään.—Ennenkuin ehdimme Keravan asemalle, tulee vastaamme vartio, huutaen ja huitoen seisahtumisen merkiksi. Pelästyneinä kysyivät ne, olemmeko punaisia vai valkoisia. Keravalla saimme hiukan valaistusta tilanteeseen. Nämä tiedot totesivat sen, että Helsingissä tapellaan. Halusimme heti lähteä alaspäin, mutta asemalla pyydettiin, että menisimme pääradalle sellaiselle kohdalle, että voisimme ampua pitkin Porvoon rataa, sillä sieltä on ilmoitettu, että Keravalle tulee juna, jossa on aseita ja miehiä y. m. Koska ei tiedetä millainen valta Porvoossa tällä hetkellä on, niin on tarpeen ottaa ne hyvin vastaan, jospa olisivatkin vaikka lahtareita. Menimme ladatuin tykein hyvälle kohdalle, eikä kauan tarvinnutkaan odottaa, ennenkuin juna näkyi, ollen sillä veturissa etupuolella suuri punainen lippu. Otimme panokset ulos piipusta. Junassa oli koko „ulkomaan“ omaisuus evakuoituna, autoista ja moottoriveneistä aina muijiin ja lapsiin saakka. Kertoivat jättäneensä Porvoon.— Kysymykseen kuka siellä nyt valtaa pitää, vastasivat: „Ei kukaan.“

Tämän jälkeen lähdimme joukkoinemme Keravalta etelään. Mitään vastusta emme kohtaa missään. Korson, Tikkurilan ja Malmin asemilla ovat rautatieläiset paikoillaan. Pimeä estää meitä pitemmälle umpimähkään menemästä. Vantaan sillalle lähtee vankka vartiosto. Takaisin tullessamme palaa Korson asema, loimuten kirkkaasti pimeässä yössä. Asemalla oli hitonmoinen hälinä eteläänpäin lähtevien punakaartilaisten kesken. Emme saaneet mitään selvää, kuka aseman oli sytyttänyt.— Keravalla on liikettä ja touhua koko yön. Punakaartilaisjoukkoja painuu etelään päin.

Aamun sarastaessa lähdemme mukananamme joukko-osasto, kohti Helsinkiä. Kaupungin suunnalta kuului jylhää jylinää, aivankuin suurilla tykeillä ammuttaisiin. Otaksuimme että se kuuluisi Viaporista. Saatoimme joukkomme Oulukylään, joskin pienellä viivytyksellä, sillä yön aikana oli Tikkurilan ja Malmin välillä oleva „aaloppi“- silta räjäytetty ja sen korjaamisessa meni jonkun aikaa. Joukkomme levittäytyvät lähellä asemaa, koska Helsinkiin ei enään tätä myöten pääse. Kirkkonummen lahtarit ovat yhdessä Karjalta tulleiden maihinnousujoukkojen kanssa edenneet tänne, hyökäten nyt Fredriksbergin kautta Sörnäisiin. Karjan rataa suojaamassa olleen panssarijunan N:o 7 ovat lahtarit valloittaneet ja pommittavat nyt sillä täältä päin hyökkääjiä. Emme malttaneet olla antamatta vähän takaisin, vaikka määräys oli heti palata hakemaan uusia joukkoja.

Keravalla ei kuitenkaan ollut lähetettäviä joukkoja, joten lähdimme yksin. Tullessamme Tikkurilan mäen töyräälle, huomaamme radan yli kulkevalla tiellä lahtareita ratsain ja jalan. Vetäydymme hieman mäen suojaan ja annamme sitten noin vain laajalla säteellä, että jos niitä nyt on niin jää ne.—Vastaan ei tule mitään. Menemme paikalle ja löydämme joitakin raatoja tien vierellä, ei muuta. Lähetimme kolme miestä tiedusteluun ja jatkoimme itse matkaa. Emme päässeet enää Malmillekaan saakka, kun vastaamme tulivat pakenevat ketjut, joita ei saatu pysähtymään, sillä lahtareita on „tuolla" ja „tuolla". Jäimme suojaamaan perääntyviä. Kun kaikki olivat onnellisesti Tikkurilan sillan pohjoispuolella, jätimme heidät ja ajoimme nopeasti Keravalle ilmoittamaan mahdollisesta saartoliikkeestä. Tiedustelijamme olivat radan länsipuolella nähneet suurehkon joukon lahtareita. Palasimme heti takaisin, sillä aijoimme saada Tikkurilan sillan säilymään toistaiseksi.

Joukot olivat pysähtyneet ketjuun lähelle Korson asemaa. Lähestyimme Tikkurilaa, olimme jo „semafoorin" luona kun tähystäjä äkkiä antaa signaalin: rata räjäytetty. Pysähdymme ja näemme että kuoppa on pieni, ja kiskoista on vain noin 30—40 sm. palat lentäneet pois. Pari miestä menee alas asettaen pölkkyjä kuoppaan ja niin ajettiin siitä yli. Pääsemme jo lähelle siltaa, kun pohjoispää sillasta lentää aivan nenämme edestä ja lähistöllä ei ole ketään—. Jo nyt on perkele. Asema on suljettu... Saadaksemme harmimme vähän asettumaan peräännyimme jo mainitun räjäytetyn kohdan luo ja avasimme tulen ympäristöön sillä otaksuimme siellä olevan lahtareita.

Lähdimme jälleen Keravalle varastojamme täydentämään. Palatessamme oli ketju entisellä paikallaan. Sivuutimme sen, mennen taas kuopallemme. Nyt saimmekin jo vastusta. Lahtarit olivat jo asemistuneet ja ottivat meidät tulellaan vastaan. Emme kuitenkaan saa täälläkään kauan olla, sillä lähetti hiipii luoksemme tuoden Eino Rahjalta sähkösanoman, jossa meidät määrätään toiselle tärkeämmälle paikalle, jonne lahtarit ovat odottamatta tulleet.

Näin päättyi meidän Helsinkiin menomme, niin halusta kuin me olisimmekin toisten tovereiden kanssa olleet valmiit juuri siellä ottelemaan elämästä ja kuolemasta, josta ottelusta se jylhä yhtämittainen jylinä kertoi. Proletaarit kaatuivat siellä sankareina ja naiset ottivat kaatuneilta miehiltä aseen, mennäkseen jatkamaan taistelua. Kunnia heille, sankarisiskot ja veljet.

Katutaisteluista Helsingissä toukok. 1918.

Kirj. Akseli Toivola.

1. Kysymyksen asetus.

Toukokuussa tuli kuluneeksi 11 vuotta siitä, kun Suomen työväenluokka kävi punaisen pääkaupunkinsa puolustustaisteluita. Miten ne suoritettiin, mihin niillä pyrittiin ja mitä opetuksia ne antoivat, sitä olemme tähän mennessä hyvin vähän käsitelleet. Tässä täytyy tapahtua muutos. Sillä juuri katutaistelukysymykset ovat ja tulevat olemaan tulevassa vallankumouksessamme tärkeimpiä kysymyksiämme. Silloin on kysymys kapinasta, vallanotosta. On ratkaistava esim. kysymys: missä on sen keskus. Onko joku paikka niin tärkeä, että sen menetys tai voittaminen ratkaisee kaiken, vai onko useampia ratkaisevia paikkoja. Riippuuko vallankumouksen menestys esim. Helsingin, Viipurin, Tampereen tai ehkäpä Sortavalan valloittamisesta tai hallussapitämisestä. Tuo kysymys täytyy olla selvä taisteluun lähdettäessä. Ellei se sitä ole, niin silloin haparoidaan ratkaisevalla hetkellä. Silloin tehdään sankaritekoja ja tuhlataan voimia paikoissa, joista vallankumouksen menestys ei ole niin suuresti riippuvainen, ratkaisevien paikkojen jäädessä liian vähälle huomiolle.

Tämän ja monien muiden kysymysten valaisemisen kannalta täytyy meidän, suomalaisten punikkien, tarkastella Suomen luokkasodan katutaisteluita. Sillä vallankumoustaistelujemme aikana jouduimme jo noiden kysymysten eteen. Totta kyllä, että katutaisteluillamme oli vallan säilytystaisteluiden luonne, mutta se ei laisinkaan merkitse sitä, ettemmekö voisi niistä silti löytää opetuksia myös hyökkäystaisteluille. Ennen kaikkea täytyy meidän niistä vetää esille ne seikat, jotka auttavat meitä tulevissa taisteluissamme vallan valtaamiseksi.

Seuraavassa yritetään juuri tältä pohjalta käsitellä Helsingissä toukokuussa v. 1918 käytyjä katutaisteluita.

2. Yleinen tilanne Suomessa huhti—toukokuun vaihteessa.

Punaisen Suomen asema oli luja ja vakava huhtikuun alkuun saakka, s.o. saksalaisten maihinnousuun saakka. Tampereen saarto ja menetys sellaisenaan oli paikallinen häviö. Se olisi

vastaavilla joukkosijoituksilla voitu korjata. Tilanne muuttui kuitenkin aivan toiseksi saksalaisten maihinnousujoukkojen ilmestyessä Suomeen. Heidän punaisen Suomen selkäpuoliyhteyksiin suuntaamansa isku muutti tilanteen kriitilliseksi. Saksalaisen Itämeren divisioonan Hangosta 4/4 alkama Helsinki—Tornio radalle kohdistuva isku vaati meiltä nopeita toimenpiteitä. Niihin myös ryhdyttiin, mutta saksalaiset etenivät yhä. *) Kun von der Goltz 7/4 Karjalla antoi käskynsä, niin niihin sisältyi mm. se, että osa hänen joukoistaan sai tehtävän: sivustasuojelus Karja—Hyvinkää rataa myöten, Hyvinkää vallattava. Edetessään 10/4 Köklaksista antoi hän toiselle sivustajoukolle käskyn: Dalsvikin ja Helsingin kylän kautta vallattava Tikkurila ja sieltä kiertoliike Vikin kylän kautta Vanhaankaupunkiin. Pääjoukko sai käskyn edetä Helsinkiä kohti.

Tämän lisäksi nousi Brandensteinin joukko 7/4 maihin Loviisassa. Tehtävä: Lahden kautta yhdistyä Riihimäellä ensimäiseen sivustajoukkueeseen.

Tilanne muodostui siis seuraavaksi: **)

1) Ensimäisen sivustajaukon ja Brandensteinin joukon tehtävä tähtäsi punaisen Suomen selkäpuolen pääkulkuteiden katkaisemiseen.

2) Tämän liikkeen toteuttaminen sulkisi Helsingin ja sen ympäristön n. 70 km. säteellä varustettuun renkaaseen.

3) Toisen sivustajoukon tarkoituksena oli kiertää Helsinki n. 12 km. säteellä varustetun renkaan sisään. Tehtävä edellytti myös idästä tehtyä hyökkäystä Helsinkiin.

4) Pääjoukon tehtävä oli: hyökkäys Helsinkiin sen länsipuolelta.

3. Tilanne Helsingissä ja ympäristössä.

Ylempien hallinto-elimien siirron jälkeen keskittyi sekä hallinnollinen että sotilasvalta Kansanvaltuuskunnan päätöksen perusteella Helsingin paikallisen esikunnan käsiin. 4/4 aloitti se toimintansa uudessa laajennetussa kokoonpanossaan. Sen ja ympäristön paikallisesikuntien toiminnasta on hyvin vaikea saada tällä kertaa käytettävissä olevan ainehiston perusteella yleistä kuvaa. Ehdoton tosiasia kuitenkin on, että Helsinkiä aijottiin puolustaa. Sitä todistavat ne lukuisat määräykset ja julistukset joita 4-5-6 p:nä huhtikuuta oli „K-valtuuskunnan Tiedonantajassa" ja „Työmiehessä". Niissä annettiin käskyjä kaartin taisteluvalmiudesta, joukkojen kokoamisesta, ja määräyksiä virastojen työstä „siihen asti, kunnes heidät väkivalloin estetään toimiaan hoitamasta". 12/4 julkaistussa Työväen Pääneuvoston julistuksessa sanotaan tästä asiasta m.m. „Helsinkiä

*) Katso teosta: Suomen luokkasota ss. 114—118.

**) Jätän huomiotta sen merkityksen mikä näillä liikkeillä oli eri rin-
. Katso: Suomen luokkasota s. 115.

ei suinkaan ole jätetty sotilaallista puolustusta vaille. Päinvastoin on sotilasjohtomme puolelta ryhdytty sen suhteen tarmokkaisiin toimenpiteisiin. Helsingin puolustuspäälliköksi on korkein ylipäällikkö määrännyt tov. Eino Rahjan". *)

Mitä tiedettiin vihollisesta, minkälainen oli puolustussuunnitelma ja miten sitä aijottiin toteuttaa, siitä ei tällä kertaa ole mitään perusteellisempaa tietoa.

Näiden kysymysten yhteydessä ei voi sivuuttaa sitä raukkamaista osuutta, jota Hupli, Ryömä, Tanner, V. Vuolijoki, Miina Sillanpää ym. sillä hetkellä näyttämölle tulleet oikeistososdemit näyttelivät Helsingin työväen vaikeimpana hetkenä. Koko luokkasodan ajan kehuivat he passiivisuuttaan. Nyt, jolloin tilanne muodostui kriitilliseksi, aloittivat he aktiivisen hyökkäyksen työväkeä vastaan. Heidän hajoitustyönsä suuntautui kolmelle linjalle: 1) työ punakaartilaisten keskuudessa. Nojautuen horjuviin aineksiin kylvivät nämä herrat sitä tietä eripuraisuutta, sovittelu- ja rauhanajatuksia kaartilaisten keskuuteen. 2) He hyökkäsivät työväkeä vastaan sanomalehden kautta. Esim. 10/4 julkaisi „Työmies" allekirjoituksella „puolueeton" varustetun kirjoituksen. Sisällöltään se on tyypillinen, kaikki perspektiivinsä kadottaneen pikkuporvarin sekamelskainen hätähuuto. „Aseet alas ja aurat esiin ja kohta paikalla: muuten seuraa yleinen itku ja hammasten kiristys siinä murheen laaksossa, joksi tämä maa on muuttumaisillaan" — siinä ainoa raukkamainen neuvo, joka heillä nyt oli annettavana. Samalta päivältä on vielä toinen 21 oikeisto-sosdemin allekirjoittama kirjoitus „Rauhan vaatimuksia". Siinä selvitetään armolle antautumisen välttämättömyyttä, armon ehtoja ja käytännöllisiä ehdotuksia „lujan järjestysvallan" sekä porvarisdemokraattisen tasavallan luomiseksi ja 3) heidän välitön työnsä rauhan aikaansaamiseksi. Sen he koettivat toteuttaa lähettämällä punakaartin sivuuttamalla rauhanneuvottelijoita von der Goltzin luo. Punakaartilaisten tietoisin osa lopetti tämän sosdemien konikaupustelun.

Yhteenvetoa tilanteesta tehtäessä on merkittävä: 1) oikeistososdemien tässä ratkaisevassa tilanteessa harjoittama hajoituspolitiikka hämäännytti työväen tietoisuutta ja hajoitti heidän rivejään juuri silloin, kun olisi tarvittu entistä lujempaa toimitarmoa.

2) Helsingissä ja ympäristössä keskitettiin kaartilaisia ja kaartin osastoja tarkoituksella ryhtyä kaupungin puolustukseen.

3) Tämä keskitys suoritettiin liian julkisesti, vihollinen sai sille tarpeellisia summittaisia tietoja yleisistä toimenpiteistä.

4) Vihollisen esteetön hyökkäys ja yleensä sekava tilanne aiheutti sen, että puolustus sai luonnonvoimaisen muodon, siltä puuttui selvä ja luja päämäärä.

---

*) Määräys annettu 10 p:nä huhtikuuta v. 1918.

4. Katutaistelut. *)

Yleisesikunnan saksalaisten tulon johdosta laatima punaisten joukkojen uudestiryhmityssuunnitelma, joka edellytti länsirintaman suunnan muuttoa, ei päässyt toteutumaan. Se johti siihen, että Helsinki jäi turvaamatta. Tämän vuoksi tapahtui saksalaisten eteneminen Helsinkiä kohti nopeasti. Sitkeän, mutta lyhytaikaisen vastustuksen kohtasivat he Albergassa. Se murtui 11/IV ja 12/IV välisenä yönä. Klo 5 aikaan aamulla olivat saksalaiset jo linjalla Munkkiniemi — Grejus — Huopalahti (pysäkki). Tässä heidän etenemisensä pysähtyi hetkeksi, sillä kaupungista virtasi punaisia joukkoja linjalle Huopalahden itäranta—Meteorologinen asema. Samanaikaisesti virtasi Nummelasta, Hyvinkäältä ja Keravalta punaisia joukkoja etelää kohti. Ne ottivat yhteyden edellisellä linjalla olevien punaisten kanssa.

Helsingin punakaartilaisia.

Näytti siltä, että Helsingin ympärille saadaan suojeleva rengas. Tapaukset kehittyivät kuitenkin siten, että saksalaisten toinen sivustajoukkue pääsi Tikkurilaan. Se räjäytti rautatiesillan pään ja uhkasi sen eteläpuolella olevien punaisten selkää. Nämä vetäytyivät Tikkurilan pohjoispuolelle.

Saksalaisten pääjoukko aloitti hyökkäyksen. Päävoimat olivat oikealla sivustalla. Ne hyökkäsivät Läntistä viertotietä myöten. Heidän vasen sivustansa mursi Helsingin ympärillä olevan heikon suojusrenkaan. Saksalaiset saivat Fredriksbergin aseman käsiinsä. Rintama hahmoittui linjalle Oulunkylä—Vanhankaupungin sairaala — Alppila — Töölöön kansallismuseo.

Saksalaisten käyttämä taktiikka todistaa, että heillä täytyi olla huomattavan tarkat tiedot punaisten sijoistuspaikoista. Saksalaisten iskujoukot jakaantuivat seuraavasti: 1) joukko, joka kiertäen Hietalahden kautta hyökkäsi kaartin kasarmille, 2) Turun kasarmille kahdelta suunnalta hyökkäävä joukko,

*) Katso karttaa, sivu 162.

3) rautatieasemaa vastaan hyökkäävä joukko, 4) Fredriksbergistä Kaisaniemeen ja Unionin kadulle hyökkäävä, yhteyden Sörnäisten kanssa katkaiseva joukko. Muille (Alppila, Fredriksberg) joukoille lankesi passiivinen sivustan juojelustehtävä.

Kaupunkiin hyökkäävien joukkojen avuksi tuli vielä laivasto. Saksalainen risteilijä laski Katajanokalla maihin 400 miestä. Kolme tykkivenettä ankkuroi eteläsatamaan ja kaksi pohjoissatamaan.

12/IV käytyjen taistelujen tuloksena oli, että keskikaupungilla olevat punaiset olivat työnnetyt pienemmän renkaan sisälle. Sen rajat: Kaartin kasarmi, Kämpin hotelli, palokunnan talo, rautatieasema, Kansallisteatteri (Unionin kadun pää ja Pitkänsillan eteläpää oli saksalaisilla), Uudenmaan kasarmi ja päävahti. Tämän alueen sisäpuoli jäi punaiseksi. Samaten Kallio ja Sörnäinen.

13/IV taistelut jatkuivat. Laivasto pommitti päävahtia, Borgströmin tupakkatehdasta ja Uudenmaan kasarmia. Rautatieasemalla raivosi ankara taistelu. Iltaan mennessä rengas murtui. Sen sisällä olevat eivät yrittäneetkään puhkaista itselleen tietä ulos.

Samana päivänä ratkesi Kallion ja Sörnäisten kohtalo. Saksalaiset tunkeutuivat Vanhankaupungin maantielle (Porvoon tie). Tikkurilasta tunkeutuivat saksalaiset Hagbölen ja Latokartanon kautta Helsinkiin. Punaisten asemat Alppilassa ja Vesilinnan mäellä murtuivat. Rengas painui lopullisesti kiinni. Sen sisus tuhottiin.

14/IV kului sinne tänne sijoittuneiden pikkuryhmien tuhoamisessa.

Tämän yhteydessä on vielä merkittävä suomalaisten lahtarien nahjusmainen esiintyminen. Suomen luokkasotaa koskevissa teoksissa he kehuvat, kuinka he Helsingissä ostivat punikeilta huomattavat määrät aseita. Sen lisäksi heillä oli luetteloituna n. 2000 miestä. Ne oli jaettu komppanioihin ja pataljooniin. Yndellä pataljoonalla piti olla varusteetkin.*) Näiden „sotajoukkojen" esiintyminen tapahtui vasta senjälkeen, kun saksalaiset olivat tuhonneet punaiset. Tämä on yksi lisätodistus siitä, että lahtarit eivät vielä silloinkaan uskoneet omiin voimiinsa. Helsingin taistelussa lahtareiden osuus rajoittui vakoiluun ja saksalaisten opastukseen.

5. *Mitä opetuksia Helsingin taistelut antavat.*

1) Suomenkin luokkasodan aikana käydyt katutaistelut vahvistavat vielä kerran sen, että proletariaatin täytyy valtaa vallatessaan käydä katutaisteluja ja että se myös pystyy sen tekemään.

*) Esim. I pataljoonassa oli yli 600 kivääriä, n. 103,000 patruunaa, 210 revolveria, 170 käsigranaattia ja 3 konekivääriä.

2) Suomen oikeisto-sosdem. johtajien toiminta Helsingissä v. 1918 todistaa sen, että työväenluokan edessä ovat he syypäitä siihen verilöylyyn, jonka pääkaupunkiaan puolustava työväenluokka sai. Heidän toimintansa löi pirstaleiksi pienetkin järjestelmälliseen taisteluun valmistautumisen idut, joita meillä silloin oli. Heidän silloinen toimintansa jo osoittaa, että he ovat pettureita. Sentähden täytyy vallankumouksellisten joukkojen juuri vallan valtaamisen hetkellä suhtautua erityisen jyrkästi kaikkiin sosdem johtajiin. He tulevat silloin kaikilla mahdollisilla keinoilla yrittämään hajoittaa ja tuhota vallankumouksen hyökkäyksen. Heidän yrityksensä on tehtävä tyhjäksi. Heitä täytyy kohdella luokkavihollisina.

3) Kussakin vallankumouksen eri vaiheessa täytyy vallitseva tilanne tarkasti harkita. Sen perusteella ratkaistaan missä ryhdytään taisteluun ja minkälaiseen. Suomessa tilanne kehittyi sellaiseksi, että Helsinki ei enää voinut omata vallankumouksen keskuksen täyttä merkitystä. Jos olisimme tämän ymmärtäneet, niin taistelumme olisivat saaneet vihollista pidättävän luonteen. Niiden aikana kaupunki olisi tyhjennetty ja sen jälkeen aseelliset joukot olisivat vetäytyneet pois.

4) Katutaistelu saattaa olla menestyksellinen vain siinä tapauksessa, että se on suunnitelmallista. Siihen sisältyy:

a) Taktilliset toimenpiteet, s.o. taisteluvyöhykkeisiin jako (joukkojen suuruuden perusteella), hyökkäys ja puolustuskohteiden merkintä, johtosolmukohtien määrääminen, varustaminen ja selkäpuolen turvaaminen. Meidän sotilaallisesta heikkoudestamme johtui, että emme pystyneet näin tekemään. Loppukädessä antauduimme vihollisen armoille tilanteessa, jolloin olisimme voineet Porvoon maantietä myöten murtautua ulos. Se olisi onnistunut sitäkin suuremmalla syyllä, kun idästä tulevat saksalaisjoukot olivat heikot (Tikkurilasta saartoa suorittava joukko).

b) Poliittinen työ, s.o. agitation ja propagandan täytyy olla voimakasta vihollisen rivien hajoittamiseksi. Sillä vallan valtaamisen ja katutaistelun kysymyksiä ei saa ymmärtää niin suppeasti, että vallanotto olisi pelkkää aseellista, vihollisen fyysillisten voimien tuhoamista. Ei. Vihollisen leiriä täytyy hajoittaa jo ennen aseellista ratkaisua. Hajoitusaseena on agitatio ja propaganda. Niiden käyttö jatkuu vielä aseellisen taistelun aikanakin. Yhtenä moraalisen hajoituksen pääkohteena täytyy olla vihollisen aseelliset voimat. Sitä tietä on saatava aseita, hajoitettava vihollisen yhtenäisyys, löydettävä pystyviä aseellisen toiminnan ohjaajia ja lisättävä omaa taistelujoukkoa. Vallankumoukselliset joukot täytyy myös säännöllisellä ja päämäärästään tietoisella poliittisella työllä sitoa lujasti selvien päämäärään viittaavien tunnuksien ympärille. Tätä emme osanneet tehdä. Tuloksena oli, että sosialidemokraattisten johtajien onnistui hajoittaa rivejämme.

c) Vastavakoilun terävä työ, s.o. tämä työväen luokka-ase on tehtävä niin tarkaksi, että sen tuntosarvet signalisoivat vastakumouksen hienoimmatkin otteet. Vihollisen tukikohdat ja sen kapinan kukistamistaktiikka täytyy tuntea. Silloin osataan oikealla tavalla ja -ajalla iskeä juuri siellä, missä vallankumouksen kohtalo ratkaistaan. Jokainen luokkatietoinen taistelija on kasvatettava käsitykseen, että hänelle on kunniaasia, jos hän aina ja kaikkialla seuraa vihollista ja sen toimintaa sekä ryhtyy heti asian vaatimaan vastatoimintaan. Tähän emme onnistuneet emmekä osanneet päästä. Meillä oli kyllä „Vuorimiehen kadun putiikki", mutta sille kuuluviin tehtäviin verrattuna oli se vasta kehityksensä alkuvaiheessa. Siitä johtui, että lahtarit saivat liian vapaasti toimia. Samasta syystä emme myöskään ottaneet sosdem herroja „hellään syleilyymme".

5) Lyhytnäköistä olisi se, jos tekisimme Helsingin katutaistelujen tuloksista johtopäätöksiä, joissa erikoisesti alleviivaisimme taistelujohdon heikkouden ainoana häviön syynä. Sellaiset päätelmät eivät antaisi opetuksina mitään positiivista. Repeämä, joka tälläkin käskevien ja toimeenpanevien elimien välillä vallitsi, ei ollut joidenkin yksilöiden aiheuttama. Se oli objektiivisten olosuhteiden synnyttämä ja kukaan meistä ei silloin kyennyt sitä poistamaan. Se oli meidän kaikkien heikkous. Sen otamme opiksi vastaisen varalle.

6) Vallankumoustaistelu saattaa olla menestyksellistä ainoastaan silloin, kun sitä on huolellisesti valmisteltu ja kun sillä on mahdollisimman kykenevä ja tehtävästään tietoinen johto ja kun jokainen taistelija on tietoisen kurin ja itsealotetunteen läpitunkema. Tätä meillä ei ollut tarpeeksi. Helsingin taisteluiden aikana olimme passiivisia, keskityimme kasarmeihin ja liian kauan odotimme jotain ratkaisevaa jostakin. Vihollinen sai tällä ajalla liian suuren etumatkan. Myöhempi sankaruus ei enää kyennyt tuomaan näitä menetyksiä takaisin.

7) Kokonaisuudessaan on katutaistelukysymys siis monipuolinen poliittisen ja aseellisen toiminnan yhdistelmä. Vallitseva tilanne sanelee kulloinkin, kumpi näistä tekijöistä on voimakkaampi ja ratkaiseva. Määrätyssä tilanteessa on kuitenkin tietoisesti, tarmolla, uhrautuvaisuudella ja yllättämällä suoritettu vihollisen fyysillisten voimien tuhoaminen se teko, joka tilanteen ratkaisee. Edellytykset sille, lyhyesti sanoen, luo se hajoitustyö, jota vihollisen riveissä on aikaisemmin tehty. Miten missäkin tapauksessa on meneteltävä, aina ja jokaisessa tapauksessa kelpaavaa reseptiä ei siitä voida esittää. Mutta eri aikoina, eri paikoissa ja erilaisten luokkasuhteiden vallitessa käydyt taistelut antavat monipuolista ainehistoa tulevaisuudessa käytettävien menettelytapojen määräämistä varten. Niitä täytyy vertailla ja niistä täytyy tehdä johtopäätöksiä. Sitä tietä seulotaan kokemukset ja tehdään ne tunnetuksi. Sellaisina antavat ne meille yleisiä tietoja ja ohjeita vastaisten katutaistelujemme varalta.

Taistelu Ahvenanmaan omistamisesta.

Kirj. Uuno Peltola.

Yksi luokkasotamme ensimäisiä taisteluja taisteltiin Ahvenanmaalla Godbyn kylässä. Tämä taistelu, joka myöskin osaltaan ratkaisi Ahvenanmaan aseman saksalaisten tuloon saakka, on vielä huomattava siitä, että siinä taistelivat vastakkain turkulaiset punikit ja lahtarit, siis Turun työväki ja Turun porvaristo.

Jo 20 p. elok. 1917 perustivat porvarit Turkuun suojeluskunnan, johon kuului 500 miestä, mm. erikoinen 15-miehinen ratsuosasto. Samassa kokouksessa saivat he myös aseiden ostoa varten kerätyksi varoja 700,000 mk. Aseita ostettiin venäläisten upseerien välityksellä ja yksityisiltä. Kun punaiset vangitsivat suojeluskunnan esikunnan ja takavarikoivat hyvät ratsuhevoset, niin hajosi se osaksi ja toiminta lamaantui. Mutta marraskuun suurlakon jälkeen lähetti suojeluskuntien yleisesikunta miehen Turkuun kokoamaan suojeluskuntaa uudelleen. Ja kun taistelut tammikuussa alkoivat, saivat suojeluskuntalaiset määräyksen yksitellen siirtyä Uuteenkaupunkiin. Turussa tunsivat porvarit itsensä voimattomiksi. Uuteenkaupunkiin kerääntyi lahtareita myös Huittisista, Rymättylästä ja Kustavista, niin että siellä lopuksi oli 600 miestä. Lahtarien tarkoituksena kootessaan joukkoja Uuteenkaupunkiin oli aseistaa ne siellä Saksasta saaristoon tuotavilla aseilla. Aselaiva „Hero" liikkuikin niillä seuduilla, mutta rintaman muodostuminen pohjoisemmaksi pakoitti sen myös siirtymään pohjoiseen.

Rintaman muodostuminen pohjoiseen teki lahtarien oleskelun Uudessakaupungissa ylen tukalaksi. Punaisia joukkoja alkoi jo liikehtiä kaupungin ympäristössä. Lahtarien keskuudessa tuli riitaa päällikkyydestä ja siitä mihin suuntaan olisi siirryttävä. Osa tahtoi yrittää rintaman murtoa pohjoiseen, mutta suurin osa piti parhaana painua sinne, missä vielä oli vapaa tie, se on meren jäälle ja sen kautta Ahvenanmaalle. Siellä olisi muka venäläisistä pienempi vastus kuin pohjoisessa punikeista. Ja taisivatpa he lopuksi saada Mannerheimiltäkin määräyksen valloitaa Ahvenanmaa. Sinne luvattiin myös lähettää aseita. Lahtarien tarkoitus oli siis vallata Ahvenanmaa, karkoittaa sieltä venäläinen varusväki ja aseita saatuaan iskeä sen kautta pu-

naiseen Turkuun. Pakomatka Ahvenanmaalle alkoi helmik. 7 p:nä. (Punaiset tulivat Uuteenkaupunkiin vasta 11 p:nä helmik.) Matkalle lähti noin 500 miestä. Uusikaupunki tehtiin vaarattomaksi ottamalla panttivangeiksi mukaan 6 huomattavampaa työväestön luottamusmiestä. Matkan varrella onnistui lahtareiden yllättää venäläiset Lybertön ja Prästön linnoituksissa, josta saivat aseita pari kuularuiskua, pienen tykin ja kivääreitä.

Mutta ennen tätä oli jo tapahtunut asioita, jotka vaikuttivat, että lahtarit eivät olleetkaan yksin herroina Ahvenanmaalla. Ahvenanmaan porvaristo oli nimittäin joukkoadressilla pyytänyt Ruotsin hallitusta ottamaan Ahvenanmaan saaret suojelukseensa. Ruotsi itse oli jo aikaisemmin esittänyt vastalauseita venäläisten linnoitustöitä vastaan siellä. Sentähden ahvenanmaalaisten adressi tulikin kuin tilattuna. Ruotsi oli heti valmis lähettämään apua. Ahvenanmaan edustalle saapui ruotsalaisia sotalaivoja helmik. 14 p:nä ja laskivat miehistöä maihin.

Vårdöhön saapunut Uudenkaupungin lahtarijoukko oli lähettänyt Maarianhaminaan neuvottelijoita neuvottelemaan aselevosta ja vankien vaihtamisesta venäläisen sotaväen kanssa. Samalla he tahtoivat saada selvän avustaako Ruotsi heidän taisteluaan, kuten he uskoivat. Maarianhaminassa tapasivat lahtarit mm Venäjän edustajan Vorovskin, jonka ruotsalaiset olivat tuoneet Tukholmasta mukanaan ja joka esiintyi venäläisten edustajana neuvotteluissa. Suomalaiset olivat tästä vihaisia ruotsalaisille, sillä se vahvisti venäläisten rintamaa ja antoi heille uutta taisteluintoa. Neuvotteluja käytiin useita päiviä. Ruotsalaisten tarkoituksena oli saada sekä suomalaiset että venäläiset poistumaan saarilta. Taivuttaakseen suomalaisia lahtareita käyttivät ruotsalaiset apunaan peloittelua ja pidättelivät Mannerheimin sähkösanomia, niin että lahtarit olivat epätietoisia mitä tehdä. Halu olisi ollut valloittaa Ahvenanmaa, mutta se olisi pitänyt tehdä nopeasti, sillä viestejä alkoi jo saapua punakaartilaisten lähestymisestä. Paikalliset punaiset oli kyllä nujerrettu terrorilla. Oli vain pelättävä, että turkulaiset punakaartilaiset tulevat, ja tulivatkin ne lopuksi.

Jo heti kun Turun punakaarti oli saanut tiedon, että turkulaiset lahtarit olivat pesiytyneet Uuteenkaupunkiin, lähetettiin tiedustelijat ottamaan selvää heidän hommistaan. Samaan aikaan koottiin joukkoja ja lähetettiin niitä eri rintamille. Uuteenkaupunkiin pesiytynyttä joukkoa ei katsottu erittäin vaaralliseksi, joten sen ahdistaminen toimitettiin vain ikäänkuin ylitöinä. Ja kun lopuksi saatiin tieto, että se oli lähtenyt merenjäälle, niin katsottiin sen olevan ainakin toistaiseksi pois tieltä. Vasta kun saaristosta alkoi saapua viestejä, että lahtarit siellä mellastavat, vangitsevat ja tappavat työväenyhdistysten luottohenkilöitä, kiinnitettiin asiaan vakavampaa huomiota. Samaan aikaan saatiin myös venäläisen radioaseman kautta tieto, että ruotsalaisia sotalaivoja oli saapunut lahtarien avuksi. Ruotsa-

laisten aikomuksista ei oltu selvillä, mutta ei siitä silti kovin hermostuttukaan. Päätettiinpähän lähteä ottamaan asiasta selvää ja samalla karkoittaa lahtarit Ahvenanmaan saarilta. Piiriesikunnan määräyksestä kokosi paikallinen esikunta sitä varten noin 200 miestä punakaartilaisia ja paikallisten virastojen henkilökuntaa. Halukkaita kyllä oli enemmänkin, mutta kotiin jääville luvattiin seuraava matka. Miehet ja varusteet sijoitettiin jäänmurtajalaiva Murtajalle. Tykkejä ja kuularuiskuja luvattiin perillä.

Joukko saapui Maarianhaminaan helmik. 17 p. Kaupungissa istuttiin parhaillaan rauhanneuvotteluja ja kun lahtarien edustajat, „Uuden Auran" toimittajat Koskelainen ja Lilius näkivät Murtajasta lappautuvan punakaartilaisia, päättelivät he neuvottelujen ajan olevan jo lopussa. He soittivat heti Haraldbyssä oleville joukoilleen, että nyt on heti hyökättävä, huomenna se jo on myöhäistä. Lahtarien päämajassa ymmärrettiin myös, että jos halutaan voittaa, niin on yllätettävä punaiset. Ja välirauhasta huolimatta alkoivat valkoiset etenemisen Maarianhaminaan päin. Pientä vastusta tehden jättivät venäläiset lahtarien haltuun noin 20 km. päässä Maarianhaminasta olevan Godbyn kylän. Maarinhaminasta noin 6 km:n päässä on Jomalan kirkonkylä, jossa oli venäläisten juoksuhaudat ja varustukset. Näitä Jomalan varustuksia venäläisiltä valtaamaan kiiruhtivat lahtarit ennen punakaartilaisten tuloa. Heidän hyökkäyssuunnitelmansa oli huolella laadittu. Sitä laatimassa oli mm ollut eräs saksalainen luutnantti, joka Turussa majailevien saksalaisten sotavankien joukosta oli pääsyt karkaamaan Ahvenanmaalle. Mutta sittenkään hyökkäys ei onnistunut. Jomalan edustalla saivat lahtarit venäläisiltä niin kuuman vastaanoton, että kiireen kaupalla perääntyivät takaisin Godbyn kylään. Samaan aikaan olivat punakaartilaiset myös Maarianhaminasta matkalla Jomalaa kohden, joten lahtarit toteavat muistelmissaan, että heidän oli nyt rajoituttava vain puolustukseen. Siihen varustautuivat he Godbyn kylässä. He pitivät erittäin tärkeänä suojella peräytymistietä Äppelöhön.

Punakaartilaiset saapuivat Jomalan kirkonkylään 18/2 iltapäivällä. Siitä jatkettiin matkaa seuraavaan pikku kylään, joka oli aivan tyhjä asukkaista. Siinä oltiin yötä. Aamuun mennessä palasivat asukkaat ja kertoivat, että lahtarit olivat peloitelleet punaisten tappavan kaikki. Kun aamulla jatkettiin matkaa Godbyhyn päin niin kuultiin matkan varrella asukkailta, että lahtareita oli yöllä liikkunut seudulla, mutta aamuun mennessä hävinneet. Yleinen huomio oli, että suurin osa asukkaista oli vihamielisiä lahtareille. Paikallisia asukkaita ei sanottavasti lahtarien riveihin liittynyt, ei varakkaimpiakaan.

Punakaartilaisten saapuessa Godbyn edustalle metsän reunaan, muodostettiin ketju ja odotettiin, mitä lahtarit sanoisivat nähtyään punikit edessään. Mutta kylässä ei näkynyt mitään

liikettä, jonkun verran ääntä vain kuului. Kylään huudettiin: hei, onko siellä ketään? Jos olette aseistettuja, niin poistukaa kylästä kymmenen minuutin kuluttua, muuten ammumme koko kylän maan tasalle. Hetken päästä vastattiin kylästä: „Odottakaa, päälliköt tulevat neuvottelemaan.“ Neuvottelijoita ei tullut, sen sijaan jymähti joku pieni lahtarien tykki ja kuularuiskut sekä kiväärit alkoivat soimaan. Punaisten puolelta vastattiin tuleen. Laukaustenvaihtoa kesti noin puolitoista tuntia. Silloin tekivät lahtarit saartoliikkeen sivustapäin. Punakaartilaiset joutuivat epäjärjestykseen ja peräytyivät keskustaan. Siinä punakaarti menetti 2 kaatunutta. Paikalle jäi myös 4 vaikeasti haavoittunutta, jotka joutuivat lahtarien käsiin ja murhattiin julmasti. Lahtarit pistelivät uhriensa ruumiit japanilaisen kiväärin pistimillä aivan täyteen reikiä. Mutta lahtarien menestys ei ollut pitkäaikainen. Pian saivat he selkäänsä punaisten saartoliikkeen, joka muodostui lahtareille kohtalokkaaksi. Kun tykistötuli vielä pommitti kylän etuosaa, niin tuli olo lahtareille niin tukalaksi, että he peräytyivät epäjärjestyksessä kylän perälle, jonne punakaarti ei heitä enää seurannut. Kuinka paljon lahtareita tässä taistelussa kaatui ei ole tiedossa, mutta useissa kymmenissä se varmasti on. Punaisilta kaatui 8 miestä ja haavoittui 11. Kaatuneiden punaisten joukossa oli Turussa ruotsalaisten ja suomalaisten työläisten keskuudessa paljon pidetty nuori toveri Harry Borg.

Godbyn taistelu oli viimeinen Ahvenanmaalla käyty taistelu. Lahtarit oli lyöty ja niiden loppuun likvidoiminen olisi ollut helppo tehtävä, mutta ruotsalaisten väliintulo esti sen. He olivat venäläisten kanssa päässeet sovintoon siitä, että taistelut lopetetaan. Venäläiset tulevat evakuoimaan itsensä pois ja Ruotsi ottaa siirtääkseen valkokaartilaiset pois saarilta. Lahtarit tietenkin suostuivat mielellään tähän, mutta punakaartilaisille se oli karvas pala purtavaksi. Että lahtareilla oli pakko allekirjoittaa sopimus, sitä todistaa heidän muistelmissaan kohta, jonka tähän lainaan. Sopimuksen allekirjoitustilaisuudessa lausui „Uuden Auran“ toimittaja Koskelainen kapteeni Fabritiukselle: „Luuletteko joukkomme vielä pystyvän raivaamaan tiensä ehtoihin suostumatta. Eliette, menetelkää sen edesvastuun mukaisesti, joka teillä on sotilaspäällikkönä.“ Silloin Fabritius ja muut allekirjoittivat sopimuksen.

Ahvenanmaalla ruotsalaisten ja venäläisten välillä allekirjoitettu sopimus sotatoimien lopettamisesta on pääasiassa seuraavanlainen: 1) Valkokaartilaiset jättävät heti Ahvenanmaan ja siirtyvät Ruotsiin ruotsalaisilla laivoilla. 2) Valkokaarti jättää kaikki aseensa. Samoin punakaarti ja siirtyy Turkuun. 3) Kaikki pidätetyt ja vangitut kummallakin puolella vapautetaan. 4) Valkokaartilaisille taataan täydellinen turvallisuus siirrettäessä heidät Eckeröhön. He saavat turvasaaton ruotsalaisista ja venäläisistä joukoista. 5) Jos rauhan solmiamisen jälkeen tavataan valkokaar-

tilaisia saarilla, katsotaan heidät sotasisseiksi ja voidaan pidättää. 6) Venäläisten evakuoimisen teknillisistä ehdoista sopii Ruotsin hallitus ja toimeenpanevan komitean edustajat. Venäläisten puolesta sopimuksen allekirjoitti tov. Vorovskij.

Kun Turkuun saapui tieto sopimuksesta, lähetettiin helmik. 25 p. Ahvenanmaalle uusi joukko punakaartilaisia. Mutta tehdyn sopimuksen mukaan eivät venäläiset sallineet siellä enää toimintaa, joten Murtajan oli miehistöineen palattava takaisin Turkuun.

Uusi vaihe Ahvenanmaan kohtalossa alkoi, kun saksalaiset maalisk. 6 p. astuivat maihin Eckerössä. Tällöin saapui Murtaja taas Ahvenanmaalle 15/3 mukanaan kansanvaltuuskunnan neuvottelijat. Neuvottelijat yrittivät saada selvää saksalaisten tarkoituksista sekä jos mahdollista käännytettyä heidät takaisin. Mutta heidän oli palattava tyhjin toimin takaisin. Samalla raukesivat myös Ahvenanmaalaisten separatistien hommat Ruotsin suojeluksesta, sillä saksalaiset toivat mukanaan Mannerheimin nimittämän maaherran Ahvenanmaata hallitsemaan.

Maaliskuun loppuun saakka pysyi Turun saaristo rauhallisena. Mutta kuukauden viimeisinä päivinä toivat tiedustelijat tiedon, että lahtarit olivat mobilisoineet saaristolaisia n. 250 miestä, joita saksalaiset harjoittivat aseiden käyttöön. Samalla ilmoitettiin, että tämä joukko oli jo lähtenyt liikkeelle Turkua kohden. Lahtarien muistelmista käy selville, että Ahvenanmaalla oleva saksalainen laivasto ja sotajoukko oli saanut käskyn vallata Turku 2/4, jota varten he nähtävästi olivat tulleet Turun saaristoon. Punakaartin vastarinta Nauvossa ja Korppoossa teki kuitenkin tämän suunnitelman tyhjäksi.

Jo 24/3 olivat saksalaiset ja suomalaiset lahtarit tulleet jäitse Houtskariin, josta punaiset perääntyivät ilman taistelua Korpoon kirkonkylään. Sen sijaan lahtarien hyökätessä Korppoon kirkolle tehtiin ankaraa vastarintaa, mutta joukon pienuuden takia peräännyttiin taaskin uusiin asemiin Nauvon saaren alkupäässä oleviin kyliin sekä Korppoon eteläpuolella olevaan Lohmin saareen. Lohmissa oli lujat kivikasarmit, joita oli helppo puolustaa. Kun lahtarien eteneminen ei tapahtunut kyllin nopeaan, niin lähetti saksalainen laivasto suuremman joukon saksalaisia, n. 300 miestä, heidän avukseen. Lohmin kasarmeja vastaan hyökkäsi jo 2/4 150 miestä käsittävä lahtarijoukko, mutta 60 miestä käsittävä punakaartilaisosasto piti kasarmit hallussaan, tuottaen hyökkääjille suurta mieshukkaa. Huhtikuun 4 p:ksi olivat saksalaiset suunnitelleet yleisen hyökkäyksen.

Nauvossa oleva punakaartin esikunta oli jo 31/3 soittanut Turkuun pyytäen kiireesti apua, sillä saaristossa olevat punakaartilaisjoukot olivat verrattain pienet. Samalla esikunta ilmoitti, että hyökkääjien joukossa on saksalaisia. Sitä ei kyllä Turussa uskottu, mutta varustettiin kuitenkin taas Murtaja lähtemään avuksi.

Murtaja ja sen mukana pieni matkustajahöyry Draksfjärd lähtivät Turusta 1/4. Varsinaisiin taisteluihin ei niissä olevat joukot sanottavasti osallistuneet, sillä niille annettiin toinen tehtävä, nim. Ahvenanmaan ulommaisen Itämereen pistävän saaren Utön varustusten tuhoaminen. Mutta Nauvossa olevat punaiset joukot olivat tietoisia Murtajan läheisyydestä ja se kannusti heidän taistelumieltään. Niinpä lahtarien suunnittelema yleishyökkäys 4/4 täydelleen epäonnistui. Punaiset taistelivat hyvin koko päivän, menettäen ainoastaan Mielisten kylän Nauvon pohjoispuolella. Mutta sekin vallattiin illalla lahtareilta takaisin. Thoraksen kylään hyökkäsi pelkkiä saksalaisia joukkoja, mutta oli heidänkin peräännyttävä. Samaten perääntyivät Lohmin kasarmille hyökännyt saksalaisten ja lahtarien yhdistetty joukko.

Näin oli koko saksalaisten suunnittelema tien avaaminen Turkuun ja siis myös Turun valtaus mennyt myttyyn. Tämä vastoinkäyminen pakoitti Saksan Itämeren divisioonan esikunnan antamaan uuden määräyksen joukkojen maihin nousemisesta enemmän itäänpäin Kemiön niemessä. Mutta jos siinäkin näyttäisi vaaralliselta nousta maihin, oli joukon yhdyttävä Hangossa maihin nousevaan joukkoon. Kuten tapahtuikin.

Draksfjärdillä Utön saarella käynyt punakaartilaisijoukko oli täyttänyt tehtävänsä. Se oli särkenyt linnakkeen tykit ja muut varusteet. Tykkien lukot ja räjähdysaineita otettiin mukaan. Murtaja odotteli avoveden reunalla, josta Draksfjärdin saavuttua lähdettiin Nauvoon päin. Murtajalle oli tuotu myös edellä kerrotuissa taisteluissa haavoittuneita punakaartilaisia, joista osa siirettiin Draksfjärdiin. Eteenpäin kuljettaessa huomattiin etäämpänä merellä suuremman laivan savu. Se oletettiin olevan venäläisen torpeedoveneen Bobrin ja jäätiin odottamaan sitä. Mutta se ei ollutkaan Bobri, vaan saksalainen risteilijä Kolberg, joka Sammon avustuksella oli päässyt tänne asti ja ampumamatkan päähän päästyään avasi tykkitulen Murtajaa ja Draksfjärdiä vastaan. Laivat oli jätettävä saksalaisille. Hammastapurren poistuivat punakaartilaiset jäälle. Laivojen räjäyttämisestäkään ei voinut tulla mitään, sillä laivoilla oli haavoittuneita, joita ei voitu ottaa mukaan. Koneet sentään voitiin särkeä ja se tehtiin niin perusteellisesti, etteivät lahtarit kyenneet niitä enää sodan aikana käyttämään. Miehistö ja punakaartilaiset pääsivät jäitse osa Nauvoon, osan tullessa Paraisille, jossa vielä joutuivat taisteluihin lahtarien kanssa.

Tähän aikaan alkoi myös yleisesikunnan antaman evakuoimismääräyksen toteuttaminen, joten punakaartin joukot vedettiin saaristostakin pois. Lahtarien n. s. „saariston vapaa joukko“ eteni „voitokkaasti“ Turkuun. Pysytellen sentään pari kolme päivämatkaa punakaartin jälessä.

Porvoon taistelut.

Luokkasodan tapaukset olivat vielä alkuvaiheessaan. Taistelu Keravalla tammikuun 31 p:nä oli päättynyt punaisten voittoon. Valkoisten laumat peräänty ivät maantietä myöten Porvoota kohden.

Keravan taisteluun osaaottaneista helsinkiläisistä punakaartilaisista muodostettiin se joukko, jonka tehtäväksi tuli vihollisen takaa-ajaminen ja Porvoon kaupungin vapauttaminen valkoisista. Tämän joukon muodosti pääasiassa Helsingin II rykmentin II pataljoona (osittain), Malmin kivimiesten komppania, eräs Fredrigsbergin työläisistä muodostettu komppania ja Kellokosken tehtaan ja Mäntsälän punakaartin osastot. Lisäksi oli vielä muitakin pienempiä osastoja („komppanioita") Helsingistä ja sen ympäristöltä. Kaikkiaan lienee miesluku noussut noin tuhanteen.

Myöhään illalla saapuivat punakaartin ensimäiset rivit lähelle Martinkylää, jossa valkoisten tiedettiin valmistautuneen vastarintaan. Kovasta pakkasesta huolimatta saivat nämä etujoukot sijoittua etuvartiolinjaksi kinoksiin, jossa saivat värjötellä koko yön vaihtamatta. Kylmästä huolimatta pysyi miesten mieliala korkealla. Tiedettiin, että aamun valjetessa saataisiin taistella.

Tuskin oli päivä valjennut, kun jo kuului ylipäällikön tov. Salmisen komennus eteenpäin. Varovaisesti, harvana rivinä lähestyttiin Martinkylää. Kylää ympäröivän aukeaman laidassa levittäydyttiin ketjuun, joka lähenemistään läheni harvametsäistä töyryä, jossa Martinkylä sijaitsee.

Valkoisten avaamaan konekivääri-ja kivääritulcen vastattiin viivyttelemättä. Nyt tuli liikunta ripeämmäksi. Ammunta kiihtyi kiihtymistään. Ratkaisevalla hetkellä teki valkoisten konekivääri lakon. Se rohkaisi punaisia, joiden molemmat konekiväärit toimivat moitteettomasti. Lisäksi levisi etulinjalla rohkaiseva huhu, että punaiset olivat saaneet tykinkin tukemaan hyökkäystään. Hymyillen panivat miehet taistelun tuoksinassa tupakaksi, odotellen milloin se „täräyttää".—Mutta tykki ei täräyttänyt, sillä sen mukana tuodut ammukset eivät sopineetkaan „piippuun".

„Ei auta muu kuin käsipeli"—sanoivat ukot ja niin sitä edettiin aina rautatien ratapenkereelle asti. Nyt ei auttanut valkoisten muu kuin perääntyä. Juuri voiton kynnyksellä sai valkoisten kuulasta surmansa II rykm. II pat. II komppanian ko-

mentaja Ekholm (?) seistessään kuulasateessa ratavallin luona, sytytellen rauhallisesti viimeistä paperossiaan. Hänet haudattiin ensimäisten vallankumousuhrien kera Helsingin Mäntymäelle.

Yön viettivät punakaartilaiset Martinkylässä. Keskiyön tienoissa räjäyttivät valkoiset vähän edempänä sijaitsevan Nikkilän rautatiesillan ilmaan. Aamun sarastaessa läksivät punaiset joukot jatkamaan taivallustaan Porvoota kohden. Päivän aikana ei jouduttu minkäänlaiseen yhteyteen valkoisten kanssa, ellei oteta huomioon pientä, todennäköisesti aiheetonta hälyytystä Nikkilän mielisairaalan kohdalla. Illan hämärtäessä saavuttiin Andersbölen asemalle, jota ympäröi laaja aukea. Minkäänlaisia majapaikkoja ei täällä ollut, mihin joukot olisi voitu sijoittaa. Helsingin II. II: II. kompp. I plutoona, joka oli koko matkan toiminut tiedustelussa ja oli siinä ominaisuudessa tullut tov. Salmisen huomion esineeksi, sai nyt häneltä määräyksen marssia noin 3 km. päässä olevaan kylään, joka sijaitsi Vekkosken takana, ja tunnustella, onko siellä valkoisia ja jos on, niin ajaa heidät vähän edemmäksi, että punaisille saataisiin yösija. Jonkun matkaa jälempänä luvattiin lähettää lisää miehiä, jos mainittu plutoona tulisi tarvitsemaan apua.

Plutoona läksi liikkeelle pitkin rataa nuoren, 19 vuotiaan komentajansa johdolla. Retki ei ollut lainkaan miesten mieleen. Eikä ihme, sillä olivathan he päivän marssista ja tiedustelusta uupuneita. Pimeässä ei voitu arvata, milloin saatettiin törmätä vihollista vastaan, siksipä alkoivat miehet vakavasti harkita takaisin Andersböleen paluuta.

Mielialan herkimmillään ollessa kuultiin Vekkosken rautatiesillalta muutamia lujia moukariniskuja ratakiskoon. Paikalla selveni, että valkoiset ovat sillan räjäyttämispuuhissa—samoinkuin edellisenä yönä Nikkilässä. Tämä oli jo liikaa punakaartilaisten jännittyneelle mielialalle ja siksi he päällikkönsä pyynnöistä huolimatta kääntyivät paluumatkalle. Radalle jäi tämä päällikkö yksin. Tiedustelutarkoituksessa ryömi hän lähemmäksi siltaa, ja saattoi nyt radan sivusta nähdä sillalla parven valkokaartilaisia, jotka haalasivat suurta miinaa ja käsipommikoria alas tavallisesta resiinasta, joka seisoi keskellä siltaa. Tarkemmin ajattelematta avasi nuorukaisemme kiivaan kivääritulen sillalla olevia valkoisia kohden.

Varmaankin peläten, että joku luodeista saattaa osua miinaan ja käsipommikoriin pakenivat valkoiset minkä ennättivät, jättäen jälkeensä resiinan ja kaikki sillalle tuomansa räjähdysaineet.

Tov. Salminen oli pitänyt sanansa. Hän oli lähettänyt plutoonan jälkeen erään Malmin komppanioista, joka ei ollut enää kaukana sillasta. Kuultuaan laukaukset, joutui tämäkin komppania epäjärjestykseen ja avasi kiivaan tulen kohti taivasta.

Kun kylässä majailevat valkokaartilaiset kuulivat tämän kiivaan ammunnan ja näkivät sillalta paniikissa pakenevat veljensä, luulivat he punaisten tositeolla hyökkäävän. Heidän

keskuudessaan syntyi vimmattu pakokauhu. Useat pakenivat alusvaatteissaan, rientäen kohti Porvoon kaupunkia. Sielläkin nostattivat he sellaisen paniikin, että vielä samana yönä oli kaupunki vapaa valkoisista, jotka kiireen vilkkaa riensivät kohti rannikkoa.

Tästä vimmatusta ammunnasta hätkähti myöskin punaisten esikunta Andersbölen asemalla. Se järjesti kiireesti apujoukkoja ja lähetti tov. Teterin resiinalla tuomaan konekiväärin „taistelupaikalle". Tov. Teter löysi ainoastaan II, II, II komp. I plutoonan komentajan sillalta. Tapasi hänet istumassa valkoisilta jääneen resiinan reunalla, vahtien valloittamaansa sotasaalista ja silmät pyöreinä odottamassa milloin vihollinen hyökkää. Hänen mielestään vastasivat valkoiset näin tuimasti hänen aloittamaansa ammuntaan.

Pian selveni kuitenkin tilanne kaikille. Paikalle saapuneet punaiset alkoivat majoittautua kosken rannalla oleviin taloihin. Kun saatiin tietää, että kylä oli vapaa, majoitettiin loput punakaartilaiset valkoisten jättämille, vielä lämpöisille tiloille.

Paetessaan kaupungista olivat valkoiset kiireessä vapauttaneet vahingoittumattomina vangitsemansa Porvoon työväestön aktiivin. Vapautetut työläiset laittoivat heti kuntoon junan, joka aamun sarastaessa saapui Vekkoskelle tuodakseen punakaartilaiset sillä kaupunkiin. Ensin tätä junaa epäiltiin valkoisten järjestämäksi sotajuoneksi, mutta päätettiin lopulta, että Helsingin II, II, II komppania ja osa malmilaisia menee sillä edellä Porvooseen. Jos kaikki käy hyvin piti junan tulla takaisin hakemaan loput punakaartilaiset.

Kun juna saapui Porvoon asemalle, ottivat paikalliset työläiset sen varsin juhlallisesti vastaan. Pikaisesti järjestettiin vartiot kaupunkiin ja sen porteille. Ennen iltaa oli koko punasoturijoukko Porvoossa.

Päivän levättyään saivat joukot seuraavana aamuna määräyksen marssia valkoisten jälkeen kohti rannikkoa Se oli varsin vaivaloinen marssi syvissä kinoksissa. Illalla yövyttiin Ebbon kylään. Valkoisista ei näkynyt jälkeäkään. Aamun valjetessa jatkettiin marssia ja illaksi saavuttiin väsyneinä kävelystä ankarassa lumimyrskyssä rannikolle ja majoituttiin pääasiassa Tirmon kylään.

Ratsutiedustelijat (6 henkeä, joita johti Vekkoskella kunnostautunut plutoonan päällikkö) tunnustelivat koko yön seutua ja Pellingin saaren rannikkoa. Sunisaaren takana joutuivat nämä tiedustelijat kosketuksiin valkoisten tiedustelijain kanssa. Tilaisuudessa vaihdettiin pari laukausta, jotka hukkuivat myrskyyn ja yöhön. Saatiin selville, että valkoiset olivat sijoittuneet asemiin pitkin Pellingin rantaa ja valmistautuivat vastarintaan.

Aamun valjetessa alettiin yleinen hyökkäys kohti Pellinkiä pitkin avonaista jäätä. Sitkeästi pitivät valkoiset puoliaan. Ei

edes punaisten tykki, johon jo oli saatu sopivia panoksia, horjuttanut heidän rintamaansa.

Punaiset olivat sijoittuneet vastapäätä oleviin pieniin saarelmiin ja luotoihin, mutta koska välimatka oli pitkä ja tulen johto aivan alkeellinen, pysyivät valkoiset asemissaan laskematta ketään lähelleen.

Illan tullen vetäytyi suurin osa punaisista, useitten päällikkömiestensä esimerkkiä noudattaen, omavaltaisesti takaisin lähikyliin ja taloihin kahville ja vähän uunin päällä urvahtamaan. Olikin jäätävän kylmä ja punaisen ristin pääasiallisena tehtävänä oli hoitaa paleltuneita jäseniä. Punaisista oli päivän kuluessa kaatunut 11 henkilöä ja haavoittunut joitakin. Erikoisen mieluista on muistella punaisen ristin sisarten urhoollisuutta. He kun usein noutivat mitä ankarimmasta kuulasateesta huolimatta avonaiselle jäälle kaatuneet tai haavoittuneet huostaansa ja kylmästä huolimatta pysyivät asemillaan loppuun asti.

Aamuyöstä, kun pakkanen oli korkeimmillaan, päättivät äärimäiselle luodolle sijoittuneet Helsingin II, II, II komppanian komentaja (jona jostain syystä nyt toimi yllämainittu I plutoonan päällikkö) sekä viereisellä saaren nyppylällä värjöttävä erään Hermannin komppanian komentaja miestensä kanssa yksimielisesti suorittaa omavaltaisen pistinhyökkäyksen Pellingin rannassa värjöttäviä valkokaartilaisia vastaan. Tuumasta toimeen. Pistimet ojossa hyökättiin yli jään. Rannassa oli vastus heikko. Taisi murtua pelkällä huudolla. Selveni, että valkoisten pääjoukot olivat punaisten iltakahvilepoa hyväkseen käyttäen hajaantuneet ympäri koko laajan saariston, synkkiin metsiin, jättäen jälelle vain heikon jälkijoukon, joka miltei vastustelematta väistyi punaisten tieltä.

Kun kerran Pellinki oli vallattu eikä valkoisia löydetty mistään, saivat joukot määräyksen palata Porvooseen. Porvoossa pidettiin raatihuoneen edustalla juhlallinen kokous. Tässä tilaisuudessa muodostettiin tov. Salmisen toimesta niin kutsuttu Helsingin Vapaaehtoinen Komppania siten, että se, joka halusi tähän komppaniaan liittyä, tuli astua ulos sen joukko-osaston muodostamasta rivistä, johon sillä hetkellä kuului.

Halukkaita ilmeni juuri sen verran, kuin komppanian muodostamiseen tarvittiin. Tämän komppanian tarkoituksena oli toimia erikoisena, enemmän sotilaallisen kurin alaisena, kokeneempana ja opetetumpana iskujoukkona. Tämän komppanian ylimpänä päällikkönä toimi tov. Kusti Salminen ja hänen apulaisenaan tov. Aarre. Sille muodostettiin oma tykistönsä, konekivääri- ja ratsutiedustelukomennuskuntansa. Muut joukot suurimmalta osalta saivat palata Helsinkiin. H.V.K:n tehtäväksi jäi valkoisten sissijoukkojen etsiminen ja järjestyksen pito Porvoon rannikon laajassa saaristossa.

Kierrellessään saaristossa erillisinä joukkueina, osaksi ratsain, reellä ajaen tai jalan, joutuivat komppanian eri osastot

tuon tuostakin laukausten vaihtoon valkoisten sissijoukkojen kanssa, jotka kuitenkin aina joko pakenivat tai tulivat tuhotuiksi.

Noin helmikuun puolivälissä, juuri ennen Porvoon valkokaartilaisten pelastumista saksalaisiin laivoihin Suomenlahden avojään reunalta, tapahtui Emsalon Onas'n ja Pörtön saarilla viimeinen ja ratkaiseva suurempi yhteenotto punaisten ja valkoisten välillä. Tämä sai alkunsa seuraavalla tavalla:

Punaisten H.V.K:n ratsutiedustelujoukkue oli matkalla Tolkkisista tarkastamaan Emsalon saarta. Haluten itse lähemmin tutustua seutuun ratsasti komennuskunnan päällikkö hieman edelle muista. Oli aamuyö, pakkanen ja mitä kirkkain kuutamo. Äkkiä joutui miehemme tuntemattomaan kylään, jonka lähimmän veräjän luona seisoi unelias valkokaartilainen vahdissa. Komennettuaan mieheltä kädet ylös alkoi esittely.

— Keitä olette,kysyi punikki.

— Kyllä minä olen valkoinen, tunnusti lahtari ruotsinkielellä.

— Vai niin, sanoi punikkimme myös ruotsiksi, painaen goltin huotraansa,—ja minä kun pelästyin, että te olette punaisia.

— Ehei sinne päinkään, vakuutteli valkoinen hymyillen ja pyysi lupaa ottaa maahan pudonneen kivääринsä, johon punainen „luonnollisesti" suostui. Vaihdettiin muutamia lämpimiä ajatuksia ja kirottiin punaisia koiria, jotka raiskaavat jaloa isänmaa a.

— Mitä te vartioitte, kysyi viimein punainen, jota vartija nyt piti turvaa itselleen ja kavereilleen hakevana valkosissinä. (H.V.K:n tiedustelijat eivät käyttäneet liian kauas loistavia merkkejä retkillään.)

— Meitä majailee tässä noin komppanian verran, sanoi vartija.

— Sehän on hauskaa, sanoi punikki vilpittömästi iloisena, entä muut, heidänhän pitäisi olla jossain lähellä täällä?

— Joo, hymyili valkoinen veli—Havsuden'issa majailee muutamia satoja meikäläisiä. Se on tässä hyvin lähellä.

— Kiitos, sanoi punikki,—no nostakaahan taas nuo eturaajanne ylös, sillä minä olenkin punainen. — Mies pudotti kivääринsä ja seurasi neuvoa, sillä goltti oli taas pujahtanut esiin kotelosta.

Tässä kylässä majaili siis komppania ja Havsuden'issä oli muutamia satoja. Punaisia oli lähistöllä vain vähän toistakymmentä miestä. Samassa saapui nelistäen paikalle toinen punakaartilainen, joka oli lähtenyt etsimään toveriaan. Toiset olivat käyden tulossa jälempänä.

Vikuroivat hevoset käyttäytyivät vangin eduksi, joka käytti hetkellistä tilaisuutta hyväkseen paetakseen pimeään metsään. Hävisi sinne. Punakaartilaiset laskeutuivat ratsailta ja painuivat huvilaan, jossa valkoinen komppania veteli makeita aamuunia.

— Kädet ylös!—Valkoiset siristivät silmiään. Hetki oli varsin koomillinen kaikessa tarkoituksettomuudessaan. Lopuksi oli kuitenkin vähällä käydä ohrasesti molemmille uskalikoille, jotka joutuivat kiireesti perääntymään talosta. Loputkin punaiset olivat sentään juuri saapuneet ja saarsivat kiireesti talon. Valkoiset ryntäsivät pihalle ja antoivat hätäsignaaleja merisireenillä. Avattiin tuli. Lopuksi jäi kylä punaisille.

Taistelun päätyttyä sijoittuivat punaiset kätköön eri puolille pitääkseen silmällä valkoisten liikkeitä. Mutta osaston päällikkö ratsasti yksin tuon 30 km. taipaleen Tolkkisiin, josta ilmoitti löytönsä puhelimella Porvooseen tov. Salmiselle, joka viipymättä varusti rekiä ja hevosia, joilla kuletettiin kolmisen komppaniaa miehiä Emsalöön.

Joukot saapuivat perille jo päivän hämärtäessä. Viivyttelemättä suunnattiin isku kohden Havsuden'ia, josta valkoiset miltei vastarinnatta perääntyivät Onasiin, sieltä edelleen Porttöhön ja viimein kohti avojään reunaa Söderskärin majakalle. Täällä he viimetingassa pääsivät siellä odottaviin laivoihin ja jättivat Suomen rannat.

H.V.K:n tiedustelujoukkue seurasi heitä aina avojään reunalle, josta onnistui saamaan muutamia vankeja. Joukot kutsuttiin pian takaisin Porvooseen, jonka puolustus viimein jäi paikalliselle punakaartille. H.V.K. kutsuttiin Helsinkiin.

R. R–o.

Punakaartilaisten hautaus Mäntymäellä Helsingissä

V. Itäinen rintama.

Karjalan rintama.

Kirj. K. Pietarinen.

I. Taistelevien puolien aseellisten voimien järjestely.

Punakaartit.

Marraskuun suurlakon aikana oli Viipurin punakaartissa lähes 4.000 jäsentä, mutta niistä aseistettuja vain n. 300. Täällä, enempää kuin muuallakaan ei ollut erikoista pyrkimystäkään yleiseen aseistautumiseen. Sitäpaitsi esti rahan puute aseiden ostamista, ja venäläiset joukko-osastot, joita sitoivat muotoseikat, eivät voineet paljoakaan antaa. Aseita lähetti etupäässä Pietarin punakaarti, sekin vasta 1917 ja 1918 vuosien vaihteesta lähtien. Lähetys tapahtui puolittain salaisesti.

Lappeenrannan punakaarti oli niinikään verrattain voimakas. Tammikuussa oli siinä n. 1.100 jäsentä. Aseita saatiin osaksi venäläisiltä sotilailta, osaksi Viipurin välityksellä. Tämän kaartin joukoista toimivat n. 500 miestä Savitaipaleella ja miltei saman verran Joutsenossa. Aktiivinen toiminta alkoi tammik. 19 p. jolloin tehtiin retki Taavettiin valkoisten aseistariisumiseksi.

Käkisalmen punakaarti toimi menestyksellisesti estäen valkoisten järjestymisen, mutta vähälukuisena ja puolittain aseettomana likvideerasivat sen ympäristöltä tulleet valkoiset jo 24 p. tammikuuta.

Vuoksenniskan sahalaitoksilla järjestyi n. 500 jäsentä käsittävä osasto. Aseita ei ollut, harjotukset tapahtuivat voimisteluseuran jäsenten ohjauksella. Lahtarien vallattua Vuoksenniskan poistui tämä joukko Saimaan jäätä myöten Joutsenoon, ottaen sittemmin osaa tämän alueen taisteluihin.

Jääsken paperitehtaalle järjestyi n. 200 m. käsittävä osasto. Sekin sai aseita vasta sotatoimien alkaessa. Samoin puuttui siltä myös kokonaan sotilasohjaajat.

Joutsenon punakaarti järjestyi Lappeenrannan kaartin avustuksella, saaden se sieltä mm. 20/I—18 75 kivääriä. Taistelujen aikana kohosi sen miesluku 400:aan.

Huomattavia osastoja sen lisäksi oli Terijoella, Kuokkalassa ja Kivennavalla, noin 100—200 m. kussakin. Saatuaan Pietarista

aseita toimivat nämä osastot jo tammik. alussa verrattain aktiivisesti. Valkoiset eivät päässeetkään tässä piirissä ollenkaan esiintymään, muutamat heistä siirtyivät rintaman yli omiensa puolelle.

Toiset pitäjäkeskukset eivät kyenneet jarjestämään voimakkaampia osastoja ennen sotatoimien alkua. Järjestöjä oli kyllä esim. Elisenvaarassa, Kirvussa, Antreassa, Koivistolla, Muolaassa y. m. mutta aseettomina olivat ne toimintakyvyttömiä. Vasta rintaman muodostuttua järjestyi punaisten puolelle jääneiden kuntien alueella vapaaehtoisuuden perusteella verrattain voimakkaita Punaisen Kaartin osastoja.

Kauempana pohjois-Karjalassa olivat merkittävimmät Punaisen Kaartin osastot tehdasalueilla. Lahtarien voimakkaiden järjestöjen tähden ei Sortavalan osasto aseettomana päässyt ollenkaan esiintymään. Läskelän, Pitkänrannan ym. osastot lähtivat 23/I—18 Sortavalaan hakemaan aseita, mutta valkoiset olivat jo silloin vallanneet Sortavalan, riisuneet siellä olleet venäläiset sotilaat aseista, hajoittaneet ja osaksi vanginneet aseettomat punakaartilaisosastot.

Värtsilän metallitehtaalla oli n. 400 m. käsittävä punakaartin osasto. Aseina oli haulikkoja, berdaan-kivääreji ja revolvereja, mutta niitäkään ei ollut kaikilla jasenillä. Osaston riisuivat aseista ja hajoittivat taistelun jälkeen 8/II Lieksasta tulleet valkoiset (130 miestä), joilla oli täydellinen sota-aseistus. Useimmat Värtsilän työläisistä samosivat sittemmin metsien kautta punaisten rintaman puolelle.

Joensuun punakaarti käsitti noin 300 m., mutta oli vain heikosti aseistettu. Harjoiteltiin ahkerasti, järjestettiinpä opastuskurssitkin, joilla oli osanottajia myös maaseutuosastoista. Tammik. 23 päivä piti osaston saada 115 kivääriä, mutta valkoiset kaappasivat ne jo Joensuun asemalla ja hajottivat Joensuun punakaartin jo 24/I, riisuen aseista myös paikalliset venäläiset vartiojoukot.

Pankakosken sahalle (Lieksa) järjestyi 500 miehen punakaartin osasto, mutta aseettomana hajoitti sen 150 miehinen lahtarijoukko jo 7/II.

Nurmeksessa ei ollut punakaartia ollenkaan. Maaseudun työläisaines järjestyi kaikkialla 20—50 m. käsittäviin osastoihin, mutta aseettomina ja vailla ohjaajia olivat ne aivan voimattomia valkoisia vastaan, kun nämä tammi—helmikuun vaiheilla suorittivat „puhdistustyötään".

Punaisen Kaartin osastojen miehistön yhteinen lukumäärä Karjalassa oli ennen sotatoimien alkua huomattavan suuri, kohoten se yli 5.000:n, mutta niillä oli aseita vain muutamilla sadoilla.

Punaisen Kaartin yleisen järjestämissuunnitelman mukaan oli Viipurin piiriin järjestettävä eri paikkuntien joukko-osastoista

9 jalkaväkirykmenttiä. Rykmentin miesluvun piti olla n. 1750, jaettuna neljään pataljoonaan. Pataljoonan oli määrä jakaantua 4 komppaniaan, komppanian 4 plutoonaan ja tämän kahteen osastoon, 12 miestä kummassakin osastossa. Päällystön, alkaen komppanian päälliköstä ylöspäin tuli esikuntien nimittää. Joukko-osastot muodostuisivat vapaaehtoisuuden pohjalla. Paremman tuloksen aikaansaamiseksi asetettiin kuukausipalkka verrattain korkeaksi—450 mk.

Sotatoimien kulku muutti kuitenkin suunnitelmat, estäen osaksi niiden toteuttamisen, osittain vieden toisenlaisiin tuloksiin kuin oli suunniteltu. Perusyksiköksi jäi komppania, jotka hyvin harvoin yhdistettiin pataljooneiksi. Voitti „rintama“ - periaate: paikkakunnilla järjestyneet komppaniat lähetettiin kiireimmän kautta rintamalle, taistelualueen käytettäväksi, jonne ne sitten jäivätkin. Vain muutamat komppaniat kuten Pietarin 1 ja 2, Viipurin suksikomppania ja eräät toiset komppaniat, olivat iskujoukon luontoisia, joita siirreltiin alueelta toiselle, aina taistelujen vaatimusten mukaan. Muuta manööveritoimintaa ei juuri ollutkaan. Joukko-osastot tulivat rintamalle ja jäivät sinne suorittamaan vartiopalvelusta.

Päällikkökunta valittiin miehistön yleisissä kokouksissa, jopa ylempään päällikköön saakka, ja päällikköjen vaihtoja tapahtui verrattain usein. Osa ylemmästä päällystöstä kunnostautui mainioina järjestäjinä ja omasivat miehistön keskuudessa suuren auktoriteetin.

Teknillisiä joukkoja oli vähän, samoin oli eri aselajeihin jako puutteellista. Välineet jaettiin jalkaväkiosastoille, jotka käyttivät niitä tarpeensa ja mielensä mukaan, usein aivan virheellisesti. Harjoituksia oli vähän. Maaliskuussa järjestettiin Viipuriin päällikkökurssit eri aselajeja varten. Ohjaajina toimivat venäläiset sotilashenkilöt.

Erikoista vaatetusta ei punakaartin miehistöllä myöskään ollut. Tunnuksena käytettiin joko vasemman hihan ympäri käärittyä tai lakissa olevaa punaista nauhaa.

Vapaaehtoisuuden periaate, samoin korkea palkka osottautuivat vahingollisiksi. Huomattavan rahasumman saaminen vaikutti usein alentavasti joukkojen taistelukykyyn—oli paljon kotiin pyrkijöitä, pelattiin rahapelejä y. m. s. Vapaaehtoisuus oli siltäpaitsi alkuaikoina rajoitettua: vain työväen järjestöjen jäsenet otettiin Punaisen Kaartin riveihin. Useat tuhannet, syystä tai toisesta järjestöjen ulkopuolella olleet kumoukselliset työläiset jäivät siten riveistä pois. Samasta syystä johtui, että useat punakaartin osastot kantoivat uuden, rauhanaikaisen sos. dem. järjestön leimaa, taisteluhenki oli alhainen. Vasta sodan aikana alettiin järjestymättömiä ottaa kaartin riveihin. Pakkomobilisointiin turvauduttiin ensimäisenä Karjalan rintamalla, tapahtuen se rintamajohdon omasta aloitteesta.

Valkoisten voimat.

Valkoiset alkoivat suojeluskuntien järjestämisen jo kesällä 1917. Tosin se silloin tapahtui puolittain salaa, palokuntien, urheilujärjestöjen, poliisikouluutuksen y. m. s. nimellä. Mutta pelkästään porvareista kokoonpannun hallituksen muodostuttua marraskuun suurlakon jälkeen tapahtui se aivan julkisesti ja erikoisella tarmolla. Heitä tuki kaupunkien pikkuporvaristo ja maaseudun varakkaammat ainekset. Joukko-osastojensa järjestämisessä oli heillä useita etuja puolellaan: rahaa aseiden ostoon, kuntien rahavarojen hoitajina käyttäen siihen näidenkin varoja, heillä oli hevosia kuljetukseen, enemmän vapaata aikaa järjestämiseen ja harjoitteluun, sotilaskouluutuksen saaneet (Saksasta jääkäreitä ja entisiä suomalaisten joukkojen upseereita ja venäläisessä armeijassa palvelleita) ohjaajat, jotka kiertelivät maaseudulla järjestämässä ja harjoittelemassa joukkoja, hyvä tiedotus rautatieläisten ja muiden virkamiesten välityksellä j. n. e. Aseita he ostivat venäläisiltä, jopa Pietarista saakka, suorittaen kuljetuksen hevosilla maata myöten tai Raasulin rataa myöten rautateitse. Venäläisiä sotilaita vastaan kohdistetut ensimäiset hyökkäykset tekivät he juuri aseiden hankkimistarkoituksessa ja estääkseen niiden joutumasta puna-kaartien käsiin.

Viipurin suojeluskunta muodostui kesällä 1918. Se oli yhteydessä Helsingin kanssa, saaden sieltä ohjeita Karjalan toimintaa varten. Viipurin punakaartin voimakkuuden vuoksi ei se kuitenkaan päässyt kasvamaan, suorittaen pääasiassa vain ohjaamis- ja tiedustelutoimintaa. Viipurin piirityksen aikana kaappasi paikallinen suojeluskunta Patterinmäellä yhden tykkipatterin, pitäen sitä hallussaan jonkun ajan.

Lappeenrannan ja Käkisalmen valkoisten järjestöpuuhista ei tullut mitään. Viimemainittu kykeni antamaan vain muutamia miehiä valkoisten Viipurin retkeä varten.

Sen sijaan toimi tarmokkaasti Sortavalan suojeluskunta. Se käsitti tosin vain n. 250 miestä 50 kiväärin kanssa, mutta sillä oli jo v. 1917 lopusta lähtien ollut sotilasohjaaja. Sortavalan suojeluskunnan toiminta ulottui sodan alkupäivinä aina Lieksaan saakka.

Suurin osa valkoisten voimista olivat maaseudulta lähtöisin. Kaikkiin pitäjän keskuksiin muodostui suojeluskuntia, joita ohjasivat jääkärit tai muut liikekeskuksista saapuneet henkilöt. Mieltäkiinnostavaa on esim. se, miten valkoisten Viipurin retkikuntaa koottiin. Viipurista annetun hälyytyksen mukaan saapui Hiitolaan Ruokolahdelta 41 miestä, Rautjärveltä 24, Kirvusta 82, Jääskestä 80, Pyhäjärveltä 30, Kurkijoelta 70, Kaukolasta 54, Räisälästä 45, Käkisalmesta 5, Hiitolasta 6 j. n. e. Sellainen mobilisointi oli mahdollinen vain siksi, että joka paikassa oli sotilasohjaajat mukana. Sitäpaitsi levitettiin tietoa, että retki kestää vain muutaman päivän, että se on hauska ja jännittävä

y. m. s. Samat suojeluskunnat antoivat sittemmin uusia joukkueita punakaartin osastojen hajoittamista varten rautatieasemilla ja tehdaspaikoissa sekä venäläisten sotilaiden aseistariisumista varten. Niiden miesluku oli jo tammikuulla huomattavan suuri. Esim. Ruokolahdella 325 miestä, Pyhäjärvellä 300, Hiitolassa 600, Kirvussa 135 j. n. e. miestä.

Joensuun 3 joukkuetta käsittävä suojeluskunta muodostui jo kesäkuussa 1917. Aseina oli revolvereita, mausereita ja haulikoita. 23/I—18 kaappasivat he punakaartin aselähetyksen 115 kivääriä, alkaen samalla sotatoimet. Liperissä oli myös 135 miehinen suojeluskunta, muissa pitäjissä pienempiä.

Lieksan suojeluskunnassa oli vain 40 miestä. Nurmeksen suojeluskunta oli toiminnassa vuoden 1917 elokuusta lähtien. Miehiä n. 50. Pohjois-Karjalan maaseudulla ei luokkataistelu ollut erityisen kärjistynyttä, niinpä esim. eräs helmikuussa Nurmeksesta rintamalle lähetetty valkoisten komppania kieltäytyi taistelemasta ja oli sentähden hajoitettava. Ennen kansalaissodan alkua oli lahtareilla Karjalassa n. 2.000 aseistettua ja muutama tuhat aseistamattomia miehiä järjestöissään. Heidän joukkonsa, samoinkuin Punaisen Kaartin osastotkin, olivat kotipaikkakunnillaan aina taistelutoimien alkuun saakka, joukkoharjoituksia ja tarkastuksia ei pidetty.

Taisteluvalmeus.

Valkoiset valmistautuivat täysin tietoisesti kansalaissotaan. Omaten sotilasohjaajia ja kansalliskiihkoisia miehiä harjoituttivat he joukkojansa ahkeraan ja hankkivat tarmokkaasti aseita. Kuri oli ankara. Saaden hallussaan olevan puhelin-ja sähkösanomaverkon sekä rautatieliikenteen avulla tarkat tiedot kaikesta, valitsivat he esiintymistään varten itselleen edullisen hetken ja alkoivat heti yleisen suunnitelmanmukaisen toiminnan kaikkien järjestöjensä alueella. Alote oli kokonaan heidän puolellaan, vaikka heidän mieslukunsa olikin vähäisempi.

Punakaartin taisteluvalmeus oli sen sijaan pieni. Mikä oli pahinta puuttui aseita. Silloisissa oloissa olisi aseiden saanti ollut mahdollista, mutta sos.-dem. puolueen suhde aseiden hankintaan oli esteenä aseistautumiselle. Osa avusti aseistettujen joukko-osastojen järjestämistä vastahakoisesti, joidenkin „toverien“ ollessa avoimesti sitä vastaan. Riittävän tarmokkaan aseistautumisen esteenä oli myös puuttuva tietoisuus väkivallan välttämättömyydestä ja usko kansanvaltaan. Punakaartin järjestäminen, aseiden hankinta, joukkojen harjoittaminen yms. jäivät ilman puolueen yleista tarmokasta tukea miltei kokonaan joukkojen oman alotteen varaan. Kuri ei ollut riittävä, keskusjohto ei omannut tarpeellista auktoriteettia, paikalliset joukko-osastot toimivat usein mielensä mukaan. Tammikuun alussa oli käynnissä punakaartien osittainen uudelleen järjestämispuuha,

mutta valkoisten esiintyminen sai kaikki työläiset yhtymään aseellisen taistelun tunnuksen ympärille ja alkamaan taistelun niillä voimilla mitä oli saatavissa.

Parhaiten järjestettyjä olivat Pietarin, Lappeenrannan, Terijoen, Joensuun, Värtsilän ja osa Viipurin punakaartia. Se johtui siitä, että täällä oli olemassa sopivia järjestäjävoimia, tietoisuus aseellisen taistelun välttämättömyydestä ja aikanaan järjestetty kiinteä yhteys venäläisten kumouksellisten järjestöjen kanssa.

Suomessa olevat venäläiset joukot.

Venäläisiä joukkoja oli Suomessa n. 80.000 m. Tämä armeija oli tarkoitettu estämään saksalaisten maihinnousua Suomessa ja Pietarin puolustamiseksi tällä suunnalla. Samaa tarkoitusta varten toimi osa Baltian laivastoa Suomen rannikolla.

42:s armeijakunta sijaitsi Suomessa kokonaan, esikunta Viipurissa. Siihen kuuluivat 106:s divisia (Tampereella), 128:s divisia ja 92:s jalkaväkiprikaati, ratsurykmentti ja tykistöprikaati. 20:stä armeijakunnasta oli Suomessa vain 29:s divisia (Helsingissä). Rajaa vartioivat etelässä kasakkarykmentti ja Ruotsia vastaan ratsuprikaati. Turussa ja Viipurissa oli sitäpaitsi vielä erillisiä linnoitusjoukkoja.

Karjalassa oli kaikkiaan n. 15.000 miestä, niistä Viipurissa 128:s divisia, 92:s prikaati, 2 jalkaväkirykmenttiä ja 1 linnoitusrykmentti. Lappeenrannassa 2.800 miestä (osaksi ratsuväkeä), Käkisalmessa 268 m., Sortavalassa, Antreassa, Vuoksenniskalla, Joensuussa ym. pienempiä vartioryhmiä, 50—150 miestä. kussakin. Kuten näkyy olivat voimat lukumäärältään suuret, mutta niiden taistelukunto oli alhainen. Esim. Viipurin varusväessä oli paljon kansallisia joukkoja—puolalaisia, jotka muodostivat puolalaisia legioneja omine vaatetuksineen ja pyrkien Puolaan, ukrainalaisia, kaukaasialaisia, jotka samoin pyrkivät kotiin. Kolme rykmenttiä 509:s, 510:s (kaukaasialainen pataljoona) ja 511:s kieltäytyivät suorittamasta vartiopalvelusta. Yleensä vallitsi sellainen mielipide, että Suomen sisäiseen elämään ei sekaannuta, jos heidän vain annetaan olla rauhassa ja päästetään kotiin. Armeijakomiteassa vahvistettiin vielä 23/I—18 pakollinen määräys, jossa siviilihenkilöiltä kiellettiin aseiden kanto Viipurin kaduilla, olivat ne ketä tahansa. Määräystä ei tosin noudatettu, ja Helsingin Aluekomitea toimitutti siihen pian oikaisun. Armeijakomitea järjestettiin 24/I uudelleen kumoustaistelun lisääntyvien vaatimusten mukaisesti.

Venäläisten joukkojen käytökseen vaikutti paljon sekin seikka, että Viipuri oli ainoa paikka, jonka kautta kaivattu kotiin palaaminen voi tapahtua. Se oli pidettävä hallussa millä keinolla hyvänsä, sentähden pyrittiin ankaraan puolueettomuuteen, sillä omiin voimiin ei voitu luottaa. Puolueettomuudesta ei kuitenkaan tullut mitään, sillä valkoiset hyökkäsivät empimättä päälle riisuen venäläiset joukot aseista. Venäläisiä joukkoja vastaan oli

hyökättävä, vaikka heidän toimintansa ei Karjalan rintamalla juuri mitään asiaan vaikuttanut. Vasta sen jälkeen kun (Viipuriin) 18/II muodostui venäläisen Punaisen Kaartin esikunta, joka keräsi vapaaehtoisia joukkoja, ilmestyi Karjalan rintamalle joitakin taistelukykyisiä venäläisiä joukkueita.

Rintaman muodostuttua ja käskyn tultua venäläisten poistumisesta Suomesta, jätti suuri osa niistäkin Suomen. Vain eräitä osastoja jäi Suomen Punaisen Kaartin riveihin.

Käyttäen hyväkseen elintarvepulaa ja venäläisten kansallismielisten ainesten väärää menettelyä Suomen väestöä kohtaan sekä tsaarin politiikan aiheuttamaa venäläisvihaa, nosti porvaristo vimmatun agitatsionin yleensä venäläisiä vastaan. Tsaarin sortopolitiikka teki niin ollen Suomen porvaristolle suuren palveluksen sen taistellessa työväestön kukistamiseksi.

II. Taistelutoimien kulku.

Kansalaissota alkaa.

Kysymys aseista kärjistyi molemmissa luokkajärjestöissä tammikuuhun mennessä niin pitkälle, että se tuli välittömäksi aiheeksi taistelutoimien alkamiseen yli koko maan. Punaiset alkoivat saada aseita Pietarin punakaartilta, joka lähetti niitä rautateitse Viipuriin. Siitä lähetettiin ne joukko osastoille eri puolilla maata. Mutta eivät valkoisetkaan torkkuneet. Tammikuun puolivälissä katsoivat he olevansa kylliksi voimakkaat alkamaan julkisen toiminnan.

16 p. tammikuuta 1918 saapui Viipurin asemalle asevaunu (200 kivääriä ja 10,000 patruunaa) Mikkelin punakaartia varten. Rautatien suojeluskuntalaiset saivat sen tietää ja alkoivat etsiä pommia räjähdyttääkseen vaunun, mutta tuloksetta. Vaunu jatkoi matkaansa, pari lahtaria lähti sitä saattaamaan ja, valeltuaan vaunun puuosia lamppuöljyllä, sytyttivät sen tuleen. Palo sammutettiin ja vaunu kulki edelleen. Someron asemalla tyhjensivät valkoiset aselastin ja suljettuaan vaunun uudelleen lyijyleimalla lähettivät sen eteenpäin. Aseet jakoivat he Taavetin suojeluskunnalle. Kun Mikkelistä saapui tieto aseiden häviämisestä, niin lähettii Viipurin Punaisen Kaartin esikunta Leppeenrannan kaartista joukko-osaston Taavettiin. 20 päivä tammikuuta syntyi siellä kahakka, jossa molemmat puolet menettivät ensimäiset kaatuneet kansalaissodassa. Taistelun tuloksena oli valkoisten hajaantuminen. Osa heistä vangittiin ja riisuttiin aseista. Tammikuun 19 päivä löydettiin Pietisen puunjalostustehtaalta Viipurissa valkoisten asevarasto. Täällä syntyi myöskin verinen yhteenotto, aseet takavarikoitiin, joukossa m m. 2 kpl. „Maksimi“ - kuularuiskua. Nämä tapahtumat aiheuttivat lahtarien liikehtimisen yli koko Karjalan. He antoivat yleisen hälyytyksen, määräten kokoontumispaikaksi Viipurin.

Jo tammikuun 20 p. oli valkoisten Viipurin esikunta laatinut toimintasuunnitelman, joka tarkoitti Karjalan tärkeimpien kohtien miehittämistä ja Viipurin valtausta. Jo silloin päätettiin myös venäläisten joukkojen aseistariisumisesta, jos nämä eivät

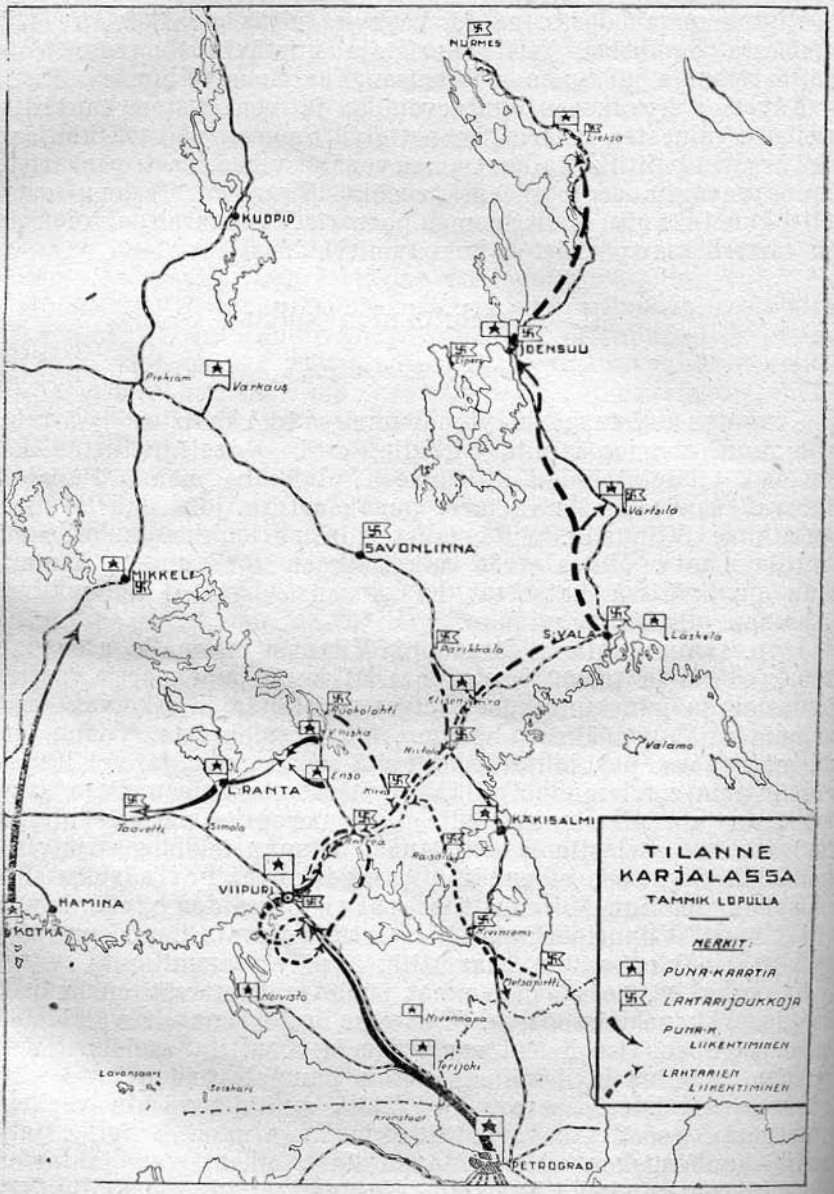

Tilanne Karjalassa tammikuun lopulla.

noudata ehdotonta puolueettomuutta. Viipuriin aijottiin saada 1,500 miestä. Venäläiselle paikalliselle päällystölle tiedotettiin, että valkoisten Viipuriin kokoontuminen ei ole tähdätty heitä vastaan, vaan on tarkoituksena yleisen järjestyksen palauttaminen. Armeijakomiteassa vastattiin heille, että Viipurissa vallitsee mallikelpoinen järjestys, joten ei sitä tarvitse „palauttaa". Vastaus oli epäsuotuisa valkoisille, mutta siitä huolimatta jatkoivat he voimiensa keskittämistä, levittäen huhuja 6000 hyvin aseistetun valkoisen saapumisesta. Rahoja he vaativat ensi tarpeeseensa 200.000 mk.

22 päivän illalla saapuivat ensimäiset joukot junalla aivan asemalle saakka. Valkoisia kokoontui 400 miestä. He olivat järjestetty neljään komppaniaan, jääkärit päällikköinä. Porvaristo oli riemuissaan. Voittaakseen aikaa ja selvittääkseen itselleen tilannetta alkoivat valkoiset venäläisen päällystön kanssa neuvottelut „järjestyksen palauttamisesta".

Vasta nyt alkoi Viipurin punakaarti toimia. Hälyytyksen johdosta kokoontuivat sen joukot ja piirittivät rautatieaseman. Lyhyen taistelun jälkeen olivat valkoiset pakoitetut poistumaan kaupungista. He johtivat joukkonsa meren jäälle, pysähtyen noin 10 kilometrin päässä kaupungista oleviin Venäjänsaaren huviloihin. Punaiset eivät ajaneet niitä takaa, peläten valkoisten suuria voimia (huhut niistä). Valkoiset alkoivat taas neuvottelut.

24 päivä saapui Helsingistä hallituksen jäseniä Viipuriin. He kokosivat Punaisen Kaartin ja muiden työväen järjestöjen edustajat neuvotteluihin. Niiden aikana saivat valkoiset tietää kaikesta, mikä heitä kiinnosti: punaisten voimista, aseistuksesta ja toimisuunnitelmista. Hallituksen jäsenet neuvottelivat salaa valkoisten esikunnan kanssa. Neuvottelujen lopussa, saatuaan jo kaikki tarpeelliset tiedot, uhkasivat hallituksen jäsenet kansalaissodalla, jos punakaarti ei alistu hallituksen määräyksiin. He ehdottivat vangittujen vapauttamista ja punakaartin alistumista kuvernöörin komennon alaiseksi, jolloin se saisi pitää aseensa. Tämä oli luonnollisesti sotajuoni, sillä 18 päivä tammikuuta valkoisten joukkojen ylikomentajaksi määrätty Mannerheim oli jo esikuntansa kanssa matkalla Vaasaan.

23 päivä tapahtui venäläisten aseistariisuminen ja punakaartin hajoitus Joensuussa ja 24 p. Sortavalassa. 24 päivä saapui Pietarista Viipuriin venäläiselle päällystölle määräys, että valkoiset on riisuttava aseista. Viipurissa rajoituttiin vain uhkavaatimukseen, että heidän on poistuttava Venäjänsaarelta ja luovutettava aseensa. Mutta valkoiset eivät ajatelleetkaan sitä,— he jatkoivat vain kuumeista sotaanvalmistautumista, hankkivat aseita, järjestivät joukkoja, tiedustelivat, lähettivät ohjaajia maaseudulle. Viipurin valkoinen esikunta esitti hallitukselle vaatimuksen suojeluskuntien julistamisesta lailliseksi armeijaksi, että venäläiset eivät voisi syyttää heitä sissitoiminnasta. Tämä vaa-

timus vahvistettiinkin Helsingissä jo 25/I—18. Sitä paitsi vaativat he pyytämään sotilaallista apua toisilta valtioilta.

Karjalan valkoisten toimintaa ohjattiin kokonaan Helsingistä käsin. Heille määrättiin ylikomentaja ja annettiin tehtävä. Sen nojalla laati valkoisten esikunta suunnitelman lähimmistä tehtävistä: piirittää Viipuri, eristää se Helsingin, Pietarin ja meren puolilta katkaisemalla liikenne ja muu yhteys. Tämän tehtävän ylivoimaisuudesta kuitenkin päästiin selville jo 25 päivänä tammikuuta. Huolimatta valkoisten vehkeilystä (he rikkoivat mm. radan Raivolan luona), saapui punakaartille aseita ja sen toiminta voimistui. Valkoisten aseman vaikeus pakotti heidät muuttamaan toimintasuunnitelmaa: on keskityttävä Antreaan ja asetuttava puolustamaan Vuoksen linjalle.

Venäjänsaaresta peräytyessään joutui valkoisten joukko Säiniön aseman luona (26/I) taisteluun 80-miehisen ratavartiojoukon kanssa, pääsemättä sillä kertaa yli radan. 27/I hyökkäsi se Pietarista saapuvan asejunan kimppuun Kämärällä. Heidän ei onnistunut vallata junaa, mutta valkoisten voimat livahtivat kuitenkin suuremmitta tappioitta radan yli, suunnaten matkansa Antreaan. Jo 24/I oli tänne muodostettu Viipurista tulleista miehistä valkoisten esikunta.

Viipurin valloitusyritys oli rohkea ja sitkeästi suoritettu, mutta silloisten voimasuhteiden vallitessa ei se voinut onnistua. Jo yksin Viipurin punakaartin miesluku ylitti moninverroin valkoisten voimat. Tapahtumain selvittyä oli jo helpompi saada venäläisiltäkin joukoilta aseita. Sitäpaitsi Viipuri, ainoana ratasolmuna Pietariin mennessä, oli venäläisille välttämätön jo joukkojen kotiin kuljettamisen tähden, ja punakaartille tärkeä yhteyspaikka vallankumouksellisen Pietarin kanssa. Jos valkoisten yllätyshyökkäys olisikin antanut kaupungin heille, niin olisi se pitänyt jättää jonkun ajan kuluttua. Heidän voimansa olivat silloin vielä liian heikot Viipurin säilyttämistä varten.

Mutta jo yritys sellaisenaan antoi valkoisille alotteen ja moraalisen etumatkan jo ensi päivistä lähtien. Ilman sitä ei Vuokselle pysähtyminen olisi ollut mahdollinen. Nyt punaiset, peläten valkoisten aktiivisuutta ja uskoen heidän voimistaan liikkuviin huhuihin, jättivät heidät välittömäksi uhkaksi Pietarin ratalinjalle, vain muutaman päivämatkan päähän siitä.

Punaisten toiminnassa ilmeni muutenkin lukematon joukko puutteellisuuksia. Aivan anteeksiantamatonta on se velttous, jota osotettiin valkoisten Viipuriin kokoontumisen aikana. Heidät päästettiin junalla kaupunkiin saakka. Valkoisten esikunta sai toimia aivan esteettä, hallituksen jäsenet saivat tiedon kaikesta itse punakaartin edustajilta. Perääntyvän valkoisen joukon annettiin pysähtyä 10 km. päähän ja olla siinä kokonaista kolme päivää. Tiedustelun puute pani uskomaan huhuihin, joita valkoiset tahallaan levittelivät — koko toiminta kantoi passiivisen

puolustautumisen leimaa, torjuttiin vain se, mikä suorastaan uhkasi punakaartin joukkoja tai asemia.

Viipurin piirissä aseista käydyt taistelut aloittivat kansalaissodan taistelutoimet. 22 päivä saapuivat valkoiset Viipuriin, 23 p. valtasivat he Joensuun, 24 p. Sortavalan, 26 p. tapahtui Vaasan valtaus ja venäläisten aseistariisuminen siellä, 27 p. annettiin julistus vallan siirtymisestä työläisten käsiin ja annettiin Punaiselle Kaartille määräys riisua valkoiset aseista. Samaan aikaan alkoivat venäläiset joukot liikehtiä Tampereelta pohjoiseen päin pelastaakseen Pohjanmaalla olevat joukkonsa ja varastonsa. Kansalaissota, tosin myöhästyneenä pääsi täysiin oikeuksiinsa.

Valkoiset puhdistavat selkäpuolta.

Saatuaan tukea Sortavalasta ja vallattuaan punaisille tarkoitetut aseet, kävi Joensuun suojeluskunta 23/I paikallisen venäläisen vartion kimppuun ja riisui sen aseista. Seuraavana päivänä vangittiin aseeton punakaartin osasto. Voiton jälkeen suuntasivat he heti kaikki vapaat voimansa valtausten laajentamiseen ympäristöllä.

24/I karkasi Sortavalan suojeluskunta, kuultuaan lähiseudun punaisten kaupunkiin tulosta, paikallisen venäläisen vartioston kimppuun ja riisui sen aseista. Saaliina oli 200 kivääriä ja 70,000 patruunaa. Aseettomista punakaartilaisista vangittiin suurin osa.

Saatuaan lisämiehiä ympäristön pitäjistä ja ohjaajakseen Viipurista tulleet esikuntamiehet, valtasi Antrean suojeluskunta 25 p. tammikuuta paikallisen venäläisen sotilaskasarmin ja kaappasi aseet, saaden 750 kivääriä ja paljon muuta He lähettivät heti joukon Viipuriin päin rataa rikkomaan ja toisen Vuoksenniskalle siellä olevia venäläisiä Saimaan laivastojoukkoja vastaan. Aktiivisuus tälläkin tuotti heille suuren tuloksen: 6 kenttätykkiä ammuksineen, 12 konekivääriä, 2 torpeedovenettä, 3 autoa, 4 lentokonetta, tosin epäkunnossa olevia, elintarpeita ym. Paikallinen punakaarti alkoi toiminnan vasta venäläisten aseettomiksi joutumisen jälkeen, joten se oli pakoitettu jättämään Vuoksen linjan valkoisille, jotka järjestivät sille puolustuslinjaansa. Nyt oli heillä hallussaan Vuoksen pohjoisosa, etelään (Rautuun) lähettivät he Räisälän suojeluskuntalaisista 80-miehisen joukon.

Päätettyään Vuokselle siirtymisestä julkaisivat valkoiset heti määräyksen Karjalan Punaisen Kaartin hajottamisesta ja sen aseiden luovuttamisesta. Määräyksen toteuttamiseksi lähetettiin maaseudulle miehiä, jotka kullakin paikkakunnalla paikallisten valkoisten avulla suorittivät tehtävänsä verrattain helposti, sillä työläiset olivat yleensä aseettomia.

Vain Värtsilässä ja Lieksassa oli tehtävä hiukan vaikeampi. Helmikuun 2 p. alettiin toiminta Lieksan punakaartia vastaan.

Uhkauksia ja lupauksia sekä vangitsemisia avukseen käyttäen ja saatuaan tukea muualta Karjalasta tulleilta joukoilta hajoitti valkoisten 150-miehinen joukko 6 päivä helmikuuta 500-miehisen punaisten joukon. Nyt kiiruhtivat he Värtsilään, jossa 7 p. helmik. sukeutui kuuma taistelu työväentalon alueella, missä paikalliset punaiset joukot n. 400 miestä sijaitsivat. Omaten huonon aseistuksen lyötiin heidät hajalle 8 p. helmikuuta, osa vangittiin. Tämä taistelu oli viimeinen Karjalassa lahtarien rintaman selkäpuolella suoritetuista taisteluista.

Näin nopean häviön syynä oli ennenkaikkea punaisten aseettomuus ja johdon puute. Ei ollut myöskään minkäänlaista yhteyttä punaisen etelän kanssa. Huolimattomuus vaikutti myös asiaan: aselähetyksiä ei vartioitu ja joutuivat ne sentähden valkoisille (Joensuu), tavallisesti kaikesta selvillä olevien rautatievirkailijain kavalluksen kautta. Valkoiset taas hääräsivät kuin „mustalainen markkinoilla", nopeasti, aktiivisesti ja päättävästi, omaten sen lisäksi yhtenäisen johdon.

Selkäpuolen puhdistaminen antoi valkoisille suuren määrän aseita, laajan alueen joukkojen muodostamista ja muonittamista varten sekä vapaat kädet rintamatoimien suorittamiseen. Värtsilän voittonsa saavuttivat he juuri heille parhaalla ajalla: 9 p. helmikuuta alkoi punakaartin hyökkäys Antreaan ja rintama, jossa oli vain vartiojoukkoja, kaipasi vahvistusta.

Punakaartien helmikuun hyökkäys.

Helmikuun alussa oli valkoisilla rintamalla 3 pataljoonaa, lähes 2,000 miestä, neljäs pataljoona muodostui joukoista, jotka puhdistivat selkäpuolta. Kiväärejä ei riittänyt koko miehistölle, niitä lähetettiin vielä toisille rintamille, etupäässä Savoon. Patruunia oli riittävästi, mutta tykin ammuksia niukasti. Helmikuun alussa vallatut 6 tykkiä eivät toimineet—niistä oli hävitetty lukot. Hävitettyjen lukkojen tilalle valmistettiin sittemmin uudet Sortavalassa. Päälliköt olivat osittain jääkäreitä, osittain siviilimiehiä, viimemainitut olivat etupäässä esikunnissa. Aliupseerikoulut toimivat heillä jo aivan sodan alusta itse joukko-osastojen keskuudessa. Nämä voimansa jakoivat valkoiset siten, että päävoimat sijoitettiin Antrean — Vuoksenniskan linjalle ja Raudussa oli n. 200 miestä 2 tykin kanssa.

Maaliskuun puoliväliin mennessä kohosivat valkoisten voimat itärintamalla 5000 mieheen ja 13 tykkiin, jakaantuneina kolmeen rykmenttiin. Ensimäinen rykmentti sijaitsi rintaman osalla Laatokka—Muolaa, toinen Heinjoki—Antrea ja kolmas Antrea—Vuoksenniska.

Näitä voimia vastassa oli Karjalan punaisilla helmikuun alussa n. 3,200 miestä rintamalla ja 1000-kunta miestä selkäpuolella, etupäässä Viipurissa, Lappeenrannassa ja radan varrella. Aseita oli tälle miesluvulle riittävästi. Maaliskuun alussa

lasketaan punaisten voimien nousseen 7500—8000 mieheen, niistä noin 2000 miestä venäläisiä vapaaehtoisia.

Valkoisten hyökättyä venäläisten kimppuun oli selvää, että nämä eivät voineet olla sekaantumatta sotatoimiin. 28 p. tam-

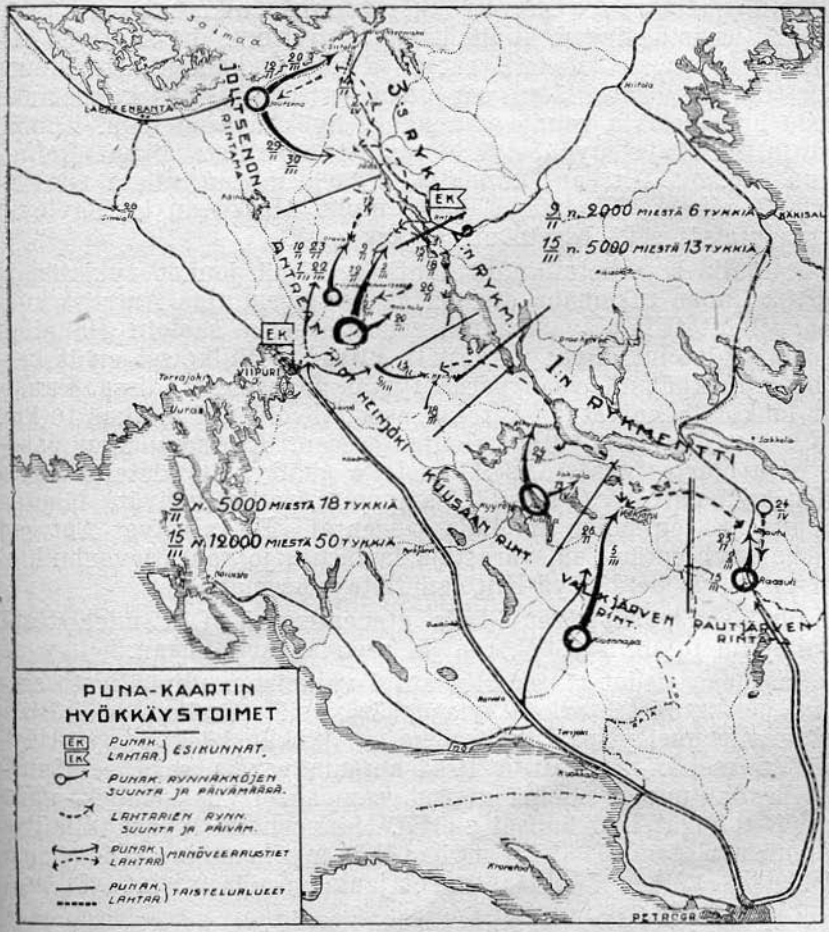

Karjalan rintama maaliskuulla.

mikuuta oli Viipurissa armeijakomitean ja punakaartin sekä neuvostojen edustajien kokous, jossa hyväksyttiin päätös sotatoimien alkamisesta valkoisia vastaan.

Karjalan rintaman punaisten ylipäällystön antaman ensimäinen tehtävä oli: mahdollisimman pian puhdistaa Vuoksen linja ja järjestää sen puolustus. Edemmäksi kuin Käkisalmen linjalle ei ollut aikomuskaan tunkeutua. Suunnitelman mukaan olisi tämäkin jo vapauttanut huomattavan määrän työläisiä valkoisten

vallasta. Tehtävän suorittamiseksi rintaman pohjoisosassa pidettiin Lappeenrannan punakaartin voimia riittävänä. Rintaman keskisellä alueella oli toimittava Viipurin venäläisen varusväen tukemana. Sisäisen tilansa tähden ei viimeksi mainittu voinut kuitenkaan antaa odotettua tukea. Pietarin punakaarti sen sijaan antoi huomattavan avun: hyökkäystoimien alkaessa noin 1,000 miestä aseistuksineen. Valkoisten aktiivisuus, ne särkivät alituiseen rintaman läheistä rataa ja tekivät kaikenlaista muuta häiriötä partioretkillään, sai punaisen päällystön kokoamaan ensin huomattavia voimia ennenkuin hyökkäys alettiin. Tämän kautta hyökkäys myöhästyi ja tuhlattiin kallista aikaa. Helmikuun 8 p. oli Antrean suunnalla n. 3,000 miestä, niistä 1/3 Pietarin Punaisesta Kaartista (osia myös Moskovan ja Pavlovin rykmenteistä sekä osasto uusia joukkoja).

Aamulla 9 p. helmikuuta lähtivät nämä joukot tykistön ja panssarijunan tukemana etenemään radan suuntaa Antreaa kohden. Miehitettiin Kavantsaaren rautatieasema, samoin Hannilan asema. Taistelut olivat verrattain kiivaita. Valkoiset eivät kestäneet hyökkäystä, vaan perääntyivät nopeassa tahdissa. Punaiset joukot lähenivät jo Antreaa, asemalle oli enää matkaa 10 km. Valkoiset joutuivat vaikeaan tilanteeseen. Rintamajoukot pakenivat epäjärjestyksessä, selkäpuolella päättyivät taistelut vasta edellisenä päivänä (Värtsilä), ampumavarat vähenivät, läheten loppua ja joukkojen mieliala masentui. He alkoivat Antrean aseman tyhjentämisen, varastoja lastattiin jo rautatievaunuihin. Oli tarkoitus perääntyä Hiitolan risteys-aseman luo.

Punaiset pysäyttivät illalla etenemisensä. Osa miehistöstä sijoitettiin taloihin yöksi, osa jäi asemia vartioimaan.

Saatuaan tiedot rintamalta antoi valkoisten ylipäällystö aseman pelastamista tarkoittavia määräyksiä. Ensiksi määrättiin rintamalle uusi ylipäällikkö, joka sai jyrkän käskyn pysyttäytyä Vuoksella. Lähetettiin lisää ampumavaroja sekä selkäpuolelta vapautuneita miehiä avuksi, m.m. antoi Vuoksenniska apua (punaiset eivät hyökänneet sieltä). Mannerheim lupasi tulla itse käymään rintamalla (kävi myös vähän myöhemmin). Yön aikana kokosivat valkoiset hajaantuneet joukkonsa ja miehittivät asemat punaisten vartiolinjan edessä.

Seuraavana aamuna jatkoivat punaiset hyökkäystään, lähettäen sen helpottamiseksi saartojoukon Ahvolaan päin. Tämä ei päässyt kuitenkaan etenemään: valkoiset olivat Ahvolan edessä olevilla kukkuloilla edullisissa asemissa. Valkoiset tekivät myös hyökkäyksen radan eteläpuolella, jossa punaisten oli pakko perääntyä. Helmikuun 13 p. yrittivät punaiset saartaa Ahvolaa Syvälahden kautta, mutta turhaan. Puolustukseksen tekivät valkoiset vastarynnäköitä saartaen punaisten ilman tarpeellista suojaa jääneitä sivustoja. Punaiset alkoivat hyökätä radan eteläpuolella, mutta valkoisten hyökkäys Pullilaan 15/II pakotti

siitä luopumaan. Punakaartin joukot pysähtyivät linjalle Syvälahti—Pullila—Kääntymä—Heinjoki.

Valkoisten yritys 14 p. helmikuuta vallata Heinjoki epäonnistui. Mutta 18/II miehittivät he Vuosalmen ilman taistelua. Helmikuun 18 ja 20 p. rynnäköivät valkoiset Pullilaan, mutta menestyksettä. Yrittäessään hiihtojoukkueineen alituisesti hyökätä radalle Viipurin lähistöllä onnistui valkoisten 28 p. helmikuuta räjäyttää kaksi siltaa Simolan aseman pohjoispuolella. Tykkituli oli alati vireillä. Kaikki tämä pani punakaartin joukko-osastojen miehistön kovalle koetukselle.

Joutsenon suunnalla hyökkäävät punaiset joukot tunkeutuivat 13 p. helmikuuta Korvenkantaan asti (lähellä Tainionkoskea), mutta valkoiset saivat eteläisimmiltä joukoilta apua ja löivät hyökkääjät takaisin. Joutseno jäi kumminkin punakaartin käsiin.

Helmikuun 23 p. alkoivat punaiset uuden hyökkäyksen radan suunnalta. Heille saapui lisävoimia yleisestä reservistä, m.m. Jyryn komppanioita. Näiden tukemana vallattiin Syvälahti ja 28/II Penttilä Jääskensuunnalla. Mutta Ahvolaa ei saatu vallattua. Maaliskuun 1 päivään mennessä koottiin tänne noin 900 miestä 3 tykin ja kuularuiskun kanssa ja alettiin hyökkäys. Neljä päivää kesti Ahvolan edustalla hurjia taisteluita, mutta valkoisten kukkuloilla olevat edulliset asemat olivat luoksepääsemättömiä. 2/III hyökättiin Pullilassa, mutta myöskin turhaan.

Nämä taistelut päättivät helmikuun hyökkäysliikkeen Karjalan pohjoisella rintama-osalla Suurehkot taisteluissa saadut tappiot, valkoisten aktiivisuus ja sitkeä puolustus sekä taisteluiden pienet tulokset vaikuttivat masentavasti punakaartilaisiin. Kuri höltyi, aiheuttaen m.m. omavaltaisia ketjusta poistumisia. Perinpohjaisempi valmistelu kävi välttämättömäksi ennenkuin voitiin ryhtyä uuteen hyökkäykseen.

Helmikuun 23 p. alkoivat taistelut Rautussa. Valkoisilla oli tällöin siellä jo 400 miestä, joita vastaan suuntautui 110-miehinen joukko Kuokkalan Punaisesta Kaartista. Rautun asema vallattiin nopealla rynnäköllä, valkoiset pakenivat hämmennyksissä, voiden järjestyä uudelleen vasta Leinikkälässä ja Mäkrällä. Helmikuun 27 p. jatkoivat punaiset hyökkäystään tykin tukemana, mutta se ei onnistunut. Taistelut jatkuivat neljä päivää, mutta tuloksetta. Punaiset pysähtyivät Rautun asemalle asettaen sen ympärille vartioston. Ryhdyttiin keräämään lisävoimia uutta hyökkäystä varten.

24 p. helmikuuta valtasi punaisten joukkue (250 miestä ja 2 tykkiä) Kuusaan. Valkoiset pysäyttivät joukon etenemisen Mälkölän luona. Maaliskuun 4 p. oli tällä osalla rintamaa jo 475 miestä, 6 tykkiä ja 6 kuularuiskua. 13 p. Varikselaan tehty hyökkäys kuitenkin epäonnistui.

26 päivä helmikuuta lähti Terijoen ja Kivennavan kaartien yhteinen joukko (300 miestä, 1 tykki ja 3 kuularuiskua) Valkjärveä kohden. Taistellen vallattiin Tarpila ja Suontaa; 27 ja 28 päivä pommitettiin tykillä Valkeamatkaa, valmistellen sen valtausta. Yöllä 1 päivää vasten kävivät valkoisten tiedustelijat Suontaan kylässä, tarkastaen kaikki talot akkunain läpi (punaisilla ei ollut täällä vartiostoja, enempää kuin muuallakaan), mutta nähtyään sisällä „paljon miehiä" poistuivat he, eivätkä hyökänneet kylään. 1—3 p. maaliskuuta oli rauhallista; 4 päivä alkoivat punaiset ankaran rynnäkön ja valtasivat 5/III, sitkeästi puolustautuvia valkoisia tuhoten (nämä menettivät kaatuneinakin 40 miestä) Valkeamatkan kylän. Valkoisten joukkojen jätteet perääntyivät yhtä mittaa Kiviniemeen saakka, mutta kun heitä ei ajettu takaa järjestyivät he uudelleen ja miehittivät jälleen Valkjärven kirkonkylän. Muutaman päivän kuluttua tehty punaisten etenemisyritys ei enää onnistunut. Oli ryhdyttävä (sen ajan taktiikan mukaan) kokoamaan lisävoimia uutta hyökkäystä varten.

Punaisten hyökkäysliike maaliskuulla.

Tätä lisävoimien „kokoamisaikaa" jatkui yli koko rintaman maaliskuun 6 päivästä lähtien aina parin viikon ajan. Punaisen Kaartin yleisesikunnan suunnitelman mukaan piti maaliskuun 10 päivä alkaa yleinen suurhyökkäys kaikilla rintamilla, jolloin hyökkäyksen suorittaisi läntinen rintama tarkoituksella tuhota vihollisen päävoimat Pohjanmaalla. Karjalan rintaman aktiivinen toiminta pidättäisi valkoisia estäen heidät siirtämästä voimiaan länteen. Karjalan rintaman päällystön esityksestä hyväksyttiin kuitenkin esitys, jonka mukaan Karjalan rintaman voimat eivät olisi riittävät hyökkäämistä varten, joten sille myönnettiin oikeus toimia vain puolustautuvasti. Mutta kaikki aluepäälliköt eivät hyväksyneet tätä ja heidän toimistaan alkoivat erilliset rintamaosat hyökkäystoiminnan omasta alotteestaan, ei kuitenkaan 10 päivä maaliskuuta, vaan 20 p., saatuaan tarpeelliset valmistelut suoritettua.

Tällaisen tehtävän kaksinainen ymmärtäminen kuvastui myös rintaman ylipäällikön päiväkäskyssä, jossa tehtäväksi asetettiin puolustaa Viipurin—Pietarin rataa, mutta jos havaitaan valkoisten siirtävän voimiaan länteen tulee vallata Imatra ja Antrea, tunkeutuen mahdollisuuksien mukaan aina Hiitolaan saakka. Selvää, varmaa tehtävää ei rintamalle ja sen eri osille annettu.

Hyökkäyksen valmistelu supistui voimien ja taisteluvälineiden kokoamiseen eri rintamille. Tehtävän mukaista voimien keskittämistä ei voinut olla, kun ei ollut tehtävääkään 8-11/III toimitettiin Viipurissa mobilisointi joukkojen täydentämistä varten. Mutta mitään harjoitusta mobilisoidut eivät saaneet.

Hyökkäysliikkeen alussa lasketaan punaisten itärintaman voimien olleen seuraavat:

Joutseno—Penttilä 2,100 miestä, 6 tykkiä, 10 kuularuiskua; Oravala—Hannila—Näätälä 5,500 m., 15 tykkiä, 20 kuularuiskua ja panssarijuna; Kuusaa 1,000 m. ja 4 tykkiä; Valkjärvi—Lipola 700 m., 5 tykkiä, 10 kuular.; Rautu 2,200 m., 18 tykkiä, useita kymmeniä kuularuiskuja ja 1 panssarijuna, kaikkiaan noin 12.000 miestä varustettuina vastaavilla aseilla.

Rautatien varsilla ja Viipurissa oli n. 3,000 miestä ja 1 panssarijuna. Teknillisiä välineitä ja taistelutarvikkeita oli riittävästi, samoin muonaa.

Saatuaan tiedon punaisten hyökkäysaikeista kiiruhtivat valkoiset rintamansa vahvistamista. Selkäpuolelle järjestettiin pataljoona lisäjoukkoja (4 kompp. jalkaväkeä ja räjähdyttäjäjoukkue). Läntinen rintama ei voinut luovuttaa mitään apua, sillä siellä suoritettiin aktiivisia liikkeitä. Ainoastaan Rautuun lähetettiin sieltä raskas tykkipatteri. Vuokselle muodostettiin hinaajista ja lotjista laivasto jään murtamista varten, etteivät punaiset voisi kulkea Vuoksen yli. Jo 10/III oli jäätä rikottu useiden kilometrien alalta.

Valkoisten voimat nousivat 7,100 mieheen (3 rykmenttiä jalkaväkeä, 3 eskadroonaa ratsuväkeä, 8 tykkipatteria, 4 pomminheittäjää ja ilmailuosasto). Lukumäärä oli noin puolet punaisten joukoista, mutta joukkojen järjestys oli parempi, kuri kova, kokeneempi päällystö ja edullinen operatiivinen asema. Punaisten joukkojen järjestys oli satunnaista, ei ollut taktillista taitoa eikä kokenutta operatiivista johtoa. Manöveerauksen siiloisissa oloissa suuret etuisuudet osoittautuivat olevan kokonaan valkoisten puolella. Samaan aikaan heikkeni vähitellen punakaartilaisten poliittinen kuntoisuus ulkonaisen aseman ja läntisen rintaman tilanteen muuttuessa (venäläisten poistuminen, Saksan ja Ruotsin sekaantuminen).

Maaliskuun aikana toimivat punaisten itärintaman etelä- ja keskiosat etupäässä puolustautuvasti. Hyökkäykset olivat luonteeltaan mielenosotuksellisia. Rautussa hyökättiin 13/III valkoisten asemia vastaan Mäkrän—Raudun linjalla. Hyökkäys suoritettiin verrattain pontevasti, vasen siipi pääsi etenemään useita kilometrejä vallaten Mäkrän ja Leinikkälän kylät, mutta kirkonkylää ei voitu vallata. Valkoiset puolustautuivat sitkeästi kiviaitojen suojassa. Illalla perääntyivät punaiset radan luona oleville asemilleen, samoin palasivat valkoiset paikoilleen. 17, 19 ja 22 päivänä maalisk. uudistui taistelu, mutta vain tykistökamppailun muodossa, jalkaväki ei liikehtinyt. Valkjärvellä oli aina huhtikuun 20 päivään saakka vain pieniä kahakoita ilman asemien muutosta. Kuusaan rintamaosalla siirtyivät punaiset maaliskuun lopulla jonkun verran eteenpäin vallaten muutamia kyliä, sillä valkoiset poistivat täältä melkein kaikki voimansa. Mutta suurempaa etenemistä ei kuitenkaan tapahtunut. Maalis-

kuun 18 p. hyökkäsivät punaiset Kämäreltä ja Galitsinasta päin Heinjoelle, mutta tämä, samoinkuin 21/III ja 9/IV tehty hyökkäyskin, jäi tuloksettomaksi. Kumpikaan puoli ei kärsinyt sanottavia tappioita. Valkoisten yritykset tuhota rata tällä alueella eivät myöskään onnistuneet.

Antrean suunnalla oli valkoisilla rykmentti jalkaväkeä, kolme tykkipatteria ja ilmailuasema. Viimemainittu tiedusteli ja heitteli agitatsiolehtisiä punaisten puolelle. Maaliskuun lopulla saivat punaisetkin lentokoneita. Ampumakaivannot sijaitsivat Oravalasta ja Ahvolasta Hannilaan ja Kääntymään. Taisteltiin etupäässä Ahvolan piirissä.

Punaisten hyökkäys alkoi 600 miehen joukolla 17/III Kääntymään tehdyllä rynnäköllä. Se oli tulokseton samoinkuin valkoistenkin yritys 26 päivä vallata Näätälä (valkoiset menettivät tällöin 70 miestä kaatuneina). 20/III hyökkäsivät punaiset Hannilaan. Rynnäkköä tukivat panssarijuna ja useat tykkipatterit. Valkoiset puolustautuivat sitkeästi, m.m. panssarijuna suistui kiskoilta. 21 päivä alkoi hyökkäys Oravalaan, 22 p. Ahvolaan. Pääasiassa hyökättiin suoraan rintamasta tykistö- ja konekivääritulen tukemana. Valkoiset ryhtyivät vastarynnäkköihin, uhaten sivustoja. Ollen pakotettuja perääntymään poistuivat he vain jonkun matkaa pysähtyen uusille asemille. Samalla tekivät he retkiä rautatielle punaisten selkäpuolelle (Näätälän luona). Punaisten tykistötuli oli näissä taisteluissa voimakasta, tuottaen valkoisille kymmenien miehien tappioita joka päivä. Taistelut jatkuivat tällä rintamaosalla yhtä hurjina aina huhtikuun 12 päivään saakka. Tällöin ponnistivat valkoiset voimansa äärimmilleen, suuntasivat tykkitylen yhteen kohtaan ja ryntäsivät lentokoneen tukemana kukkulalle „56“, josta punaiset ohjasivat tykkitulensa. Heidän hullunrohkea yrityksensä johti kukkulan valtaukseen. Punakaartilaisten moraalinen tila meni tämän ja yleensä taistelujen tuottaman rasituksen ja tappioiden vuoksi niin alas, että hyökkäystoiminnasta tällä rintamaosalla ei tullut enää mitään. Tällöin alkoi saapua myös viestejä tappioista jo toisiltakin rintamilta.

Tappiot sivustoilla.

Joutsenon suunnalla alkoi hyökkäys 20/III Jäppilän valtaukselle. Valkoiset saivat Imatralta lisävoimia ja pysäyttivät etenemisen. Viikon ajan jatkuivat taistelut tuloksetta. Mieshukka oli kummallakin puolella suuri. 30/III hyökkäsivät punaiset Jäästen suunnalla (Penttilästä käsin), mutta ilman saavutuksia. 5/IV ryhtyivät valkoiset vastahyökkäykseen. Kooten kokonaisen rykmentin joukkoja (1.200 miestä, 1 tykin ja 9 kuularuiskua) hyökkäsivät he Jäppilään. 5 ja 6 päivinä lyötiin hyökkäys takaisin. Valkoisten tappiot olivat lujitettujen ampumakaivantojen edessä tavattoman suuret, mutta punaisten tila oli jo hei-

kentynyt ja perääntyivät he ilman taistelua Joutsenoon. Huhtikuun 8 päivä hyökkäsivät valkoiset tänne; taisteltiin hurjasti useita päivä. Vasta 14 päivä jättivät valkoiset tappioidensa suuruuden tähden Joutsenon rauhaan, asettuen valtaamaansa Jäppilään.

Ehkäistäkseen punaisten uuden hyökkäyksen Raudussa alkoivat valkoiset 24 päivä maaliskuuta hyökkäyksen rautatieasemaa vastaan. Heillä oli täällä jo rykmentin verran jalkaväkeä ja 2 tykkipatteria. Suunnaten päävoimansa asemaa vastaan, lähettivät he kaksi suksiryhmää punaisten selkäpuolelle Lempäälän ratasiltojen hävittämistä varten ja komppanian Raasulia valtaamaan. Siltojen hävitys onnistui—he polttivat Viisiojan ja Sahajoen sillat, surmattuaan ensin vahdit, mutta Raasuli jäi valtaamatta, sillä sinne ehti Raudusta panssaroitu juna yhden komppanian kanssa avuksi. Yritys vallata Raasuli 25 p. maaliskuuta pataljoonan suuruisella joukolla, meni myöskin myttyyn—pysäkin puolustajat pitivät sitkeästi puoliaan. Kaksi vuorokautta, 25 ja 26 n päivän oli Rautu keskeytymättömän tykistötulen ja jalkaväen rynnäköiden alaisena. Tappioiden suuruus pakoitti valkoiset lopulta vetäytymään takaisin.

Mutta selkäpuolelta lähetettiin heille heti avuksi jääkäripataljoona 2 tykkipatterin kanssa. Raudun piiritys uudistui 28/III ja rynnäköt sekä pommitus alkoivat uudella tarmolla, jatkuen keskeytymättä yöt ja päivät. Yhteyden palauttamisyritykset ja avun tuonti Raasulista eivät onnistuneet. Raudun puolustajain varastot alkoivat huveta, kaatuneet ja haavottuneet täyttivät useammat säilyneistä suojista. Tilanne muuttui melkein sietämättömäksi. Huhtikuun 4 päivän illalla ryhtyivät valkoiset ratkaisevaan rynnäkköön. Varustettujen asemien edustalla nousi heidän tappionsa 400:aan mieheen, jonka johdosta herätettiin jo kysymys piirityksen lopettamisesta. Mutta silloin murtui punaisten vastustus. Tehtiin päätös, että murtaudutaan ulos jälellä olevien voimien avulla. Huhtikuun 5 päivän aamulla koottiin kaikki miehet ja alettiin uloshyökkäys. Epäedullisen maaston ja ampumavarojen puutteen vuoksi olivat tappiot hyvin suuret. Maaselän tielle pääsi vain noin parisen sataa miestä. N. 800 henkeä, haavottuneet mukaan luettuina, joutuivat vangiksi, muut olivat jääneet taistelukentälle.

Raudun aseman puolustaminen ympärysketjujen avulla ilman aktiivista toimintaa, silloin kuin renkaan suojaaman alueen yli voi ampua kiväärillä, ei voinut viedä toisenlaiseen tulokseen, vaikkapa voimia olisi ollut enemmänkin kuin mitä punaisilla oli Raudussa. Näin saatu tappio oli niin suuri, että toiminnan jatkamisesta tällä rintaman osalla ei voinut enää olla puhettakaan. Raudulle kuuluva tehtävä—rintaman oikean sivustan turvaaminen—oli jäänyt suorittamatta. Valkoisilla oli myös tilaisuus ilman vaaraa Lipolan—Valkjärven kautta uhata rautatietä Raivolan—Terijoen piirissä. Sitäpaitsi jäi heidän käsiinsä suurehko sotasaalis—Raudun tykistö ja muu aseistus. Rautu

joutui valkoisille huhtikuun 5 päivä. 6/IV antautuivat viimeiset Tampereen puolustajat. Molemmat paikat olivat punaisen rintaman sivustatukikohtia ja niiden kohtalo ratkaisi koko rintaman kohtalon. Vallattuaan Tampereen asettivat valkoiset länsirintamansa tehtäväksi yhtyä etelä-Suomessa saksalaisten kanssa. Vallattuaan Raudun sai itärintama tehtäväkseen ottaa haltuunsa Viipurin—Valkeasaaren rata tunkeutumalla Raivolaan ja rynnätä sen jälkeen Viipuriin. Itärintamallakin oli tapahtunut sivustojen murto—oli menetetty Rautu etelässä ja Jäppilä pohjoisessa. Tämä oli merkkinä hyökkäysalotteen siirtymisestä valkoisten käsiin kaikkialla koko itärintamalla.

Valkoiset pitivät Raudun voittoa todistuksena venäläisten vallankumouksellisten punakaartille antaman tuen loppumisesta. Se ei luonnollisestikaan pidä paikkaansa. Venäläisiä tovereita oli Raudussa verrattain vähän ja kaikki vapaaehtoisina, kuten muuallakin punakaartin riveissä. Raudun tappion jälkeen jatkoivat venäläiset toverit muilla rintamaosilla entiseen tapaansa taistelua rinnan suomalaisten punakaartilaisten kanssa yhteistä luokkavihollista vastaan. Eikä tämä yhteinen luokkataistelu päättynyt vielä Suomen kansalaissodan häviöönkään, päinvastoin ovat yhteiset uhrit yhä lujemmin yhdistäneet luokkaasemansa puolesta yhteen kuuluvia kumouksellisia joukkoja eri maissa yhteiseen taisteluun. Kansalaissota Venäjällä on siitä yhtenä todistuksena.

Hyökkäystoiminnan arvostelua.

Punaisten hyökkäyskauden toimintaa arvosteltaessa on ennenkaikkea merkittävä eri taistelualueiden ponnistusten hajanaisuus. Niiden toimintaa ei yhdistänyt yhtenäinen operatsiosuunnitelma. Sitäpaitsi voimien miltei tasainen jaottelu alueiden kesken esti ponnistusten keskittämisen. Hyökkäysten valmistelu ei myöskään tapahtunut suunnitelman mukaisessa järjestyksessä. Samoin puuttui säännöllistä vihollisen toiminnan tiedustelua. Ja koko rintaman toimintaa ei yhdistetty kiinteällä määräyksellä sen eri osien liikkeisiin, vaan noudatettiin laajaa omavaltaisuutta rintaman eri osien toimintaa suunniteltaessa.

Taktillisessa toiminnassa havaitaan aivan yhtä suuria puutteellisuuksia. Rynnäköillä ei ollut riittävää sitkeyttä, saavutettu menestys jää niinikään kehittämättä välttämättömään loppuun saakka—lyödyn vihollisen takaa-ajoa ei havaita juuri ensinkään. Rynnäköivien punakaartilaisten urhoollisuus, kun sitä ei yhdistetty manöveriliikkeisiin ja helpotettu niillä, jäi useimmiten miltei tuloksettomaksi. Vasta sivustan ja selkäpuolen toimet olisivat antaneet rynnäköille täyden ponnen. Epäonnistuneen taistelun jälkeen alkoi jatkuva toimettomuus ja voimien kokoaminen ilman selvää taistelupäämäärää. Tykistötuli kantoi useimmiten itsenäisen toiminnan leimaa. Se ei tukenut jalkaväen toimintaa, eikä vuorostaan saanut siltä tukea. Kaikessa toimin-

nassa havaitaan hitautta ja alotteen puutetta sekä toimintakäsitteiden ahtautta.

Yhtenä suurimmista taktillisista puutteellisuuksista oli juuri viimemainittu seikka, joka ilmeni mm. siinä ettei järjestetty vihollisen taktillista tiedustelua, ei pyritty etsimään vihollisen sivustoja ja uhkaamaan sen selkäpuolta eikä kiirehditty vihollisen perään sen perääntyessä. Tyydyttiin „pienempiin saavutuksiin“: jonkun paikan vallattua miehitettiin se asettamalla rengassuojelus, alotettiin „voimien kokoaminen“ hyökkäyksen jatkamista varten ja—hukattiin aikaa. Vihollinen sai tilaisuuden järjestää joukkonsa, ryhmittää ne uudelleen ja kylliksi vapaat kädet sivustatoimintaa varten, jotka usein veivät rengassuojeluksen ja koko miehitysjoukon perääntymiseen heti ensi laukausten kuultua.

Valkoisten toiminta, niin vastenmielistä kuin se onkin tunnustaa, oli kokonaan toisenlaista. Heitä auttoi laajemmat tiedot sotataidossa. Käyttäen hyväkseen manöveritoiminnan etuisuudet torjuivat he pienemmillä voimilla kaikki etenemispyrinnöt, jopa ryhtyivät vastahyökkäyksiinkin. Heidän menestyksensä eri taistelualueilla olivat seurauksena voimien siirtelystä eri alueiden kesken. Siinä tarkoituksessa käyttivät he hyväkseen kaikkia rintamansuuntaan kulkevia kulkuteitä. He käyttivät mainiosti hyväkseen punaisten heikkouksia: hitautta ja sivustojen suojattomuutta sekä manöverien puutetta. Esim. Antrean luo he jo alussa kokosivat melkein kaikki voimansa, kunnes selkäpuolelta vapautuneet joukot tekivät mahdolliseksi jakaa niitä myös muille rintaman osille. Tiedustelu oli siksi hyvä, että he saivat tietoja punaisten operatiivisista aikeistakin. Kaikki toimet suoritettiin tarkasti suunnitelman mukaan ja huolellisesti valmisteltuna. Tuloksena oli, että Vuoksen linja jäi heidän käsiinsä. He puolustautuivat sen edustalla ja säilyttivät siten edullisen asemansa ja alotteen mahdollisuuden myöhempiä hyökkäystoimia varten. Kaikki tämä suoritettiin verrattain vähillä voimilla. Suurin osa armeijaa oli lännessä sodan tärkeimmällä rintamaosalla.

Punaisen Kaartin myöhästyminen alussa johti rintaman pysähtymiseen lähelle yhdysteitä ja pohjois-Karjalan punakaartien tuhoutumiseen. Vaikka tällä rintamalla olikin myöhemmin huomattava määrä voimia, niin ei sittenkään päästy etenemään lyhyemmälle linjalle, joka olisi antanut mahdollisuuden pidättää vihollista vähemmillä voimilla ja koota suurempi iskuryhmä länsirintamalle, jossa pyrittiin ratkaisuun, mutta jossa kaikki etenemisyritykset raukesivat voimien puutteessa.

Valkoisten hyökkäys itäisellä rintamalla.

Käsittäen hyvin itärintaman merkityksen alkoivat valkoiset jo maaliskuun alussa, heti jääkärien saavuttua Saksasta, järjestää joukkoja toimintaa varten idässä. Pakkomobilisatsioni,

vaikka monen työläisen ja talonpojan onnistui se välttääkin, antoi kuitenkin heille mahdollisuuden muodostaa kuusi jääkärirykmenttiä. Näistä otti kolme osaa Tampereen valtaukseen, jonka jälkeen ne heti siirrettiin itärintamalle.

Valkoisten toiminnan pääajatuksena Karjalan rintamalla oli: vallata Viipuri eristämällä se ensin Pietarin suunnalta. Valtausjoukot oli aikomus suunnata joko rautatien suuntaan Simolasta käsin, tai etelästä Pietarin rataa myöten. Peläten kuitenkin tämän suunnitelman epäonnistumista selkäpuolelta uhkaavan vaaran vuoksi hyväksyivät he suunnitelman rynnätä Viipuriin Karjalan radan suuntaa, mutta samalla hyökätä avustavasti idästä käsin Raivolaan.

Viikon kuluessa (4—19 p. huhtikuuta) heittivät valkoiset itärintamalle 9 jalkaväkirykmenttiä ja 22 tykkiä, kaikkiaan 20,000 miestä. Ilmailuvoimia myös vahvistettiin ja aseistettiin Vuokselle muodostettua laivastoa. Kaikkiaan nousivat valkoisten voimat itärintamalla hyökkäysliikkeen alussa 30,000 mieheen ja 59 tykkiin (12 rykm. jalkaväkeä, useita eskadrooneja ratsuja, 13 patteria). Rintaman sivustoja suojasi 1,000 miehen joukko Savitaipaleella ja saman verran Sortavalan itäpuolella.

Punaisen Kaartin voimat eivät olleet ollenkaan kasvaneet maaliskuun hyökkäyksestä huhtikuun puoliväliin mennessä. Rintamalla oli kaikkiaan vain 15—16,000 miestä ja 30—35 tykkiä, jos luetaan mukaan myöskin ne joukot, jotka olivat Viipurissa ja merenrantalinnakkeissa. Valkoisten voimat olivat jo lukumäärältäänkin kaksinkertaiset, samoin oli niiden aseistus suurempi. Sen lisäksi alkoi taisteluhenkikin punakaartilaisten keskuudessa laskea.

Rintamalinjakin oli epäedullisempi ja sen miehitys epätarkoituksenmukainen. Lähtien Joutsenosta kulki rintama Suokuman—Littulan kautta Ahvolaan, Hannilaan ja Noskuaan, siitä Heinjoen ja Koprala—Mälkälän kautta Valkjärvelle ja Lipolaan. Heikosti miehitettyjä olivat Suokuman kohta (Jääsken kirkon luona), Heinjoki lähiseutuineen ja Lipola. Valkoiset valitsivat juuri nämä paikat iskujensa kohteeksi keskittäen sinne päähyökkäysryhmänsä.

Toimintasuunnitelma jakoi heidän joukkonsa kolmeen ryhmään: pohjoinen (4 rykmenttiä tykistöineen) Jääsken luona; keskinen—(5 rykm., 18 tykkiä, kaikkiaan 8,000 miestä) Heinjoella ja eteläinen (2 rykm. 12 tykkiä, yht. 5,000 miestä) Rautussa. Sittemmin vahvistettiin eteläistä ryhmää vielä 2 rykmentillä ja ratsuväellä. Armeijan reservi (1 rykm.) jätettiin Antreaan. Kahden ensimäisen ryhmän tehtävänä oli vallata Viipuri ja eteläisen ryhmän—vallata rata Raivolan luona.

Punaisen Kaartin ylipäällystö laati huhtikuun alussa muuttunutta tilannetta vastaavan toimisuunnitelman. Tehtiin päätös siirtyä aktiivisiin puolustustoimiin ja tyhjentää länsi-Suomi aina Helsingin—Hämeenlinnan linjaa myöten. Samalla oli määrä

siirtää hallitus Helsingistä Viipuriin. Alettiin siirtää siviiliväestöä Venäjän alueelle. Kaikki tämä kohotti itärintaman merkityksen toisia tärkeämmäksi.

Itärintama sai tehtäväkseen puolustautua miehitetyillä asemillaan ja ensimäisen tilaisuuden tullen vallata Vuoksen linja,

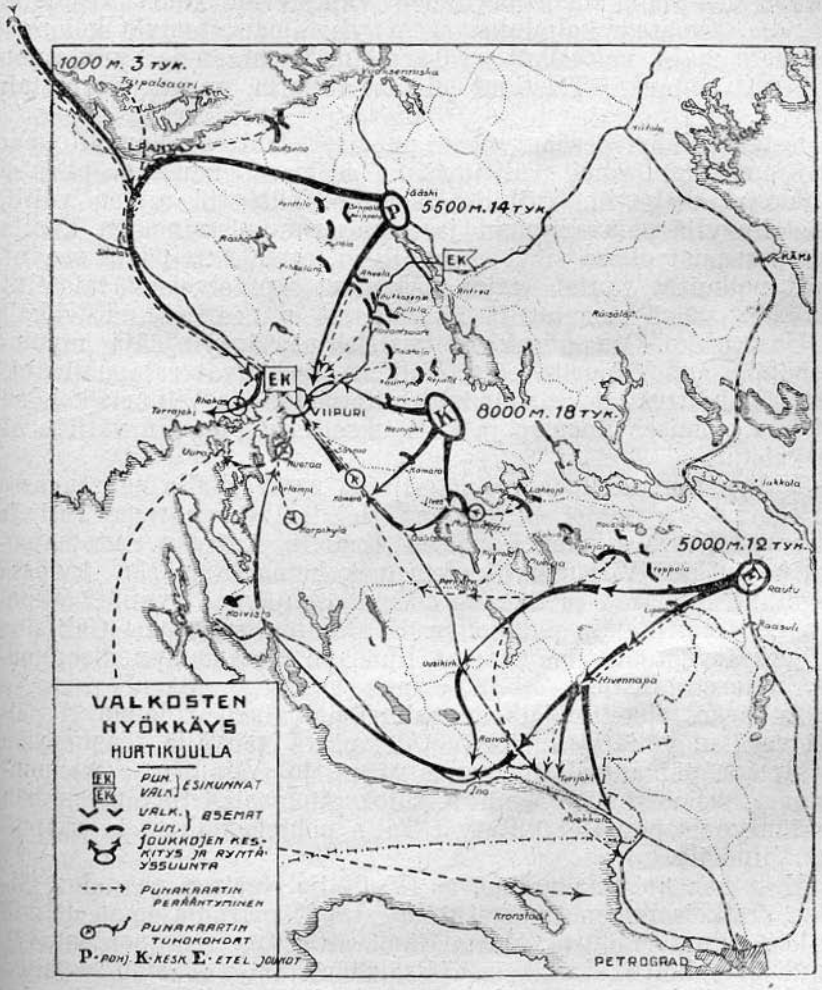

Karjalan rintama huhtikuulla.

jossa tuli lujittaa asemat. Viipuriin oli määrä koota suurehko reservivoima näiden tehtävien suorittamista varten. Pelättiin valkoisten murtavan keskinen rintama Savon radan suunnalla, joka olisi suuresti häirinnyt läntisen rintaman joukkojen liikkeitä, kun ne muutenkin perääntyivät vastahakoisen hitaasti.

Siitä, että valkoiset siirsivät joukkoja itään ja valmistivat hyökkäystä, ei punaisilla ollut tietoa.

Valkoisten hyökkäys alkoi 20/IV eteläisen ryhmän toiminnalla. Jättäen yhden pataljoonan Rautuun suuntautui se kahdessa kolonnassa rautatietä kohden, toinen Kivennavan kautta Raivolaan—Kuokkalaan ja toinen Valkjärven kautta Uudellekirkolle. Omaten kolminkertaisen ylivoiman etenivät kolonnat nopeasti: 20/IV valtasivat ne Tarpilan, Suontaan ja Kauksamon, 21/IV Kivennavan. Taistelut olivat ankaria, mutta verrattain lyhyitä.

Rataa kohden perääntyneet punaiset laativat suunnitelman sen puolustamiseksi välittömästi asemarakennusten piirissä. Joukkoja lähetettiin kaikille asemille. Yhteyttä niiden välillä pidettiin yllä panssarijunan ja panssariautodresinoiden avulla. Mutta asemat olivat siksi epäedulliset, että jo 23 päivä saavuttivat valkoiset rautatielinjan. Alkoivat epätoivoiset taistelut: illalla 23 päivä menetettiin Raivola, 24 p. Terijoki, Kuokkala ja Uusikirkko. Osa punakaartilaisista perääntyi jäätä myöten Venäjälle, osa Viipuriin päin. Valkoiset asettivat rajapuolustuksen ja lähettivät loput voimistaan Koivistolle ja Viipuria kohden. Yhteys punaisen Suomen ja kumouksellisen Pietarin väliltä oli katkaistu.

Valkoisten keskinen ryhmä sijaitsi 23/IV illalla seuraavassa järjestyksessä: pohjoinen kolonna Heinjoella suuntana Tali ja Viipuri, tehtävä saartaa Punaisen Kaartin Antrean rintamajoukot ja hyökätä Viipuriin; keskinen kolonna Kämärän kylässä suuntana Kämärän ja Säiniön asemat, tehtävänä rynnätä Viipuriin etelästä; eteläinen kolonna Kopralassa suuntana Galitsina ja Perkjärvi, tehtävänä saartaa Kuusaan rintaman punaiset joukot luoteesta käsin.

Ankaran taistelun jälkeen valtasi pohjoinen kolonna 24 päivää vastaan yöllä Talin aseman, 24 päivä päivällä Tammisuon ja samana päivänä illalla rynnäköi se jo Viipurin esikaupunkivarustuksia vastaan, mutta tuloksettomasti. Kavantsaaresta perääntyneet punaiset kulkivat Talin pohjoispuolitse ja saapuivat Viipuriin.

Keskinen kolonna valtasi 23/IV illalla verisen taistelun jälkeen (valkoiset menettivät 123 miestä) Kämärän aseman. Säiniö valloitettiin taistelutta. Mutta Kämäreltä Viipuriin perääntyvät punaiset pakoittivat valkoiset jättämään Säiniön aseman 24 päivä. Punakaartilaiset kuitenkin etenivät heti Viipuriin ja valkoiset seurasivat perästä.

Valkoisten tämän ryhmän eteläinen kolonna kävi taistelua Hotakan luona, jossa punaisilla oli lujat asemat. Kun ne oli vihdoin vallattu, ryntäsivät Kuusaan punaiset joukot valkoisten kimppuun. 24 ja 25 päivinä jatkui kiivaita taisteluja. Valkoisten joukko menetti kolmannen osan miehistöään ja vasta 26/IV voi se miehittää Galitsinan ja Perkjärven asemat. Nyt oli koko

ratalinja valkoisten käsissä. Tämä kolonna läheni Viipuria vasta 27/IV, jossa ryhmän toiset kolonnat olivat jo useita päiviä taistelleet.

Valkoisten pohjoinen ryhmä (Jääskestä) myöhästyi hyökkäyksen alkamisessa eikä voinut pidättää Ahvolasta ja Kavantsaaresta perääntyviä punaisia joukkoja. Jälkijoukon taistelut olivat lyhyitä. 25 päivä miehittivät valkoiset Kilpeenjoen, Kavantsaaren ja Karisalmen, saaden täällä suurehkon sotasaaliin tämän rintamaosan varusteista. Ryhmän pohjoinen kolonna miehitti Lappeenrannan ilman taistelua. Turhaan harhaillen ehti se Viipurin luo vasta 28 päiväksi.

Valkoisten rintamaa pohjoisesta suojaava ryhmä valtasi 3-päiväisen hurjan taistelun jälkeen (22—25/IV) Savitaipaleen, menetettyään yksin kaatuneinakin 124 miestä. Vasta 28/IV kykeni se lähtemään eteenpäin, eikä enään tavannut tiellään punaisten jälkiäkään.

Hyökkäysliikkeen tuloksena oli punaisten rintaman täydellinen tuho, heidän voimiensa hajaantuminen ja taistelujen siirtyminen välittömästi Viipurin luo. Punaisten keskisen- ja länsirintaman joukot olivat tällöin jo Lahden—Riihimäen piirissä ja kävivät taisteluita yhdistyneitä valkoisia ja saksalaisia joukkoja vastaan.

Taistelu Viipurista.

Viipurissa tehtiin kuumeisella kiireellä työtä puolustuksen järjestämiseksi. Huhtikuun 8 päivä mobilisation kautta kerätyistä muodostettiin joukko-osastoja ja työkomennuskuntia. Tehtiin myös työtä rintamalta perääntyneiden joukkojen taistelukunnon kohottamiseksi. Asemat miehitettiin venäläisten valmistamia linnoitusasemia myöten. Suoritettiin pakolaisten lähetystä, majoitusta ja muonitusta. Kaupunkia puhdistettiin epäilyttävistä aineksista ja koottiin salattuja aseita. Otettiin myöskin panttivankeja. Paikalliset valkoiset saivat kuitenkin järjestettyä yhteyden rintamansa kanssa ja tukien rintamajoukkojaan kaappasivat he 24 päivä Patterinmäellä yhden tykkipatterin. Rintamahyökkäyksen epäonnistuttua joutui patterikin takaisin punakaartille.

Saman päivän illalla, jolloin lahtarien onnistui nousta kapinaan kaupungin sisällä ja vallata yksi tykkipatteri Patterinmäellä, piti ylin sodan johto sotaneuvottelun, jossa se päätti siirtää vallankumoushallituksen ja osan punakaartia laivoilla pois Viipurista. Huhtikuun 25 päivän aamulla onnistui hallituksen päästä laivoille, joilla se pelastui valkoisten käsistä Kronstadtiin. Hallituksen poistuminen aiheutti ensin pysähdyksen Viipurin puolustuksessa, mutta pian järjestettiin kaupungin puolustuksen johto uudelleen ja punakaartilaiset taistelivat vielä kolme päivää sen omistuksesta. Ajan voittamiseksi lähettivät he 26 päivä neuvottelijat valkoisten luo. Mutta kun nämä vaativat ehdotonta antautumista, niin päättyivät neuvottelut hyvin pian.

Valkoisten rynnäköt 24—26 p. huhtikuuta päättyivät suuriin miestappioihin, joten he olivat pakotetut alkamaan piirityksen, jatkaen keskeytymättä kaupungin pommitusta kokosivat he kaikki vapaat voimansa rintamalta. 28 päivää vasten yöllä oli heillä jo riittävät voimat ratkaisevan rynnäkön tekoa varten. Eteläpuolella suunnattiin kaupunkia vastaan 7 jääkäripataljoonaa, joita välittömästi tuki 8 tykistöpatteria ja muut saartojoukot. Saman aikaisesti järjestivät punaiset kahta ryhmää saarron murtamiseksi lounaassa ja luoteessa. Huomaten punaisten poistumisaikeet alkoivat kaupungin valkoiset kaappailla käsiinsä eri laitoksia ja virastoja sekä hätyytellä jälelle jääviä punaisia. Näiden taistelujen tuloksena saivat valkoiset kaupungin haltuunsa kohdaten sinne jääneiden punakaartilaisten taholta viimeisen vastarinnan 29 p:nä huhtikuuta.

Punakaartilaisten ulosmurto onnistui vain osaksi. Lounaiseen murtautunut ryhmä joutui 28 päivä ankariin taisteluihin Nuoraan kylän luona. Suuren molemminpuolisen mieshukan jälkeen valkoiset perääntyivät. Punaisista osa meni Uuraaseen ja purjehti laivoilla Kronstadtiin, osa lähti maitse etelän suuntaan, joutuen siellä harhaillessaan osittain aseistariisutuksi ja vangiksi, vain muutamien päästessä metsiä myöten rajalle asti. Luoteessa kävi toisin. Täällä valkoisten joukot olivat miehittäneet Hovinmaan ja Naulasaaren punaisten ollessa asemissa Tienhaaran luona. 25/IV yöllä ryntäsivät valkoiset Tienhaaraan, mutta pimeässä joutuivat keskenään taisteluun ja perääntyivät Naulasaareen. 28 päivä hyökkäsivät Viipurista murtautuneet punakaartilaiset ja Tienhaaran joukot, yht. n. 7,000 miestä valkoisia vastaan Naulasaaressa. Koko vuorokauden jatkui hurja taistelu, punaisilta loppuivat ampumavarat ja alkoi käsirysy (niinpä esim. 12 sairaalan tuodulla haavottuneella valkoisella oli vain puukonhaavoja). Punaisten oli kuitenkin viimein antauduttava. Sitä ennen (27 p.) hyökkäsi Punaisen Kaartin Kouvolasta lähetetty pataljoona panssarijunan tukemana Simolassa olevaa valkoista pataljoonaa vastaan (jolla oli 4 tykkiä), mutta tuloksetta. Nyt valkoiset alkoivat edetä länteen Kouvolan piirissä olevia punakaartin joukkoja vastaan.

Kolmatta viikkoa kestivät neuvottelut, ennenkuin Inon linnoitus antautui (15/V). Poistuessaan räjäyttivät venäläiset siellä patterit ja sotatarvevarastonsa. Nämä olivat viimeisiä taisteluääniä Karjalan rintamalla ja samalla koko Suomen kansalaissodan rintamilla, sillä tähän mennessä olivat Punaisen Kaartin joukot tuhotut jo keskisenkin rintaman piirissä.

Kolmannen kauden toiminnan arvostelua.

Taistelujen riittämättömän järjestelyn vuoksi ei punakaartilaisten sankaruus taistelussa tietenkään voinut antaa vastaavia tuloksia. Oikeammin—puolustuskauden taisteluista suurin osa

ei ollut ensinkään järjestetty, koska rintama oli saanut määräyksen puolustautua ja valmistautua hyökkäämään Vuokselle, mutta ei ensinkään ohjeita. Yllätettyinä rintamajoukot puolustautuivat miten osasivat ja perääntymisliikkeissään olivat kokonaan sattuman varassa. Jos tiedustelu, yhteys ja suojelus olivat yleensä heikkoja, niin puuttuivat ne perääntyessä kokonaan. Ei ollut edes määrättyä perääntymissuuntaa. Vaistomaisesti pyrkivät joukot mitkä Viipuriin, mitkä Venäjälle. Perääntymisliikkeessä vallinnut järjestyksen puute johti myös useihin tarkoituksettomiin taisteluihin ja suurensi tappioiden määrää. Perääntyessä oli rengassuojelustaktiikka vielä suppeampaa kuin tavallisesti. Valkoisten saartoliike täydentyi vielä yrityksellä sulkea perääntymistiet konekivääreiden avulla ja tuhota pakenijat kokonaan.

Silloisessa tilanteessa ei itärintaman suojelus luonnollisestikaan voinut päättyä voittoon. Voimia siihen oli liian vähän ja yleinen tilanne epäedullinen. Jos olisikin ehditty keskittää Viipuriin aijottu reservivoima, olisi se korkeintaan voinut antaa mahdollisuuden pitkittää taisteluita joksikin aikaa ja paremmin järjestää kaupungin tyhjentäminen, mutta se ei olisi estänyt Viipurin kuskistumista. Punakaartilaisten taistelukunto oli jo siinä määrässä laskenut ja siksi horjuva oli rintama-alueen operatiivinen johto. Valkoisten asemissa oli kyllä heikko kohta— Antrean suunta, jossa oli joukkoja vain pari rykmenttiä. Jos siihen olisi suunnattu 6—8000 miehen iskurymä, olisi se pakottanut Heinjoen valkoiset joukot vetäytymään takaisin ja järjestämään uudelleen koko hyökkäyksen. Mutta tilannetta ei tunnettu Viipurissa, ei ollut reservijoukkoja eikä niitä kenties olisi ajallaan ehditty lähettämäänkään. Ei tunnettu lähestyvän vaaran suuruutta.

Viipurin puolustaminen välittömästi kaupungin läheisyydessä oli vain keino ajan voittamiseksi evakuointia varten. Mutta evakuointia ei alettu aikanaan eikä sitä toteutettu kyllin tarmokkaasti. Ennakkolta jäistä puhdistettu väylä ja matkavalmiina olevat laivat olisivat suuremmalle joukolle antaneet mahdollisuuden poistua laivateitse. Ulosmurtokin järjestettiin virheellisesti—kahdessa ryhmässä. Kumpikin joutui kärsimään heikkoudestaan kykenemättä avaamaan tietä vapaaksi. Etelän murtopakotti valkoiset perääntymään Säiniölle, josta ne vasta suurten ponnistusten jälkeen saivat joukkonsa entisille asemilleen, mutta puolet punaisten ulosmurtojoukosta tuhoutui taisteluissa. Ei ollut enää kuka olisi käyttänyt vapautunutta tietä hyväkseen. Heti kun selveni rintamamurron välttämättömyys, olisi tarvinnut asettaa päättävästi kysymys elävän voiman pelastamisesta sotkeutumatta turhiin kahakoihin eri alueilla. Mutta mitään ohjetta sitä varten ei ollut. Se vei hajatoimintaan ja hajaantumiseen. Perääntymistaitoa puuttui.

Valkoisten toiminnassa esiintyi myös useita puutteellisuuksia. Operatiiviryhmät olivat suunnatut eri tahoille: eteläinen

lounaaseen, keskinen länteen ja pohjoinen luoteeseen. Kolonnat liikkuivat ryhmissä samalla tavoin, esim. keskinen ryhmä suuntasi yhden kolonnansa luoteeseen (Taliin), toisen lounaaseen (Kämärälle) ja kolmannen etelään (Perkjärvelle). Kolonnain väli oli aika- ajoin 40 km. Pohjoinen ryhmä lähetti kokonaisen rykmentin punaisten jättämään Lappeenrantaan, jossa se harhaili toimettomana kokonaista 4 vuorokautta. Eteläinen ryhmä saapui rautatielinjalle neljässä kolonnassa 50 km. rintamalle levittäytyneenä. Selvää on, että tuollainen voimien hajoittaminen antoi voiton vain siksi, että punakaarti ei kyennyt käyttämään hyödykseen tilannetta, tuhoamaan valkoisia kolonna kerrallaan. Valkoisten pohjoisen ryhmän hyökkäyksen alkaminen myöhästyi ja Kavantsaaren joukot pääsivät livahtamaan Viipuriin ilman taisteluja. Talin vallannut valkoinen joukko jätti radan pohjoispuolen tiet aivan vapaiksi. Samoin meriperääntymistie oli aivan vapaa. Turhanpäiväinen yltiöpäisyys johti valkoiset suureen mieshukkaan ja yhteentörmäyksiin omien kanssa (Tienhaarassa ja Simolassa). Monet rynnäköt kantoivat uhkapelin leimaa ja tulivat kalliiksi.

Iskusuunnat oli valittu onnistuneesti. Heikompaa oli voimien ryhmittely: pohjoinen ryhmä oli turhan voimakas, keskinen ryhmä sen sijaan liian heikko. Se joutui taisteluihin ja viivästyi menettäen sitäpaitsi tavattoman suuren prosentin miehistöään. Viipuria lähetessään ei se pystynyt hyökkäämään ennenkuin sai tukea muilta ryhmiltä.

Nuo virheellisyydet jäivät merkityksettömiksi vain siksi, että Punainen Kaarti oli liian järkytetty ja operatiivisesti heikko käyttääkseen vihollisen heikkouksia hyväkseen.

III. Karjalan taistelujen opetukset.

Jo ensimäinen silmäys kansalaissotamme Karjalan taisteluihin osoittaa punakaartin operatiivisen johdon olleen heikon, taktillisen koulutuksen puuttuvan ja järjestelyn punaisen armeijan niin sotilaallisen kuin poliittisenkin kunnon kohottamiseksi olleen riittämättömän. Punakaarti ei ollut täysikuntoinen kansalaissodan taistelujärjestö, sillä se ei kyennyt taistelujen kuluessa riittävän nopeasti poistamaan puutteellisuuksiaan voidakseen toimia voittoisasti. Jos me jo alussa unohdimme alkeellisimmankin taistelutaidon kolme kultaista sääntöä: „jos näet taistelun olevan välttämättömän—lyö ensimäiseksi, lyö aina arimpaan paikkaan ja lyö kaikella voimallasi, niin paljon kuin sitä sinulla on", niin siitä viasta emme vapautuneet sodan kuluessakaan. Meillä ei ollut alotekykyä, hidastelimme ja odotimme vihollisen alkamista torjuaksemme iskuja. Emme osanneet valita ratkaisevaa kohtaa vihollisen asemassa ja iskeä

siihen kaikin voimin, vaan ryntäilimme joka paikkaan, kuhunkin vähän kerrallaan. Toimintamme tarkastelu taistelukausittain vahvistaa edelläsanotun täydellisesti.

Taistelujen ensimäisellä kaudella, luokkien voimasuhteiden selvitessä ja aseellisen rintaman muodostuessa huomataan punakaartin toiminnassa alotekyvyttömyyttä, aktiivisuuden ja hyökkäyshengen puutetta huolimatta voimien suuremmasta lukumäärästä ja taisteluinnon korkeudesta joukoissa. Toimintaa kehitettiin vain sen mukaan, kun oli välttämätöntä torjuakseen valkoisten pyrintöjä. Syynä siihen oli ehdottomasti sosialidemokratian kasvattama halu ja usko voittaa ilman säälimätöntä rintamataistelua, „kansanvallan“ avulla. Silloinkin, kun valkoiset lyötiin Viipurissa ja he perääntyivät Vuokselle, kun heidän voimansa huomattiin pieniksi, annettiin heidän olla kokonaista kaksi viikkoa rauhassa, suorittaa selkäpuolen punakaartilaisten tuhoaminen ja järjestää rintaman puolustus. Pohjois-Karjalan punakaartien taistelut olisivat olleet suurena apuna, jos olisi yhtaikaa niiden kanssa hyökätty rintamalta.

Aivan päinvastoin toimivat valkoiset. Heidän sotilasjohdollaan oli tarpeellinen määrä sotilaallista tietoa. Rohkea yritys kaapata Viipuri oli kerrassaan harvinainen. Kun se ei onnistunut, niin pysähtyivät ne äärimmäisellä voimanponnistuksella lähelle vihollisensa päävoimia ja yhteysteitä samalla tarmokkaasti suorittaen punakaartilaisjoukkojen tuhoamista ja venäläisten aseistariisumista ympäristössä ja selkäpuolella. Tiedustelun kautta hankkivat he selvän kuvan kaikista vastustajan toimista. Kerran alotteen käsiinsä kaapattuaan pitivät he sitä kaiken aikaa hallussaan. Kaikki tämä osoittaa miten suuri merkitys on alotekyvyllä, päättäväisyydellä ja aktiivisuudella taistelujen ensi päivinä, jolloin selviävät voimasuhteet ja asemat aseellista taistelua varten, ja kuinka sittemmin ensi päivien tulos vaikuttaa koko sodan kulkuun.

Tämän kaiken todistaa toisenkin taistelukauden tarkastaminen—punakaartin helmi-maaliskuun hyökkäystoiminnan arvioiminen. Voimia oli punakaartilla hyökkäysliikkeen alussa ja sen aikana riittävästi ratkaisevien menestysten saavuttamista varten. Rintamatehtävä oli asetettu oikein: saavuttaa Hiitolan ja Elisenvaaran risteysasemat, jossa tuli toistaiseksi pysähtyä. Hyökkäyksen suunta oli myös oikea—päähyökkäys Antrean suunalla, avustava isku suunnattuna Vuoksenniskaan. Kahden päivämatkan eteneminen olisi tuonut punakaartilaisjoukot Hiitolan luo, mistä olisi koitunut tuhoa koko valkoisten Karjalan rintamalle. Heidän olisi ollut ehdottomasti siirryttävä Hiitolan taa. Rintamalinja olisi lyhentynut 200 km:stä 30—40 km:n ja tällöin olisi ollut mahdollista siirtää huomattava osa voimista länsirintamalle. Tämä oli siksi ilmeistä, että se jo siihenkin aikaan oli punakaartilaisten keskuudessa yleisenä pyrkimyksenä. Miksi ei sitten voitettu?

Oli kolme syytä, jotka aiheuttivat helmikuun hyökkäyksen tuloksettomuuden. Ensiksikin myöhästyi hyökkäyksen alku. Valkoiset ehtivät tuoda pohjoisesta vapautuneet joukkonsa rintamalle ja lujittaa sitä. Toiseksi – loistava menestys taistelujen ensipäivinä Antrean suunnalla jäi edelleen kehittämättä. Valkoiset olivat jo perääntymässä, mutta heidät jätettiin yöksi rauhaan ja aamulla heidän vastarintaansa ei enää voitu murtaa. Ei ahdistettu valkoisia yhtämittaa välttämättömään pakoon saakka. Kolmanneksi tapahtuivat eri taistelualueiden hyökkäykset eri aikoina: Antrean rintaman hyökkäystä eivät tukeneet hyökkäykset Joutsenosta Vuoksenniskaan ja etelämpänä Kiviniemeä kohden. Valkoiset saivat tilaisuuden siirrellä siellä joukkoja antrealaisten joukkojensa tueksi. Myöhemmissä hyökkäyksissä havaitaan aivan sama piirre—eri joukko-osastot suorittavat rynnäkkönsä eri aikoina ja yhteistoimintaa on vain harvoin, sattumalta. Lieksan ja Värtsilän taistelut tapahtuivat 2—8 päivinä helmikuuta, Antrean hyökkäys 9—10 p., hyökkäys Vuoksenniskaan 12—13 p., Syvälahteen 13 p., toinen hyökkäys Antreaan 23 p., jolloin vallattiin Syvälahti, 23 p. vallattiin Rautu, 24 p. Kuusaa. 1—4 p. maaliskuuta rynnäköitiin Ahvolassa, 2 p. Pullilassa. 4—5 p. vallattiin Valkeamatka, 4 p. hyökättiin Varikselaan (Muolaassa) j. n. e. Tämä osottaa, ettei ole ihmeellistä, jos valkoisilla oli riittävästi voimia torjuakseen ylivoimaisten punakaartilaisjoukkojen rynnäköt, käyttäen yleisesti hyväkseen joukkojen siirtoja. Rintamalinja jäi ennalleen. Valkoiset saivat rohkeutta tultuaan tuntemaan vastustajansa heikot puolet ja oppivat käyttämään niitä hyväkseen. Ja kuitenkin—oli helmikuun hyökkäyksillä aijottu ratkaista rintaman siirto, maaliskuussa oli suunnitelmakin vain pidättää valkoisten voimia idässä.

Maaliskuun hyökkäyksessä toistuivat helmikuun virheet aivan samanlaisina. 10 p:n asemasta aletaan hyökkäys 17 p:nä. Helmikuun epäonnistumiset aiheuttavat sen, että maaliskuun rynnäköissä ei enää ollut sitä pontevuutta, jota helmikuussa vielä joskus havaittiin. Useamman päivän kestäviä hyökkäystaisteluja ei ollut ensinkään, ja niiden eriaikaisuus on vallan hämmästyttävää. Maaliskuun 13 p. hyökättiin Raudussa, 17 p. Kääntymään, 18 p. Heinjokea vastaan. 20 p. vallattiin Jäppilä (Joutsenossa), 20 p. hyökättiin Hannilaan, 21 p. Oravalaan, 22 p. Ahvolaan, 23 p. hyökättiin Kuusaan rintamalla, 30 p. Penttilään (Jääskessä), 9 p. huhtik. Heinjoelle jne. Raudun puolustautuessa 24—26 päivinä maaliskuuta ja 28/III—5/IV ei missään hyökätty, ei myöskään 5—14 päivinä huhtikuuta Joutsenon puolustuksen aikana. Ei ole ollenkaan ihme, jos maaliskuussa ei edetty, päinvastoin huhtikuun alussa menetettiin Rautu ja Jäppilä (Joutsenossa), siten merkittiin tappiot rintaman molemmilla sivustoilla. Punakaartin hyökkäysenergia väheni taistelujen tuloksettomuuden takia. Puolustukseen siirtyminen tapahtui jo ennen valkoisten lisävoimien itärintamalle saapumista.

Sotaonnen siirtyminen ei niinollen tapahtunut vain saksalaisten saapumisen vuoksi, vaan jo sitä ennen tapahtuneen voimasuhteiden muuttumisen vuoksi itse rintaman sisällä. Saksalaisten tulo kyllä joudutti tätä voimasuhteiden muuttumista, saattoi sen katastroofimaisen nopeaksi ja antoi valkoisille tilaisuuden siirtää itään kaksinkertainen ylivoima. Tässä yhteydessä on merkittävä, että Lahden seudun taisteluissa taistelivat punakaartilaisjoukot saksalaisia vastaan hyvinkin päättävästi, saattaen heidät toisinaan kireisiinkin tilanteisiin. Itärintamalla taas ei ollut yhtään saksalaista sotilasta, eikä huhtikuun 20 päivään mennessä vielä yhtään lännesta siirrettyä lahtaria, mutta silti kärsittiin siellä tappioita ja oltiin lamaannuksissa yhtä hyvin kuin muillakin rintamilla. Se aiheutui kokonaan Punaisen Kaartin taisteluvoimien heikkenemisestä, sen moraalisen kunnon lamaantumisesta ja osittain kaikkivoivasta saksalaispelosta. Tämän jälkeen ei voi ihmetellä, jos yhdistyneet valkoiset ja saksalaiset, sotilas-teknillisesti moninverroin edullisemmassa asemassa olevat joukot saavuttivat niin nopeita ja niin ratkaisevia voittoja moraalisesti heikoista ja epäedullisessa asemassa olevista punakaartilaisjoukoista. Valkoisten hyökkäyssuunnitelma itärintamalla, huolimatta puutteellisuuksistaan ja huonosta suorituksesta, vei viikon kuluessa koko itärintaman likvidoimiseen ja punakaartin elävän ja teknillisen voiman tuhoamiseen siellä.

Karjalan rintaman merkitys taistelussamme työväenvallan puolesta Suomessa oli siinä, että se suojasi yhteystietä Punaisen Kaartin päävoimien ja vallankumouksellisen Pietarin välillä. Samalla se tietenkin suojasi koko punaisen rintaman sivustaa ja sellaista työläiskeskustaa kuin on Viipuri ympäristöineen. Mutta kun rintama jäi niin lähelle suojeltavaansa kohdetta ja venyi niin pitkäksi, sitoi se taisteluihinsa liian paljon voimia, kykenemättä kuitenkaan suorittamaan tehtäväänsä loppuun saakka. Elisenvaaraan asti siirrettynä olisi se vaatinut vähemmän voimia ja omannut laajemman alueen jatkaakseen taisteluja siihen saakka kunnes tilanne olisi selvinnyt lännessä. Tappionkin tullen olisi evakuoimissuunnitelma siten ollut helpompi toteuttaa, sekä voimien lisääntyessä lännessä olisi ollut mahdollista voittaa taistelussa valkoisten päävoimia vastaan Pohjanmaalla. Kun yhteysrata oli menetetty, joutuivat punakaartin päävoimat saarrokseen ja lopulta taktilliseen kierrokseen sekä tuhoon. Paitsi sivustasuojelusta ja suurta aluetta lisäjoukkojen mobilisointia ja muonittamista varten, antoi itärintama myöskin valkoisille mahdollisuuden suorittaa koko punakaartin saarto ja sentähden pitivätkin he Vuoksen linjaa niin tärkeänä.

Poliittisesti oli Punainen Kaarti kansalaissodan alussa ehdottomasti valkoisia voimakkaampi. Laajat työtätekevät joukot olivat kumouksen puolella. Työväen luokka oli siksi aktiivinen, että se vastoin oikeistolaisainesten tahtoakin järjestäytyi taiste-

lujoukkoihin, aseistautuen mahdollisuuksien mukaan. Huolimatta marraskuun tappiosta säilyi työväestön mieliala melkein samanlaisena aina tammikuulle asti.

Sotilaallisesti olivat valkoiset taas etusijalla. Heillä oli käytettävänään sotilaskouluutuksen saaneita henkilöitä. Rivimiehiä saivat he kansalliskiihkoisista ja työväenvastaisista pikkuporvariston kerroksista kaupungeista ja maaseudulta. Juuri maaseutu antoi ensimäiset joukkueet Viipurin retkeä varten ja ensi viikkojen puolustusjoukot, siis valkoisten kaikkein vaikeimmalla hetkellä.

Sotilaallisen heikkoutemme perussyynä oli epäilemättä sos.-dem. työväen puolueemme toiminnan laatu vallankumousta edeltäneinä vuosina. Missäpä muualla työväen joukot, kun kerran ei ollut olemassa sotapalvelusvelvollisuutta, olisivat saaneet joukkotaistelutottumuksia, jos ei juuri luokkataistelussa puolueensa johdon alaisena? Mutta puolueen toiminta ei niitä kehittänyt. Sen järjestely ja taktilliset periaatteet osottautuivat kansalaissotamme kuluessa aivan epäpäteviksi.

Keskitetyn toiminnan ja lujan kurin puute puolueessa aiheutti lujan, keskitetyn johdon puutteen rintamatoiminnassammekin. Milloin eivät joukko-osastot tai päälliköt, puolueen jasenetkään, tahtoneet totella ylipäällystöä, milloin päällystö itse ei kyennyt antamaan riittäviä määräyksiä. Sama keskitetyn toiminnan puute ja etupäässä joukkokamppailujen puute vei siihen, ettei sotaankaan lähdetty omasta alotteesta, eikä vielä sodan viimepäiviin saakka päästy eroon haitallisesta omavaltaisuudesta taistelutoiminnassa.

Manöveritoimintaa emme myöskään tunteneet, sillä siihenkään emme olleet tottuneet ennen sotaa käydyssä luokkataistelussa. Sos.-dem. puoluetoiminta ei antanut oppia perääntymiseen eikä myöskään hyökkäykseen. Rintamataistelummekin oli melkein saman tapaista: toimimme sitä mukaa kuin tapahtumat kehittyivät, harvoin osotimme sitkeää aktiivisuutta taistelun päämäärän asettamisessa ja sen saavuttamisessa.

Sotilastietoja omaavien henkilöiden puute on selitettävissä vain siten, ettei puolueessa, huolimatta aikaisemmista työväenliikkeen kokemuksista, ollut selvää käsitystä aseellisen toiminnan välttämättömyydestä vallan valloittamiseksi ja sen käsissään pitämiseksi kumouksen aikana. Nekin jääkärit, jotka olivat myötätuntoisia työväenliikkeelle jäivät kumousjärjestöjen vaikutuspiirin ulkopuolelle ja joutuivat valkoisten käytettäväksi. Luonnollisesti punaisten puolelle tulo sen jälkeen oli mahdollista vain muutamille harvoille. Jääkäripataljoonan tulo Helsinkiin 1917 olisi muuttanut tilanteen toiseksi, jakanut sen luokkien kesken ja antanut punakaartin toiminnalle toisen luonteen jo alusta lähtien.

Meidän kaartissamme ei suoritettu myöskään minkäänlaista järjestettyä puolue- ja poliittista työtä, sitä pidettiin siinä suh-

teessa itsenäisenä järjestönä, joka tulee omillaan toimeen. Se oli puoleksi, jos ei enemmänkin kokoonpantu puolueen ja ammattiliittojen jäsenistä ja kokonaan sos.-dem. valitsijoista. Mutta sillä ei voi puolustaa poliittisen työn ja puoluetoiminnan puuttumista työväen kumousarmeijassa. Mielipiteiden ja mielialojen heilahtelu mielettömien, toisinaan aivan vastavallankumouksellisten huhujen levittäminen ei kohaannut järjestettyä vastarintaa. Puoluerungon puute tuntui pienempienkin vastoinkäymisten hetkellä varsin tuntuvasti. Ei saatu aikaan yhteistä käsitystä taistelun tahi sotaliikkeen päämäärästä ja sen saavuttamisen välttämättömyydestä. Ei ollut säännöllistä tilanteeseen tutustuttamista josta aiheutui epätietoisuus ja taisteluhalun lamaantuminen miehistön keskuudessa. Vapaa-aikoja vietettäessä ja punakaartilaisten käytöksessä rintama-alueen väestöä kohtaan oli hyvin usein piirteitä, jotka veivät kaartin vieroksumiseen ja taistelukunnon laskeutumiseen. Esimerkillisiä ovat kuuluisat kokouksemme ja päällikköjen valinta, joka suureksi osaksi johtui siitä, ettei heidän takanaan ollut auktoriteettista puolueelintä. Kaikki tämä aiheutui poliittisen- ja puoluetyön puuttumisesta. Se ei voinut johtaa muuhun kuin taistelukunnon alenemiseen ja tappioihin.

Tehdessämme yhteenvetoja kansalaissodastamme, emme saa hetkeksikään unohtaa kokemuksien kokoamisen välttämättömyyttä myöskin sotilaallisella ja sotilaspoliittisella alalla. Saadut kokemukset tulee tehdä tunnetuksi mahdollisimman laajoille työtätekeville joukoille voidaksemme käyttää niitä hyödyksemme tulevissa taisteluissa, jotka tulevat päättymään vallankumouksen voittoon Suomessakin.

Kämärä.

(Tammik. 27 p:nä v. 1918.)

Kirjoittanut Jukka Rahja.

Kulunut on vuosi siitä kun Suomen työväki nousi vallankumoustaisteluun.

Vallankumouksemme ensimäinen taistelu käytiin Kämärällä. Koko vallankumouksemme historialle, kun se kerran tulee kirjoitettua—on sangen suuresta arvosta sen ensi askel—ensimäinen taistelu. Silloin myös tulee Kämärän taistelu täydellä tarkkuudella kuvattua. Tällä kuvauksella ei ole, eikä voi olla sitä historian vaatimaa selvyyttä eikä yksityiskohtaista aineen käsittelyä—selvän ja tarkan johtopäätöksen vetämistä, onpahan vain muistin varasta paperille pantua. Jos siitä on hyötyä, on hyvä; huvittavan sen joitakin luulisi.

Kämärän taistelu suoritettiin aselastia saattavien punaisten ja sitä väijyksissä olevain valkoisten välillä noin 2—$2^1/_2$ km. etäisyydellä Kämärän asemalta Pietariin päin.

Lasti oli kallis—olihan siinä 15.000 kivääriä, yli 2 milj. patruunaa, 30 kpl. kuularuiskuja—kymmenen kpl. 3″—tykkejä, näille 6 vaunulastia panoksia ja 2 kpl. panssariautoja.

Edellisten aselastien kokemus,—kuten Kuopioon ja Lahteen viedyt, antoivat sellaisen opetuksen, että lahtarit ovat roskaa silloin kun heitä vastassa on mies, jolla on ase mukana (esim. Kuopioon vaununlastillista aseita oli saattamassa vain 7 miestä). Siksi ei nytkään, huolimatta näin arvokkaasta lastista, katsottu olevan syytä ottaa ylen suurta vartiojoukkoa.

Aikomus oli mennä vain Pietarin komppaniaan kuuluvan 120 miehen kanssa. Mutta kun samaan aikaan oli Viipurista saapunut, kuten jo kerran ennenkin, 250-miehinen joukkue aseita hakemaan, päätettiin ottaa tämä joukko samaan kyytiin, viedä heidätkin aseiden mukana. Sillä sanottavaa hyötyä, taistelun sattuessa, viipurilaisista tovereista ei olisi ollut, eikä ollutkaan kun taistelu alkoi,—kun miehet eivät yhtään olleet harjaantuneet aseiden käyttöön. Suurin osa vasta ensikerran piti kivääriä kädessään. Kolmantena osana oli mukana Viipuriin palaavaa venäläistä sotaväkeä 150 miestä, joita kuljettava juna jätettiin viimeiseksi.

Niinpä aselastin mukana oli yhteensä 520 miestä ynnä junamiehistö—kolmella peräkkäin kulkevalla junalla: edessä viipurilaisten toverien matkustajajuna—keskellä tavarajuna lastin ja pietarilaisten kanssa, ja jälessä matkustajajuna venäläisten toverien kanssa.

Ei voinut hetkeäkään olla epäilystä, etteikö Suomen lahtarit saisi tietoon hankkeitamme. Olihan heillä käytettävänään laaja ja hyvän yhteyden sekä tiedotusmahdollisuuden omaava spioonijoukko—rautatien virkamieskunta. Sitä paitsi olimme edellisellä viikolla toimeenpannusta junan räjäyttämisyrityksestä saaneet käsiimme sähkösanoman, jonka oli Helsingistä lähettänyt joku rautatievirkamiesten komitea, ja jossa käskettiin Terijoen päällystöä kehoittamaan sen junan, jota sitten yritettiin räjäyttää, mukana matkustajia, „rauhallisia matkustajia" poistumaan Terijoen asemalta „välttääkseen vaaraa". Oli aivan selvää, että asejunan kuljetus ei voinut enää salassa ja häiriöittä tapahtua. Matkalle lähtiessä valmistettiin vain itseämme kaikkien yllätyksien varalta, sentään haluamatta liialla vartioväellä itseämme rasittaa. Sitäpaitsi oli kiire.

Pitkin rataa oli lähetetty jonkinlainen vartiosto ja tiedotettu tovereille Suomessa, että silloin sitä lähdetään, odottakaa.

Junassa pantiin kuularuiskuista 20 kpl. kuntoon sekä mukana seuraaville miehille jaettiin patruunia 120 kpl. kullekin.

Ja hyvin se matka sujuikin. Alkaen Valkeasaaresta olivat joka asemalta virkamiehet aivan tyyten poistuneet, niin että asemamiehet saivat mielensä mukaan hoitaa mitä virkaa vain tahtoivat ja kykenivät hoitamaan. Nämä sitten olivatkin asemapäällikköinä, junan lähettäjinä, sähköttäjinä ym.

Eipä sitä juuri sähköttäjiä tarvittukaan, sillä näkyivät ne radan varrella tietävän ja yksinpä maalaisetkin tiesivät mikä juna se nyt sieltä tulee.

Perkjärvellä saatiin pientä vihiä siitä, että jossain Säiniön tai Kämärän seutuvilla taitaa olla tappelu, koska sieltä päin kuuluu pauketta.

Galitsinaan saavuttuamme oli siellä vastassa veturi 1 vaunun kanssa, jossa oli 30 ratavartiostossa ollutta toveriamme Viipurin punakaartilaisia. He olivat joutuneet taisteluun ylivoimaista lahtarijoukkuetta vastaan Kämärällä, josta he nyt läpimurtautuen tulivat asejunaa vastaan. Heiltä saimme tiedon, että hyökkääviä lahtareita oli vähintäin 600.

Lahtarien asemista ja suunnitteluista eivät he tieneet mitään kertoa.

Huolimatta siitä, että alkoi jo olla pimeänlaista, kello kävi jo 6:tta, päätettiin jatkaa matkaa, tuli mitä tuli.

Tässä on huomautettava, että tällainen päätös osoittaa, kuinka oltiin vaillapienintäkin sodankäyntitietoa.

Lähteä nyt niin kalliin lastin kanssa verrattain heikolla junaan sullotulla saattojoukolla matkalle, jossa voi missä tahansa

tavata taisteluun valmistautuneen ja varustautuneen vihollisen, jolla oli täysi vapaus toimia, siis kaikki edut puolellaan — on sota-asioita aivan ymmärtämättömän teko.

Me se tehtiin.

Kun Kämärän asemaa lähestyttiin, niin nähtiin radalle asetetun punaisen lyhdyn valo.

Huolimatta siitä, että edessä kulkevan varaveturin kuljettajalle oli annettu tarkat ohjeet, ettei saa noudattaa mitään rautatiellä normaaliaikana käytettyjä signaaleja, pysäytti tämä veturinsa—nähtävästi rautatieläisen kasvatus voitti—ja junamme toisensa jälkeen pysähtyivät myös, jääden seisomaan aivan toisissaan kiinni.

Heti kun pysähdyimme, alkoi kahden puolen rataa kiväärituli soida tavattomalla kiivaudella.

Lahtarit avasivat tulen juniamme kohden sellaisella touhulla, että yhtenä tulilinjana olivat lahtarien ketjut, joita oli kolmessa eri pitkässä rivissä—lähin noin 200—300 metrin päässä radasta.

Tarkoitus oli ilmeisesti saada aikaan niin paljon tuhoa kuin mahdollista ennenkuin ehdimme järjestyä.

Taistelu alkoi.

Tällöin vasta meidän taholta ryhdyttiin järjestämään puolustusta.

Miehet vaunuista ulos, vetämään ketjua pitkin rataa juniemme kummallekin sivulle.

Kun tämä oli suoritettu, kun meidänkin puolelta alettiin vastaamaan tuleen, joka, se sanottakoon, ketjumiehiltä oli verrattain tehoton,—nämä kun eivät osanneet ottaa tähtäintä—ryhdyttiin arvioimaan asemaa ja toimintamahdollisuuksia.

Selvenihän sekin. Ja jos me oltiin nollia sodankäynnissä, niin eivät ne lahtaritkaan meitä paljoa paremmat olleet.

Täytyy ihmetellä, että eversti Sihvo, joka kuten perästä saimme tietää, oli lahtareita johtamassa, oli sentään niin typerästi joukkonsa sijoittanut.

Edessä, aivan suoralla linjalla pitkin rataa oli aseman edusta jätetty ilman sanottavampaa varustelua. Jälestäpäin selvisi, että parilla kuularuiskulla olisi sivustatulen avaten voinut meidän ketjumme tuhota viimeistä miestä myöten. Samoin olivat he jättäneet hyväkseen käyttämättä radan suunnassa olevat mäentörmät.

Silloin kyllä, asemia ja paikallisia esteitä arvioiden,—ajattelimme että asemarakennuksen edusta, juuri edullisen asemansa vuoksi on taistelupaikan tärkein kohta. Ei epäiltykään, ettei se ole lujasti miehitetty.

Rintamahyökkäystä emme pelänneet, niin paljon oltiin sotapäälliköitä—olihan meillä vielä aivan vaitiolleena kuularuiskut, jotka hallitsivat täydellisesti rintamaa. Sivustoilla ne eivät voineet toimia, kun ne olivat tavaravaunuihin sijoitetut.

Huomatessamme, etteivät rataa hallitsevat tosin hiukan etäällä olevat ylänteet olleet lahtarien miehittämiä, ei heidän kiivainkaan tulensa voinut enää sanottavampaa vaaraa aikaan saada. Koko ajatuksemme kiintyi asemarakennukseen ja sieltä uhkaavaan tosiasialliseen vaaraan, kuten jo edellä on sanottu.

Mitäs muuta—„asema on valloitettava", tuli päätös.

Tätä päätöstä toteuttamaan ryhdyttiin viipymättä.

Hyökkäykseen lähetetyn joukon johtoon asettui allekirjoittanut.

Allekirjoittaneen ei sitä tosin suotu suorittaa, sillä lahtarien kuula tapasi ennenkuin asemarakennus oli saavutettu.

Haavoittumiseni jälkeen tapahtumain kehitys on toisten kertoilemaa.

Taistelu yhä jatkuu yhtä kiivaana. Lahtarit jo välillä lähettivät „rauhanneuvottelijat" („rintamaspioninsa" kuten me sanoimme ja joita „rauhanneuvottelijat" tosiasiallisesti olivatkin) esittämään, millä ehdoilla voitaisiin taistelusta lakata.

Että punaiset olisivat kutsuneet taikka halunneet tällaista rauhanhierontaa, kuten eräässä julkaisussa joku lahtarilurkki kertoilee, on valhe, sitä todistaa myös vastauksemme: „Lahtarit luovuttakoot aseensa"—sellaisen vastauksen saivat he esityksseensä.

Tämän jälestä, kun lahtareilta nähtävästi puuttui sisua hyökätä ja meidän pienestä joukostamme ei liiennyt väkeä siihen leikkiin—kun taistelu muutoin ei ottanut loppuakseen—laskettiin lahtarien alottaman tulen alla, joka rauhanhieronnan aikana oli hetkeksi tauonnut, vaunuista vähän järeämpiä aseita—muutama mukana olleista tykeistä. Ja kun tällaisesta tuliluikusta muutama pamaus annettiin, niin jo lähtivät lahtarit.

Eiväthän ne nyt ihan tykin ääntäkään pakoon tainneet mennä, koska allekirjoittanut, maaten vaunussa haavoittuneena, kuuli kun ensimäisen panoksen räjähdyttyä alkoi kuulua aikamoinen meteli ystävyksien parissa.

Pakoon lähtivät, eivät kestäneet „vanhemman veljen" haastelua.

Taistelu taukosi. Se oli kestänyt yli 3 tuntia.

Ryhdyttiin korjailemaan haavoittuneita, joita oli kaikkiaan 28 ja 3 kuollutta.

Taistelun aikana ei sitomisesta tullut mitään, sillä pimeässä ei nähnyt, ja kun yritettiin sytyttää valo vaunussa, jossa oli haavoittuneita, suuntasivat lahtarit helvetillisellä voimalla koko tulensa kohti valaistuja vaunuja—vähänkään välittämättä siitä, että heille huudettiin niissä olevan vain haavoittuneita ja heitä avustavia. Eiväthän ne tästä välittäneet, jatkoivat vaan.

Korjailtiin rataa, johon meni loppuyö. Kymmenen tienoissa saavuttiin lisäseikkailuitta Viipuriin, jossa haavoittuneet sijoitettiin sairaalaan ja tavarajuna aselastin kanssa jatkoi matkaa eteenpäin uusia „kämäriä" kohti.

Tässä on kuvaus Kämärän taistelusta.

Ei se ole sotilaallisesti arvostelevalle minkään arvoinen, tuskinpa edes sellaista osaisinkaan kirjoittaa. Mutta yksi hyvä puoli siinä on—se on aivan sanallisesti tosi—pienintäkään liioittelua siinä ei ole. Lahtarien Kämärän taistelukertoelmista olen lukenut liioitteluja, joissa he puhuvat sadoista punaisten haavoittuneista ja useista kymmenistä kaatuneista—sekä oman joukkueensa kertoilevat olleen vain kolmen komppanian suuruisen.

Että Kämärälläkin oli monin verroin ylivoimainen vihollinen, se on varma. Eiväthän ne lahtarit Kämärällä tainneet punaisille ei niin mitään, kuten jälkeenpäin kaikkialla muuallakin, eivätkä koskaan olisi tainneet, jos eivät olisi turvaantuneet „vieraan apuun“. Se on eittämätön tosiasia.

Sama on „valkoisilla“ vielä edessä. Saavatkohan ne vastakin „vierasta“ apua, vai eiköhän edessä ole „Kämärä“ aivan loppuun asti?

Kämärän tappelussa me „punaiset“ voitimme!

Itäisellä rintamalla vuosi sitten.

Kirj. Juhani E. Latukka.

Julkaistu «Vapaus» -lehdessä № 84, 85 v. 1919.

Näinä päivinä vuosi sitten alkoivat itäisellä rintamalla ne loppunäytelmät, joihin länsi-Suomessa (Tampereen ja Helsingin menetys) ja osittain omalla rintamallakin kärsitty tappio (Raudun menetys) olivat johtaneet. Kuten tunnettua veivät nämä loppunäytelmät „Karjalan lukon" valkoisten haltuun joutumiseen huhtik. 29 p:n aamulla ja siihen kauheaan valkoiseen terroriin, joka varsinaisten sotauhrien lisäksi riisti noin neljältä tuhannelta kansalaiselta hänen parhaimpansa—elämän ja sitten myöhemmin vankilakidutuksien ja nälän uhreina sorti lukuisan joukon ennenaikaiseen hautaan.

Mahduttaa kaikkea vuosi sitten näinä päivinä itäisellä rintamalla tapahtunutta sanomalehden ahtaan tilan sallimiin puitteisiin ei olekaan tarkoitukseni. Tässä alempana olenkin ottanut vain kertoakseni niistä seikoista, jotka puolestani pidän tärkeimpinä ja joilla tavalla tai toisella on yhteyttä yleiseen tilanteen kehittymiseen ja tapahtumain juoksuun tällä rintamalla.

Itäinen rintama oli luokkasotamme pisimpiä Se ulottui Suomenniemeltä Savitaipaleen, Taipalsaaren, Lemin, Lappeenrannan, Joutsenon, Nuijamaan, Kilpeenjoen, Ahvolan, Oravalan, Hannilan, Kavantsaaren, Pullilan, Heinjoen, Kuusan, Muolaan ja Valkjärven kautta Rautuun. Mutta tätä rintamaa hoitavan esikunnan työtä ei vaatinut yksistään tämä rintamalinja. Oli toinenkin linja, josta tuli huolehtia ja se oli verrattain pitkä sekin, nim. Taavetin ja Rajajoen asemien välillä. Se oli se linja, jota nimitettiin punaisen Suomen leipäsuoneksi, koska se oli välttämätön yhteyttä varten työläisten ja talonpoikain Venäjään.

Kun ottaa huomioon nämä kaksi linjaa, jotka kumpikin vaativat oman, tosin hiukan erilaisen miehistönsä, niin ei ollut mikään ihme, että joku osa näistä jäi jossain määrin vähemmälle hoidolle, pienemmän huomion varaan. Puhukaamme siis niistä aluksi.

Itäisen rintaman heikot kohdat.

Montaa niitä ei tosin ollut, mutta olivat sen sijaan sellaisia, että tuottivat aika-ajottain koko runsaasti huolta ja touhua rintamaa hoitavalle esikunnalle. Niinpä tämän rintamaan itäisin

osa—Valkjärven—Muolaan välinen alue—oli siksi epästrateegisesti järjestetty, ettei se oikeastaan milloinkaan koko sotamme aikana ollut täysin luotettava, puhumattakaan sitten Valkjärveltä Rautuun päin olleesta alueesta. Asianomaiselle rintamaosan esikunnalle siitä kyllä monasti Viipurista käsin huomautettiin ja vaadittiin erinäisiä korjauksia ja uusittua järjestelyä joukkojen sijoittelussakin, mutta tämä esikunta, joka sijaitsi Terijoella, verrattain kaukana itse rintamalta, ei tahtonut ottaa näitä huomautuksia kuuleviin korviinsakaan. Ja tätä suoranaista niskoittelua jatkui miltei sodan loppupuolelle asti, jolloin vasta tov. Mannerin diktaattoriksi tultua asiat jossain määrin paranivat. Mutta silloin se oli jo jokseenkin myöhäistä ja kun lahtariarmeijan suuri hyökkäys Kiviniemestä ja Raudun suunnalta alkoi huhtikuun puolivälissä, heti sen jälkeen kun Raudun verinen taistelu saman kuun 5 p:nä oli ollut, niin osoittautui todeksi se arvio, ettei tämä rintama, joukkojen miehekkäästä ja paikkapaikoin oikein sankarillisestakin asemiensa puolustuksesta huolimatta kestänyt. Se murtui murtumistaan ja vielä niin nopeasti Muolaan—Kivennavan välisellä alueella, että Valkjärven puolella olleet sankarillisesti taistelleet joukot olivat vähällä jäädä saarroksiin. Vain sattuma ja miesten oma kylmäverisyys ja mielenmaltin säilyttäminen pelastivat heidät siitä ja antoivat mahdollisuuden päästä Kivennavan sivu Terijoelle. Tämän heikon kohdan seurauksena oli, että lahtariarmeija, kun se kerran oli saanut hyökkäysalotteen käsiinsä, pääsi suuremmitta vaikeuksitta Kivennavalle jo huhtikuun 21 p:nä eli toisin sanoen aikana, jolloin asemaa muilla itäisen rintaman osilla vielä pidettiin varmana eikä oltu varustauduttu niitä tapauksia vastaanottamaan, jotka olivat tämän seurauksena, voipi sanoa, tulivat ennenaikaisesti.

Toinen itäisen rintaman heikko kohta oli n. k. Heinjoen rintamaosa. Sellaista rintamaa ei punaisilla joukoilla totta puhuen ollutkaan. Tammi-helmikuun vaihteessa oli sillä rintamalla kyllä ollut 400—500-miehinen joukkue, joka oli Kämärän asemalta käsin edennyt Ristseppälää ja Heinjoen kirkonkylää kohti, pysähtyen viimeksimainittuun paikkaan. Tarkoituksena oli, että tämä joukkue jatkaisi siitä edelleen matkaa pitäen vasemmalta yhteyttä Karjalan radan vartta etenevän pääjoukon kanssa ja oikealla yhteyttä paraillaan muodostuvan Kuusan-Kyyrölän-Muolaan rintamajoukkojen kanssa ja koettaisi Antrean Kuparsaaren kautta tehdä kiertoliikkeen. Mutta erinäisten seikkojen vuoksi loppui joukkueen retki Heinjoen kirkonkylään ja siitä se parisen viikkoa siellä miltei toimettomana majailtuaan yhtyi Karisalmen kautta Kavantsaarella oleviin joukkoihin, jättäen rintaman Heinjoen kohdalta auki. Tätä aukkoa ei voitu sitten tuketa pitempään aikaan. Aukko ulottui lähelle Talin asemaa Karjalan radalla ja Kämärän ja Säiniön välille Pietarin tiellä. Vasta kun lahtarien lentävät osastot olivat alkaneet tulla

liian julkeiksi vieraillessaan milloin Karjalan tiellä, milloin Pietarin tiellä rataa repimässä, saatiin lopulta, huhtikuun jo ollessa käsillä, irti niin paljon miehiä, että onnistuttiin vetämään rintamalinja Kämärän kylään asti. Mutta heikko se oli silti tältä kohdalta. Lahtariarmeijan taholta suunnattiinkin ensimäinen pääisku tälle rintama-osalle, heidän pyrkiessä valloittamaan Viipuria. Huhtikuun 24 p:nä katkesi Viipurin yhteys pohjoiseen Talin aseman kohdalla ja edellisenä päivänä oli Kämärän-Säiniön välinen rata joutunut valkoisten haltuun.

Mistä johtui se, että näin lähellä Viipuria ja vielä kahdelle suunnalle ulottuvaa rintama-aukkoa tai sanokaamme heikosti varustettua rintamakohtaa pidettiin, se jäi ainakin tämän kirjoittajalle, vaikka olinkin koko luokkasodan ajan kiinteässä yhteydessä rintama-asioitten kanssa, epäselväksi. Rintamalle lähetettävien miesten puute oli kyllä itäisellä rintamalla alituisena ilmiönä, kuten muillakin luokkasotamme rintamilla. Mutta silti olisi pitänyt hakemalla hakea väkeä sellaisiin paikkoihin ja tasoittaa rintamat suoristamalla niitä. Sillä useat kiilat, joita näissä oloissa syntyi, kun tuollaisia syvennyksiä oli olemassa, eivät olleet eduksi sodankäynnillemme. Ne vaativat korvauksensa muualla, esim. Kavantsaaren rintaman oikeaa siipeä tuli juuri tällaisten seikkojen vuoksi käyttää enemmän vartiopalvelukseen kuin suoranaiseen taistelutoimintaan.

Tässä tehtiin tietenkin virhe, joka ei liene ollut ainoa. Mutta emmehän olleet muuta kuin maallikoita ja ne, joitten virheeksi se olisi luettava, eivät sitä tehneet tahallaan, vaan sodankäyntiin tottumattomina eivät nähtävästi parhaalla tahdollaankaan voineet asemaa auttaa.

Muita edellisten veroisia heikkoja kohtia ei yleensä itäisellä rintamalla ollut. Heikommat voimiltaan lienevät olleet ne joukot, jotka seisoivat Suomenniemen, Savitaipaleen, Taipalsaaren ja Lemin rintamaosalla. Myöhemmin lännestä saapunut apuväki vahvensi niitäkin. Parhaimmassa kunnossa olivat joukot Joutsenon, Ahvolan, Oravalan ja Pullilan suunnilla. Mutta näitä viimeksimainittuja vastaan olivat valkoisetkin koonneet huomattavia laumoja. Sotatoiminta, jota muuten varsinkin Ahvolan ja Oravalan sekä Hannilan seutuvilla käytiin tulisesti huhtikuun loppupuolelle asti, oli usein muodostunut asemasodaksi. Vain silloin tällöin pääsivät punaiset joukkomme etenemään. Se selittääkin monien muitten syitten rinnalla, miksi ei voitu päästä alussa toivottuun päämäärään: Antreaan.

Yhteys Pietariin katkeaa.

Puhuessamme edellä itäisen rintaman heikoista kohdista, tulimme jo viitanneeksi niitten merkitykseen. Ja ne juuri aiheuttivat huhtikuun loppupuolella yhteyden katkeamisen Pietariin. Vajaassa kahdessa päivässä pääsivät lahtarijoukot Kiven-

navan kirkolta 18 km. päässä olevalle Raivolan asemalle Pietarin radalla ja katkaisivat siten siinä ensiksi Pietarin tien. Samana päivänä hiukan myöhemmin ilmestyi valkoisia Rajajoen tulliasemalle ja vain panssarijunan turvissa pääsivät Terijoelle jääneet punaiset joukkomme tov. Malmbergin erikoisen neuvokkuuden avulla läpi lahtarien tulilinjan; taistellen ja tuhoten lahtareita radan varrella aika huomattavasti tulivat he lopulta Venäjän puoleiselle Rajajoen rannalle.

Kun vielä mainitsemme, että samana päivänä, nim. huhtikuun 23 p:nä kenr. Vilkmanin komennon alla olleet lahtarijoukot valtasivat Kämärän aseman ja etenivät Säiniölle päin, niin alkoi Viipurin-Rajajoen välinen rataosa olla jo lahtarien käsissä. Kovemman vastuksen kohtasivat lahtarijoukot Kuusan rintamalla pyrkiessään Perkjärvelle, mutta moninkertaisen ylivoiman edessä oli meikäläisten pakko perääntyä tuotettuaan tosin sitä ennen lahtareille aimo mieshukan kaatuneissa ja haavoittuneissa. Uudenkirkon, Perkjärven samoin Mustanmäen ja Terijoen asemien valtaus oli valkoisten helppo toimittaa.

Yhteyden Pietariin katkettua ja valkoisten päästyä radan isännäksi alkoi varsinainen Viipuria vastaan rynnistäminen.

Punaiset joukot jättävät rintama-asemansa.

Kun itäisen rintaman esikunnalle kävi selväksi, että vaara uhkaa Viipuria juuri Pietarin radan puolelta, niin antoi se, neuvoteltuaan sitä ennen Viipurissa olleen Suomen Punaisen Kaartin yleisesikunnan ja diktaattori tov. Mannerin kanssa tilanteesta rintamilla, käskyn vetäytyä hyvässä järjestyksessä lähemmäksi kaupunkia, ja Joutsenon rintamalla käskyn siirtää niinikään joukkonsa Viipuri—Helsinki-radan varrelle. Samalla lähetettiin yhdessä yleisesikunnan kanssa kaksi edustajaa keskiselle rintamalle sen esikuntaan Kouvolaan viemään määräystä, että niin lännessä olevien joukkojen kuin myöskin keskisellä rintamalla olevien joukkojen olisi vähitellen lähdettävä perääntymään itää kohti ja keskisellä rintamalla olevien rintamalta vapautuneitten joukkojen hetimiten saavuttava Viipuriin. Mikäli määräys koski itäisen rintaman rintamaosia, niin sitä joukot tottelivat ja, hävittäen kaiken viholliselle kelpaavan takanaan, alkoivat liikehtiä kaupunkiin päin, saapuen sinne huhtikuun 26—27 p:nä. Mutta länsi-Suomen joukot jäivät tielle; samoin keskisen rintaman joukot, lukuunottamatta pientä 400—500 miehistä joukkuetta, joka tuli lähettien mukana Viipuriin huhtikuun 24 päivän illalla. Ei vielä uudistetun käskyn jälkeenkään Kouvola antanut joukkojen tulla itään päin. Siellä oli pantu käyntiin jonkunlaiset välirauhapuuhat, jotka tietenkin raukesivat ja tekivät siten elävän vallankumouksellisen voiman mahdollisen pelastamisen tyhjäksi.

Patterinmäen tapaus.

Sellaisessa paikassa kuin Viipuri, sopi tietenkin odottaa, että valkoisten joukkojen lähestyessä kaupunkia siellä olevat lahtarit ryhtyvät ioihinkin toimenpiteisiin. Ja aivan oikein. Rintamilta saadun määräyksen mukaan panivat he toimeen pienen yllätyksen punaisille, vapauttaen vangit ja poistamalla siellä täällä meikäläiset vartiot sekä hyökkäämällä n. k. Patterinmäelle itäisillä pattereilla ja valtaamalla siellä olevat varustukset, meikäläisen 40 miestä käsittävän vartiojoukon tuskin alussa käsittäessä, mistä oli kysymys. Kaikkiaan saivat valkoiset kootuksi sinne joukkojaan 225 miestä ja estääkseen heitä muka ampumasta ryhtyivät valkoiset kuljettamaan patterille etukaupungista kaupunkiin pyrkiviä mitään aavistamattomia rauhallisia kansalaisia, suurin osa lapsia ja naishenkilöitä. Kun meikäläiset saivat mäen saarrettua ja ryhtyivät sitä rynnäköllä ottamaan, niin oli siellä saman verran meikäläisiä lahtarien vankina kuin itse lahtareitakin. Kun rintamilta ei tullut mitään apua valkoisille, kuten he olivat toivoneet—Säiniöltä ja Talista päin kaupunkia vastaan rynnistävät valkoiset olivat tulleet Viipurista käsin edellisenä päivänä lähetetyillä apuvoimilla lyödyiksi jonkunverran takaisin—ja kun asema näytti kokonaan toivottomalta, laskeutui Patterinmäellä parisen tuntia liehunut sinivalkoinen lippu alas, ja valkoinen lippu—antautumisen merkkinä nousi ylös. Tov. Pawlovin vanhan linnan tykistö oli muuten tehnyt hyvää jälkeä taitavan käden ohjaamana. Itse mäen valtausta oli johtanut tov. Suhonen, jolle sinä päivänä kuului Viipurin puolustuspäällikön tehtävät. Seurasivat sitten rauhanneuvottelut ja huhtikuun 24 p:nä klo 1/2 12 päivällä oli Patterinmäen tapaus siirtynyt vain historian lehdillä kerrottavaksi. Meikäläisten tappiot Patterinmäen valtaamisessa supistuivat pariin haavoittuneeseen, joista toinen panssariauton miehistöön kuuluva muuan venäläinen toveri jäi edelleen toimintaan. Ennen mäelle tuloaan olivat valkoiset kyllä ampuneet pari kolme meikäläistä ja paria haavoittaneet. Lahtarien tappiot heidän omien tiedonantojensa mukaan olivat 9 kuollutta. Haavoittuneista eivät he mitään puhuneet. Valkoisten lentokone, jossa lienee ollut ohjaajana viipurilaisen kauppias Tschitschijevin poika, seurasi loitommalla Patterinmäen kohtalon ratkaisua ja nähtyään valkoisten hävinneen leikissä riensi hengenheimolaisilleen surusanomaa tiedottamaan. Punaiset joukkomme olivat tämän lahtarien yrityksen kukistaneet ja toistaiseksi säilyttäneet Viipurin käsissään.

Ulkoapäin Viipuria vastaan tehdyt ensi hyökkäykset.

Laivoja lähtee Pietariin.

Edellä kerrottu Patterinmäen tapaus oli tietenkin harmillinen laskuvirhe Viipurissa majailleille valkoisille. Lähes 400

miestä joutui sen huonosti päätyttyä vanhan linnan kellarikerroksiin istumaan. Yöllä huhtikuun 24 päivää vasten Suurperolta ja yleensä siltä suunnalta kaupunkiin odotetut valkoiset eivät näet päässeetkään etenemään niin nopeasti kuin laskeneet olivat. Vaikka Pietariin johtava rautatie olikin silloin Säiniön kohdalta jo valkoisten käsissä ja Karjalan tie Talin aseman luona sekä Tammisuo alkoivat myös olla jo vaarassa, niin kuitenkin meikäläiset joukot, m.m. Viipurista huhtikuun 22 p:nä lähetetyt miliisit ja seuraavana päivänä Kansanvaltuuskunnan järjestämä komppania, pidättelivät aika lujasti vihollista n. k. Häyryn patterin tukemana. Vieläpä ne onnistuivat työntämään Säiniön seutuvilta lahtareita hiukan takaisinkin.

Huhtikuun 24 p:nä luovuttiin kuitenkin Häyrystä ja siirrettiin puolustusta johtava tuki Kelkkalan kuin myöskin Kangasrannan ja itäisille pattereille. Päivemmällä joutui sitten Tammisuokin valkoisille ja alkoivat nämä arveluttavasti lähetä kaupunkia. Klo 8 jälkeen saman päivän illalla alkoivat ensimäiset lahtarien ampumat kuulat tavata Viipurin ratapihaa Maaskolan kohdalta.

Tilanne muuttui vähässä ajassa meikäläisille sangen uhkaavaksi. Rintamilta kaupunkiin perääntymään käsketyt joukot eivät vielä silloin olleet edes päässeet lähtemään rintamaosiltaan. Ja Karjalan radan Viipurin puoleisen pään joutuminen lahtareille tiesi näitten rintamilta tulevien joukkojen perääntymistien pidennystä, heidän kun tuli nyt kiertää kaupunkiin Juustilan ja Sorvalin kautta. Siis vasta päivän parin perästä voitiin odottaa heidän saapumistaan. Lännestä päin ei myöskään kuulunut joukkoja huolimatta lukuisista käskyistä.

Vapaita voimia kaupungissa oli perin vähän ja nekin olivat väsyneitä eivätkä halunneet enää lähteä ulos kaupungin rajojen ulkopuolelle.

Kun tilanne oli tällainen, katsottiin Kansanvaltuuskunnan ja ylimmän sotilasjohdon taholta välttämättömäksi, että niitten, joita ei ehdottomasti tarvittu Viipurissa, oli jätettävä kaupunki meriteitse. Siten lähti yöllä huhtikuun 25 päivää vasten klo 2,20 min. viisi laivaa käsittävä laivue Pietaria kohti. Kolmisen tuntia myöhemmin läksi vielä yksi laiva samaa tietä. Missä määrin tämä oli harkittua ja oikeutettua sen määrittely ja arvostelu ei kuulu tämän kirjoitelman puitteisiin. Porvaristo on kyllä myöhemmin koettanut tehdä tästä suurenkin numeron ja provoseeraavasti tehdä siitä jonkunlainen karkumatka, jolla muka olisi ollut tarkoituksena jättää näistä laivoista pois jääneet surman suuhun. Allekirjoittaneen mielestä oli menettely kuitenkin hetken tilanteen huomioonottaen välttämätön ja siis ankarinta tuomiota ansaitsematon. Se, että vain harvat saivat tiedon siitä, oli luonnollista, sillä laajemmalle asiasta tiedotettua olisi voinut olettaa lahtarien tavalla tai toisella myöskin tulevan tiedosta osalliseksi, ja kun oli Terijoki sillä hetkellä valkoisten

käsissä, olisivat he voineet Koiviston kautta ehkäistä tämän ja sitä seuraavienkin matkan ja elävää vallankumouksellista voimaa olisi vieläkin vähemmän tullut säästettyä uuden työväen nousun varalle.

Viipurin puolustus seuraavina päivinä.

Ensimäisten laivojen lähdettyä ja niitten mukana osan sotilasjohdostakin siten poistuttua paikkakunnalta, muodostettiin Viipurissa torstaiaamuna huhtikuun 25 p:nä uusi puolustusesikunta tov. Edvard Gyllingin johdolla. Tämä esikunta ryhtyi heti tarmokkaasti asioita järjestämään ja puolustustoimi saatiin tyydyttävään kuntoon. Lahtarijoukotkin, jotka iltayöstä olivat kovin kaupunkia uhanneet, olivat aamulla vetäytyneet viitisen kilometrin päähän kaupungista.

Päivemmällä alkoivat sitten sotatoimet uudelleen ja entistä kiihkeämpinä. Valkoiset olivat nähtävästi saaneet uusia vereksisiä voimia, joita heittivät kaupunkia vastaan.

Kaikkiaan yrittivät lahtarit sinä päivanä neljästi kaupunkiin, mutta lyötiin joka kerta verissä päin takaisin. Meikäläisten puolustuslinja kulki silloin Papulasta Kelkkalaan ja sieltä Tirhiälle, Pihlajaniemeen ja Koiviston tielle.

Huhtikuun 26 p:nä alkoivat kaupunkiin saapua rintamajoukot tuoden mukana ampumatarpeita, joitten puutetta oli alettu pelätä Viipurissa toimivien joukkojen keskuudessa. Samana päivänä käytiin myös rauhanneuvotteluja saksalaisten joukkojen päällikön eversti Ausfeldtin esikunnan kanssa. Eversti Ausfeldtin joukot, jotka olivat Kiviniemestä ensin painaneet Terijokea kohti, olivat nyt parissa päivässä saapuneet Viipurin edustalle. Rauhanneuvottelut tapahtuivat Papulan takana saksalaisen esikunnan majapaikassa 20 min. jalkamatkan päässä Papulan maantien sillasta. Meikäläisten puolelta ottivat niihin osaa toverit Edvard Gylling, Tuomas Raunio ja Teemu Kallio. Neuvottelut olivat tietenkin turhia. Saksalainen ylipäällystö vaati täydellistä antautumista ilman mitään ehtoja ja olisi meikäläisten pitänyt tuoda aseensa Papulaan. Tähän ei meikäläisten taholta suostuttu ja sotatoimet uudistuivat, oltuaan parin tunnin ajan keskeytyksissä.

Sitä mukaa kun meikäläiset rintamajoukot lähenivät kaupunkia, kulki niitten jälessä Antrean rintamalla ollut eversti Sihvon armeija Juustilaan, jolloin Viipurin varsinainen piiritystilaan joutuminen läheni.

Viimeiset ja ratkaisevat hyökkäyksensä Viipuria vastaan

tekivät lahtarit huhtikuun 28 p:nä. Tällöin olivat valkoiset jo päässeet itäisiin esikaupunkeihin asti ja huomatuimmat taistelut siellä käytiin Koiviston maantiellä, itäisten patterien

alueilla, Kelkkalan ja Kangasrannan patterien vaiettua ja jouduttua sitä ennen valkoisille. Meikäläisillä oli sinä päivänä— päivä oli muuten sunnuntai — tosin vielä kaupunki hallussaan, mutta suurin osa joukkoja oli jo siirretty Sorvaliin ja muutamia joukko-osastoja oli lähtenyt länteen junilla ja maanteitse, joutuen taisteluihin Simolan ja Pulsan seutuvilla. Muuan joukkue oli niinikään murhaavassa kuulasateessa murtautunut lahtarien rintaman läpi Nuoraalle päin ja suuntasi matkansa Uuraaseen ja pääsi sieltä laivalla Pietariin.

Vasta sen jälkeen, kun Hectos-laiva oli lähtenyt kaupungin rannasta sunnuntai-iltana, mukanaan useita satoja Viipurin sairashuoneissa hoidettuja haavoittuneita, ja viimeiset kaupungissa olevat joukot siirtyneet Sorvalin puolelle, pääsivät lahtarit kaupungin haltijoiksi. Kerrotaan lahtarien sinivalkoisen lipun ilmaantuneen Viipurin linnan torniin maanantai-aamuna klo 2.

Taistelut jatkuivat edelleen Sorvalin saarella ja yöllä huhtikuun 29 p:ää vasten virisi sitten suurempi

taistelu Tienhaarassa,

jossa yhteen joutuivat länteen pyrkivät meikäläiset joukot ja Juustilasta käsin marssivat eversti Sihvon valkoiset jaukot. Tämä taistelu oli ratkaiseva luonteeltaan, mikäli se koski meikäläisten joukkojen perääntymistä. Tie länteen nousi pystyyn sen jälkeen kun valkoiset ylivoimallaan voittivat tämän taistelun. Meikäläisten alakuloinen mieliala ja haluttomuus yleensä enään jatkaa tappelua antoivat tässä taistelussa voiton lahtarien aseille.

Taistelun tuoksinassa sai surmansa mm. meikäläisten joukkojen itäisen rintaman ent. ylipäällikkö tov. Aleksanteri Backman, mikäli kerrotaan parin riveissämme toimineen lurjuksen nimenomaisesta osoituksesta. Samoin haavoittui käteen n:k. Kilpeenjoen rintamaosan mainehikas päällikkö tov. Otto Vuoristo, jatkaen silti joukkojensa johtamista. Meikäläisten perääntymistien länteen katkettua Tienhaaran kohdalta suuntasivat jätejoukkomme matkansa

Naulasaareen,

jossa sitten taisteltiin aamupuolen yötä vaihtelevalla menestyksellä. Lahtarien voimia johti tässä taistelussa luutnantti Aatto Husso ja muuan jääkäri Salminen.

Tämä viimeinen suurempi taistelu Viipurin seutuvilla päättyi sekin meikäläisten antautumiseen huhtik. 29 p:nä klo 11 ap. Murtautuminen lahtarien tulilinjan läpi Haminaa kohti olisi kyllä ollut mahdollista, mutta väsymys ja miesten alakuloinen mieliala tekivät siinäkin pystyn.

Toveri Otto Vuoriston köyhälistön asian eteen uhrattu kaunis elämänrata päättyi myöskin tässä Naulasaaren taistelussa. Kun

hän näki kaikki menetetyksi, kerrotaan hänen ensin ampuneen hevosensa, pitäen miehille sitten jäähyväispuheen, rohkaisten heitä ja kehoittaen ottamaan vastaan ylpeinä oikean asiansa puolesta vaikka kuolemankin. Sanottuaan: „Kai minun vuoroni on nyt tullut" ampui hän itsensä. Viipurin köyhälistö ja sen nuoriso tulee aina muistamaan tätä kunnon toveria ja pitämään mielessään hänen uhrautuvaisuutensa.

Eräitä tovereita, myös muutamia sotilasjohdossa olleita, onnistui samoihin aikoihin pääsemään Tienhaaran kautta läpi lahtarien ketjun ja sieltä rantaan ja vesitse Uuraaseen yhtyäkseen siellä valmiina oleviin Pietariin lähteviin laivoihin.

Naulasaaren taistelu ratkaisi lopullisesti Viipurin kohtalon. „Karjalan lukko" tuhansine punakaartilaissotilaineen ja muine työväenliikkeen eturivin miehineen joutui verta janoavien lahtari-roikaleitten käsiin. Huktikuun 29 pnä — siis Naulasaaren taistelun päivänä—mutta jo aikaisemmin klo 4 aamulla, alkoivat he juhlia voittoansa uimalla työläisten veressä.

Valkoinen terrori, jonka uhriksi joutui säälittä joukko koko luokkasodan ajan syrjässä olleita työläisiäkin, oli Viipurissa verisin ja uhriensa lukumäärään nähden kauhein koko maassa. Pyöreissä luvuissa nelisentuhatta työläistä menetti sen riehumispäivinä kalleinpansa — elämänsä. Erikoisen koston uhriksi joutuivat Viipurin venäläiset työmiehet. Niitä ammuskeltiin kaduilla, asunnoissa ja missä vain lahtarien eteen sattui.

Miten punaiset jäivät Valkeamatkaan.

Valkjärven pitäjä (Viipurin läänissä) oli poliittisesti takapajuinen paikkakunta moneen muuhun maalaiskuntaan verrattuna. Työväenliikettä paikkakunnalla tuskin voi mainita olleenkaan. Paikkakunta oli siis erittäin sopiva lahtarien pesäpaikaksi. Ei ainoatakaan paikallista punakaartiosastoa saatu perustetuksi. Muutamia yksityisiä henkilöitä kyllä liittyi Kivennavan kirkonkylällä perustettuun punakaartiin. Vasta taisteluiden aikana saatiin muodostettua Tarpilan kylässä olevan työväenyhdistyksen jäsenistöstä noin toistakymmentä miestä käsittävä punakaartilaisryhmä. Mainittuun kylään majoittui myöskin ensimäisen taistelun jälkeen osa Kivennavan ja Koiviston punakaartia.

Valkjärvellä, kuten muuallakin Suomessa, alkoivat lahtarit varustautua jo keski- ja syyskesällä. Paikkakunnalla levitettiin sellaista huhua, että lähiseuduilla kuljeksii huligaaneja, jotka öisin tyhjentelevät talonpoikien ruoka-aittoja ja vaatehuoneita. Näitä „huligaaneja“ varten pitää järjestää aseistettuja vahteja kyliin. Syyskuussa jo nähtiin näitä „vahteja“ kiertelevän öisin kylien kujilla. Tällainen aseellisen joukon esiintyminen tuntui oudolta rauhallisella paikkakunnalla. Alkoi vähän ihmetyttää sekin, kun kylän varakkaimmilla talon isännillä oli hyvin usein asioita kirkonkylään. Siellä kun oli lahtarien kokoontumispaikka. Lopulta Tarpilankylän työväenyhdistyksen johtokunta päätti kutsua yleisen kokouksen, jossa lausuttaisiin jyrkkä vastalause lahtarien hommia vastaan. Kokousta juuri pidettäessä (kokous pidettiin erään talonpojan tuvassa, kun yhdistys oli nuori, eikä sillä vielä ollut omaa huoneustoa) hyökkäsi sinne kaksi aseistettua lahtaria. „Urhot“ vaativat heille luovutettavaksi yhdistyksen kassan. Kun siihen ei suostuttu, eikä kassassa ollut sanottavasti rahaakaan, niin uhkasivat he vangita koko yhdistyksen jäsenistön ja erikoisesti sen johtohenkilöt. Nämä ehtivät kuitenkin paeta. Kiroillen ja meluten poistuivat lahtarit kokouksesta. Nyt oli jo aivan selvää, mitä oli tekeillä. Jonkun ajan kuluttua pidettiin uudelleen kokous, jossa yritettiin perustaa punakaarti, mutta halukkaita oli sillä kertaa vain kaksi henkilöä. Myöhemmin kyllä liittyi useampia. Jäätiin odottamaan tapahtumain kehitystä.

Osa Kivennavan kirkolle jo aikaisemmin perustetusta ja sinne majoittuneesta punakaartista alkoi helmikuun lopulla

liikkua Valkjärven suunnalle ja toinen osa Lipolan kylään päin. Se punakaartinosasto, joka suuntasi kulkunsa suoraan Kivennavan kirkolta Valkjärvelle, kohtasi lahtarit Valkjärven pitäjän Tarpilan kylässä 26 p. helmikuuta. Sinne olivat Valkjärven kirkolta päin hyökänneet lahtarit saapuneet saman päivän aamuna. Kylään tultuaan vangitsivat lahtarit työväenyhdistyksen johtohenkilöitä, mutta heille tuli kylästä niin kiire lähtö, etteivät ehtineet vankeja ottaa mukaansa. Erään vangeistaan aikoivat lahtarit juuri panna rekeen, kun samalla pamahti kylän toisesta päästä punaisten yhteislaukaus ja heidän täytyi lähteä ja jättää vanki reen viereen. Lahtarit menivät hevosineen karkuun minkä ennättivät. Kylän laidassa yrittivät vielä tehdä vastarintaa, mutta saivat selkäänsä ja pakenivat pysähtymättä 12 km. päässä olevaan Valkjärven kirkonkylään asti. Pian he kuitenkin toipuivat tästä ensi-iskusta ja vetäytyivät kirkolta Valkeamatkan kylään sekä lujittautuivat siihen. Punaiset seurasivat heitä ainoastaan Suontaan kylään asti ja antoivat lahtarien jokseenkin rauhassa varustaa asemiaan Valkeamatkan kylässä.

Suontaan ja Valkeamatkan kylät sijaitsevat jyrkillä ja korkeilla harjanteilla, joiden välillä on 1 1/2 km. levyinen laakso. 27 ja 28 p:nä pommittivat punaiset Valkeamatkan kylää. Lahtarit olivat kaivautuneet harjanteen rinteeseen Valkeamatkan kylässä vastapäätä punaisten Suontaan kylässä olevia asemia. Heillä oli hyvät juoksuhaudat konekivääripesäkkeineen. He olivatkin kehuneet, että jos punaiset yrittävät kylään, niin he täyttävät niillä kylien välillä olevan laakson. Niin ei kumminkaan tapahtunut. Jo 2/3 suunnittelivat lahtarit hyökkäystä Suontaan kylään, joka kuitenkin epäonnistui. Päinvastoin teki pieni ryhmä punaisia tov. Tarkiaisen johdolla 6 p. maaliskuuta kiertoliikkeen Nirkkalan kylän kautta ja antoivat heille iskun selkäpuolelta. Lahtarit olivat lähettäneet yhden ryhmän Nirkkalan kylän suunnalle suojelemaan heidän vasenta sivustaansa. Tämä ryhmä kohtasi mainitussa kylässä punaisten ryhmän. Syttyi taistelu, josta lahtarit itse ovat kertoneet, että punaisten tuli oli niin murhaavan tarkkaa, ettei heidän ryhmästänsä pelastunut kuin päällikkö ja sekin haavoittuneena. Punaisten kiertoliike onnistui täydellisesti. Valkeamatkan kylän harjanteen rinteessä juoksuhaudoissa makaavat lahtarit eivät osanneet odottaa punaisten iskua selkäpuolelta. He luottivat sivustasuojelukseen lähettämäänsä ryhmään. Isku tuli heille yllätyksenä. Juoksuhaudoista ja kylästä tuli niin kiire lähtö, että he jättivät konekivääritkin asemiinsa ja pakenivat Kiviniemeen saakka. Mutta miten silloin menettelivät punaiset? He eivät seuranneet lahtareita, vaan majoittuivat kylään. Tämä tuli heille hyvin kohtalokkaaksi ja punaisten eteneminen Valkjärvellä päättyi tähän. Valkeamatkan kylän valtaus osoittaa, että puniaset osasivat käydä paikallisia taisteluita menestyksellisestikin, mutta eivät osanneet liikettä jatkaa.

Punaisten toinen joukko, joka lähti Kivennavan kirkolta Lipolan kylään, asettui sinne ja teki sieltä hyökkäyksen Valkjärvelle Rampalan ja Hiekkamäen kyliin, joihin lahtarit olivat lähettäneet osan Valkjärven kirkolla olleista joukoistaan. Matkalla punaiset kohtasivat Rampalan kylässä lahtarien patrullit, jotka ampuivat merkkilaukauksia ilmoittaen punaisten tulosta Hiekkamäen kylissä oleville lahtareille. Punaiset hyökkäsivät Hiekkamäen kylään, jossa oli lahtarien esikunta kauppias Sipposen talossa. Täältäkin tuli lahtareille niin kiire lähtö, että esikuntaan jäi valmiiksi keitetty kahvi juomatta. Lahtarit pakenivat kirkollepäin ja punaiset tulivat takaisin Lipolan kylään.—He eivät enää tämän jälkeen tehneet hyökkäyksiä Valkjärvelle, vaan pitivät yhteyttä Raudussa olevien joukkojen kanssa. Lahtarit lähettivät silloin tällöin tiedustelijoita punaisten Lipolan kylässä sijaitsevaan majapaikkaan, joiden kanssa syntyi laukausten vaihtoa.

Kun lahtarit pakenivat Kiviniemeen saakka, eikä punaisia sinne alkanut kuulua, niin lähettivät he tiedustelijoita, jotka tulivat kirkonkylään asti tapaamatta punaisia. He esiintyivät näillä mailla mm. maaliskuun 7—8 päivän paikkeilla ja lähettivät tiedon Kiviniemeen päämajaansa, että punaiset ovat edelleenkin Valkeamatkassa. Tätä punaisten toimettomuutta käyttivät lahtarit hyväkseen ja toivat tykkejä sekä lähettivät joukkoja uudelleen kirkonkylään ja lujittautuivat siihen. Punaisten lähettämät tiedustelijat joutuivat lahtarien kivääritulen alle. Sen jälkeen saivat lahtarit jatkuvasti lisävoimia tälle rintamaosalle. Valkjärven suojeluskuntalaiset, jotka olivat Antrean rintamalla pyysivät mm. päästä puolustamaan kotiseutujaan ja se heille myönnettiin.

Kun punaisten Kiviniemeen tarkoitettu hyökkäys oli pysäytetty, niin turvasi tämä siltä osaltaan lahtarien Raudun rintaman selkäpuolen ja antoi heille tilaisuuden lopulliseen rynnäkköön varustautumiseen Raudussa. Samoihin aikoihin alkoivat lahtarit murtaa Valkjärven rintamaa, joka heille sitkeitten taisteluiden jälkeen onnistuikin. Näin päättyi punaisten Kiviniemeen suunnattu hyökkäys. Jos se olisi onnistunut, niin olisi sillä ollut välittömästi ratkaiseva merkitys Raudun ja mahdollisesti myöskin Antrean rintamalle. Olihan Sihvolla jo aikomus ja lupakin siirtää Raudussa olevat joukot Suvannon yli. Lahtarit ovat itse tunnustaneet, että punaisten toimettomuus Valkjärven ja Raudun rintamalla heidät siitä vapautti.

A. P.

Rintamamiehen muistelmia.

Kirj. P. Ruotsalainen.

Oli tammikuun alkupäiviä v. 1918. Lappeenrannan, pienen maaseutukaupungin asujamisto oli jännityksessä; odotettiin tapahtuvan jotain erikoista, tavallisuudesta poikkeavaa. Kaduilla liikkui yleisö salaperäisenä, puhuttiin kuiskimalla. Vaikka valta olikin työläisten käsissä ei silti tahdottu häiritä porvaristonkaan rauhaa. Senkin sanomalehdet ilmestyivät säännöllisesti ja taistelu kävi pääasiassa lehtien palstoilla.

Noin 40 km. päässä Lappeenrannasta on Savitaipaleen kirkon kylä. Siellä tehtiin tsaristisen sotilashallinnon toimesta varustustöitä. Niitä varten oli sinne kuletettu useita tonneja dynamiittia, jonka paikallinen sotilasosasto luovutti käytettäväksemme. Järjestyskaartin osasto sai määräyksen hakea dynamiitin pois. Saavuimme perille suuremmitta vaikeuksitta. Koska seutu oli tunnettu vihamieliseksi meikäläisiä kohtaan, niin asetimme kaiken mahdollisuudan varalle vartioston majoituspaikkamme läheisyyteen. Yöllä heräsimme laukauksiin. Riensimme ulos, jossa tapasimme vartijamme verissään. Vähän etäämpänä oli siististi puetun miehen ruumis, jonka tunsimme piirilääkäri Stöhlbergiksi. Kädessä hänellä oli vielä „Colt"-automaatti ja käsilaukussa muutamia käsikranaatteja. Todennäköisesti herra lääkäri aikoi tehdä uusiaikaisen leikkauksen, mutta ollen hitaampi vahtiamme, tuli viime hetkellä estetyksi. Saimme haetun dynamiitin ja palasimme tyytyväisinä näennäisesti rauhaisaan kaupunkiimme. Sanoimme näennäisesti rauhaisaan, sillä seuraavan päivän lehdestä (porvarillisesta) luimme hirveän uutisen, kuinka „punikit roistomaisuudessaan menevät liian pitkälle. Eilen ampui joukko lappeenrantalaisia punikkeja piirilääkäri Stöhlbergin, joka oli virkamatkoillaan". „Kansan Ääni" koetti puolustaa meitä poloisia ja selvittää asian todellista puolta. Esitimme lahtarilehtien lakkauttamista, vaan se oli silloiselle kunnallisjärjestölle kauhistus.

Ensi taistelu. Saman kuun loppupuolella ilmoitettiin meille Simolasta (asema, jossa Lappeenrannan rata yhtyy Viipurin-Helsingin rataan), että Taavetin ja Luumäen välillä on rataa rikottu. Pyysimme asemapäälliköltä ylimääräistä junaa päästäksemme rataa korjaamaan. Herra päällikkö kielsi jyrkästi junan lähettämisen sanoen: „niin kauan kun minä elän, ette te punikit astu junaan". Näytimme herralle tussaria ja sanoimme

sen olevan herkän laukeamaan. Samalla astui joukostamme tarvittava konemies ja lämmittäjä veturiin, ja kun asemalla oleva työläisjoukko lauloi: „ihana viime taistelo", katsoimme sen kyllin riittäväksi lähtömerkiksi. Läksimme ensimäiseen tulikasteeseen, varusteina muutama Berdan-kivääri.

Simolassa liityimme Pietarin-junaan ja saavuimme rikotulle paikalle. Ennenkuin ehdimme kunnolla junasta astua, alkoi molemmin puolin rataa kuulua ammuntaa. Aseina tuntui lahtareilla olevan kivääreitä, haulikoita ja ties mitä kaikkia vehkeitä. Vastasimme samalla mitalla ja jonkun ajan kuluttua taistelu taukosi. Taistelun kuluessa meiltä haavoittui kuolettavasti yksi nuorisoliittolainen (Sulo Saikko) ja eräs toinen lievemmin. Poikamme läksivät haavoittuneita viemään lääkärin luo. Tämä oli hyvin kohteliaasti ottanut vastaan ja sanonut hakevansa viereisestä huoneesta välineitä. Oli viivytellyt ja vihdoin oli ovesta työntynyt aseistettuja lahtareita, jotka vangitsivat poikamme. Kuitenkaan nämä eivät joutuneet kauan olemaan vankina, sillä kun olimme saaneet taistelussa useita lahtareita vangiksi, teimme vaihtokaupan. Palasimme kotiin. Asemalla oli vastassa lahtareita, jotka hermostuneesti irvistelivät meille. Saman päivän „Itä-Suomen Sanomissa" oli aito lahtarimainen kirjoitus retkelle lähdostämme ym. Vaadimme jyrkästi porvarilehtien lakkauttamista, ja vihdoin se tapahtuikin.

Näin olimme astuneet ensi askeleen proletaarisen diktatuurin tielle.

* * *

Saimme esikunnasta määräyksen valloittaa Lemi ja Savitaipale, joissa lahtareilla oli aikomus panna toimeen mobilisointi (helmik 1918). Matkalle läksi 90 miestä, 2 maxim-kuularuiskua ja yksi 3″ tykki. Suuremmitta vaikeuksitta valloitimme Lemin kirkonkylän. Aamulla yhdyimme Kyminlaakson hiihtokomppaniaan ja lähestyimme yhdessä Savitaipaletta. Parituntisen taistelun kuluttua valloitimme paikan ja tuli lahtareille niin kiire lähtö, että jäi mobilisointi kesken. Eivät ehtineet syödä edes valmistamaansa päivällistä, vaan jättivät sen meille „sotasaaliiksi". Pojat menivät apteekista hakemaan sidetarpeita. Heidän astuessaan ovesta sisään yritti apteekkari heittää syövyttävää happoa silmille. Kuula oli nopeampi ja niin oli yhtä vastustajaa vähempi.

Eräs isäntämies tuotiin esikuntaan syytettynä erään työläisen tapattamisesta. Tuomio, 1,500 mk. sakkoa ja valvonnan alaisuus. Panimme vastalauseemme, muutimme tuomiota.

* * *

Luokkasodan alussa vapautettiin Suomen vankiloista osa entisiä rikollisia. Lappeenrannan työvankilasta myös vapautettiin vangit ja muodostettiin heistä erikoiskomppania. Toveri Le-

hen puhui rintamalle lähtevälle komppanialle siitä, miksi Suomen työväki on lähtenyt taisteluun. Samalla otti hän pojilta lupauksen taistelulipun kunniallisesta kantamisesta. Tämän lupauksen he kunnialla täyttivätkin.

Sattui kuitenkin kerran tuomittava tapaus. Eräs talonisäntä sai houkutelluksi kaksi komppanian miestä tekemään murtovarkauden Joutsenon osuuskauppaan. Tapaus tuli ilmi. Lyhyt kuulustelu. Komppanian kokous antoi lyhyen ja selvän päätöksen. Isäntä kaivoi haudan itselleen ja kanssarikollisilleen. Taistelulippu oli puhdistettu.

Viipurissa huhtikuun viimepäivinä. Taistelut lähenivät loppuaan. Kaupungin väestön keskuudessa alkoi paniikki saada vallan. Samanaikaisesti alkoi punakaartiin tunkeutunut kuona-aines muodostaa ns. „Ariston rintamaa“ (hotelli, jossa punakaartilaisia ruokittiin). Edellämainitut ainekset alkoivat yhä enemmän poistua rintamalta, luvattomasti. Heitä oli tunkeutunut erääseen kellariin useita kymmeniä. Kehoitin lähtemään rintamalle. „Emme lähde—emme ole saaneet lomaa, palkkaa, vaatteita“ jne. loppumattomiin. Pyysimme vielä kerran, ei apua. Haimme välineitä, joilla pakoitimme kurittomat joukot ulos ja valitsemaan: joko—tahi!

* * *

Luokkasodan alussa vangitsimme Lappeenrannassa huomattavia lahtareita. Heitä säilytettiin ent. työvankilassa. Niille oli järjestetty kaikki mahdolliset mukavuudet niin ravintoon kuin muuhunkin nähden. Tämä herätti rintamilla toimivissa joukoissa oikeutettua tyytymättömyyttä, kun vielä ottaa huomioon sen, kuinka lahtarit suhtautuivat saamiinsa vankeihin. Aloimme vaatia ankarampaa suhtautumista ja lähtiessämme pääntymään Viipuria kohti vaadimme osaa vangeista mukaan panttivangeiksi ja lopuille antaa ansaittu palkka. Toveri Lehen („Kansan Äänen“ toimittaja) ollen vankilan johtaja, sekä kaupungin komendantti tov. Mikko Jakovlev kielsivät jyrkästi koskemasta vankeihin. He luottivat viimeiseen asti lahtarien ihmisyyteen! Koetimme heille selvittää kokemuksiin perustuvasti lahtarien käyttämiä keinoja. Mutta ei, kaikki oli turhaa. Saimme vihdoin pienellä tempulla haltuumme 16 pahinta lahtaria, joiden kanssa teimme lyhyen ja selvän lopputilityksen. Muuten lahtarit palkitsivat toverien osottaman ihmisyyden siten, että ensi töikseen ampuivat L:rannassa Jakovlevin ja tov. Lehenin Viipurissa.

* * *

Tienhaara—Kuolontie. Kun emme nähneet keinoa tunkeutua Karjalan kannaksen läpi Pietariin, niin päätimme käyttää hyväksemme Haminan tietä ja jos mahdollista sieltä laivalla vapauteen. Läksimme Viipurista 27 p. huhtik. illalla. Joukkomme

muodostui tuhansista miehistä, naisista ja lapsista, jotka omaistensa kanssa pakenivat valkoista vihaa. Saavuimme iltayöstä Tienhaaran asemalle, jossa muonitimme itsemme. Aamuyöstä oli aikomus jatkaa matkaa Naulasaareen ja edelleen. Koska oletimme lahtarien olevan väijyksissä venäläisten rakennuttamissa juoksuhaudoissa ja blindasheissa, niin kehoitimme ylipäällikköä (Rantala Helsingistä, vuoden 1906 viaporilaisia) järjestämään hyvän tiedustelun edelle. Hän sanoi sen olevan tarpeetonta. Läksimme eteenpäin—kohti kuolemaa.

Meidän oli kuljettava yli Merijoen. Tie oli tupaten täynnä, joten oli takimmaisten painosta mentävä eteenpäin. Ensimäisten joukkojen tultua joen toiselle puolelle juuri kun aloimme levittää ruiskujoukkoja mahdollisen taistelun varalle, alkoi metsän reunasta helvetillinen tulisoitto. Ei ollut ajattelemistakaan perääntyä, jotkut menivät jokeen. Syntyi sanoin kuvaamaton sekasorto. Saimme kuularuiskut toimimaan ja auttoi se jotenkuten peräätymistä. Kaatuneita oli punaisten puolella yli 500 — kaikki päällikön yltiöpäisyyden tähden. Suuret kaatuneiden röykkiöt lamaannuttivat heikommilta moraalin kokonaan. Kaksi komppaniaa antautui, koetimme käännyttää heidät takaisin, mutta se oli turhaa. Oli taisteltu viimeinen, verinen taistelu.

Valkoinen lippu ja punikki sitä kantamassa! Alkoi lehmäkauppa, jossa lahtariupseeri saneli ehdot: kaikki ryssät ja päälliköt haltuumme ja te toiset saatte aseet luovutettuanne mennä kotiin. Petämmekö venäläisen veljen? Ei! Kaikki yhdessä tai ei kukaan. Suostumus lahtarien taholta ja—petos.

Kivääri toisensa jälkeen viskautuu kasaan, lahtari pirullisin ilmein seuraa ja mitä suuremmaksi kasa nousee, sitä röyhkeämmäksi käy lahtarijoukko.—Kuuluu yksityisiä laukauksia, ne ovat niitä, jotka kivääriin tarttuessaan vannoivat sitä säilyttävänsä viimeiseen hengenvetoon. Ja nyt kun kaikki näyttää menetetyltä—hyvästi sinä uskollinen toverini! Jotkut ottavat mukaansa lahtarin tälle viime taipaleelle. Tilanteen seurausta, ajattelemattomuutta.

Hyvästi, sinä maxim, vielä joskus tapaamme ja silloin, voi teitä te, jotka nyt riemuitsette orgioillanne!

* * *

Sata kaksikymmentä. Savitaipaleen toisessa taistelussa syttyi kirkko palamaan. Tutkinnolla: „Te olitte Savitaipaleen kirkkoa polttamassa"—„ammuttavaksi". Tämä oli tuttu ja lyhyt lause, se lausuttiin Viipurissa kaikille Savitaipaleen taistelussa mukana olleille punaisille. Kaikkiaan ammuttiin noin 120 työläistä mainitusta „poltosta". V. 1920 eräs talonisäntä heräsi oikeudentuntoon ja ilmoitti viranomaisille valaehtoisesti seuraavaa: Savitaipaleen kirkko syttyi valkoisten tykkitulesta. Mitä teki oikeusministeri, sovittiko hän tehdyn rikoksen näiden 120

ammutun omaisille, päästikö hän vapauteen ne lukemattomat samasta asiasta elinkautiseksi tuomitut. „Oikeus"-ministeri antoi lausunnon: „voi olla että he eivät ole sitä kirkkoa polttaneet, mutta kai he ovat muuta pahaa sen edestä tehneet". Siis herra „oikeus"-ministeri perusti „oikeuden" olettamuksille ja siunasi tuomiot.

* * *

Valtiorikosoikeudessa Viipurissa v. 1918. Tuomari: „Onko syytetyllä mitään sanottavaa?" Syytetty: „Herrat tuomarit, teillä on ollut paljon päänvaivaa keksiessänne kaiken tämän pirullisuuden. Kun me tulemme valtaan, kun me kerran tulemme tuomareiksi ja syyttäjiksi, niin on meidän vain otettava laatimanne listat ja ainoastaan muutettava nimet, ja silloin minun nimeni kohdalla olette te, herra tuomari."

„Viekää mäkeen se roisto" huusi tuomari kiukusta kalpeana.

Muistelmia Raudun rintamalta

H. Siikander.

Raudun rintama sijaitsi Leningradin—Raasulin—Hiitolan rata-osan varrella, noin 9 km. matkan päässä Venäjän rajalta. Raudun rintaman alkuvoimat muodostuivat osittain Venäjän rajaa lähellä olevista Leningradin ja Viipurin välillä olevista rautatieasemien punakaarteista (Terijoki, Kellomäki, Kuokkala, Ollila ja Rajajoki), osaksi myöskin Leningradin suomalaisesta punakaartista. Rajaseudun punakaartit oli kokoonpantu paikallisista työläisistä. Aseistuksena näillä oli, ei tosin riittävästi, kiväärejä, joita olivat saaneet Terijoelta, jonne niitä oli jättänyt Rahjan asejuna. Mitään opetusta näissä punakaarteissa ei annettu; toimitettiin ainoastaan paikallista vartiointia.

Rintamalle lähtö.

Helmik. 10:n p:vän seutuvilla lähti Terijoelta juna, joka kokosi yllämainituilta asemilta punakaartilaisia, keskimäärin noin 15 miestä kultakin asemalta. Lähdön tarkoitukseksi selvitettiin, että Rautuun on kokoontunut joukko lahtareita, jotka meidän on panssarijunan avulla sieltä karkoitettava. Saman päivän illalla saavuttiin Leningradin asemalle, jonne majoituttiin. Leningradissa oltiin noin viikon päivät, jolla ajalla muodostettiin 150-miehinen joukkue Raudun taistelua varten. Tämä joukkue varustettiin kivääreillä, muonalla; osalle miehistöä jaettiin venäläisiä sotilasvaatteita.

Juna, joka lähti matkalle oli varustettu seuraavasti (huom. tämä ei ollut panssarijuna): muutamia 3:n tuuman kenttätykkejä, varakivääreitä, muonaa, sanitaaritarpeita ja 6 kpl. kuularuiskuja, joissa oli venäläinen miehistö; ainoat venäläiset, jotka olivat joukossamme.

19 päivän aamulla lähdettiin Leningradista päällikkö Palmun johdolla. Saavuttuamme Toksovan mäkien kohdalle (sijaitsee Leningr. ja Raasulin rata-osan varrella) tehtiin hälyytys, jossa moni sai ensi kerran koettaa minkälaista oli kivääreillä ampuminen. Tämän jälkeen jatkettiin matkaa, asetettiin vaunujen oville vahtimiehet: joille sanottiin, että jos alkaa näkyä lahtareita, niin täytyy hälyyttää koko joukko. Lahtarit eivät häirin-

neet, ja niin päästiin junan hitaasti kulkiessa Raasuliin. Täällä luultiin olevan lahtareita ja tehtiin toinen hälyytys. Kun ei niitä kuitenkaan näkynyt, asetettiin harva vartioketju ympärille ja asetuttiin levolle.

Ensimäinen taistelu.

20:n päivän aamulla alettiin valmistautua hyökkäykseen Lahtareitten nähtiin varustautuvan Raasulin kylän mäellä puolustukseen. (Raasulin kylä sijaitsee noin $1^1/_2$ km. päässä Raasulin asemalta.) Hyökkäyssuunnitelma oli seuraava: I:nen joukko hyökkää kuularuiskuineen Raasulin kylään itäiseltä puolelta ja II:n joukko kuularuiskuineen eteläiseltä puolelta. Tykistötulta ei tässä taistelussa käytetty.

Kun ensimäinen joukko saapui radan sivustaa pitkin Raasulin kylän kohdalle ja alkoi nousta mäkeä ylös, avasivat lahta-

Raudun «kuolemanlaakso», jossa ulosmurtautuvasta joukosta suurin osa tuhottiin.

rit sitä vastaan kivääritulen. Tähän vastattiin meikäläisten taholta. Ruiskun äänen kuultuaan katsoivat lahtarit parhaaksi lähteä.

Meikäläisten suksijoukko, joka toimi ensimäisen joukon mukana, aikoi katkaista lahtareilta pakotien Liipuan kylän kohdalla, mutta ei ehtinyt lahtareitten nopean perääntymisen vuoksi. Joukkomme seurasi lahtareita jonkun matkaa kuitenkaan saavuttamatta. Se palasi siis takaisin ja miehitti Raasulin kylän. II:n joukko lähti taistelun alussa hyökkäämään Raasulin kylään mainitulta suunnalta. Päästyään metsään, joka sijaitsee kylän lähellä, rupesi se ketjussa (ketjuun meno opetettiin tässä tilaisuudessa) odottamaan vihollista, ruiskujen ollessa 50 metr. etupuolella ketjusta. Aikansa siinä odotettuaan ja kun ei vihollista näkynyt, lähti se varovasti eteenpäin. Saavuttuamme kylään, saimme tietää I:sen joukon miehiltä, että lahtarit olivat jättäneet kylän. Useimmat Raasulin kylän asukkaat olivat jääneet kylään, ollen meikäläisiä. He tiesivät kertoa lahtareita olleen

200 miestä, joista oli taistelussa kaatunut ja haavoittunut useita. Meikäläisillä ei tässä taistelussa ollut yhtään mieshukkaa.

Tämän ensimäisen taistelun jälkeen toimitettiin meikäläisten puolelta ainoastaan yhden kerran tiedustelua. Se tapahtui 22 p. helmik., jolloin satuttiin lahtareitten tiedustelijoiden kanssa yhteen Maanselän kylän kohdalla. Lahtarit, luullen tätä meikäläisten hyökkäykseksi, perääntyivät, ja meikäläisten tiedustelijat nähtyään vihollisen oleskelevan Raudun aseman paikkeilla, palasivat takaisin ja tiedoittivat vihollisesta esikuntaan.

Saatuamme tietää vihollisen oleskelevan Raudun asemalla, päätettiin se ajaa sieltä pois.

Hyökkäys Rautuun tehtiinkin 23 p. helmik. Hyökkäys-suunnitelma oli seuraava: hyökätään eteläiseltä ja läntiseltä puolelta. Tykistö ampuu Raudun asemaa hyökkäysjoukkojen lähtö-ajasta aina siihen saakka, kunnes joukot ovat päässeet lähelle vihollista. Tykistö-tulen lopettamisesta ilmoitetaan kenttäpuhelimella.

Ensimäinen tykistötoiminta.

Joukkojen lähdettyä liikkeelle asetettiin yksi tykki Raasulin asemalle, josta se alkoi Raudun aseman pommituksen. Tykkitulen ohjaajana toimi venäläinen tykkimies. Ammunnasta ei kumminkaan ollut huomattavampaa hyötyä, koska ei tiedetty tarkkaa matkaa ja suuntaa, joten ammukset putoilivat minne sattui. Tästä syystä tuli hyökkääviltä joukoilta määräys tykistötulen lopettamisesta.

Joukkojen hyökkäys Rautuun.

Lähetessään Rautua, kohtasivat joukkomme vihollisen tiedustelun, pakoittaen sen perääntymään, jonka jälkeen ne joutuivat vihollisen kanssa tekemisiin sen ollessa taisteluvalmiina Raudun aseman lähellä. Tässä taistelussa joutuivat joukkomme epäjärjestykseen huonon yhteyden vuoksi eri joukkojen välillä, joten olivat vähällä menettää taistelun. Mutta voimakkaan taisteluinnon rohkaisemina kokoontuivat ne kuitenkin erillisiin ryhmiin ja kukin ryhmä itsenäisesti alkoi hyökkäyksen. Näin muodostui hyökkäys sattumalta yhtä-aikaiseksi kummaltakin suunnalta. Jonkun aikaa vastustettuaan joutuivat lahtarit epäjärjestykseen ja kauhun valtaamina pakenivat, jättäen aseman meikäläisten käsiin. Meikäläisten saavuttua asemalle, jättivät paikalliset asukkaat käsiimme muutamia vankeja, jotka olivat olleet niin paljon pökerryksissä, että antoivat itsensä vangita. vaikka vangitsijoilla ei ollut käsissään muuta aseita kuin—halot! Paikalliset asukkaat tiesivät myös kertoa tässä taistelussa lahtareita olleen noin 300 miestä, joista oli haavoittunut ja kaatunut kymmeniä miehiä. Tämä toinen taistelu oli laadultaan vakavampi kuin ensimäinen, sillä se vaati meikäläisiltäkin taistelu-uhreja.

Rautuun tulon jälkeen alettiin valmistaa rautatieasemaa puolustusta varten. Se oli helppo tehdä siitä syystä, että siellä oli rakennustyöt olleet käynnissä ennen luokkasodan alkamista, joten oli saatavissa paljon rakennustarpeita: tiiliä, ratapölkkyjä, ratakiskoja y.m. Niitä käytettiinkin myös tähän tarkoitukseen. Varustusten valmiiksi saamisen jälkeen levättiin edellisistä taisteluista, eikä viitsitty miehittää Raudun kirkonkylää (jonka valtaamisyritys myöhemmin tuli kalliiksi), vaikka sieltä tuli mies pari päivää Raudun valtauksen jälkeen ja ilmoitti sen vielä olevan vapaan lahtareista.

Lahtarit selvittyään pökerrystilastaan, jossa tilassa he tunnustavat oleensa (kts. Simo Erosen kirjaa „Raudun taistelu" siv. 22) ja huomattuaan Raudun kirkonkylän olevan vapaana miehittivät sen, tehden sieltä hyökkäyksen meitä vastaan kolmantena päivänä aseman valtauksen jälkeen.

Tästä hyökkäyksestä saivat he kuitenkin sen opetuksen, ettei ole helppo vallata varustettua paikkaa ja tulivat itse rohkeammiksi kirkonkylän puolustuksessa. Kun saimme samalla tietää heidän olevan kirkonkylässä, päätettiin karkoittaa heidät sieltä. Lahtareille tarjosi paikka hyvän puolustusmahdollisuuden, sillä se oli korkealla mäellä, jolla sijaitsi kirkko korkeine tornineen, jota käytettiin tähystysasemana. Kirkkoa ympäröi korkea kivimuuri, joka tarjosi hyvän suojan kiväärin kuulia vastaan. Seutu oli muuten osittain avonainen.

Hyökkäys kirkonkylään tehtiin 27 p:vä helmik. sen avonaisilta puolilta. Ennen hyökkäystä ammuttiin tykistöllä saamatta kumminkaan sanottavia tuloksia, jonka jälkeen tapahtui hyökkäys. Joukkojen lähetessä mainittua paikkaa avasivat lahtarit tulen, johon vastattiin ja liikkuen samalla eteenpäin. Edetessään lahtarien kivääritulen alla joutuivat joukkomme hyökkäyksessä epäjärjestykseen, josta oli seurauksena, että hyökkäys epäonnistui ja olimme pakoitettuja perääntymään. Tämän ensimäisen kirkonkylään tekemämme hyökkäyksen jälkeen teimme vielä muutamia hyökkäyksiä, mutta samalla tuloksella. Väliajoilla taistelun lomassa ammuttiin piipusta tähdäten tykillä kirkonkylään.

Lahtarit tekivät vasta-hyökkäyksensä yöllä, huomatessaan, että punaiset eivät uskalla liikkua öiseen aikaan. He olivat koko taistelu-alueen herroja, räjäytellen rataa useana yönä, vaikeuttaen sillä meikäläisten rata-yhteyttä Raudun ja Leningradin välillä.

Tilanne muuttui maaliskuun puolivälissä. Lahtarit kävivät rohkeammiksi. He miehittivät, paitsi Raudun kirkkoa, myöskin Leinikkälän, Mäkrän ja sijoittivat pienehkön joukon Orjan-saareen. Toiminta ulottui näiltä paikoilta aina Raudun ja Raasulin välillä oleville punaisten kulkuteille saakka. Täällä tekivät lahtarit päivälläkin punaisten liikkumisen rauhattomaksi. Meikäläisille tuli tällä ajalla punakaartilaisia, sekä venäläisiä vapaa-ehtoisia tehdastyöläisiä entisten joukkojen lisäksi, joten voimat kasvoivat

noin kahden tuhannen miehen suuruiseksi. Tiedettyämme lahtareitten sijoittuneen jo mainittuihin paikkoihin, järjestettiin seuraavat hyökkäykset. Toiset joukot hyökkäsivät kirkonkylää kohti, toiset Leinikkälään ja Mäkrän kylää kohti. Näissä hyökkäyksissä epäonnistuttiin epäjärjestyksen ja huonon yhteyden vuoksi.

Lahtarit olivat myös tyhmiä. Vaikka huomasivat meikäläisten perääntyvän epäjärjestyksessä ja pieninä ryhminä huusivat: Paluutie poikki punikeilta! mutta eivät kumminkaan uskaltaneet tehdä sitä, vaikka se olisi onnistunut hyvin. Samoin eivät he osanneet tehdä saartohyökkäystä, jota eivät meikäläisetkään kylläkään osanneet tehdä. Jos lahtarit olisivat tehneet pienimmillä joukoillaan hyökkäyksen kirkonkylän puoleiselta suunnalta ja suuremmalla joukolla saartaneet, tehden hyökkäyksen Orjansaaren kylän suunnalta, niin olisivat Raudun aseman varustukset joutuneet helposti heidän käsiinsä. Sillä jokaisessa kirkonkylän suunnalta tehdyssä lahtareitten hyökkäyksessä keskittyivät joukkomme niitä vastaan ja vastainen puoli asemaa jäi ilman miehitystä. Täältä olisi lahtareiden ollut helppo ilman minkäänlaista vastusta hyökätä yllättämällä meikäläisten niskaan. Toiminta oli, kuten huomaamme, järjestymätöntä, molemmilta puolin tehtiin hyökkäyksiä ilman tulosta.

Meikäläisille tuotiin tällä ajalla muonaa ja amputarpeita niin paljon, että niitä kasaantui suuri varasto. Venäläisiä punakaartilaisia tuli junallinen rintamalle, mutta he eivät joutaneet olemaan kuin korkeintaan viikon päivät, sillä heitä kutsuivat omat rintamansa taisteluun. Kuitenkin oli heitä aina; kun toinen junallinen lähti, niin toinen tuli.

Pää-asiallisesti kumminkin pitivät suomalaiset tätä rintamaa hallussaan.

Näihin aikoihin alkoi tällainen tilanne lamauttaa miesten mieliä, jonka johdosta ruvettiin esikunnan taholta järjestämään lomia.

Se tapahtui sillä ehdolla, että, jos sen paikkakunnan punakaarti josta joukko oli, voi lähettää saman suuruisen vaihdon, niin pääsi rintamajoukko lomalle. Näin joutui allekirjoittanutkin rintamalta pois.

Loma-aikana käytiin muutamia kertoja ampuma-harjoituksissa; rivistöharjoituksia ei pidetty. Rajaseudun punakaartista lähetettiin levänneitä miehiä Valkjärven rintamalle, josta kerrottiin lahtarien yrittävän kovasti hyökätä. Raudusta tuli myöskin Kaljusen junan mukana tietoja lahtareiden yrityksestä vallata Raasuli ja Rautu. Kaljunen kertoi rohkeasta Raasulin lahtareilta takaisin valtaamisesta, jota taistelua oli kestänyt noin 2 tuntia.

Lahtareitten yritykset Raudussa ja hyökkäykset Valkjärvellä, aiheuttivat sen, että molemmat rintamilla olevat esikunnat alkoivat kutsua lomalla olevia takaisin rintamalle. Allekirjoittanut joutui Rautuun menevien joukkoon.

Leningradista matkalla Raasuliin täytyi tehdä junasta siirto Lempaalassa, koska lahtarit olivat polttaneet siltä kohdalta sillan. Raasuliin saavuttuamme saimme tietää, että joudumme junan matkaan, joka lähtee kuljettamaan muonaa ja ampumatarpeita Rautuun. Tämä tapahtui maalisk. loppupäivinä.

Juna lähtikin matkalle seuraavan päivän aamuna. Päästyämme puoliväliin Rautua, täytyi pysähtyä ja ruveta korjaamaan pientä

Raudun asema valkoisten valtauksen jälkeen.

ratasiltaa, joka saatiinkin heikosti laitetuksi. Siirrettyämme ammukset ja muonat kantamalla toiselle puolelle, kulki juna tyhjänä varovasti sillan yli, jonka toisella puolen lastattiin tavarat jälleen junaan.

Päivä oli jo ehtinyt iltaan, kun lähdettiin jatkamaan matkaa. Päästyämme 2:den virstan päähän Raudusta, suistui junamme radalta. Lahtarit olivat poistaneet radasta kiskon. He odottivat tätä tilaisuutta väijyksissä ja avasivat kiivaan ruisku- ja kivääritulen, johon vastasimme samalla tavalla.

Junamme oli omatekoinen „panssari-juna“, jossa oli tiilistä laitettu suojaseinät, joten se tarjosi hyvän suojan. Miehistöä oli siinä noin 60.

Jonkun aikaa ammuttuaan lahtarit perääntyivät, luullen ehkä meille saapuvan apujoukon Raasulista, jossa meikäläisiä oli vain 20 miestä paikallista puolustusta varten. Lahtareiden lähdettyä jätimme junan ja palasimme Raasuliin. Tämä tapahtui 1 p:nä huhtikuuta.

Seuraavana päivänä koetettiin noin 80 miehen suuruisella joukolla, koko Raasulissa olevalla miehistöllä vallata juna takaisin, mutta onnistumatta siinä.

Näinä päivinä ei saatu Raudussa piirityksessä olevilta mitään tietoa. Tiedettiin ainoastaan Raudun piirityksestä, kuultiin kovaa ammuntaa ja nähtiin sieltä tulipalon loimuamista.

Raasulista lähetettiin parina yönä muutama mies, joiden tehtävänä oli ottaa yhteys Rautuun ja tuoda sieltä tilanteesta tieto, mutta nämä miehet eivät päässeet lahtareitten ketjun läpi ja palasivat aina tuloksetta takaisin.

5 p. huhtik. aamuna kuultiin kovaa ammuntaa Raudusta ja alettiin epäillä, että siellä olevat joukot ovat pakoitettuja alkamaan perääntymisen lahtariketjun läpimurron kautta. Tätä helpottaaksemme lähdimme perääntyvien avuksi. Mutta emme ehtineet pitkällekään, kun jo näimme omia joukkoja sekä kuormaston, jossa oli haavoittuneita.

Näiltä nokisilta, väsyneiltä ja nälkäisiltä miehiltä saimme tietää, että Raudun rintama oli menetetty, raskaasta ja sitkeästä taistelusta huolimatta.

Leppälän taistelu.

Yksi punaisten huomatuimpia tukikohtia Joutsenossa oli Leppälän kansakoulu. Tätä tukikohtaa vastaan tekivät valkoiset monia hyökkäyksiä, katkaistakseen tämän kautta punaisten rintamayhteyden Jääsken rintamalle. Kumminkin nuo valloitushommat aina epäonnistuivat. Tulkoon tässä kerrotuksi eräästä valloitusyrityksestä, joka oli ankarampia taisteluita Joutsenon rintamaosalla, ja joka vaati valkoisilta useita kymmeniä kaatuneita ja haavoittuneita.

12 p. huhtikuuta olivat valkoiset pitäneet kiivasta tulta niin sanotulla Leppälän ojalla, kiinnittääkseen punaisten joukkojen huomion sille rintamaosalle. Mutta kuh siltä suunnalta pidettiin valkoisten hyökkäystä mahdottomana, niin ei sinne lisätty miehiä sen enempää kuin mitä siellä tavallisesti oli vartiossa. Kun hyökkäyksestä ei sinä päivänä kuulunut mitään, eikä vielä seuraavanakaan, alettiin luulla valkoisten menettäneen jo koko hyökkäyshalunsa. Tuo luulo osoittautui vääräksi, sillä puolen päivän tienoissa aloittivat valkoiset hurjan kivääri- ja kuularuiskutulen koulua vastapäätä olevasta metsiköstä. Vartiossa olevat miehemme vastasivat vihollisen tuleen, joskaan eivät voineet kehittää sellaista tulta, mikä lähti valkoisten 800 kivääristä (kuten allekirjoittanut myöhemmin sai kuulla, oli valkoisilla tuossa taistelussa 800 miestä), sillä punaisten puolella oli leikkiin asettaa vain vajaa 200 miestä.

Vartioketjun jatkaessa ammuntaansa vihollisen tulilinjalle, pitivät päälliköt pienen neuvottelun. Hetken päästä kuultiin helsinkiläisen Tapperin lausuvan komentosanojaan: „Viisikymmentä miestä ketjuun oikealle lisäksi. K. pitää huolen siitä, että sinne tulee tarpeeksi ammuksia. Samoin 50 miestä lisää vasemmalle ja toinen kuularuisku ja toinen koulun nurkalle. Jokaisen on annettava aseestaan niin paljon tulta kuin suinkin on mahdollista.“ Noin 15 minuuttia myöhemmin syöksi punaisten ketjusta tulta niin kiivaasti, ettei voinut eroittaa mitään komentosanoja. Lisäksi alkoivat tykit lyödä vihollisen ketjuun, joka oli noin 150 m. etäisyydessä. Näin jatkui taistelu tunnista toiseen, ilman suurempia muutoksia.

Metsä vihollisen rintaman kohdalla näkyi menevän maan tasalle punaisten tykki- ja kuularuiskutulen edessä. Mutta siitä huolimatta syyti tuo metsän reuna kuulaa kuin turkin hihasta.

Taistelun ollessa kuumimmillaan alkoivat punaisten tykinkuulalaatikot savuta. Syntyi pieni hämminki, sillä jokainen pel-

käsi ammusten rupeavan räjähtelemään, mikä olisi tuottanut suurta tuhoa. Marjat kun tarvittiin niin kipeästi vihollisen taltuttamiseksi. Katsoimme neuvotoinna mitä tehdä, kunnes vasemmalta tulee päällikköni viipurilainen Edvard Tetri vesiämpäri kädessään. Lausuen kylmäverisesti: „Ei niiden räjähdyspaikka tässä ole", kaatoi hän samalla veden laatikoiden päälle, jotka näin lakkasivat palamasta. Säästyimme täten arvaamattomilta seurauksilta. Oli ihme, ettei tuossa välikohtauksessa yksikään vihollisen kuula sattunut asianomaisiin henkilöihin.

Taistelusta oli mennyt tieto Penttilään, josta oli lähetetty punaisille apujoukkoja. Mutta valkoiset olivat katkaisseet heiltä tien asettamalla konekiväärin eräälle mäelle. Apujoukkojen oli näin taisteltava oma taistelunsa, joka päättyi heidän voittoonsa ja valkoisten konekiväärіosaston tuhoon. Siinä taistelussa haavoittui m. m. Jääsken silloinen eläinlääkäri, kuollen myöhemmin saamiinsa haavoinin.

Saman aikaisesti tämän taistelun kanssa jatkui taistelu koululla entistä ankarampana. Vihollisella tuntui olevan halu vallata koulu millä hinnalla tahansa. Ja punaisilla taas oli se mielipide, ettei antauduta, vaan taistellaan vaikka viimeiseen mieheen. Perääntymistietä ei ollut: edessä kaarsi vihollisen ketju ja takana oli vetelä Konnunsuo, jossa kevätvedet olivat jo nousseet hyvin korkealle.

Näin Tetrin menevän tykkimiesten luo, josta kuulin määräyksen: „Ampukaa niin paljon kuin piiput kestävät; eikö nuo pirut ota jalkoja alleen." Sama käsky oli kai annettu muillekin joukoille, koska yhtäkkiä alkoi ketjustamme kuulua niin kiivas ammunta, että olisi luullut meidän saaneen suuren apujoukon. Epätietoista on, oliko vihollinen jo saanut tarpeeksi selkäänsä, vai luuliko se nyt vasta saavansa. Mutta se vain oli selvää, että kyllä vihollinen nyt sai jalat allensa. Sitä todisti sekin, kun eivät olleet lähteissään ennättäneet ottaa mukaansa kaikkea, mikä heille kuului. Tuon tosiseikan totesi Tetrin johdolla vihollista takaa-ajava joukkue.

Näin oli tämä taistelu päättynyt puolustajain voittoon, kestettyään $5^1/_2$ tuntia.

Tappioita tarkastellessa punaisten puolella havaittiin, että oli päästy valkoisten tappioihin verraten vähällä. Kaatuneina menettivät punaiset kaksi toveriaan, nim. talollisenpoika Väinö Hartikan Lappeelta ja joutsenolaisten päällikön Tannisen. Vaikeasti haavoittui Oski Herranen Lappeenrannasta, menettäen jalkansa, ja 7 muuta haavoittui joko vaikeammin tai lievemmin. Tosin tämäkin jo oli raskas uhri. Mutta miten raskaaksi se olisi tullutkaan, jos asema olisi menetetty.

Valkoisten menetyksistä on allekirjoittanut saanut varmalta taholta tietää, että he menettivät kuolleina tai haavoittunein 80 miestä.

Jussi L—nen.

Pietarin suomalainen punakaarti.

Kirj. A. U:n.

Lokakuun suuri vallankumous hävitti vanhan järjestelmän ainaiseksi Venäjältä. Työtätekeväin taistelujen tuloksena perustetun nuoren tasavallan suojeleminen vastavallankumouksen hyökkäyksiltä oli ensimäinen perustehtävä. Aseellisten proletaaristen luokkajärjestöjen perustaminen täytyi toteuttaa mahdollisimman laajalla pohjalla. Katutaistelut eivät olleet vielä tauonneet, kun Pietarin suomalaiset työläiset astuivat järjestettynä kansallisena joukko-osastona puolustamaan Neuvostotasavaltaa, proletariaatin ensimäistä linnoitusta.

Pari päivää neuvostovallan perustamisen jälkeen kokoontuivat suomalaisten työväenjärjestöjen toimikunnat Pietarin sos.-dem. työväenyhdistyksen alotteesta Viipurin kaupunginosassa Orenburgin kadulla sijaitsevaan n. s. „Tapanaisen koulun" huoneustoon päättämään miten suomenkieliset työläiset voisivat tehokkaammin suorittaa velvollisuutensa taistelussa vastavallankumousta vastaan. Kokous päätti perustettavaksi suomalaisen punakaartin, sillä venäjänkieltä taitamattomien suomalaisten oli vaikea toimia samoissa taistelujärjestöissä venäläisten kanssa. Sikäli kuin muistossa on säilynyt, oli kokouksessa edustettuna Pietarin sos.-dem. työv.-yhdistys, Ohdan sos.-dem. työv.-yhdistys, metallityöntekijäin-, rakennustyöntekijäin-, kotipalvelijain-, rautatien konepajan- ja jalkinetyöntekijäin suomalaiset ammattiosastot.

Kokous valitsi järjestävään toimikuntaan — kaartin tulevaan hallintoon seitsemän vakinaista ja kolme varajäsentä. Vakinaisiksi jäseniksi valittiin toverit: E. A. Rahja, Aug. Dufva, K. Takala, T. Järvi, K. Ristseppä, A. K. Uotinen ja O. Palho sekä varalle V. Vauhkonen, E. Kettunen ja A. Hämäläinen. Heti kokouksen jälkeen hallinnon järjestämiskokouksessa jaettiin tehtävät jäsenten kesken seuraavasti: Rahja poliittinen päällikkö, Dufva rivistöpäällikö ja Uotinen hallinnon sihteeri. Näille kolmelle toverille jätettiin kaartin juoksevain asiain hoito. Kaikki yleisluontoiset asiat ratkaistiin hallinnon päätöksillä.

Ensimäisenä tehtävänä oli yhteyden järjestäminen vastaavien venäläisten järjestöjen kanssa. Tov. Rahja, omaten hyvän venäjänkielentaidon sekä laajoja tuttavuuksia venäläisten toverien

keskuudessa, joutui hoitamaan kaartin „ulkopolitiikkaa", järjestämään yhteyttä ja huolehtimaan sen varustamisesta, kaarti yhdistettiin Viipurinpuolen punakaartin esikunnan yleisjohdon alaisuuteen. Seuraavana kysymyksenä oli huoneuston hankinta kaartin toimintaa varten.

Kaartin hallinnon ja kanslian käytettäväksi saatiin entinen keisarin vastaanottohuoneusto Suomen rautatien asemalla. Huoneuston luovuttaminen, vaikka se olikin tyhjänä, ei ollut mieluinen asia rautatien virkailijoille. He eivät tahtoneet mitenkään käsittää sitä, että punakaarti voisi työkennellä keisarillisessa huoneustossa. Herrojen vastenmielisyys ei kuitenkaan ollut ratkaiseva tekijä, huoneusto otettiin.

Puolue- ja ammatilliset järjestöt laativat luettelot jäsenistään, jotka halusivat liittyä vapaaehtoisina punakaartiin. Kaartin perusjoukoksi tulivat entiset suomalaisen miliisin jäsenet, monissa katutaisteluissa koetellut toverit. Kaartiin liittyminen oli täysin vapaaehtoista, mutta liittymisen ehtona oli työväen järjestöjen jäsenyys. Järjestöihin kuulumattomia ei alkuaikoina otettu kaartin jäseniksi. Tällainen tiukka kontrolli turvasi kaartin ehdottoman luotettavaisuuden ja taistelukuntoisuuden.

Vapaaehtoisia ilmoittautui heti ensipäivinä yli sadan miehen. Kaartin yleisessä kokouksessa vahvistettiin järjestöjen valitseman hallinnon jäsenistä kokoonpantu viisihenkinen esikunta, joka huolehti sotilaallisista tehtävistä, kaartin sotilaallisesta kuntoisuudesta ja ylempää tulevien sotilasmääräysten toteuttamisesta. Yleinen kaartin sisäisten asiain johto kuului hallinnolle. Esikuntaan valitiin: Rahja poliitt. pääll., Dufva sotilaspääll., Takala varapääll., Ristseppä ja Palho esikunnan jäseniksi. Samassa kokouksessa valittiin myös rivistöpäälliköt. Komppanian päälliköksi tuli tov. Ville Vauhkonen, entinen Suomen kaartin aliupseeri.

Paitsi niitä aseita, jotka oli jäänyt suomalaiselta miliisiltä, saimme ensi kiireeseen 200 uutta kivääriä ja 20.000 patruunaa, jotka kävimme noutamassa Pietari-Paavalin linnan asevarastosta. Aseistamiskysymys oli verrattain helposti ratkaistu, mutta kysymys muonituksesta oli paljon vaikeampi. Korkeimman sotilasjohdon määräyksellä saimme kuitenkin oikeuden jakaa yhdessä venäläisten toverien kanssa heidän vähäiset elintarpeensa. Saimme väliaikaiset määräykset punakaartin ruokalasta päivällisen saantiin. Alkoi myös sotilasopetus. Opetukseen ei riittänyt paljoakaan aikaa, sillä vartiopalvelus ja taistelu vastavallankumousta vastaan vaati suurimman osan ajasta. Aseitten käyttöä ja rivistöä sekä alkeellisempia taktillisia taistelutehtäviä kuitenkin opiskeltiin.

Vaikka kaartiin liittyessä ei kellään ollut tietoa palkan saamisesta, niin oli luonnollista, että jatkuva vartiopalvelus vaati joko täydellisen varustuksen taikka palkan, jolla voisi hankkia vaatetusta ja välttämättömiä tarvikkeita. Kaartin hallinto päätti,

että jokaiselle kaartin jäsenelle, tehtävään ja työajan pituuteen katsomatta, maksetaan samanlainen palkka 2 rpl. 4 k. päivältä. Rahat päätettiin vaatia Suomen rautatiehallitukselta, sillä olimmehan ottaneet rautatien kaluston ja liikenteen suojelemisen kaartin huoleksi. Pietarissa oleva rautatiehallituksen edustaja Degerholm ei hyväksynyt kaartin hallinnon esitystä palkan maksamiseksi, joten täytyi esittää kysymys ylempien virastojen ratkaistavaksi. Marraskuun 24 p. lähetettiin edustajat Helsinkiin rautatiehallitukseen. Lähetystöön valittiin toverit Uotinen ja Ristseppä hallinnosta ja Kettunen ja Lindqvist miehistöstä. Rautatiehallitus kieltäytyi antamasta maksumääräystä, selittäen, että senaatti ei ole vahvistanut minkäänlaista aseellista järjestöä rautatiekaluston ja liikenteen turvallisuudesta huolehtimaan. Senaatti ei ollut koolla, mutta seuraavana päivänä tapasimme senaattori Nevanlinnan, jolle kysymys esitettiin. Tehtyään useita kysymyksiä kaartin kokoonpanosta, tarkoituksesta ja miesluvusta lausui hän ajatuksenaan, että senaatti tulisi myöntämään jonkunlaisen summan palkanmaksuihin vain siinä tapauksessa, että punakaartin nimi muutetaan „suojeluskaartiksi“ ja päälliköksi nimitettäisiin joku senaatin hyväksymä henkilö ja että kaarti ei tulisi ottamaan osaa mihinkään poliittisiin kysymyksiin, eikä joutuisi venäläisten vaikutuksen alaiseksi, vaan suorittaisi ainoastaan rautatien kaluston ja liikenteen suojelemista Pietari—Valkeasaaren rataosalla. Saatuaan vastauksen, että valtuutetuilla ei ole oikeutta kaartin nimenmuuttoon eikä poliittisten mielipiteiden tulkintaan, mutta että rautatiekaluston ja liikenteen turvallisuus voidaan taata, lupasi hän keskustella toisten senaattorien kanssa. 27 p. saimme vastauksen, että rautatiehallitus luovuttaa väliaikaista palkanmaksua varten 75 tuhatta ruplaa, josta se vaatii tarkan tilityksen. Lähetystölle ei tietenkään kuulunut jälkiselvittelyt, kysymys oli vain rahasta ja sitä oli saatu.

Punakaarti, joka oli perustettu aseelliseksi taistelujärjestöksi, joutui suorittamaan sekä näennäisiä että asiallisia tehtäviä. Näennäisiä tehtäviä oli luonnollisesti rautatien suojelus—josta palkka maksettiin. Varsinaisena tehtävänä oli taistelu vastavallankumouksellisten vehkeilyjä vastaan. Heti kerenskiläisen hallituksen kukistumisen ensimäisistä tunneista alkaen alkoi Suomen hallitus järjestää aseellista lahtarikaartia Suomen asemalle Pietarissa. Insinööri Tammeliin hääri järjestäjänä. Hallitus oli myöntänyt määrärahankin „suojeluskaartin“ perustamiseksi Pietariin. Tämä toimenpide estettiin punakaartin perustamisella. Heti perustamisestaan alkaen joutui punakaarti käymään taistelua aseisten salakuljetusta vastaan, sillä Suomen valkoisten asehankintojen suorittajina toimivat Pietarissa ja rajaseudulla asuvat vastavallankumoukselliset keinottelijat. Lukuisissa tapauksissa joutuivat salakuljettajat punakaartin kanssa tekemisiin ja saivat ansaitun kohtelun osakseen.

Vastavallankumouksen voimat kaupungissa oli hajotettu, mutta ei läheskään tuhottu. Nuoren tasavallan olemassaolo ei ollut turvattu ja sentähden oli aseellisilla työväen järjestöillä suuri työ edessään. Suomalainen punakaarti sai käskyn suorittaa tarkastuksen Aleksandrovskin „rintkoilla“ ja takavarikoida kaikki sieltä löytyvät ampuma-aseet, joita kurittomat sotilaat olivat aina helmikuun vallankumouksesta asti myyskennelleet halvasta hinnasta romukauppiaille ja nämä taas puolestaan vastavallankumouksellisille. Tarkastuksessa saatiin satoihin nouseva määrä kivääreiä ja revolvereja.

Barrikaadeilla suoritettiin myös lukuisia vartiovuoroja, sillä vastavallankumous uhkasi Smolnassa toimivaa työläishallitusta. Marraskuun 12—13 päivinä oli parikymmentä suomalaista punakaartilaista Spalernaja-kadulla vartiopalveluksessa 48 tuntia ilman vahdin vaihtoa. Samanlaisia vahtivuoroja suoritettiin usein.

Yhtenä kaartin tehtävänä oli Suomesta Pietariin saapuvien ja paikallisten vallankumousjärjestöjen määräyksiin alistumattomien sotilaiden aseista riisuminen. Hyvin aseistettujen sotilasosastojen „vastaanotto“, niinkuin sitä sanottiin, vaati suurta uhrautuvaisuutta ja taisteluvalmiutta punakaartilta. 5—600 aseistettua miestä käsittävien sotilasosastojen aseistariisuminen suoritettiin useinkin pari-kolmekymmentä miestä käsittävällä joukkoosastolla. Kuularuiskut, joiden käyttämisestä taistelutehtäviin ei monikaan punakaartilainen omannut alkeellisempiakaan tietoja, lannistivat läsnäolollaan ja uhkaavalla ulkomudollaan sotilasosastojen vastustushalun. Käytännöllisesti suoritettiin aseista riisuminen siten, että kuularuiskut ja vartiot asetettiin paikoilleen ennen junan tuloa niin, että juna saavuttuaan asemalle joutui täydelliseen piiritykseen. Pari punakaartilaista astui junan pysähdyttyä sisälle ja ilmoitti, että kaikkien on jätettävä aseensa junaan taikka muussa tapauksessa kuularuiskut alkavat soittaa „kuolon hymniä“. Kukaan ei voinut edeltäkäsin olla varma seurauksista, jos sotilaat olisivat käyttäneet aseitaan. Sellaista ei kuitenkaan tapahtunut.

Joulukuun alkupäivinä sai kaarti käskyn toimittaa kerenskiläisen „kuolemanpataljoonan“ aseistariisumisen. Tuo vastavallankumouksellinen joukko oli luvultaan 5—600 naista, joiden menneisyys ja yhteiskunnallinen asema oli varsin kirjava. Jälkeen talvipalatsin valloituksen olivat he menettäneet suurimman osan aseistaan ja majoittautuneet Parkalan aseman läheisyydessä oleviin kasarmeihin. Aseista riisuminen suoritettiinkin suuremmitta vaikeuksitta.

Se taisteluinto, joka liekehti Pietarin suomalaisen punakaartin miehistön mielessä oli kerrassaan valtava. Raskaat taistelutehtävät, vilussa ja puutteellisella ravinnolla eläen, eivät näyttäneet vähimmässäkään määrin vaikuttavan vallankumoukselle vihkiytyneeseen köyhälistön vapaustaistelijain etujoukkoon. Mutta vieläkin suuremmaksi kohosi taisteluinto, kun kuultiin

Suomen köyhälistön vapauspyrkimyksistä. Se osuus, joka Pietarin suomalaisella punakaartilla on Suomen työväen aseellisen voiman lujittamisessa, ei ole varsin vähäinen.

Jo joulukuussa 1917 saapui Turusta, Tampereelta, Lahdesta ja Viipurista työväenjärjestöjen edustajia Pietarin suomalaisen punakaartiin esikuntaan. Kaikilla heillä oli kerrottavanaan sama uutinen: „Joukot ovat valmiina, aseita puuttuu". Punakaartimme ei voinut asettaa „kynttiläänsä vakan alle." se tarjosi kaiken apunsa Suomen proletariaatille. Kaartin hallinto ja pietarilaiset suomenkieliset työväenjärjestöt nauttivat ansaittua luottamusta venäläisten toverien keskuudessa, joten Suomesta tulleiden toverien pyyntöihin voitiin vastata myönteisesti. Joulukuun lopulla alettiin lähettää aseita ja ampumatarpeita Suomen työväenjärjestöille. Ensimäisenä lähetettiin Lahteen 500 kivääriä ja vastaava määrä patruunia. Myöhemmin lähetettiin pienempi määrä aseita Uudenkirkon ja Raivolan punakaarteille. Joulukuun 18 p:nä lähetettiin tov. Jukka Rahjan johdolla 7 reipasta punakaartilaista saattamaan aselastia, jossa oli 500 kivääriä ja 50 tuhatta patruunaa, Kuopioon. Perille saavuttua olivat paikalliset suojeluskuntalaiset kokoontuneet asemalle tarkoituksella ryöstää aseet, mutta heikosti aseistettuina olisi ollut lijan rohkeata tarttua maxim-konekivääriin, joka oli aselastin suojelijana. Erityisessä kirjoituksessa kerrotaan tässä kirjassa kokonaisen asejunan kuljetuksesta, jossa Pietarin punakaarti oli myös mukana.

Myöhemmin tapaamme Pietarin suomalaisen punakaartin joukkoja miltei kaikkilla luokkasodan rintamilla taistelussa lahtareita vastaan.

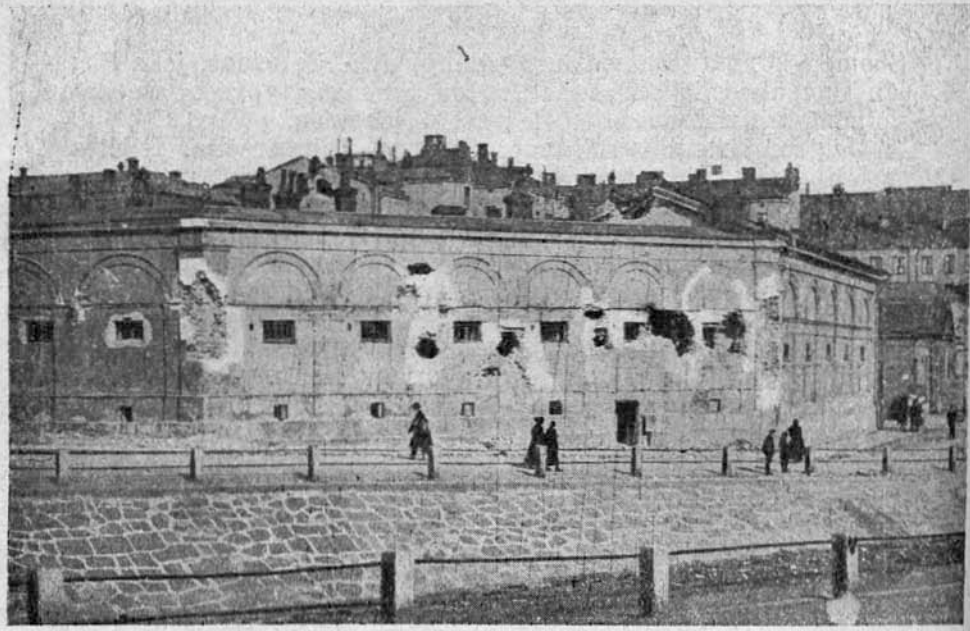

Helsingin päävahti saksalaisten pommituksen jälkeen.

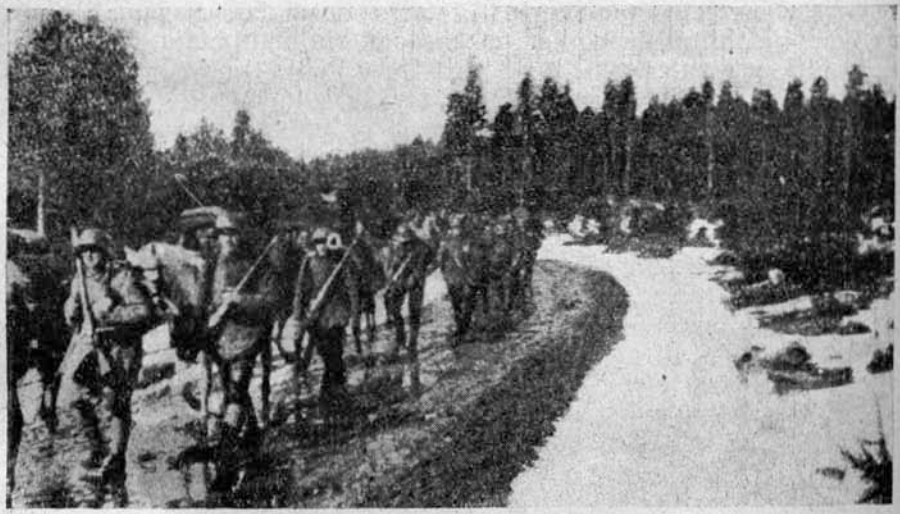

Baijerilaista vuoristotykistöä.

VI. Valkoisten alue.

Kuopion työväen aseistaminen.

Kirj. T. Törmälä.

Kuopion porvariston aseiden hankinta ja sotilaallinen järjestäytyminen oli jo käynnissä keväästä 1917. Suojeluskunnan nimellä harjoittelivat he kaupungin seurahuoneella ja lyseon voimistelusalissa. Syksyn kuluessa sai se yhä julkeamman muodon; suojeluskunnan puku ja jalkineet kävivät päivä päivältä yleisemmiksi ja vihdoin tammikuun alkupäivinä 1918 oli Kuopiossa pohjois-Savon suojeluskuntien päälliköiden yleinen kokous.

Porvariston hommia häiritsi eräs Haminasta tullut aseellinen venäläisistä ja suomalaisista kokoonpantu joukkue, joka riisui aseista Kuopion porvaristoa. Tämä joukkue vieraili Kuopiossa marraskuulla suurlakon jälkeen ja kokosi kasan aseita työväentalolle, vieden taskuaseet kuitenkin mukanaan.

Suojeluskuntaan liittyi mm. entinen „Savon Työmiehen“ toimittaja Otto Piisinen, joka koetti siihen värvätä työväestöäkin, mutta tuloksettomasti.

Työväen yritykset saada aseita alkoivat sillä, että jo keväällä kyseltiin venäläiseltä rykmentiltä niiden saantia, mutta turhaan. Rykmentin päällystö oli ess-erriä ja keisarikumouksen jälkeen isovenäläisen innostuksen vallassa, joten se ei halunnut luovuttaa aseita alusmaan väestölle. Rykmentti vietiin kuuluisaan Kerenskin kesäkuun 18:nnen päivän hyökkäykseen, jossa se oli tuhoutunut melkein kokonaan. Tämän jälkeen Kuopiossa ei ollut venäläistä sotaväkeä.

Kun olin heinäkuulla tullut valituksi Kuopion kaupungin elintarvekonttorin johtajaksi, niin sovittiin, että tuon toimeni aiheuttamilla matkoilla tunnustelen myös aseitten saantia työväelle.

Samoina aikoina oli pantu vireille työväenkaartin perustamishomma, ja elokuun 20 päivän tienoilla tekikin työväenneuvosto päätöksen sen perustamisesta. Tämä antoi uutta vauhtia aseiden kankinnalle. Mutta syksy kului ja kaarti yhä harjoitteli puisilla aseen malleilla.

Tuli sitten marraskuun suurlakko. Lakkokomitea päätti jo ensimäisenä päivänä lähettää tämän kirjoittajan Helsinkiin aseita hakemaan. Matka oli tehtävä erikoisella junalla, sillä liikenne Kuopiosta etelään oli pysähtynyt täydellisesti. Vaikka

rautatieläisten lakkokomiteassa olikin osaksi vakinaisia porvariston kannattajia, niin junan myönsivät kuitenkin.

Juna lähti klo 7 illalla. Matka pimeässä marraskuun yössä ei ollut mielenkiintoa vailla. Asemat kaikki kuolonhiljaisia ja pimeitä, eikä mitään merkkiä, onko rata selvä. Näin kiidimme eteenpäin ja noin klo 3 aamulla olimme Mikkelissä. Mikkelistä Helsinkiin pääsin sotilasjunien mukana, joita lakkokaan ei ollut pysäyttänyt. Aamupäivällä saavuin Helsinkiin.

Menin puoluetoimistoon ja esitin saamani valtakirjan. Mutta puoluesihteeri Turkia selitti, ettei puoluetoimikunta ole hankkinut aseita, joten niitä ei ole hänen tiedossaan. Neuvoi menemään Helsingin poliisikamarille ja kysymään siellä Rantalaa. Menin sinne.

Tapasin Rantalan ja esitin hänelle valtakirjani. Rantala innostui selittämään ja näyttelemään 70 pidätettyä „äijää", kuten hän sanoi. Koetin todistella, miten tärkeätä juuri meille on saada aseita, mutta Rantala selitti, että kun me täällä keskuksessa panemme toimeksi, niin muualla se menee kuin itsestään. Vakuutti myös, ettei ole sellaisia vapaita aseita, joita voisi luovuttaa. Ei auttanut mikään selitys, joten aseita en Rantalankaan avulla saanut. Näin oli päivä mennyt. Päätin vielä kääntyä asiani johdosta Helsingissä parhaillaan olevan tov. Konsta Lindqvistin puoleen. Tov. L. oli rautatieläisten lakkokomiteassa, josta hänet löysinkin. Neuvoteltuamme asiasta tiedusteli tov. L. aseiden saantimahdollisuuksia joiltakin tovereilta, mutta kukaan ei voinut antaa mitään lupaavaa tietoa. Täydyin siis palata tyhjin käsin takaisin Kuopioon.

Sotilas-, ym. lakonaikana liikkeellä olevilla tilapäisillä junilla pääsinkin sinne juuri suurlakon lopettajaisiksi. Kun saavuin torpalle, niin oli siellä jo sähkösanoma lakon lopettamisesta seuraavasta päivästä alkaen. Painuneet olivat mielet sen johdosta ja kuului lausuntoja: „kyllä porvarit nyt varustautuvat, kun on hellitetty kesken". Niin, nololta se tuntui.

Aseita saatiin kuitenkin pian tämän jälkeen. Marraskuun lopulla kokoontui nimittäin ylimääräinen puoluekokous. Koska se kokoontui kesällisen puoluekokouksen vaalien perusteella, niin jouduin sinne yhtenä Kuopion edustajana. Kokouksen eräällä väliajalla menimme tov. Konsta Lindqvistin kanssa säätytalon käytävälle (puoluekokous pidettiin säätytalolla). Siihen tulee kohta tov. Jukka Rahja ja kiroilee harmistuneena. Tiedusteluumme selittää hän, ettei hän ole saanut sopimusta erään aseparttian vastaanotosta Helsinkiin. Tartuimme heti asiaan käsiksi. Minulla oli entinen valtakirjani ja esitin sen. Kutsuttiin siihen samaan tov. Janne M. Kajaanista, „samlattiin" tarvittava käsiraha ja Jukka R. lähti jo samana iltana pikajunalla Pietariin aseita hakemaan.

Kokous päättyi seuraavana päivänä, joten lähdimme illalla kotimatkalle. Mikkelin ja Pieksämäen välillä tapasimme makuuvaunun käytävällä erään herrasmiehen, joka esitti itsensä

„tehtailija Paloheimo, Riihimäki-Kajaani". Hän kysyi myös heti: „mihin herrat kuljettavat sellaista määrää sota-aseita, kun on junan perään kytketyssä vaunussa?" Kun olimme Kouvolassa nukkuneet, niin emme tienneet mitään koko vaunusta ja selitimme siis, ettemme tiedä mitään. Mutta tehtailijalla oli varma tieto ja hän selitti mistä on kysymys. Silloin myönsimme, että aseita tarvitaan, aika on sellainen.

Pieksämäellä totesimme, että Jukka ja joukko Pietarin punakaartilaisia olivat todellakin asevaunun kanssa matkustajajunan perässä. Asia oli siis varma: aseita saapuu vihdoinkin!

Kurkimäelle saavuttua astui junaan Kuopion v.t. poliisimestari tuomari Airaksinen ja alkoi ahdistella tehtailijan äskeisillä kysymyksillä. Oli aivan selvää, että aseiden tulosta oli siis ilmoitettu pitkin linjaa ja porvaristo oli siitä tietoinen. Työväestö sai tiedon vasta meidän mukanamme.

Ilman yllätyksiä saatiin aseet asemalta torpalle. Niitä oli 500 kpl. kolmen linjan kivääreiä ja 50 tuhatta panosta. Niistä oli annettava Kajaaniin 100 kpl. kivääreiä ja 10 tuhatta panosta. 40 kivääriä ja ammuksia jaettiin muutamiin ympäristön paikkoihin, joten Kuopioon jäi 360 kivääriä ja 36 tuhatta panosta. Monilta seuduilta tuli pyyntöjä saada osansa aseista, mutta kaikkia ei voitu tyydyttää. Lienee siinä ollut osaksi sitä Rantalan kantaakin: „kun me täällä keskuksessa, niin..."

Nyt oli aseita, mutta nousi muutamia käytännön kysymyksiä: miten saadaan varat niiden lopulliseksi maksamiseksi, missä säilytetään ja miten jaetaan?

Jo samana päivänä pyysi pormestari Qvick tov. Lindqvistiä ja allekirjoittanutta neuvotteluun aseiden säilyttämisestä ja samasta asiasta puhui myös maaherra von Hellens. Kävimme eräänä päivänä kuulemassa pormestarin ehdotukset. Hän ehdotti ne talletettavaksi lääninhallituksen taloon. Tätähän ei tietenkään hyväksytty, mutta toiselta puolen tuntui tarpeelliselta jutella asiasta, koska aikaa piti voittaa.

Piisisen kerrottiin päästäneen liikkeelle sellaisen jutun, että porvarit luovuttavat työväen taloudellisiin tarpeisiin 200,000 mk, jos aseet siirretään pois työväentalolta. Se oli mahdollisesti saanut alkunsa siitä, kun työväen kirjapaino oli Helsingin Työväen Säästöpankista hakenut talon ja koneiden maksamista varten 165,000 mk. lainaa. Porvarit laskivat siis tässä olevan heikon kohdan.

Aseet oli väliaikaisesti maksettu tilapäisesti hankituilla varoilla, mutta oli ne saatava lopullisestikin suoritettua. Niistä meni yli 12,000 markkaa. Lopuksi asia ratkaistiin siten, että aseista perittiin jokaiselta saajalta 100 mk. kappaleelta ja ammuksista samoin määrätty maksu. Siten saatiin aseet maksetuksi ja hajoitetuksi työväentalolta. Miten noita aseita käytettiin, ei kuulu tämän muistelman puitteisiin.

Kun Pohjois-Pohjanmaan kohtalo ratkaistiin Oulussa.

Kirj. K. Kajava

Yleisiä huomautuksia.

Niin vääristeleviä kuin valkoisten „vapaussotahistoriat" ovatkin Oulun taistelun kuvaamisessa, niin ainakin yksi kohta niissä on kiistaton: Oulussa ratkaistiin Pohjois-Pohjanmaan kohtalo. Sillä, että Pohjois-Pohjanmaa joutui valkoisten käsiin, oli kieltämättä suuri sekä sotilaallinen että moraalinen vaikutus koko Suomen työväenluokan taisteluun.

Niin kauan kuin Pohjois-Pohjanmaa oli „puhdistamatta", olivat valkoisten päävoimat vasaran ja alasimen — Etelä- ja Pohjois-Suomen välissä. Heiltä puuttui rautatieyhteys ulkomaihin, joka talvella oli suuri puutteellisuus.

Saadakseen Etelä-Suomeen muodostumassa olevan rintaman selkäpuolen vaarattomaksi, rautatieyhteyden ulkomaihin, aseita ja elävää voimaa (2/5 koko Pohjanmaalta kootusta armeijasta tuli Pohjois-Suomesta ja se merkitsi luokkasodan alussa sangen paljon) lahtariarmeijaan, päätti valkoisten yleisesikunta suorittaa Pohjois-Pohjanmaan valtauksen ennenkuin varsinaiseen hyökkäykseen etelässä lähdetään.

Jos punaiset Etelä-Suomessa olisivat kyenneet heti tammikuun lopulla iskemään suuremmat joukot pohjoista kohti, kuin tapahtui, olisi Pohjois-Pohjanmaan nujertaminen käynyt valkoisille vaikeaksi. Mutta luottaen juuri siihen, etteivät punaiset ole vielä etelässä valmiit, lähettivät valkoiset Etelä-Pohjanmaalta Pohjois-Pohjanmaalle apujoukkoja ja tyytyivät toistaiseksi liikehtimään etelässä pienemmillä joukoilla. Lahtarien tekemä laskelma oli oikeaan osunut. Pohjois-Pohjanmaan valtauksen jälkeen saattoivatkin lahtarit keskittää kaikki täten lisääntyneet voimansa Punaista-Suomea kohti.

Asema Pohjois-Pohjanmaalla luokkasodan aattona.

Luokkasodan aattona, joksi nimittäisimme aikaa maaliskuun vallankumouksesta luokkasodan puhkeamiseen saakka, oli myös Pohjois-Suomessa, kuten muuallakin maassa, selvästi vallankumouksellinen tilanne. Porvarillinen valtiokoneisto oli sen selkä-

nojana ollen tsaarinvallan romahdettua nyrjähtänyt pahoin raiteiltaan. Työväestö pyrki sanomaan porvaristolle asioissa viimeisen sanan ja se sana oli sillä kertaa laki. Työväestön kiihtymys ja taisteluinto kasvoi mitä pitemmälle syksyyn päästiin, mutta varsinkin elintarvekurjuus lietsoi sitä. Sanomat Venäjän proletariaatin voitoista olivat myös innoittavia. Toimintahalua oli. Työväestö tunsi voimansa.

Ennen Oulun valtausta oli valkoisten suojeluskuntakiihoitus Pohjois-Pohjanmaan talonpoikaiston keskuudessa tuottanut verrattain pieniä tuloksia. Vain muutamissa harvoissa maaseutukunnissa oli edes joltisenkaan vahvuiset lahtarikaartit. Enimmäkseen olivat ne paperilla, tai oli niiden jäsenluku aivan mitätön. Pohjois-Pohjanmaa muodosti tässä suhteessa Etelä-Pohjanmaalle, jossa lahtariston ylijohdolla oli suuri vaikutus, aivan jyrkän vastakohdan. Pohjois-Pohjanmaan ja Perä-Pohjolan ahtaissa taloudellisissa oloissa elävän, tukkikapitalistien pettämän ja riistämän talonpoikaiston keskuudessa ei porvariston lietsonta saanut odotettua vastakaikua. Talonpoikain valtava enemmistö pysyi puolueettomana. Osa talonpoikaistosta siellä täällä oli taas suoranaisesti punaisille myötämielistä. Vasta Pohjois-Pohjanmaan taistelun päätyttyä työläisten häviöön, saivat lahtarit kaikenlaisen vehkeilyn avulla narratuksi tai välitöntä pakkoa käyttäen talonpojat suurimmissa joukoissa aseisiin. Tätä tosiasiaa eivät lahtarihistorioitsijatkaan ole voineet ihmettelemättä sivuuttaa.

Lahtariston pääaineksen muodostivat kaupungeissa, kuten Raahessa, Oulussa, Kemissä ja Torniossa porvarit, köyhät konttoristit, opettajat, koulupojat jne.

Työväellä oli useimmissa teollisuus- ja metsätyökeskuksissa ja vieläpä maatalouspitäjissäkin järjestyskaartit, joita oli perusteltu vähää ennen marraskuun lakkoa tai sen aikana ja jälkeen. Kaartien keskuudessa ilmeni vallankumouksellista mielialaa, joka olisi vain tarvinnut selvää poliittista ohjausta ja sotilaallista johtoa. Sen lisäksi olisi pitänyt saada aseita ja opetusta niiden käytössä. Objektiivinen asema Pohjois-Pohjanmaalla ei ollut punaisille suinkaan epäedullinen. Lahtarit ottivat kuitenkin käsiinsä taistelualoitteen.

Jo ennen marraskuun suurlakkoa olivat Oulun lahtarit hanakasti asekaartihommissa. He pitivät kaikenlaisten Saksan jääkärien, Väisäs-Jussien ym. johdolla aseharjoituksia, joissa ei tosin ollut mukana kuin muutamia kymmeniä osanottajia. Harjoittelupaikkana oli m.m. erään lyseon voimistelusali. Emme tiedä, oliko paikkakunnan työväestön johdolla aavistustakaan näistä puuhista.

Marraskuun lakon aikana muodostettiin myös Oulussa työväen järjestyskaarti. Jonkinlaisia rivistöharjoituksia joillekin ryhmille järjestettiin, mutta mitään varsinaista aseopetusta ei annettu, vaikka sellaiseen olisi ollut mahdollisuudet.

Työväestön taholta ei voinut huomata mitään sellaista määrätietoista ja selvää valmistautumista aseelliseen yhteenottoon, kuin lahtariston taholla.

Työläisten joukoissa, jotka olivat järjestyskaartissa, puhuttiin kyllä paljon siitä, että nyt on porvaristolta otettava sisu pois, mutta miten, sitä ei selvitetty.

Tilanne kärjistyy.

Tammikuun lopulla alkoi tilanne Oulussakin kärjistyä nopeasti. Lahtarien aktiivisuus kasvoi päivä päivältä. Tuli yhä selvemmäksi mitä lahtariston taholta oli odotettavissa. Tarvittiin kuitenkin lahtarien avoin aseellinen hyökkäys, ennenkuin työväestö tarttui aseisiin.

Tammikuun 30 p:nä, aikaisin aamulla, aloittivat lahtarit sotatoimet.

Lahtarien keskuudessa oli oltu ensin sotasuunnitelmassa eri mieltä — niin kertovat heidän historiansa. Erimielisyys koski sitä, hyökätäänkö ensin työväestön vaiko venäläisten sotilaiden kimppuun. Voitolle pääsi viimemainittu ajatus. Lahtarit, joita oli 300 miestä, hyökkäsivät kolmelta taholta jokseenkin yhtä aikaa vanhaa ratsuväen maneesia, sotilaskasarmia ja Fabritiuksen talossa olevaa kansliaa ja pienempää asevarastoa vastaan. Maneesissa ja Fabritiuksen talossa olevat sotilaat tulivat yllätetyiksi. Edellisessä majaileva kuularuiskukomppania tuli riisutuksi aseista ja samoin kävi Fabritiuksen talossa oleville harvoille vartiosotilaille. Mutta sotilaskasarmista, jossa oli noin 700 sotilasta, annettiin lahtareille reipasta tulta. Hämmingissä ja hajallaan he pakenivat lääninhallitukselle. Kuvaavaa lahtarien säikähdykselle on, että lähitienoille sattuneet työläiset riisuivat monta lahtaria aseista karjaisemalla vihaisesti: „Kivääri tänne!" Nyt vasta ryhtyi työväestö aseistautumaan. Samana päivänä, jokunen tunti myöhemmin, oli noin 150 työläistä aseissa, joita saatiin venäläisiltä sotilailta. Lahtarien tekemä hyökkäys kiihotti äärimmilleen kaupungin ja lähiseudun työläisten mieliä. He jättivät työpaikkansa kesken työpäivän ja saapuivat monisataisina joukkoina työväentalolle. Tahdottiin, että olisi selvitettävä välit lahtareiden kanssa. Nyt olisi ollut edullinen tilaisuus taistelun alkamiselle kolmestakin syystä: 1) lahtarit olivat hämmästyneitä kasarmilta saamastaan vastaanotosta; (He olivat kyllä pyytäneet Etelä-Pohjanmaalta jo apua, mutta sen saamisesta ei ollut vielä varmuutta.) 2) työläisten keskuudessa oli vallalla suuri taisteluinto ja suuttumus lahtareihin; 3) venäläiset sotilaat omasivat vielä kohtalaisen sotilasmoraalin. Vastavallankumouksselliset upseerit apureineen eivät olleet vielä ehtineet aikaansaada suurempaa hajaannusta sotilaiden keskuudessa.

Mutta Oulun työväestön johto tai sen enemmistö ei katsonut asiaa tältä kannalta. Se nähtävästi uskotteli itselleen ja muille,

että asiat voidaan vielä ratkaista muutenkin kuin taistelulla. Se ei kylläkään asettautunut vastustamaan työläisten aseistautumista, mutta avointa taisteluasennetta se ei rohjennut heti ottaa. Tähän häilyväisyyteen vaikutti kai osaltaan sekin, ettei oltu enää yhteydessä Etelä-Suomen kanssa, vaan aivan eristettyinä. Ei tiedetty varmaan kuinka siellä asiat kehittyvät. Tässä suhteessa näytteli myös osaa lurjusmaisuus, sillä jokseenkin varmojen tietojen mukaan eräs nykyinen sos.-dem. toimitsija pidätti itselleen viimeisen Helsingistä tulleen lennätinviestin, jossa oli jonkinlainen ohje, sallimatta sitä muiden johdossa olevien nähdä. Johdossa oli muitakin sittemmin piintyneiksi sos.-demeiksi osottautuneita, jotka jarruttivat ratkaisevaan taisteluun lähtemistä viimeiseen saakka. Punakaartin keskuudessa oltiin taistelukannalla. Työväenneuvoston päättämättömällä esiintymisellä oli punakaartin esikuntaan määrätty vaikutus.

Taistelun sijaan ryhdyttiin pitkiin neuvotteluihin. Neuvotteluja käytiin kahdella suunnalla: läänin hallituksessa olevan lahtariesikunnan ja kasarmilla olevain sotilaiden kanssa.

Lahtarit olivat, tuntien epävarman asemansa, erinomaisen halukkaita neuvotteluihin. Siten tahtoivat he voittaa aikaa. Neuvotteluja työväen johdon ja venäläisen sotaväen komitean kanssa käytiin etupäässä elävän avun antamisesta punakaartille, jos taistelut lahtarien kanssa alkavat. Sotilaat olivat ensin ylipäänsä avun antamisen kannalla, mutta mitä pitemmälle taistelu lykkääntyi, sitä horjuvaisimmiksi sotilaat kävivät. Vastavallankumouksselliset upseerit saivat apuriensa kanssa kylvetyksi sotaväen keskuuteen epätoivoa ja haluttomuutta. Punakaartin esikunnassa oltiin muuten erimielisiä siitä, otetaanko venäläisten apua vastaan tai ei. Osittain tämä lienee johtunut siitä, ettei luotettu venäläiseen sotaväkeen, osittain siitä, ettei tahdottu venäläiset sotilaat asekumppaneiksi ottamalla antaa tuulta lahtarien agitatsionille, että kysymyksessä olisi muka sota Venäjää vastaan, eikä suinkaan maan työväenluokkaa vastaan.

Työväen johto kävi näitä kohtalokkaita neuvotteluja lahtariston kanssa ehkä osaksi sen vuoksi, että saataisiin sillä aikaa selväksi yllämainittu kysymys venäläisten kanssa, mutta varmasti myös sen vuoksi, ettei se tiennyt mitä tehdä. Ratkaisevaan taisteluun lähtö näytti kovin epäilyttävältä toimenpiteeltä. Johdon „maltillisen aineksen“ keskuudessa lienee elänyt toivo, että asiat järjestyvät jollakin ihmeen tempulla vielä niin, ettei tarvitse taisteluun lähteä. Heidän silmissään kangasteli sovinto porvariston kanssa. Sovinnon pohja voitaisiin ehkä löytää neuvotteluja käydessä.

Punakaartin keskuudessa vallitsi voimakas taisteluhalu. Kun yöllä helmik. 1 pvää vasten toimeenpantiin äänestys työväentalon juhlasalissa, jossa sadat punakaartilaiset olivat läsnä, siitä lähdetäänkö hyökkäykseen, oli päätös yksimielinen. Tällöinkin olisi ehkä vielä ollut mahdollisuus menestyksellisempään tais-

teluun. Apujoukkoja oli saapunut Tornion ja Kemin punakaarteista, noin satakunta uljasta miestä. Mutta esikunta ei vain antanut määräystä hyökkäyksen alkamiseen.

Samana yönä, jolloin äänestys toimeenpantiin, käytiin työväenjohdon toimesta lahtarien kanssa keskusteluja myös Ruukin asemalla, noin 50 km Oulusta etelään päin. Sinne oli jo etelästä saapunut lahtariretkikunta. Työväen lähetystö tiedusteli (porvarien historian mukaan) lahtareilta, missä määrin heidän matkansa oli suunnattu työväen järjestöjä vastaan. Tähän kysymykseen antoivat lahtarit niin selvän vastauksen, että se selitti aivan suoraan porvarien „vapaussodan" luonteen pyrkimykseksi kukistaa työväen vallankumous. Mannerheimiltä itseltään saatu vastaus lähetystön kysymykseen kuului seuraavasti: (porvarien „Suomen Vapaussota" teoksen mukaan) „... suojeluskunnat oli hallitus asettanut taistelemaan anarkiaa (lue: vallankumousta) vastaan maassa, eikä siitä syystä myönnetty kellekkään muulle oikeutta kantaa aseita. Venäläisten joukkojen aseistariisunta tapahtui ainoastaan takeeksi siitä, että he pysyisivät puolueettomina."

Kaiken tämän ajan, joka kului neuvotteluissa, olivat Oulun lahtarit vilkkaassa toiminnassa. Heti keskiviikkona, tammik. 30 p:nä, tekemänsä hyökkäyksen jälkeen ryhtyivät he, kun näin hyvää aikaa heille suotiin, valtaamansa läänin hallituksen talon puolustuksen järjestämiseen. Kaikki akkunat varustettiin kirjoilla, asiapapereilla ym., niin että vain ampumaaukot jätettiin. Vettä, ruokatarpeita ja valoneuvoja hankittiin. Samaan aikaan olivat lahtarit vilkkaassa yhteydessä puhelimen, lähettien ja merkkitulien kautta maaseudun lahtarien kanssa. Etelästä tulevalta apujoukolta saivat he myös ennen pitkää viestejä ja neuvojakin. Oulun lahtareilla oli siis selvä linja: puolustautua punakaartia vastaan „neuvotteluilla" ja tarpeen tullen aseillakin, siksi kunnes etelästä tulossa oleva apu saapuu, jolloin punakaarti ja venäläiset lyödään maahan.

Sensijaan työväen johdolta puuttui selvä linja ja päättävä toiminta. Ei oltu yksimielisesti ja päättävästi taistelun kannalla. Horjuttiin ja huovattiin sinne ja tänne.

Ei ole liioteltua, jos sanomme, että asiallisesti Oulu menetettiin lahtareille jo keskiviikkona tammik. 30 p:nä. Tämän menetyksen toteaminen kyllä tapahtui vasta sunnuntaina, helmik. 3 p:nä.

Punaisten ja valkoisten yhteenotto.

Lauantaina helmik. 2 p:nä tuli punaisten ja valkoisten välinen yhteenotto kiertämättömäksi.

Lähetystöt, jotka olivat käyneet tapaamassa etelästä päin lähestyvää lahtariretkikuntaa, olivat tuomallaan vastauksella saaneet hyväuskoisimmatkin vakuutetuiksi, että kysymyksessä

oli porvariston sotaretki työväestöä vastaan. Työväen johdon taistelua vastustava osa tuskin enää, vaikka se olisi yrittänytkin, olisi kyennyt estämään kaartin taisteluun lähtemistä. Taisteluinto punakaartin riveissä oli yhä ihailtavan voimakas.

Paikkakunnan ja lähiympäristön lahtarit (noin 400 miestä) olivat kouluutettujen upseerien johdolla hyvin varustautuneet lääninhallituksen taloon. Ja valkoisten parituhantinen retkikunta, jolla oli johdossa Saksan jääkäreitä ja vanhoja venäläisiä upseereita, oli muutaman tunnin marssin päässä kaupungista.

Punakaartissa oli aseissa korkeintaan 500 miestä. Kasarmilla ja Raatinsaarella oli noin 700 venäläistä sotilasta, mutta niiden osanotto taisteluun supistui majoituspaikkojensa puolustamiseen.

Noin $^1/_24$ iltapäivällä lähtivät punakaartin hyökkäyskomppaniat, luvultaan kolme (kussakin 50—60 miestä), työväentalolta liikkeelle.

Ensin päätettiin suorittaa lääninhallituksen valtaaminen, jotta sen jälkeen voitaisiin suunnata kaikki voimat etelästä tulossa olevaa lahtarijoukkoa vastaan. Komppaniat marssivat lääninhallituksen taloa vastaan kolmelta taholta: yksi komppania Pokkitörmältä, toinen tuomiokirkon luota ja kolmas Åströmin remmitehtaan puistosta.

Noin kello 4 kajahtivat ensimäiset laukaukset remmitehtaan puistosta. Pian oli kiivas ammunta käynnissä joka taholla. Lahtarit vastasivat lääninhallituksesta kiukkuisesti. Remmitehtaan puistossa oleva komppania joutui aivan selväksi maalitauluksi. Sillä ei ollut minkäänlaista suojaa luotisadetta vastaan. Sen täytyi pian vetäytyä pois kentältä ja hakea suojaa läheisestä tyttökoulurakennuksesta. Kentälle jäi ainakin kymmenen kuollutta ja pahoin haavoittunutta. Myös toiset osastot kärsivät mieshukkaa.

Ilta pimeni. Säkkipimeässä kaupungissa riehui kiivas taistelu pitkin iltaa. Taistelun kuluessa syttyi lääninhallituksen viereisellä tontilla oleva puhelinasema palamaan. Se oli suureksi vahingoksi punakaartille. Sillä tulen levitessä koko korttelin laajuiseksi kokoksi, joutuivat hyökkääjät sen loimujen seutua valaistessa lahtarien maalitauluksi. Lahtarit ampuilivat myös talojen ullakoilta. Tämä pakoitti punaiset heittämään joihinkin epäilyttäviin taloihin pommeja. M.m. pappilasta, jossa majaili myöhemmin surullisen kuuluisaksi tullut Mannerheimin esikunnan sotapappi ja kirjailija Arvi Järventaus, sepän poika Oulusta, ammuttiin punakaartilaisia. Jokunen aseeton kulkijakin sai talon luona surmansa.

Punaisten ponnistukset lääninhallituksen talon valtaamiseksi eivät tuottaneet tuloksia. Heillä ei ollut tykkejä, ei edes kuularuiskuja (vain venäläisten hallussa oli jokunen kuularuisku) ja pelkillä kivääreillä kävi mahdottomaksi päästä laajojen aukeiden ympäröimään taloon. Tätä vaikeutti myös sotilasjohdon

puute. Lahtareilla oli vain yksi toivo: päästä sunnuntaiaamuun, jolloin apu saapuisi. Heillä oli nim. varma tieto sen saapumisesta.

Huolimatta siitä, että lahtarien asema ei ollut erikoisen vaikea hyvin varustetussa asemassa avun ollessa jo vain muutaman kilometrin päässä kaupungisia, oli mieliala heidän keskuudessaan horjuva. Useat vanhemmat lahtarit olivat puhuneet jo antautumisesta. Eräskin kaikille oululaisille tunnettu pystynokkainen poliisikomisario oli rukoillut käymälässä jumalaa ja puhunut katkeruudella siitä, että oli sortunut valkoisten sakkiin... „Kun männöö vielä tässä talot ja muutkin omaisuuvet.." oli ukkeli vesitellyt. — Lahtarien johto piti kuitenkin koulupoikien avulla kurin yllä.

Yön kuluessa ottivat hyökkäykseen osaa vain punakaartilaiset ja Linnansaaren taholta muutamat venäläiset matruusit parin kuularuiskun avulla. Matruusit paahtoivat lahtarien lääninhallituksen talon etuvarustukseksi miehittämiä läänin maanmittauslaitoksen taloa ja klassillisen lyseon taloa.

Aamupuolella yötä vaimeni ammunta. Viestejä saapui, että lahtarit olivat pian parin kilometrin päässä kaupungin ulkopuolella.

Lahtarien hyökkäys alkoi noin klo 9 ap. kolmelta eri suunnalta. Oikea kolonna, joka oli kiertänyt Oulunjoen pohjoispuolelle Yrjänäisen talon kohdalle, ampui tykeillään ensimäiset laukaukset sotilaskasarmille. Lahtarien keskikolonna hyökkäsi asema-aluetta kohti kolmen kuularuiskun kanssa ja vasen kolonna kuularuiskuineen työväentaloa vastaan kaupungin laidassa olevien peltojen ylitse.

Punakaartilaiset ottivat kaupungin laidassa, Kajaanin maantien varrella olevassa metsikössä ja rautatien takana olevilla pelloilla hyökkääjiä vastaan, kun taas yksi osa punakaartilaisista oli asettunut Kansankadun päässä olevien kivikasojen taakse puolustusasemiin. Tämän kadun varrella sijaitsi myös työväentalo. Osa punakaartilaisista oli Palokunnan talon suojassa suojelemassa työväentaloa. Kuten sanottu, punakaartilaisilla ei ollut laisinkaan kuularuiskuja. Venäläisistä ei ollut sanottavaa hyötyä, sillä he pysyivät nytkin vain kasarmialueella, ollen kosketuksissa vain pienen lahtariryhmän kanssa.

Taistelu riehui tunti tunnilta. Vain ylen hitaasti eteni ylivoimainen vihollinen. Varsinkin rautatiealueella käytiin vimmattua ottelua. Lahtarien oli onnistunut nimittäin tunkeutua sinne. Muutamat kymmenet punakaartilaiset pitivät uljaasti puoliaan vaunujen ja halkopinojen suojassa.

Kajaanin tullissa taisteli 50-henkinen nuorukaisjoukko kokonaisen päivän kuularuiskulla varustettua monisataista lahtarijoukkoa vastaan.

Työväentaloa vastaan hyökkäävä lahtarijoukko ei kyennyt ainakaan puoleen kymmeneen tuntiin liikahtamaankaan ojasta,

johon se oli joutunut taistelun alkupuolella. Heidän kaksi kuularuiskuaan eivät saaneet punaisten tulta laimenemaan. Lahtarit ovat arvelleet, että työväentalon puolustukseen olivat punaiset asettaneet varmaankin parhaimmat joukkonsa. Tämän he päättelivät tulen tarkkuudesta. Joukossa olikin entisiä sotilaita, jotka puolustivat rakasta „torppaansa“ — työväentaloansa — vanhanmallisilla „berdaani“-kivääreillä.

Askel askeleelta, katu kadulta onnistui ylivoimaisen vihollisen kokonaisen sunnuntaipäivän taistelun jälkeen saada punakaarti sellaiseen asemaan (ammustenkin alkaessa toisilla punaisten joukoilla käydä vähiksi), että aseiden laskeminen tuli kysymykseen. Tämä katkeralta tuntuva teko tapahtui klo 4 tienoissa iltapäivällä.

Oulun taistelun antamat opetukset.

Ylläoleva lyhyt yhteenveto on tarkoitettu osaltaan vaatimattomaksi ainehistoksi Suomen luokkasodan historiaan. Mutta se ei ole tietystikään tarkoitettu viimeiseksi sanaksi Oulun taistelusta.

Oulun taistelu ansaitsee osakseen laajemmankin tutkimisen ja arvioimisen. Huomattavimmat sen antamat opetukset ovat:

1) Poliittinen ja sotilaallinen valmistumattomuus avoimeen aseelliseen taisteluun.

2) Johdon epäröiminen ja horjuminen taisteluotteisiin nähden, joka johtui huomattavalta osaltaan siitä, että johdon (työväen neuvoston) n. s. „maltillisilla“ oli eri syistä suuri vaikutus punakaartin johdossa oleviin vallankumouksellisiin. He tekivät kaikkensa siirtääkseen ratkaisevaa taistelua. Johdon epäröimisen vuoksi myöhästyttiin.

3) Puolustava asenne. Ei tunnettu sitä Marxin opetusta, että puolustus on kapinan surma. (Tosin punakaarti hyökkäsi lauantaina, mutta lahtaristo oli jo hyökännyt keskiviikkona. Sillä oli sille epäedullisissakin oloissa aloite käsissään.)

Kannattaa myös kiinnittää huomiota siihen, oliko sotilaallisesti viisasta järjestää Oulun vaikeasti puolustettavaan kaupunkiin puolustusasema, kuten tapahtui. Aikaisemmin oli kaartin johto suunnitellut lahtarien eteläisen retkikunnan vastaanottamista Siikajoella (Ruukissa) tai, jos siellä epäonnistutaan, Haukiputaalla. Näissä suunnitelmissa tuntuu olevan huomioonotettavia ajatuksia.

Lopuksi: Oulun taistelu oli osa Suomen työväenluokan taistelusta, sitä ei ole katsottava irrallisena siitä. Ne ilmiöt, jotka Oulussa esiintyivät, olivat nähtävinä myös monin paikoin muuallakin.

TYÖVÄENLIIKKEEN KIRJASTO

Pohjoinen retkikunta Muurmannissa talvella 1918.

Retkikunnan perustaminen. Peräpohjolasta pakeni paljon suomalaisia Muurmannin alueelle heti luokkasodan alussa. Samoin pakeni etelä-Karjalasta ja pohjois-Karjalasta eri seuduilta vainojen tähden ja lahtarien mobilisoimista välttääkseen työläisiä Venäjän puolelle. Muurmannin rautatien rakennuksella tiedettiin myös olevan useita tuhansia suomalaisia. Näistä ruvettiin muodostamaan pohjoista retkikuntaa.

Retkikunnan vastaanotto tapahtui Kantalahdessa ja Petroskoissa. Rautatieasemilla oli vastaanottajia, jotka opastivat retkikuntaan tulijoita Kantalahteen ja Petroskoihin. Samalla agiteerattiin rautatietöissä olevia liittymään retkikuntaan.

Aktiivisimmat miehet saatiin Peräpohjolasta saapuneista. Oli niitä etelä-karjalaisissakin, mutta vähemmän. Rautatie- ja metsätöissä olevissa, jotka jo vuosikausia olivat olleet Venäjän puolella, oli vain harvoja, jotka tulivat retkikuntaan. Ja noin 90% niistä oli sellaisia, joita toistaiseksi ei voitu lähettää rintamalle, vaan täytyi viedä sairashuoneeseen. Melkein kaikki senaikuiset rautatietöissä olleet työläiset sairastivat könttyriä (keripukkia).

Muonitus ja varustaminen aseilla. Kantalahdessa oli suuret määrät erilaisia tarvikkeita rautatiellä työskentelevien tarpeeksi. Leipä maksoi 5 kop. kg., mutta sen saanti oli hyvin rajoitettua. Aluksi saatiin leipää riittävästi, mutta jo huhtikuun alkupuolella tehtiin esteitä. Rasvaa, papuja sekä teetä saatiin, mutta niukasti. Muut rintamatarpeet, kuten aseet, ampumavarat, vaatetus, lääkkeet jne. täytyi viedä Suomen punakaartin varastoista. Sotatarpeiden kuletuksesta huolehti kaksi suomalaista junaa.

Ennen rintamalle lähtöä oli sotilasharjoituksia vain sen verran, että miehistö jotenkuten voitiin suljetuista kolonnista hajoittaa ketjuun ja osattiin tehdä muutamia suunnan muutosliikkeitä sekä ladata ja lauaista kivääri. Noin 1,800 miehinen joukko oli lähtövalmiina. Lähtö rajalle tapahtui maaliskuun puolivälissä. Rintamapäällikkönä oli Iivo Ahava (vienankarjalainen). Hän lähti etujoukon kanssa liikkeelle. Etujoukon lähtiessä oli pohjoisen retkikunnan ylipäällikkö vangittuna Kantalahdessa. Vangitseminen johtui siitä, ettei Kantalahden neuvosto halunnut

laskea suomalaisia liikehtimään rajalle ilman englantilaisten ja ranskalaisten lupaa, jotka heti maihin astuttuaan alkoivat Muurmannissa isännöidä. Ja pian sen jälkeen oli Muurmannin neuvosto kokonaan näiden uusien tulokkaiden vaikutuksen alainen. Englantilaiset ja ranskalaiset eivät vastustaneet retkikunan hyökkäystä Suomeen, mutta pian näkyi, että heilläkin oli sotaisia aikeita. Huhtikuun alkupäivinä ilmestyi Kantalahden asemalle pari ranskalaista panssarijunaa, joka ilmeisesti johtui saksalaisten laivojen ilmestymisestä Suomen aluevesille. Paikalleen panssarijunat kuitenkin jäivät viikkomääriksi.

Rautatieliikenne oli Muurmannin radalla silloin kovin puutteellista. Rata oli vielä keskeneräinen. Kun suomalaisten junien komissaareja sekä miehistöä moitittiin junien viipymisestä vitsailivat ne, että pian matkan suorittaisi valmiilla radalla, mutta Muurmannin tiellä täytyi tämän tästä hakata kantoja pois veturin edestä. Suurin vika oli kuitenkin asemapäälliköissä. Ne antoivat junan toisinaan seistä asemalla kymmenenkin tuntia. Kerrankin täytyi Kemin asemalla ampumisen uhalla pakottaa antamaan junalle lähtölupa, kun juna oli jo 10 t. odottanut. Tällä kertaa oli suomalaisilla punaisilla venäläinen juna. Vastahakoisuus saattoi johtua siitäkin syystä, kun Suomen lahtarit olivat tiedustelijain antaman tiedon mukaan 45 virstan päässä Kemin kaupungista, josta ne saapuivat parin kolmen päivän päästä Kemin edustalle saamaan selkäänsä. Kemiin jäi suomalaisia 150 miestä venäläisten avuksi odottelemaan lahtareita. 150 miestä vietiin Kantalahteen.

Pohjoista retkikuntaa ei voitu heti varustaa kaikilla ihan välttämättömillä välineillä. Suksia oli alussa liian vähän ja sitten kun niitä saapui, ei niitä enää voinut käyttää. Tykkejä ei ollut ensinkään. Muurmannin neuvoston sota-asiain osaston puheenjohtaja lupasi Aleksandrovskista toimittaa tykin, mutta toimittamatta se jäi.

Vaatetuskin oli puutteellinen. Huopakenkiä ei ollut vaikka oli vielä kovia pakkasia muutamina päivinä. Täytyi käyttää rakotulia, joka oli samalla viholliselle merkkituli.

Aunuksessa, Vienan-Karjalassa ja Muurmannilla liikuskeli Suomen lahtarien asiamiehiä, joiden tehtävänä oli ottaa selvää, oliko Aunuksen ja Karjalan valloittamiselle sovelias aika. Yhtenä tärkeimpänä tehtävänä näillä lahtarien asiamiehillä oli aseiden hankinta. Kuinka he siinä onnistuivat ei ole tarkempia tietoja. Mutta kun tsaarin armeija oli melkein lopullisesti Muurmannin suunnalla hajonnut, niin todennäköisesti joku määrä ampumaaseita ja ampumavaroja oli saatavissa yksityisiltä sotilailta. Se kävi selville vangiksi saatujen lahtarien tunnustuksista, sekä todistuksista, joita annettiin Muurmannissa erään Sirenin toiminnasta, joka oli välittäjänä Muurmannin ja Suomen välillä. Aseet ja tiedonannot kuletettiin porokyydillä. Siren oli urakoitsijana Muurmannin rautatierakennuksella. Hänellä oli tilaisuus

toimittaa matkalupia apulaisilleen, jotka ilman estettä voivat kulkea missä tahansa, vieläpä kuljettaa aseitakin, kun siihen aikaan ei vielä kiinnitetty junatarkastuksissa huomiota matkustajien matkatavaroihin.

Lahtarien asiamiehillä oli siis sopiva tilaisuus tarkoin seurata Suomen punakaartilaisten hankkeita ja tiedoittaa Suomeen. Seuraukset alkoivatkin näkyä heti sen jälkeen, kun jääkäripataljoona saapui Saksasta Vaasaan, joka tapahtui 26 p:nä helmik., jolloin myöskin saapuivat aseet ja ampumavarat suomalaisia lahtareita varten. 23 p:nä helmik. annettiin karjalaisille Mannerheimin päiväkäsky, jonka lopussa oli seuraava lause: „.....Meidän ei tarvitse ottaa armolahjana sitä maata, joka jo veren siteillä kuuluu meille ja minä vannon sen suomalaisen talonpoikaisarmeijan nimessä, jonka ylipäällikkönä minulla on kunnia olla, etten pane miekkaani tuppeen ennenkuin laillinen järjestys vallitsee maassa, ennenkuin kaikki linnoitukset ovat meidän käsissämme, ennenkuin viimeinen Leninin soturi on karkoitettu niin hyvin Suomesta kuin Vienan-Karjalastakin.“ Noin kuukautta myöhemmin saapuivat Suomen lahtarit Vienan Kemin edustalle. Leninin sotilaat yhdessä suomalaisten kanssa antoivat lahtareille kuuman lähdön. Paanajärveläiset sekä jyskyjärveläiset antoivat myöskin lämpöiset tervehdyksensä karhupyssyistään suomalaisille heimoveljille. Uhtualla saivat vähän veljeillä, mutta ei kauan. Suopassalmen ja Jyskyjärven miehet lähtivät ja puhdistivat Uhtuan lahtareista. (Mutta kesällä 1918 saapui Suomen lahtari-ylioppilaita Vienan-Karjalaan, tietysti karjalaisia kulakkeja mukanaan. Nämä sitten harjoittivat propagandaa siellä missä uskalsivat, mutta kaikkiin kyliin he eivät uskaltaneet mennä. Niinpa 5 ylioppilasta asettui asumaan autioksi jätettyyn kalapirttiin, noin 6 virstaa Suopassalmesta länteenpäin Kemijoessa olevaan saareen. Suopassalmen miehet huomasivat saaneensa naapureita ja menivät tervehtimään. Ylioppilaat aikoivat uimalla paeta, mutta tulivat kaikki ammutuiksi. Harmaat puuristit rannalla ovat vielä näkyvinä merkkeinä suomalaisten „maantoivojen“ lepopaikasta.)

Knäsöstä länteenpäin järviä ja jokilaaksoa myöten riensivät suomalaiset punasotilaat Suomen rajaa kohti. Jokainen retkelle lähtenyt toivoi, että lahtarien valta saadaan kukistetuksi ja että he yllättäen lahtarit selkäpuolelta voivat aiheuttaa sekasorron lahtarien armeijassa. Mutta lahtarit olivat saaneet riittävästi aikaa järjestäytyäkseen torjumaan selkäpuolelta aijotun iskun. Heillä oli samalla tarkoitus valloittaa Muurmanni. Lahtarit olivat jo saapuneet Venäjän puolelle, ennenkuin retkikunnan etujoukot pääsivät kosketuksiin. Heidän joukkonsa oli alussa heikompi kuin punaisten, ja oli heidän peräännyttävä, mutta Kurtissa Suomen puolella oli heillä jo ylivoima. Kurtissa punaiset ahdistelivat lahtareita siksi kunnes saapui tieto, että Etelä - Suomessa olivat lahtarit saksalaisten avulla saaneet voiton. Katke-

rin mielin täytyi sillä kertaa perääntyä, mutta jokainen varmaan mietti ja moni virkkoi sen sanoiksi: tulee vielä aika, jolloin Suomen lahtarit tuhotaan.

Innostusta ja hyvää tahtoa siinä joukossa oli riittävästi, mutta olosuhteet, joissa he olivat eläneet, esti opiskelemasta sotataitoa ja ilman sitä taitoa ja lujaa sotilaallista kuria ei taisteluissa ole menestystä.

Sikäli kun alussa tämän retken valmistamisesta puhuttiin oli sen tarkoitus Laatokan pohjoispuolelta kulkea Sortavalaa kohti päämääränä katkaista lahtarien yhteys valloittamalla Elisenvaara. Ei ole tunnettua muuttiko Punaisen Kaartin pääesikunta alkuperäistä suunnitelmaansa, vai johtuiko muutos pohjoisen retkikunnan omasta aloitteesta. Jos aktiivinen toiminta olisi voitu alottaa helmik. alussa, olisi menestyksen mahdollisuudet olleet suuremmat. Ratkaiseva merkitys tällaisella yrityksellä olisi voinut olla vain siinä tapauksessa, että olisi saatu annetuksi, isku vihollisen heikompaan kohtaan hajottamalla vihollisvoimia, pakottamalla se muuttamaan tärkeiltä tukikohdiltaan voimia uhattuihin paikkoihin. Mutta tällaisia edellytyksiä ei pohjoisella retkikunnalla ollut, sillä lahtareilla oli runsas reservi pohjois-Suomessa. Joukkojen varustaminen Lapin tuntureille Muurmannista päin oli silloin ylivoimainen tehtävä.

Pielisjärven tapahtumat.

Pielisjärven pitäjä on Kuopion läänissä. Väestö elää metsäteollisuudella, maanviljelyksellä ja sahatyöllä. Paikkakunnalla on muutamia teollisuuslaitoksia, esim. puuhiomo. Pitäjän läpi kulkee Karjalan rata sekä hyvät maantiet Kuopioon, Iisalmelle, Kajaaniin, Lentiiraan ja Repolaan y. m. Talvella liikuntaa helpoittavat lukuisat järvitiet, kesällä laivareitit Pielisellä.

Suurlakon jälkeen marraskuulla 1917 lahtarit rupesivat perustamaan suojeluskuntia pitäjässä ja ympäristössä. Niiden johdossa nähtiin kansakoulun opettajia, isäntiä (ennen sotaväessä olleita), kauppiaita, puotipalvelijoita ym. kekkuleita. Panivat toimeen säännöllisiä rivistöharjoituksia taktillisine puolineen. Ohjausapua saivat lahtarien pääkeskuksesta, josta lähetettiin neuvojia maaseudulle. Harjoitusaseina oli metsästyspyssyjä sekä seipäitä. Helmikuussa 1918 perustivat he Lieksan kirkonkylän nuorisoseuran taloon sotilaskurssit. Osanotto kursseille oli pakollinen soveliaassa ijässä oleville. Kurssit olivat kaksi viikkoiset ja heti senjälkeen oli lähdettävä rintamalle.

Punakaarti oli järjestetty paljon huolimattomammin. Pääkaartina oli Lieksan kirkonkylän punakaarti ja sen alaosastoina Pankakosken puuhiomon ynnä sahalaitosten ja metsätyöläisten ryhmät; myös oli muutamia kyläryhmiä. Opetus ilman aseita oli heikkoa, ohjaajia puuttui, yhteyttä keskuksien kanssa ei ollut laisinkaan, ei ollut minkäänlaisia aktiivisia suunnitelmia. Ylin johto oli August Vesley'llä, joka ei siihen kyennyt. Hän ei tehnyt mitään hyödyttävää. Hän oli myöskin Joensuun kaupungin punakaartin päällikkö.

Punakaartin johdon toimettomuutta osottaa sekin, että vaikka kaartin lukumäärä oli suuri (useampia satoja miehiä), ei osattu ottaa Karjalan rataa haltuun, vaan annettiin se lahtareille. Tämä antoi lahtareille mahdollisuuden keskittää joukkoja aina sinne missä piti olla voimakas. Senjälkeen kun lahtarit alkoivat aseellisen toiminnan, niin Vesley kielsi punakaartin ryhmittymisen ja keskitetyn toiminnan Värtsilän, Joensuun ja toisilla paikkakunnilla olevien teollisuuslaitosten punakaartien kanssa.

Kukistettuaan Värtsilän punakaartin suuntasivat lahtarit hyökkäyksensä eri paikkakuntien työväenyhdistysten kimppuun, hävittäen taloja, penkoen kirjoja ja papereita ja vangiten aktiivisia jäseniä. He murhasivat varmojen tietojen mukaan 54 työ-

läistä, jotka kuopattiin Lieksan hautausmaan vesiviemäriin. Saloille tappoivat myös kenen siellä kiinni saivat. Lukumäärää ei tiedetä. Upottivat myös järviin, sekä kätkivät järvien saariin murhaamiensa ruumiita. (Etenkin hyökkäyksen aikana tekivät he sitä Neuvosto-Venäjän alueella.)

Puhdistettuaan selkäpuolen punakaarteista lähettivät lahtarit maaliskuussa joukkojansa, mitä liikeni, rintamalle. Sitä ennen jo sulkivat tiet rajalle (50 km. Venäjän rajalta), siten estäen haluavilta pääsyn Venäjälle. Tapaamansa karkurit lahtarit säännöllisesti tappoivat. Karkureita olikin paljon, sillä lahtareiden mobilisoimiskäsky sai osakseen aika paljon vastahakoisuutta.— Jos olisi osattu johtaa ja järjestää niin Lieksan punakaartilla olisi ollut tärkeä tehtävä luokkasodassa. Innostus „punaisen vallan“ puolesta oli voimakas, lahtareita vihattiin yleensä. Lahtarit olivat vähälukuiset, joten ne päättäväisellä toiminnalla olisi voitu pitää aisoissa sekä vallata Karjalan rataverkko, jos olisi toimittu voimakkaasti.

I Sapööri

Kajaanin „valkaiseminen".

Kajaanissa ja sen ympäristössä kehittyivät tapaukset 1917 keväästä lähtien samaan suuntaan kuin muuallakin Suomessa. Lahtarit perustelivat „palokuntia" ja suojeluskuntia kaikkialle. Talonpoikia kiihoitettiin työväkeä vastaan leipäkortteja ja Etelä-Suomessa sattuneita voimellakoita hyväksi käyttäen. Tämä agitationi talonpoikain keskuudessa oli kyllä vaivaloista ja aluksi pieniä tuloksia tuottavaa, sillä Kajaanin kihlakunnan talonpojat ovat suurelta osalta pienviljelijöitä, jotka talvella ja keväällä suorittavat palkkatöitä tukkikapitalisteille. Työväkeäkin koetti porvaristo aluksi kosiskella suojeluskuntiinsa. Porvarit selittivät, että nimeltä mainitut sosialidemokraattisen puolueen johtajat olisivat muka suojeluskuntaliikkeen takana. Sillä tavalla saivat he kaksi työväen luottamusmiehistä lähtemään porvarien kustannuksella Yrjö Mäkelinin luokse asiaa tiedustamaan. Kertomuksen mukaan olisi Mäkelinin vastaus ollut epäselvä, ei suoraan kieltävä, mutta ei kehoittavakaan. Suojeluskunta-asia ei saanut edes mainittuja lähettejä puolelleen. Työväen keskuudessa oltiin yleensä täysin selvillä porvariston asekaartien luokkaluonteesta. Vasta lokakuussa uskalsivat porvarit astua kaarteineen julkisuuteen.

Järjestyskaarti perustettiin 26 p:nä lokakuuta 1917. Alussa liittyi siihen noin 400 työläistä, kohoten luku heti 600 mieheen. Tämä Kajaanin kaupungissa. Mutta järjestyskaartin osastoja syntyi myöskin ympäri maaseutua. Maaseudun pienviljelijäin ja työläisten keskuudessa oli niillä hyvä kannatus. Voimakkaimmat järjestyskaartin osastot muodostuivat Suomussalmelle, Hyrynsalmelle, Kiehimään, Kuhmoniemelle ja Sotkamoon. Heikompina esiintyivät ne Puolangalla ja Ristijärvellä. Tehtyjen laskelmien mukaan muodostui näistä Kajaanin ympäristölle syntyneistä järjestyskaarteista sellainen joukko, että Kajaaniin olisi yhden vuorokauden sisällä voitu koota noin 2,000 miestä käsittävä työläisarmeija.

Aseita sai Kajaanin punakaarti Kuopioon tulleesta aselastista. Kajaanilaisille luovutettiin siitä 100 kivääriä ja 10,000 patruunaa, jotka hevoskyydillä kuletettiin Kuopiosta Kajaaniin. Kun ei ollut mitään yhteisiä varoja, joilla järjestyskaartin aseistaminen olisi toimitettu, niin jaettiin kiväärit 100 mk:n korvausta vastaan

järjestyskaartin jäsenille. Jokaisen kaartilaisen, joka sai kiväärin, piti antaa siitä kuitti asianomaisille elimille.

Marraskuun suurlakon aikana piti järjestyskaarti yhdessä virallisen poliisilaitoksen kanssa järjestystä kaupungilla. Vasta aivan lakon loppupäivinä otti se kokonaisuudessaan vallan käsiinsä.

Toinen järjestyskaartin julkisempi esiintyminen tapahtui tammikuun alkupäivinä. Silloin oli Iisalmesta ilmoitettu, että Kajaanin porvaristolle on tulossa aseita. Järjestyskaarti hälyytettiin kasaan työväentalolle, josta lähetettiin 60 miestä käsittävä kaartilaisosasto kiväärien kanssa asemalle. Siellä toimitutti se ylimalkaisen tarkastuksen joissakin lukituissa tavaravaunuissa. Tavarakolleja päältäpäin tarkasteltaessa arveltiin, ettei niissä ole aseita. Myöhemmin kirjoittamissaan historioissa lahtarit kuitenkin mainitsevat, kuinka muka massatehtaan pilli antoi punaisille tiedon heidän aseidensa saapumisesta. Kaikesta päättäen lahtareille siis tuli noina aikoina aseita, vaikka punaiset eivät kovin pintapuolisen tarkastuksen takia niitä löytäneet.

Kajaanin järjestyskaartin päällikkönä toimi tov. Kalle Niemi, joka oli entinen aliupseeri Suomen sotaväessä ja yksi paikkakunnan tunnetuimpia työväen luottamusmiehiä. Hänen johdollaan piti kaarti ahkeraan harjoituksia huoneessa, mutta ulkoisia harjoituksia oli vain pari kertaa. Porvariston aseistautumisesta ei kaartin johdon taholta järjestetty minkäänlaista tiedustelua. Porvaristo puolestaan koetti levittää työväen keskuuteen huhuja vahvasta aseistuksestaan ja sillä tavalla pelottaa työväestöä ryhtymästä taisteluun sitä vastaan. Kuopiossa tammikuun 27 p:nä 1918 pidetyssä pohjois-Savon ja Kainuun järjestyskaartien edustajakokouksessa oli myöskin Kajaanin punakaartin edustajat. Kokouksen aikana tuli jo Etelä-Suomesta tietoja taistelujen alkamisesta, mutta odottaen toimintaohjeita Helsingistä ei mainittu kokous antanut minkäänlaisia ohjeita paikallista toimintaa varten. Sentähden saapuivat kaartin edustajat Kajaaniin yhtä neuvottomina, kuin olivat lähteneetkin.

Jo tammikuun loppupäivinä alkoivat Kajaanin lahtarit koota maaseudulta joukkoja kaupunkiin. Venäläisen sotaväen aseistariisuminen onnistuikin heille ilman suurempia vastuksia. Aikaa voittaakseen alkoivat he samalla työväen kanssa neuvottelut paikallisen linnarauhan solmiamisesta. Punakaartin ja lahtarikaartin päälliköiden väitetäänkin ensialuksi tehneen sellaisen sopimuksen, että paikkakunnalla ei kumpikaan kaarti ryhdy taisteluun, vaan annetaan asioiden ratkaisun tapahtua muualla. Kun lahtarit tunsivat voimansa kasvamisen ja toiselta puolen näkivät työväen epäröimisen, tekivät he yhä vaativampia ehdotuksia järjestyskaartin johdolle. Heidän puoleltaan ehdotettiin, että punakaartin kiväärit luovutettaisin kaupungin talletettavaksi, niin että niitä ei voitaisi käyttää paikallisen rauhan häiritsemiseen. Kun järjestyskaarti kieltäytyi tästä sillä syyllä,

että kiväärit olivat yksityisomaisuutta, niin tehtiin talonomistajayhdistyksen puolesta ehdotus, että sekä suojeluskunta että punakaartilaiset luovuttaisivat aseensa yhteisesti asetettujen vartioiden haltuun. Tähänkään ehdotukseen ei luonnollisesti suostuttu.

30 p:nä tammikuuta esittivät lahtarit jo työväestölle uhkavaatimuksen järjestyskaartin aseiden luovuttamisesta. Työväestön kokoontuessa työväentalolle keskustelemaan tämän uhkavaatimuksen johdosta piirittivät lahtarit työväentalon. Työväentalon lähistöllä olevalle aukealle paikalle asettivat he konekiväärin sekä sijoittivat lähellä olevan talon raunioihin pommeilla varustettuja miehiä Tästä huolimatta päätti kokous olla myöntymättä tehtyyn uhkavaatimukseen. Työväestön puolelta vaadittiin kiihkeästi vallan ottamista kaupungissa. Tehtiin myös ehdotus, että Kajaanin kaarti siirtyisi auttamaan Kuopion järjestyskaartia. Kaartin päällikkö Niemeä syytettiin työväen pettämisestä. Sen johdosta Niemi pyysi eroa kaartin päällikön toimesta, jota hänelle ei kuitenkaan myönnetty. Kokous hylkäsi myöskin ehdotuksen taisteluun lähtemisestä. Samaan aikaan oli tullut myös kyselyjä maaseudun järjestyskaarteilta, mitä pitäisi tehdä. Näille vastattiin vain, että pitää odottaa ohjeita Helsingistä.

Helmikuun 7 p:nä katsoivat lahtarit olevan valtansa jo niin vahvalla perustalla, että he vangitsivat kahdeksan työläistä panttivangeiksi. Näiden mukana oli myös kaartin ylipäällikkö. Samalla esitettiin viimeinen uhkavaatimus järjestyskaartin aseiden luovuttamisesta suojeluskunnalle.

Helmikuun 10 p:nä kokoontui Kajaanin kaupungin ja maalaiskunnan sosialidemokraattinen kunnallisjärjestö päättämään tämän lahtarien uhkavaatimuksen johdosta. Kokoukseen osallistui 300 henkilöä. Kaikkein ensiksi päätti kokous pyytää suojeluskunnalta, että se lähettäisi vangittuna olevan Myyryläisen kokoukseen tekemään selkoa vangittujen työläisten kohtalosta. Mutta ennenkuin pyyntöä ehdittiin toimittaa perille, saapui työväentalolle suuri joukko aseistettuja suojeluskuntalaisia, jotka toivat kokoukseen Myyryläisen ja kaksi muuta vangittuna olevaa työläistä. Vangit asetettiin työväentalon salin seinustalle 14 aseellisen vartijan ympäröimänä. Sen lisäksi oli työväentalon ulkopuolella vielä suuri joukko aseistettuja suojeluskuntalaisia.

Vangittujen puolesta ilmoitettiin, ettei heillä ole mitään suurempaa hätää ollut. Aluksi oli kuri ankara, mutta viimeaikoina oli annettu jo puhellakin, vieläpä oli saatu pitää vangittujen kokouskin. Toiselta puolen torjuttiin sellaiset huhut, että vangitut olisivat hätäännyksissään tehneet joitakin ilmiantoja järjestyskaartin toiminnasta. Eräs vangituista vaati, että Kajaanin työväen järjestyskaartin yksityiset henkilöt, jotka omistavat ampuma-aseita, luovuttaisivat ne suojeluskunnalle. Hän ei halunnut olla niiden takia panttivankina.

Vangittujen poistuttua kokouksesta ryhdyttiin päättämään kysymystä aseiden luovuttamisesta. Siitä tehtiin kaksi ehdotusta. Ensiksi ehdotettiin, että aseet luovutetaan ja valitaan heti kolmi-miehinen komitea luovutusta toimittamaan. Toisen ehdotuksen mukaan piti vielä kysyä suojeluskunnalta pääsevätkö vangitut toverit sitten vapaaksi, jos aseet luovutetaan. Näistä tuli jälkimäinen ehdotus hyväksyttyä 85 äänellä 13 vastaan.

Saman päivän iltapäivällä klo 4 kokoontui kunnallisjärjestö uudestaan kuulemaan vastausta lahtareille tehtyyn kysymykseen. Kajaanin Sissi-Rykmentti oli siihen lähettänyt seuraavan vastauksen:

„Kajaanin Sissi-Rykmentti. Kajaanissa helmik. 10 p. 1918.

Vastaukseksi työväen kunnallisjärjestön tänä päivänä valitsemien kolmen edustajan Kajaanin Sissi-Rykmentin esikunnalle esittämään asiaan, saa esikunta ehdottomana vaatimuksenaan esittää, että kaikki niin hyvin koko punakaartin kuin yksityisten punakaartilaisten huostassa olevat sotilaskiväärit, kaikenlaiset metsästyspyssyt, taskuaseet, kuten prowningit, y.m., käsikranaatit ja muut räjähdysaineet ovat kaikki tuotava Kajaanin raatihuoneelle huomena maanantaina helmikuun 11 p:nä viimeistään kello 12 päivällä. Kaikki ampumatarpeet, patruunat y.m. tule ehdottomasti seurata mukana.—Ken tahallaan kieltäytyy noudattamasta tätä määräystä, joutuu sotaoikeuden tuomittavaksi. Erityisestä anomuksesta antaa Sissi-Rykmentti luotettaville henkilöille luvan pitää huostassaan metsäaseet.

Mitä vangittujen vapauttamiseen tulee, niin tulee Kajaanin Sissi-Rykmentti noudattamaan samaa menettelytapaa, jota tässä suhteessa muualla Suomessa tullaan noudattamaan. Rykmentin päällikkö.“

Kirjelmän johdosta käydyssä keskustelussa tehtiin vastaehdotus, että yksityiset ampuma-aseiden omistajat saavat menetellä miten haluavat, joko luovuttaa tai pitää aseet itsellään, koska mainitun tavaran omistamista ei laissa kielletä. Tämän ehdotuksen puolesta annettiin 54 ääntä ja luovuttamisen puolesta 60 ääntä. Sen lisäksi valittiin 3-henkinen toimikunta, jolle aseet on tuotava ja joka ne luovuttaa suojeluskunnalle numerokuittia vastaan. Muuten velvoitettiin jokainen järjestön jäsen seuraamaan järjestön päätöstä ja alistumaan siihen. Tällä tavalla saivat lahtarit haltuunsa n. 70 kpl. 100:sta kivääristä.

Vangittuja työläisiä ei suinkaan vapautettu, vaan päinvastoin vangittiin vähitellen lisää. Kaikkiaan lienee Kajaanissa ja Kainuussa vangittu noin 300 työläistä. Näistä ammuttiin ainakin 9. Kaartin ylipäällikkö Niemi ja yhdistyksen vahtimestari S. Kari tarjoutuivat ammuttavaksi parin kivääriään luovuttamattoman työläisen sijasta. Tov. N. ja K. vietiin telotuspaikalle katsomaan teloittamista, ja kun pari telotettavista ryhtyivät syyttelemään työväen johtomiehiä heitä uhkaavasta kuolemasta, niin tarjoutuivat nämä toverit astumaan näiden tilalle. Paikalla oleva

lahtaripäällikkö hyväksyikin tehdyn ehdotuksen. Paitsi vangittuja punakaartilaisia ammuttiin Kajaanissa myöskin 4 pakko-ottolla mobilisoitua nuorukaista. Kasarmilla olevat pakko-ottolaiset olivat suunnitelleet rintamalle lähdöstä kieltäytymistä. Hanke kumminkin paljastui ja syntipukeiksi ilmoitettiin nuo 4 nuorukaista.

Kun Kajaanin punakaarti oli likvideerattu ja sen aseet suurimmalta osalta lahtarien hallussa, oli lahtareilla täydellinen rauha koko Pohjois-Suomessa. Suuri osa Pohjois-Suomen talonpoikais- ja työläisnuorisoa joutui taistelemaan pakko-ottolaisina Etelä-Suomen työväkeä vastaan. Nämä voimat olisi helposti voitu mobilisoida työväen puolelle, ellei punakaarteiltamme, niiden ja puoluejärjestöjen johdolta olisi niin tyyten puuttunut vallankumouksellista oma-alotteisuutta.

TYÖVÄENLIIKKEEN KIRJASTO

Paasivuorenkatu 5 B
2. kerros
00530 HELSINKI